4. 7. 34

RERUM TRANSYLVANIÆ LIBRI QUATUOR,

CONTINENTES

Res geſtas Principum ejuſdem, ab anno 1629 uſque ad 1663.

Authore

IOANNE BETLENIO,

omite Comitatus Albenſis, regni Tranſylvaniæ Conſiliario, Cancellario, ac Sedis Siculicalis Udvarhely Capitaneo Supremo, &c.

AMSTELÆDAMI,
Apud IOANNEM BLAEU,
MDCLXIV.

CELSISSIMO PRINCIPI,

Domino Domino

MICHAELI APAFI,

Dei gratiâ Principi Tranſylvaniæ, partium regni Hungariæ Dñ & Siculorum Comiti, &c.

Domino ſuo Clementiſſimo humilimè offert, &c.

IMpar humeris meis onꝰ, Princeps Celſiſſime, te jubente ſubeo, dum afflictiones regni tui, qui-

bus ab adoleſcentiâ meâ
: præſens uſq; confli-
ctatur miſeréque labo-
rat, tenui calamo Euro-
pæ in propatulum me
producere jubes. Terret
quidem nonnihil fateor
imbecillitatis propriæ
conſcium ponderis im-
poſiti gravitas, verùm
tibi jubenti cum non li-
ceat non parere, in Do-
mino qui in ipſo fiden-
tes, ſeipſis plerumque
validiores reddit, effi-
citq;

citq́;, ut cum divo Pſalte in eo ſperantes, murum alioquin vix pervium tranſilire poſſint, ſpem collocās, id quod per Celſitudinem Tuam erat imperatum, non ut rerum à me exegiſſet magnitudo, jubentiſq́ue congruebat dignitati, ſed ut præſtari per me potuit, Deo favente publicæ bonorum cenſuræ ſubjicio. Teſtor Deum, nullâ

ambitione, ſcribendi-
que pruritu, eo minus
quempiam obtrectandi
intentione, ne juſſis tu-
is, Celſiſſime Princeps,
refragari negligam, im-
pulſus, cui, ſi quempiam
in regno tuo eidem o-
peri inſudare innotuiſ-
ſet, honeſtiſſima memet
excuſandi ſuppetebat
occaſio, ſed reliquis in-
ter tot pericula aut ſolâ
vitæ curâ occupatis, aut
præ metu extabeſcen-

tibus, rudi res noſtras Minervâ orbi Chriſtiano ſiſtere, famæq́; (quæ rarò aut nūquam in ſuâ ſimplicitate per nationes circumferri ſolet) vitia, è mentibus nationum excutere æquiùs duxi. Non quidem negotium cui inſiſto periculi expers perſpiciens, dum vivus de vivis, aut iis qui inter tot pericula fato functi, poſteri tamen eorum etiamnum

rerum nonnihil potiuntur, ſcripſiſſe præſumſerim; Verùm juſtitiâ cauſę ſuffultus, patrocinióque Celſitudinis Veſtræ munitus, intrepidus rei admoveo manus.

Nec video, quod alii dicere aut facere non erubuerunt, cur genuinè idem exponere verear? Qui enim quicquid vult dicit vel facit, ea (ut ait ille) quę non vellet audiat & experiatur neceſ-

neceſſe eſt. Diſcant prę-
tęrea cuncti, non ſem-
per ea quæ palato arri-
dent, ſed quæ æquitati
honeſtatique conſona
ſunt, in verſatili hâc
mundi Comœdiâ aliis
ſcribenda relinquere,
aliàs ſeu bene, ſive per-
peram factorum non
defuturam apud poſte-
ros memoriam. Ve-
ſtram quoque Celſitu-
dinem lynceis procul

dubio oculis quid in quoquam imitandum, quid evitandum, quiq; rerum ſcopuli amovendi, in rerum Tranſylvanicarum ſpeculo perveſtigaturam nil ambigo, quod faciendo tam quieti afflictiſſimæ ſuæ patriæ, quàm propriæ conſultum fore credat exiſtimationi, futurúmque procul dubio, ut præſens nunc ætas,

ſerá-

ſeráque tandem poſte-
ritas, non vitæ Tuæ Cel-
ſitudinis, (ut de non-
nullis factum) ſed mor-
ti, dum in humanis eſ-
ſe deſierit, indoleant,
quod tamen ad nepo-
tum meorum & alio-
rum tempora divina
differat bonitas, Téque
præter propriam & ali-
orum expectationem
ad hoc principatûs fa-
ſtigium evecto regnan-

te, poſt tot calamitates exantlatas Halcyonis dies Eccleſiæ ſuæ largiatur, precatur:

Ejusdem Celſitudinis Tuæ

obſequentiſſ. Serv.

JOAN. BETLEN.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

SUblunaria qualibet mutationi eſſe obnoxia ſapientes cuncti aſſerunt, inſipientes inviti ſentire patique coguntur. Quod principium abſq; ullis ſubintelligentiarum exceptionumq; annexionibus adeo latè patere certum eſt, ut non ſolùm res inanimas, bruta ac feras, verùm hominem quoq;, ſingularem

Dei omnipotentis creaturam, quam animâ rationali, eáq; divinis dotibus ornatâ donare dignatus eſt; ſub hoc gemere iugo cœ- s eſt qui non videat.

Nec in hominibus diſtinctim per individua cõſideratis hic mutationum finis? Univerſæ quin potiùs terrarum nationes, ſingula ſecula, quælibet provinciæ, ac regna, triſtia mutationum humanarũ poſteris præbẽt præbuerũtq; docu-

documenta. Cujus utinam in afflictiſſima natione Hũgarica domeſtica cum mœrore animi non ſentirẽ exempla! Quæ extraordinaria Dei clementia pro incultis Scythiæ ſolitudinibus terra omnium bonorum copiæ affluente beata, inclytis ac victorioſiſſimis diu ſuperba Regibus versa nunc rerum fortuna, provinciis compluribus, fortalitiis vix numerandis per barbaros occupatis, Tran-

ſylvaniâ provinciarum coronæ ejusdem opulentiſſima, fortiſſima, extremè laborante, imò agonizante, ne reliquiæ quidem ipſius, inter tot minas apparatusq́ hoſtium ſalutem ſibi polliceri poſſunt.

Totius quocirca Europæ ſermonibus res noſtras teri, in negotioq́ tot tragicis viciſſitudinibus inſignito, ab iis qui longè disſiti, incertiſq́ fidem adhibentes rumoribus, præcipitando de nobis iudicium, nunc hos, nunc

illos, quandoq; totum Trã-ſyæ regnum traduci perſpiciens, eoſq; hoc errore liberare ſatagens, res Tranſylcas tragicaſq; à deceſſu Principis Betlenii, eius mutatiões orbi Chriſtiano in veritate, illibatáq; fretus cõſcientia, palam reddere decrevi. Imbecillitatis quidem propriæ non neſcius, quippe cu bimo patre orbato ſub vitriciq; literarum rudis tutela educato, nunquam extra limites Tranſylvaniæ Muſas ſalutare licuit, ſi

itaq; verborum lenociniis ſubtiliq; fucatarum rerum lepore, mi lector, temet oblectare contendis, procul hinc faceſſe, monitum te velim; hîc, nil niſi triſtes rerum mutationes, crūeta prælia, fortalitiorum nonnullorum obſidiones ac occupationes, tres intra biennium Principes ferro peremptos, centum ad minimū Chriſtianorum millia in captivitatem aſſerta, chariſſimæq; patriæ meæ (Trāſylvaniæ) niſi Deus aver-

tat, exitium rudi ſimpliciq́ʒ ſtylo expoſita habebis, quæ ſi libuerit perlecta poli, ſaltem intelligar, obtinui quod optabam.

Sed longè ponderoſius ſupereſſe videtur impedimentum? Dum te diverſiùs in parte, vel in toto, hæc audiviſſe obiicias. Certum eſt, habet nonnihil ponderis obiectio; interim ſic me vidiſſe, ſenſiſſe, de iisqʒ quorũ (ut ait Virgilius) magna pars fui, non ea quæ huic aut illi placent, ſed quæ ve-

ra ſunt, rara Principis noſtri clementiſsimi bonitate, quo regnante non ſaltem ſentire, verùm etiam vera ſcribere abſq; periculi metu fas eſſet, ſcripſiſſe intelligas; Qui verò præconceptæ opinioni velificando veritati fidem adhibere renuit, cæcuciat pro lubitu per me licet, veritatis autem intelligendæ deſiderio qui tangitur, hic res noſtras nudè deſcriptas, judicium autem de iis omnibus integrum vobis relictum, habebit,

præmonitis tamen, modeſtè & Chriſtianâ charitate de iis ferre ſententiam, qui inter duos orbis Monarchas (ipſi invalidi) ſiti, nunc hujus, nunc illius partis rebus prævaleſcentibus, interdum ab alterutro intollerabiliùs preſſi oneribus, niſi perire maluiſſent, extremâ rerum neceſſitate (quæ cunctis mortalibus prædominatur) ipſos non immeritò excuſante, patronos nonnunquam mutare coacti ſunt.

Utinam te, mi Lector, Tranſylvaniæ, nos Tranſylvanos, Viennæ Auſtriæ, Lutetiæ Pariſiorum, aut Madridi incolas, ſolùm decennium haberet! tu de nobis, noſq; de te, exactis illis annis, iuſtiſsimum procul dubio ferremus iudicium; Sed vos in altâ pace, alienis hactenus non immixti periculis, perpetuam diſtantiam locorũ ſiſi, ab incurſionibus potentiſsimæ illius nationis, quæ nationẽ Hũgaricam obtrivit, reliqui-

ásq; eius in dies deglutire nititur, forſan ſperatis pacem? Utinam non vos fallat ſibi plus iuſto plerumq; placens humani iudicii imbecillitas! In eo enim Europæ angulo Tranſylvaniæ regnum ſitũ credas, cuius incolumitas ſecuritati veſtræ connexa eſt, eiuſdemq; exitium (quod divina avertat bonitas) circumſitarum nationum ruinam ſecum trahet. Sed hæc dixiſſe ſatis.

Deus, qui (ſceleribus

noſtris ita promerentibus) flagellis hiſce paternis nos ad reſipiſcentiam excitat, noſtri miſertus, pauculis qui inter tot clades ſuperſumus, jam tandem largiatur pacem, vos verò Chriſtiani lectores in eâ qua nunc gaudetis tranquillitate diu florentes cōſervet.

Veſtri ſtudioſiſſimus & ſervitor paratiſſimus,

JOANNES BETLENIUS,
Comes Com. Alb. regni Tranſ. Conſil. Canc. ac Sed. Sic. Vdvarhely Cap. Sup.

RERVM TRANSYLVANICARVM LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

TRanſylvaniam à principio inclyti Reges Hungariæ poſſedêre. Poſtquam verò colluvies Turcarũ, perfidiâ diſcordiâq; Græcorum ex Aſiâ in Europam trajeciſſet, oppreſſiſq; iis, quorum ope trajecerat, paulatim ulterius ſerpendo, vicinos Reges, ac populos immani proſtraſſet rabie, tandem Regibus quoq; ac regno Hungariæ, eidemq; ſubjectæ Tranſylvaniæ negotium faceſſere cepit; Cùm quibus quàm variâ per complures an̄os fortunâ dimicatũ, glorioſiſſimæq; olim Nationi quo pacto Mohacsiana clades

fatalem acceleraſſet periodum, à compluribus memorata ſunt.

Nec defuêre ſucceſſivis quoq; temporibus inſignia ingenia, quorum labore, Joannis Szepuſienſis (qui deinde nomen regis obtinuit) contra Ferdinandum ejus nominis primum (Romanorum Imperatorem) res geſtæ, ejuſdemq; cum Solimano Turcarum Imperatore, (quâ ſe regnumq́; Tranſylvaniæ ſub certis conditionibus tributarium fecit) confederatio inita, orbi Chriſtiano manifeſtata ſunt.

Nec avulſo à Coronâ Hungariæ, Tranſylvaniæ regno, Stephani, Chriſtophori, ac Sigiſmundi Bathoreorum, Stephani Bocskaii, Sigiſmundi Rakocii, Gabrielis Bathorei, ac Gabrielis itidem Betlenii, Principum Tranſylvaniæ res geſtas, bellaq; tàm externa quam civilia Europa ignorat.

Mihi fixum, res ac umbratilem, poſt deceſſum mariti ſui Catharinæ Brandenburgicæ, Stephaniq;, Gabrielis

brielis Betlenii uterini fratris principatum, Georgiiq; Rakocii Senioris, ad eandem provecti dignitatem, acta, ac deceſſum verbo complecti.

De ſucceſſore tandem & filio ipſius ejuſdem nominis paulò fuſiùs: connexionibuſq; rerum ſic exigentibus, quæ viciſſitudines, qui hominum actus, in eam, quâ nunc jacet, vaſtitatem præcipitavere Tranſylvaniam, quiq; poſt infelicem Rakocii caſum, in Principatum tragiciſque Tranſylvaniæ actibus Succeſſores ipſi fuêre, abſq; omni fuço, in veritate perſcribere.

BREVIARIVM LIBRI PRIMI.

GAbriele Betlenio decedente, Catharina Brandeburgica in Principatu ſuccedit, quæ anno nondũ expleto renũciare cogitur. Cui Stephanus Betlenius Gabrielis frater, qui antequam in Principem eligeretur, diffiſus ſuffragiis Statuum, per filium Stephanum, generumq́; Davidem

Zolyomium, Georgium Rakocium ex Hungariâ ad Principatum capeſſendum invitat, quo iter ingreſſo, ipſe interim in Principem eligitur, verùm utri ex duobus Regnicolæ adhærere vellent permittens, ipſi Rakocius præponitur, privatamq; cogitur denuò amplecti vitam. Catharina Rakocius Munkacsium & Fogaras arces adimit. Zolyomium incarceratum bonis omnibus exuit. Filium Stephani Betlen Petrum ſub prætextu homicidii cujusdam perſequitur, exacerbatus pater ad Turcas tranſit, unde bellum contra Turcas ortum, quod per contractum finitum. Per leges à ſe conditas [illegible] *ſylvaniæ partem Nobilibus ad*[illegible] *filiisq; diſtribuit. Cum Svecis confederatione initâ Hungariam invadit, quibus in Moravia relictis pacem cum Imperatore Romanorum init. Defuncto Vladislao Rege Poloniæ, dum regnum ejus ambit, fato fungitur, Albæq; Juliæ tumulatur. Geſta hæc annis decem & novem.*

LIBRI PRIMI

SECTIO I.

PRINcipe Betlenio [1629.] (qui decimooctavo regiminis ſui anno fato functus longè florentius quam acceperat, reliquiſſe videbatur regnum) è vivis ſublato, diverſi in totâ Tranſylvaniâ erant animorum affectus, nonnullis (qui per leges regni aliquâ pœnâ b eo mulctati) lætis ſimul ac mutationi applaudentibus, pluribus (inter quos Stephanus, ejus frater Germanus, totiusq; regni eodem vivente Gubernator, una cum filiis Stephano ac Petro Betleniis) eum ex animo deflentibus; Catharina Brandeburgica, quam jampridem in Generalibus regni Comitiis Succeſſorem Principem (non Principiſſam) creaverat, profuſæ er-

ga omnes liberalitatis, ſed imbecillitate ſexûs malè conſultoribus facilè obnoxia Regni habenas auſpicari videbatur.

Unde ambitione inter ſe proceres laborare, jubere potiùs, quàm quippiam à fœminâ Principe impetrare.

Nec quievêre diu inter eos hi animorum motus; poſt paucos enim menſes, dum ad procuranda regni negotia, Generalibus intereſſent in civitate Saxonicali Medgyes Comitiis, ne apud ipſoſmet quidem hujus tumultûs authores certam ob cauſam, parvum al fuit, quin ferro in urbe inter ſe dimic tum, plurimis (imò omnibus) lenitatem regentis accuſantibus, quâ probè utentibus, feliciſſimè cuncta in tranquillitate fluere poterant.

Altera itaque denuò in civitatem Claudiopolim [1630.] (defectibus quaſi publicis conſulturi) Comitia indicunt, Catharinam Brandeburgicam Principem, tanquam tantæ imparem

rem moli, Regno in iis cedere juben-tes, de futuro tamen Principe necdum inter ſe concordes, paret illa non mo-nentibus, *ſed jubentibus, in bonaq́ꝫ pecu-liaria per diſpoſitionem decedentis ma-riti ſibi legata, quæ tantæ non imparia erant dignitati receſſuram ſe ſpondet*; Nec Stephanus interim Betlenius (qui regni erat Gubernator) de Principa-tu obtinendo Statuum fidebat ſuffra-giis, ne itaque cuipiam invitus ſubeſ-ſet, alteri quin potiùs ipſe conferre vi-deretur imperium, *Davidem Zolyo-mium (cui filiam elocaverat) ac Ste-phanum filium, utroſq́ꝫ in Regno opibus ac Clientelis potentes, in Hungariam ad Georgium Rakocium, Saros-Patakini in propriis degentem bonis, cum occultis mittens mandatis, ſuam ſuorumq́ꝫ in obti-nendo Principatu opem ei offert.*

Erat luculenta quę offerebatur con-ditio, maximam offerentium potentiâ eam obtinendi addente ſpem, nec diù cunctatum, movit cum conſultoribus

ad iter dictum Rakocius; *Hæc dum in iisdem Comitiis Regnicolis innotuêre, reclamatum extemplò à potioribus, communibusq́; cunctorum ſuffragiis Stephano Betlenio (Regni Gubernatori) hactenus de favore eorum dubitanti Principatus oblatus eſt, legati inſuper qui Rakocium in propria redire, Zolyomiumq́; ac Stephanum Betlenium juniorem, intermiſsâ legatione, ad complexus patris, novi Principis, redire juberent, miſſi.*

Verùm in Hungariæ partes regno Tranſylvaniæ unitas penetraverat Rakocius, à Stephanoq; Betlenio juniore itineris ipſius ſuaſore & comite, magnâ cum ſolennitate explosionibuſq; tormentorum, in arcem Varadienſem, ipſomet iſtius inſignis fortalitii, Supremi Commendantis (nos Capitaneum appellamus) tenente munus, introductus erat, ac quo ſolennior in Tranſylvaniam fieret ingreſſus, aliquot Hajdonum millia (hi erant liberi ſub Principatu Tranſylvaniæ equites, nullique præ-

præter Principem, niſi Capitaneo Varadienſi ſubjecti) congregata habebat.

Horruerunt legatione Statuum Regni auditâ, tàm Rakocius, quàm toties dicti ejus comites, irritaq; fuit legatio; tandem ut Princeps Stephanus Betlenius ac Rakocius inermes in certo convenirent loco, placuit.

Aderant cum Betlenio plerique ex proceribus regni, cum Rakocio Zolyomius ac Stephanus Betlenius junior, filius jam electi Principis, ubi, ut altera indicerentur Regni Comitia, cunctorumque denuò ſuffragiis Principatus ſubmitteretur, cautum ab utriſque.

Non ceſſabat interim Rakocius promiſſis ac largitionibus ſuffragia potentiorum eblandiri, multis, quo certior eſſet promiſſi fides, chirographas trāſmittens. Principe interim Stephano Betlenio divinæ ſaltem providentiæ ſe committente, precibuſque vacante.

SECTIO II.

INdicũtur itaq́;(largitionibus ac promiſſis Rakocii multis jam occupatis) [1630] Generalia in civitatem Saxonicalem Seſpurgienſem regni Comitia; Princeps Stephanus Betlenius ipſe urbem ingreditur; Rakocius eventum rei Varadini præſtolans, majoribuſque ac majoribus in dies quoslibet, dumodò in partes ſuas pellecti ſibi ſuffragarentur, promiſſis obruens, per legatos cauſam ſuam agit. Rem ſemel concluſam, dubiæ multorum voluntati ſubmittendo, malè ſibi conſuluiſſe hic tandem ſentit Princeps Betlenius, verùm quoniam medendi nec tempus, nec modus ſuppetebat, promiſſis ſtare cogitur. Dum itaque ſuffragia de futuro colliguntur Principe, *Legatus Catharinæ Brandeburgicæ Principiſſæ, Joannes Keményius, univerſis, (ſi legantem ſpectes) dignitate præſtantior, ſententiam promere jubetur; qui à Principiſſâ, digni-*

gnitate Principali (ut ipſa prætendebat) per Stephanum Betlenium , clienteſq; ejus exutâ, vicemq; pro vice reddere ſatagente, edoctus , multis cum laudibus commendatum Betlenio Rakocium præpoſuit ; acclamatum continuò ab iis qui ſuffragia ſua venundantes, promiſſis ſe opulentos ſomniabant, nec à reliquis in tanto illorum ardore contradictum.

Sic itaq; Princeps Stephanus Betlenius dum ſolis fidit Diis ac probitati, dignitate per proprios exutus filios, per legatos literaſq; Rakocii juramentales, ſe pro patre ab eo honorari, nulliſq; unquam damnis ipſum ſuoſq; affici, aſſecuratus, in propria ſecedere cogitur.

Quæ qualiter obſervata fuêre patebunt.

Læto hujus rei nuncio audito Princeps Rakocius, Varadino ſe movens, multis Magnatum ac Procerum, præcipuê verò eorum, qui pollicitationibus illecti libertatem ſuffragiorum

vendiderant, obviis, Albam Juliam properat, ibiq́; juramento, quod certis ſub conditionibus priùs Tranſylvaniæ Principes Statibus deponere, ac reciprocum ab iis juramentum ita tandem exigere ſolent, perſoluto, amplis Zolyomium, tanquam præcipuum ſui Principatûs authorem, bonis donat; Stephanum Betlenium juniorem, ipſius pariter promotorem, ac itineris comitem, Zolyomioq́; longè potentiorem, multiś verborum honoribus laudatū, cui par merito præmium à ſe minimè poſſe perſolvi fatetur, bene de ſe ſperare jubet, ex frequentia quoq́; reliquorum expectantium, partim extemplò, partim ſucceſſivè nonnullos bonis terreſtribus donat, compluribus tamen præter vacuas imaginationes nihil domum reportantibus.

Congratulatur Principatui ejus novo [1631] *primùm per literas, mox ipſamet Principem Rakocium inviſendo (miſeratione ſanè bonorum digna)*

Prin-

Principiſſa Catharina Brandeburgica, ipſi, filiis, ac Principiſſæ, regalia offert munera, celebrantur inter ſe per dies complures convivia, & quo teſtatiorem erga domum Rakocianam ſynçeritatem ſuam redderet, filio Principis Rakocii, Sigismundo in filium adoptato, arcem Munkacsienſem, (quam tum Tokai & Fogaras arcibus ex legatione Principis Betlenii, decedentis mariti ſui tenebat) ſub certis, à Principeq; Rakocio ut placuit inſertis conditionibus legat; Quas paucis elapſis menſibus, ab eadem violatas Princeps Rakocius prætendens, (Supremo arcis ejuſdem Munkacsienſis Capitaneo Joannne Balling hæram excludente) occupat, conſequenter, iteratum denuò cum miſellâ, quo pacto contentari debeat iniens contractum, Fogaraſinum adimit.

SEGTIO III.

NEc Zolyomius [1632] à Principe Rakocio donatis diu frui po-

tuit bonis, naturâ enim inquietiſſimus, ſecundam non potuit patienter ferre fortunam, abuſuſq́; favore Principis, qui eum, tàm Aulicis quàm Campeſtribus exercitibus Generalem pręfecerat, ſelectiſſimos ex iis qui ſibi ſubjecti erãt in exercitu Principis, milites clàm exauctoratos ſibimet congregat, ultraq́; privatum ipſius ſtatum ſatis magnam eorum copiam ex flore totius Principis militiæ ſelectam circa ſe alit, nec deerant turbulentæ inter pocula voces, quandoq; relictâ patriâ, una cum proprio exercitu Suecis in Imperio bellum gerentibus ſe aſſociaturum jactat, accedebant oppreſſiones vicinorum nobilium, quorum adempta præter jus & æquum bona, nec à Principe, nec à Regni Statibus admonitus reddere voluerat.

Hæc Principi Rakocio cognita, alioquin etiam ad ſuſpiciones (ſicuti omnium ferme Principum mos eſt) facilè prono, magnam peperêre ſollicitudinem,

nem, quippe quem talia machinantem, nec pati tutũ, nec tot clientelis ac opibus fultum ulciſci facilè erat, verùm fata facilem invenêre viam, Stephano Betlenio juniore, Zolyomii cognato, eidemq; amiciſſimo, omnium quos Tranſylvanos tunc ſol vidit, prudentiâ, magnanimitate, reiq; tam bellicæ quàm politicæ peritiâ, præſtantiore, repentino è vivis morbo ſublato, quo decedente animoſiùs contra eũ Rakocio per leges regni animadvertere licuit, in Generalibus itaq; regni Comitiis convictus, Kôvarinum in captivitatẽ mittitur, ubi duodeviginti annis exactis, ſepulcro libertatem obtinuit.

Proceribus regni, per quos ſententia contra eum proferri debebat, quibus hæc omnia ſe diſtributurum Princeps Rakocius promiſerat, ridiculè deluſis, bona ipſius, tàm per Principem Rakocium collata, quàm hæreditaria, inter filios dicti Principis diſtributa.

Continuata poſt reſignationẽ Principa-

cipatûs ipſius, (tanquam inter patrem & filium) inter Stephanum Betlenium, Principemque Rakocium aliquandiu concordia, paulatim elangueſcere, ac in apertas inimicitias prorumpere cepit, aſſentatoribus, quorum grege magnatum aulæ ſemper ſcatere ſolent, utriuſq́; ſuſpiciones augentibus. Amicitiæ itaque ac viciniæ potentioris diffiſus Stephanus Betlenius, relictis ſub Procuratoribus Tranſylvanicis ſuis bonis, in partes Hungariæ viciniores ſecedit, filio unico ſuperſtite Comite Petro Betlenio (qui ſejuncta poſſidebat bona) in Tranſylvaniâ relicto.

Sed fatalis inter eos diſcordia, ſubſequuturis tumultibus ac bellis, rebus minimis anſam prębentibus, ne ſic quidem vitari potuit. Habebat enim dictus Comes Petrus Betlenius adminiſtratorem quendam bonorum ſuorũ, per quem defraudatus, dum rerum ab eo rationem exigit, depeculatoremq́; deprehendit, repentinâ commotus irâ,

bacel-

bacello graviter vulnerat, ex quo paucos poſt dies moritur. Principem Rakocium ac Stephanũ Betlenium, audito hujus facinoris rumore, diverſi movêre affectus; *Hic tanquam vir probitate inſignis, inopinato filii caſui vehementer indoluit, occiſiq; juvenis ſenem patrem per viros honeſtos ac probos cum luculentâ contentatione reconciliare conatur.* Ille lætus arripit hanc contra familiam Betlenianam nocendi occaſionem, celeriq; expedito tabellario, *longè majora occiſi hominis ſeni patri (quæ tamen nunquam præſtiit) promittendo, vetuit eum (qui alioquin jam aſſenſerat) cum Comite Betlenio concordare; Et quo ſpecioſior, Chriſtianoque digna Principe hæc ejus actio videretur, innoxii ſe profuſionem ſanguinis non poſſe pati aſſerebat.* Demandatur per eum ſeverè Vice Comitibus (ſub quorum directione regio illa ubi dictus Comes reſidebat erat) *ne tanquam homicidam juxta conſtitutiones regni perſe-*

qui

qui differrent. Quo audito Stephanus Betlenius, [1636] intentione Principis Rakocii perſpectâ, de ſaluteq; (niſi extrema experiretur) unici filii deſperans, ipſo è Tranſylvania clàm Ecſedinum (quam arcem in ditione Regis Hungariæ poſſidebat) evocato, ibidemq; relicto, Budam in ditionem Turcarum Imperatoris ſe confert, *de indignâ (ut prætendebat) ſuâ, ſuorumq;, imò totius regni oppreſſione apud Vezerium Budenſem quærens, ad Ottomanicam quoque Portam expedit legatos, per quos fidelibus ſervitiis Gabrielis Betlenii fratris ſui (jam fato functi) præmemoratis, ſuas ac regni Tranſylvaniæ afflictiones prolixis deflens verbis*, auxilia potentiſſimi Turcarum Imperatoris implorat. Nec fuêre preces irritæ. Magnatis cujuſdam Tranſylvani Moyſis Szekely (qui à dicto Principe Rakocio offenſus, relictâ jam pridem patriâ, Conſtantinopolim ſe recipiens, Imperatoriam aulam contra

tra eum incitare nitebatur) verba, cùm legationi huic ſummam aſtruerent fidem. Princeps quoq; Rakocius audito Stephani Betlenii (quem tanquam piũ & lenem, nunquam talia auſurum ſibi perſuadens, oportunum injuriæ crediderat) diſceſſu, vehementer animo perturbatur, Comitia regni cogit; *Ibi de diſceſſu ejus (non ſine lachrymis) queritur, quacunq; is contra ſe acta prætenderet, Christiano Zelo, legibusq; regni obſtrictum ſe feciſſe aſſerens; rogat inſuper, tàm tributo, quàm armis juſtæ ſuæ causæ Regni Status deeſſe nolint*; Obtinuit quod optabat. Miſſi ſine morâ, qui honorificis verbis Betlenium, ut in patriam cum ſufficienti ſecuritate redeat hortarentur, Budam è primoribus regni Legati. Sed ſine fructu.

Bellum enim Conſtantinopoli contra Rakocium erat denunciatum, Purpuratoq; Budenſi, ut confeſtim Betlenium in Tranſylvaniam reduceret, armisq; Rakocium ejiceret, demandatum.

tum. Tentavit precibus ac promiſſis lenire Turcarum indignationem Rakocius, verùm ne auditi quidem legati. Movit itaq; Varadinum verſus cum Betlenio Purpuratus Budenſis, habuitq; juxta oppidum Szalonta, ſub Generali Sigiſmundo Kornis, obviam partem exercitûs Rakociani, cum quà circa occaſum ſolis congreſſus, multis utrinque cæſis, tragicum habuit pugna exitum, utriſq; tanquam victis, unde venerant ingenti cum pavore refugientibus. Recollecto Purpuratus Budenſis exercitu, Lippam juxta caſtra metatur, Principe Rakocio cum exercitu Tranſylvanico juxta arcem Jeneienſem caſtra figente. Unde per legatos mutuo tractatu ex annuentiâ Ottomanicæ Portæ inito, tandem renovatum inter Principem Rakocium, Betleniumq; fœdus, redditaq; omnia eidem, ſuisq; bona, ita tamen, ut ſemper alter alteri diffideret, nec unquam uſq; ad deceſſum alterutrius amicitia inter

inter eos coaleſcere poſſet.

SECTIO IV.

Sedato bello, potioribuſq́; regni proceribus, qui libertatibus ejus invigilare poterant, occulto Dei judicio intra exiguum temporis ſpatium fato functis, aliam opes ſuas Princeps Rakocius augendi ingreditur viam. Nonnullas per clientes ſuos in publicis Regni congregationibus, primâ quidem fronte ſalutares, ſed (ut exitus docuit) reverâ exitioſas, quibus tàm nobilitas, quàm reliqui Regni Status irretiri poſſent, condit leges; Quo, quis aut externis poſſeſſionibus, aut ære opulentior, exitioſior. Nulla generalis, aut particularis Statuum congregatio, ubi Directorum, Advocatorũq́; Fiſcalium clamores non perſtreperent, villis, poſſeſſionibus, prædiis, aliiſq; bonis complurimi exuuntur, adeò ut (ſi cædes hominum eximas) Tiberii, Corneliiq; Taciti putes rediiſſe tempora; Nec leges

Ma-

Majeſtatis deſunt, quibus nonnulli oppreſſi ſignanter (ut exemplum habeas) quidam ex proceribus Tranſylvaniæ, Gothardus Kún dictus, propter verbum contingenter prolatum damnatus, omnibuſq; bonis exutus, in carcere vitam finiit, nullâ ſub quovis prætextu convictos, ſpe clementiæ Principis alente. Adjudicata per tot ambages Fiſco bona, filiis conjugiq; per Principem donantur. Potioribus, fructuoſioribusq; regni partibus, talibus compendiis occupatis, regnum quod per electionem obtinuerat, in hæreditarium, (imò patrimonium) vertere allaborat. Admovet etiam manus ſummæ, quam ſatis grandem, partim in erectionem Collegii Albani, partim ad extraordinarias Regni neceſſitates ſublevandas Princeps Betlenius legaverat.

Quibuſdam (è converſo) Eccleſiaſticorũ, à Principe Betlenio ordinatos proventus annuatim ſubminiſtrans, imò nonnullis augens. Templa quoq; non

non pauca temporum injuria deſolata reædificat, quod per compendium Eccleſię ademerat, partim reſtituiſſe viſus.

Tandem ad majora externaq́; animum erigit, [1644.] fœdere per occultos internuncios cum Suecis, contra Imperatorem Romanorum in Imperio bellum gerentibus inito, bellum Hungariam ac illinc Moraviam verſus movet, Cæſarianis inſtantibus ſemper cedens, retrocedentium rurſus terga per anteceſſores ſuos indeſinẽter laceſſens, protractoq́; hoc aſtu per complures menſes bello, tandem in Moraviâ Suecis, qui ſub Campimarſchallo Leonhardo Torſtẽzonio obſidioni Brinnienſi inſudabant, appropinquat; ipſe juxta fluvium Hungariæ Moraviæq́; conterminũ, cum mole exercitûs ſubſiſtens, filium Sigiſmundum cum flore totius exercitûs, tormentiſq́; prægrandibus, ad expugnandam (una cum Suecis) Brinnam mittit, magnaq́; muri parte vi tormentorum funditùs convulsâ,

vulsâ, vehemens quidẽ, ſed multis Hungarorum, paucioribus Suecorũ, ſcloppetorum procellâ obrutis, Commendante urbis Zuza dexterrimè rem gerente, incaſſum tentatus inſultus. Suecis tandem ibi relictis, ab Imperatore majoribus Imperii negotiis occupato, pro ſe filiiſq; ſuis arces Tokai, ac Regecz; pro Reformatis (ſive Evangelicis) certorum templorum reſtitutionẽ facilè obtinet, confectoq; præter ſuam & omnium opinionem tam facilè bello, in Tranſylvaniam redit, ubi filius ejuſdem nominis jampridem in ſucceſſorẽ electus, ſolitoq; more inauguratus, interea Regni habenis præfuerat. Ne tamen [1646] alternantis fortunæ vices experiri deſineret, novæ à Portâ Ottomanicâ confeſtim ſunt ſubſequutæ difficultates; Ut non amplùs decem ſed quindecim millia numorum aureorum annuatim pro regno penderet, eadem non ſine minis imperante, cùm tantam ſemper anteceſſores Tranſylvaniæ

vaniæ Principes (præter unicum Gabrielem Betleniū, cui propter fideliſſima obſequia quinque iſta millia relaxata fuiſſent) perſolviſſe aſſereret. Exigua erat quæ jubebatur ſumma, ſe tamen (vel ab univerſis regni Statibus exoratus) nunquam perſoluturum per Sanctam Trinitatem jurat, unde apertæ jam Turcarum comminationes, detenti ejus legati, bellumq; cathegoricè (non regno ſed Principi Rakocio) denunciatum, nec ultio longè dilata fuiſſet, niſi Amuratem crudeliſſimum Turcarum Imperatorem, [1647] expugnationi prius Babylonis intentum, ingentique cum faſtu victrices copias Conſtantinopolim reducentem, ſingulari Dei bonitate præter omnium opinionem mors præpropera rapuiſſet.

SECTIO V.

MUtato Imperatore, retepuit paululùm conceptus contra Principem Rakocium furor, de Ottomanicâ

tamen ipſe diffidens clementiâ, Suecorum denuò, aliorumq́; Chriſtianorum Principum fulcire ſe nititur confederatione: Expeditusq́; ad eam tractandã ab eo Michaël Mikes, Vice Capitaneus, dum Poloniam tranſire feſtinat, Vladislai Poloniæ Regis deceſſu audito, ſive (ut aſſerebat) à pleriſq́; nec infimæ ſortis Polonis perſuaſus, ſive neminem qui defuncto Regi ſuccederet Principe Rakocio digniorem ſibimet imaginatus, commiſſo ipſi negotio interrupto, ad eum per quem miſſus erat, redit; *A Joanne Caſimiro defuncti Regis fratre, munerisq́; ejus competitore, univerſos regni Status alienos, ipſi verò adeò faventes, ut exoratus veriùs, quàm admiſſus dici foret, refert, ne itaque fortunæ amplexus offerenti deſit, hortatur.* Exhilaratur ille, de Principatu ob furorem Turcarum nonnihil anxius; ſublimius honoris faſtigium divinitùs ſibi deſtinatum credens; Nec in re tanti momenti, operæ aut ſumptibus parcen-

cendum cenſet ; Franciſcus itaq; Betlenius Comes Comitatus Albenſis, Supremus Aulæ Marſchalchus ac Regni Conſiliarius, cum grandi ad redimenda Magnatum ſuffragia argenti ſummâ Varſaviam ab eo mittitur, qui potiori pecuniæ parte incaſſum profusâ, à Repub. Polonâ, dum exaudiri laborat, lethali principem Rakocium correptum morbo audit, interrupto itaque labore, regreditur. Invenit exanime principis ſui corpus, qui regno ab externi hoſtis populatione intacto relicto, in humanis eſſe deſiit, [1648] inſigniq; à filiis ac uxore pompâ in primario Reformatorum (ſive Evangelicorum) templo Albæ Juliæ tumulatur.

LIBER SECVNDVS.

BREVIARIVM LIBRI SECVNDI.

Georgio Rakocio ſeniore è vivis ſublato, 1648. filiꝰ ejuſdē nōinis vivēte adhuc

patre electus, ſuccedit, qui nulla fermè bona Nobilibus Trãſylvanicis adimit, adepta tamen per patrẽ nemini reſtituit, Ottomanicæ Portæ reconciliatur. Baſilium Moldaviæ Principem ſede principali exturbat, Stephanũ quendam ejus Cancellariũ ſubſtituit, qui ab Ottomanicâ Portâ confirmatur. Conſtantino Valachiæ Tranſalpinæ Principi confederato ſuo, cõtra Szemenios, ſtipendiarios ipſiusmet pedites, (ſed per quos captivatus erat) opem fert, iisq; profligatis, reſtituit. Annuo ab utriſq; tributo honoratur. Bellum Poloniæ infert, Cracoviam, Briſtiam occupat. Regreditur. Pacem (ſed coactus) cum iis facit. Exercitu in Podoliâ (qui totus à Chamo Tartarorum captus aut caſus) cum Joanne Kemenyio, Supremo ſuo Generali relicto, cum paucis fugâ domum ſe recipit. Propter bellũ Polonicum ab Ottomanicâ Portâ damnatur. Principatui ſub certis conditionibus renunciat. Franciſcus Redei in Principem eligitur, quem Princeps Rakocius opprimit. Principatum recuperat. Purpuratũ

Bu-

Budenſem profligat. Chamus Tartarorum Tranſylvaniam populatur, urit. Supremus Vezerius arcem Jeneienſem deditione capit. Barcsaium Principem conſtituit. Rakocius factione multorum ſuffultus Tranſylvaniam recuperat, Barcsaium perſequitur. Qui Temeſvarinum ad Turcas ſe confert. Iſdem per Conſtantinum quendam exulem Valachiæ Principem Moldaviam occupat, ſed rejicitur. Cum Mihne Valachiæ Tranſalpinæ Principe fœdus contra Turcas init, auxiliaq; eidem mittit, ſed incaſſum. Apud locum (qui Porta ferrea antiquis) pugnam cum Szeidi Amhet Purpurato Budenſi, qui Barcsaium ex mandato Portæ Ottomanicæ reſtituere nitebatur, init, ſed profligatur. Retrocedente dicto Purpurato, Barcsaioq; civitatem Saxonicalem Cibinienſem ingreſſo, urbẽ obſidione ſat longâ fatigat, ſed ſine fructu. Superveniente denuò Szejdio, inter civitatẽ Claudiopolim, arcemq; Gyalu, fortiſſimè contra eum pugnat, ſed lethaliter vulneratus, paucos poſt dies Varadini humanis

exemptus eſt. Geſta hæc annis duodecim.

SECTIO I.

FIlius Georgii Rakocii Senioris, ejuſdem nominis, jampridem in Principem electus, ſolitoq; more inauguratus, in Principatu ſuccedit, qui auſteritate tenacitateq; patris univerſos offenſos probè ſciens, (agente adhuc in vivis eo) multos muneribus, plures promiſſis delinitos, meliori de ſe ſpe impleverat, applaudebant quocirca cuncti regimini ipſius. Verùm nihil à quopiam ſe adempturum promittens, adēmptas per genitorem aliis poſſeſſiones, ipſiq; ac germano ſuo fratri Sigiſmundo, nec non matri eorundem diſtributas, inſigni cum meliora ſperantium dolore nemini reſtituit. Stabiliendo tamen Principatui ſuo dextrè providebat, Purpuratorum enim Turcicorũ animis ingentibus placatis muneribus, per eos Ottomanicam Portam reconciliare non præ-

prætermittit; Tributũ quindecim millium aureorum, quod per tres annos genitor ipſius perſolvere neglexerat, (regalibus ſuperadditis muneribus) ſine tergiverſatione perſolvit.

Reconciliata itaq; Porta, tutaq; (ſaltem quieſcere potuiſſet) fuêre illinc omnia. Blandiente quinpotiùs ampliùs fortunâ, ſupra prædeceſſorum Principum gloriam, ac opes, feliciter cuncta tàm domi quàm foris ipſi affluxêre. Valachiæ Tranſalpinę ac Moldaviæ Principibus annuum pendere non erubeſcentibus tributum, legationibusq; cunctorum fermê Principum Chriſtianorum eundẽ fatigantibus. Tot obſequiis fortunæ delinitus Princeps, vix ſecundam poterat temperanter ferre fortunam, quin potiùs compotationibus ac luxu tota perſonabat ejus aula.

Diſſenſio interim [1653] inter Rakocium ac Baſilium Moldaviæ Principem occultas ob cauſas orta, in apertum erupit belli incendium; Miſſoq;

dictus Princeps cum certa exercitûs parte Joanne Kemenyio, Supremo ſuo Generali, eum exturbat, qui à Kozacis (olim Coronę Polonicę ſubjectis, nunc autem rebellibus) adjutus, Joannem Kemenyium ejicit, regnum recuperat. Ampliori ſub Stephano Petkio Generali ſuo denuò exercitu miſſo, reparat bellum Rakocius, profligatoq; ac fuga elapſo Baſilio, auxiliares Kozacorum copias, juxta arcem *S*zucsva obſeſſas, una cum arce fame ad deditionem cogit, theſauroque Baſilii grandi potitus, Cancellarium ipſius (Stephanum nomine) regno præficit, qui pręter omnium opinionem, (ingenti ſumma Portæ Ottomanicæ perſolutâ) in *P*rincipatu confirmatur.

Rebellio præterea Szemeniorum (hi ſunt ex natione Tracum collecti pedites, audax & expeditum, verùm inconſtans ac ſeditioſum militiæ genus) contra Principem Valachię Tranſalpinæ (proprium eorum dominum) con-

confederatum Rakocii orta, à luxu ad bellum eum avocavit, qui (raro exemplo) proceribus regni compluribus occiſis, eorumq́; bonis expilatis, ærario quoq; Principis proprii nefarias injicere manus, prædâq; per ſcelus partâ ditati, ipſo Principe in vincula conjecto, quendam è primoribus invitum coëgêre regimen ſuſcipere.

Tanti facinoris rumore ad Rakocium perlato, extemplò cogit copias, nefariumq́; ſcelus ulturus ingreditur Tranſalpinam. Elabitur interea à cuſtodiâ Szemeniorũ captivus Valachiæ Tranſalpinæ Princeps Conſtantinus, paucoſq́; poſt dies (profligatis tamen priùs ut patebit Szemeniis,) incolumis ad Rakocium pervenit. Szemenii, aſſeclæq; eorum, audito Rakocii in regnũ ingreſſu [1655] ex improviſo eum in caſtris incautum aggredi ſtatuunt, vitatiſq; anteceſſoribus Rakocianis, dormiente circa meridiẽ in tentorio (juxta oppidum Ploeſt) Principe, ab excubiis

priùs viſi quàm auditi, paratam quocirca Szemenii in manibus videbantur habere victoriam, niſi vino omnes obruti phrenetizarent veriùs, quàm more militari pugnam capeſſerent, reſiſtentibus itaq; nonnullis cohortibus, reliquis ad pugnam ſe parandi tempus datum, quibus ſupervenientibus, colluvies iſta barbarorum, inſtar pecudum ſine labore mactata, captus etiam ac palo inſutus pſeudoprinceps ab iis impoſitus. Princeps Moldaviæ Stephanus, Conſtantinum ſecum ducens, (qui ex captivitate Szemeniorum elapſus ad eum ſe receperat) ſequenti poſt pugnam die cum auxiliaribus ſupervenit copiis. Serũ ſi hoſtibus arriſiſſet fortuna auxiliũ.

SECTIO II.

CONſtantinum Valachiæ Tranſalpinæ à ſe tunc reſtitutum, Stephanumque Moldaviæ Principes lætis per complures dies cõviviis excipit Rakocius, nec verba ejus jactantiæ plena, demiſſæ

miſſæ ex adverſo convivarum Principum ſui oblationes inter compotationes deſunt, quibus tandem exactis redit in Tranſylvaniam, arridente fortunâ paulo altiores reportans ſpiritus Rakocius.

Ne tamen fortuna (ſui ſimilis) læta triſtibus miſcere prætermitteret. Ante triumphum dicti Principis Tranſalpieñ. Illuſtriſſimus Comes Sigiſmundus Rakocius, germanus ejus frater, qui è Sereniſſimorum Reni Palatinorum familiâ, Henriettam, noñullos ante menſes uxorem duxerat, eadem paucos poſt nuptiarum dies decedente, ipſe quoq; variolorum morbo correptus, ingenti cum bonorum dolore, juvenis magnanimus, ſapiens, magnæq; meritò capax fortunæ in humanis eſſe deſiit.

Bellum interim inter Polonos, ac Chamum Tartarorum Præcopitarum Principem, ipſiq; contra proprium Regem ac Dominum adhærentes Kozakos ortũ, famam nominis ſui illuſtrio-

rem reddendi , ſingularem Rakocio præbuit occaſionē, rumore enim iſtius ad eum perlato, ſelectorum è ſtipendiariis ſuis equitum aliquot millia per legatum Joannē Betleniū Regi ac Regno Poloniæ non rogatus offert; grata erat, imminente tunc maximè hoſte, hæc ipſius promptitudo, relictiq; ſub Commendante Michaële Mikes in caſtris Poloniçis Hungari, confecto tandem bello non indonati rediêre. Franciſcus præterea principis Rakocii filius, compluresq; è Magnatibus Tranſylvanicis Polonicæ Nobilitatis albo inſerti.

Gliſcebant interim , turbantibus cuncta rebellibus Kozacis, à finibus autem Pruſciæ Suecis irrumpentibus, denuò in Poloniâ bella , auxilium ac ſocietatem armorum Rakocii utriſque ambientibus, ſed prælata ab ipſo Suecorum ac Kozacorum amicitia omnem præſtiti antea erga Polonos officii memoriam obliteravit.

Cujus ut belli origo lectorem eo minus

nus

nus fugiat, res paulò altiùs repetenda. Georgio Rakocio ſeniore, (quem regnum Poloniæ ambientem, mors inopina rapuerat) non mediocres ad faſtigium regiminis Polonici ſe accingentem, feciſſe apparatus, certum eſt, qui ad Filium ejus translati, deſiderium quoque regni pectori ejus infudêre, quod tamen occaſionibus deſtitutum neceſſitas celare coëgit.

Suecicis Kozakicisq; tumultibus (ut præmiſſum) interea in Poloniâ gliſcentibus, legatus Albertus Pramorſki, Referendarius tunc Sereniſſimæ Reipub. Polonæ, nunc Supremus Cancellarius, certam in ſubſidium ejuſdem ſummam à Principe Rakocio petens, nomine Sereniſſimi Regis adoptionem filio ipſius ſub certis offert conditionibus de quo dum inter partes cõveniri nequiviſſet, invitatum ac tandem deluſum ſe expoſtulans Princeps Rakocius, armis illatã (ut prætendebat) injuriã ulciſci decrevit. Accingit itaq; ad bellum ſe [1657.]

Poloniçum. Quod tamen nec Chamũ Tartarorum, qui ex hoſte amicus Polonorum factus erat, nec Ottomanicam Portam latere potuit, prohibitoriæ ab utriſq; extemplò miſſæ literæ, ſed contemptæ, iterata limites jam Poloniæ ingreſſo, niſi reditum maturaret, atrocibus ſuperadditis minis, denuò mandata, ſed cum faſtu rejecta. Nec Sacratiſſima Romanorum Imperatoria Majeſtas per Reverendiſſimum Dominum Georgium Szelepcseni Regni Hungariæ Cancellarium, ac Epiſcopum Nitrienſem, (antequàm ad extrema eſſet deventum) ſemet interponere dedignata eſt, verùm trahebat jam ſuum fatũ Principem maturabatq;. Obſtinatus itaq; adjunctis Kozacis ac Suecis longè lateq; diu graſſatus, tradentibus Suecis Cracoviam occupat, præſidioq; ſatis grandi (ſub Commendante Joanne Betlenio) munit, Briſtiã deditione captam Andreæ Gaudi Colonello ſuo cuſtodiendam tradit, qui ſoli mirabili Dei pro-

providentiâ, è publicâ quaſi clade ſepoſiti, confectâ tandem pace, reliquis per Tartaros cæſis aut captis incolumes dimiſſi in Tranſylvaniam rediêre.

Ulteriùs de cætero progreſſus, confederatis ejus tanquam cautioribus ad tutiora regreſſis, ſolus cũ ſuis relictus, diuq; per loca deſerta ac avia oberrans, toto fermè exercitu fame cõfecto, circumvolantibus Polonis, juxta præſcriptas ab ipſis conditiones, [1658] ingenti ſub juramento promiſsâ ſummâ (quam tamen, violatum à Polonis contractum prætendens, hactenus nõ perſolvit) obſidibuſq; Stephano Apafio ac Georgio Gerõfio Primatibus Tranſylvanicis relictis, pacem facere cogitur.

SECTIO III.

IMminentis præterea cum toto ſuorum robore, Tartarorum Chami rumore perterritus, in Podoliâ relicto cum exercitu Joanne Kemenyio Supremo ſuo Generali, cum trecentorũ circiter

citer comitivâ, continuato per complures dies itinere, Maramaroſinum (provinciam regno Tranſylvaniæ unitam) tandémq; Ecsedinum (ubi conjunx filiúſq; ejus erant) inglorius redit. Exercitus verò cum Joanne Kemenyio relictus ab innumerâ Tartarorum multitudine circumventus, quamvis (ſi numerum Tartarorum ſpectes) adeò exilis, ut cum decem, imò pluribus uni pugnandum eſſet, faméq; vehementer laboraret, fortiter tamen primo die impetum Tartarorum ſuſtinuit, ſequenti verò, dum ab hoſte pugna reparatur, Szemeniis, quorum nonnullas cohortes inter ſtipendiarios Rakocius aluerat, ſtationem ſuam non ſolùm deſerentibus, imò apertè ad hoſtes transfugiendo, locum irrumpendi præbentibus, univerſis cæſis aut captis, profligatus. Szemenii quoq; pariter in captivitatem aſſerti, digno proditionis præmio donati.

Expeditionē ejus infauſtam fore, indubi-

dubitata, eáq; complura ſigna prodiderant. Maramaroſinum enim (Tranſylvaniæ provinciam Poloniæ regno conterminam) ipſo cum exercitu ingreſſo, (qualia menſe Januario in iis locis fieri ſolent & hactenus duraverant) frigora in largas verſa pluvias, ipſummet Principem cum parte exercitûs ad ſpeculandum iter prægreſſum, per integros ſex dies nec ipſo regredi, nec reliquis ſubſequi valentibus à toto ſecluſerant exercitu. Quo tandem ingenti cum hominum ac pecorum ruinâ junctus, immenſæ in alpe, qua tranſeundum erat, nives, adeò occluſêre iter, ut plauſtra vix ingenti çum labore ergatarum beneficio tranſportarentur, ipsâ naturâ, ne in exitium rueret, retrahente eum. Poloniam ingreſſus, graviſſimo per complures ſeptimanas vexatus eſt morbo. Generoſioribus equis, quos in deliciis alebat, (nullo antea morbi indicio viſo) decē ſelectioribus per eos dies morbò abſumptis. Cracoviā (traden-

dentibus Suecis) inſigni cum pompâ ingreſſus, dum (ſolium quaſi occupaturus) palatia regia adiit, ex equo deſcendendo, eliſo è capite pileo, non ſine ſtupore circumſtantium cecidit ſupinus. Non procul à civitate Zavicoſt, dum dictus Princeps Regi Sueciæ militari cum ſolennitate conjungitur, in loco plano, nec tales caſus ordinariè metuendo, carpento ambo inſidentes ſubverſi, non diu eos in Poloniâ duraturos ab utriſq; exercitibus judicati ſunt. Nec plura, ſed minoris momenti deerant portenta, quæ prolixitatis vitandæ gratiâ prætermittimus. Sed divinæ providentiæ fatalis diſpoſitio nec agnoſci, nec vitari ab eo poterat.

Rakocius nec animo nec corpore ſatis ſanus paucos poſt dies Szamosujvarinum ingreſſus, Generalia regni Statibus Comitia indicit. *Congregantur quæ ſupererant eorum reliquiæ, ut tot miſerorum, quorum captivitatis (non neceſſarium ſuſcipiendo bellum) cauſa exti-*

extitiſſet miſereretur, theſaurumque in Tranſylvaniâ congeſtum, pro iis quorum ope congeſſerat, effundere non dubitaret, ac inſuper Ottomanicæ Portæ furorem, ulterius contra eum ſævire volentis, nullis ſumptibus parcendo lenire ſatageret, orabatur. Sed ne tot quidem malis edoctus, obſtinatum poterat mutare animum, Deo fatalem Tranſylvanos & eum puniendi accelerante periodum. *Se ad utrumque negotium ultra triginta millia imperialium non habere juramento confirmat.* Sponte ante biduum Regni Statibus promiſſam libertatis reſtitutionem revocare ac denegare non erubeſcit. Cum ſtupore hæc cernentibus cunctis, adeoque offenſis, ut non finitis ſolito more Comitiis, nec valedicto ut mos aliàs erat Principe, dilaberentur univerſi. Superveniunt paucos poſt dies cum mandatis Imperatoris Turcici, propriâ manu ſubſcriptis, literis preterea Chami Tartarorum ac Supremi Portæ & Budenſis

Purpu-

Purpuratorum, legati, quibus unanimis erat continentia, imperatumque Statibus regni, *ut in locum Principis Rakocii, propter rebellionem ac inobedientiam ſuam motumq; contra Polonos Ottomanicæ Portæ amicos bellum damnati, alium patrio ritu eligerent, cujus confirmatio (nullo ſuperimpoſito onere) promittebatur. Superadditæ interim, niſi parerent, atroces minæ, extremaque pericula.*

SECTIO IV.

MOvêre hæc obſtinatum Rakocii Principis animum, cum imbecillitatis ſuæ (ſi molem illam Turcicam æquipares) probè conſcius, armis ſe regnum manu tenere poſſe diffideret; Comitia itaq; regni Statibus Albam Juliam indicit, cedit ſponte regno, in eamque eodem annuente itur ſententiam, ut alius eligatur Princeps, pro ipſo interim in Ottomanicâ Portâ intercedatur, ubi veniâ impetratâ, recens

cens tunc electus princeps Franciſcus Redei, vir pius, mitis, omniumque judicio reliquis regni Magnatibus hoc honore dignior, ad priſtinum redeat parendi ſtatum. Interim dum ſententia portæ expectatur, princeps Rakocius in bonis ſibi vi pactorum conceſſis, tanquam privatus vivat, directioni regni ſe minimè immiſceat, neq; titulum principis uſurpet, omnibus principatûs exercitiis in Franciſcum Redei translatis; hæc omnia verbo ſuo principali, ſub bonaque fide Chriſtianâ obſervaturum, literis chirographo & ſigillo ſolito munitis, quæ in Capitulo Albenſi Tranſylvaniæ extant, ſe obſtringit princeps Rakocius; Statibus quoq; regni, pactis ſe ſtaturos, eodem modo ſpondentibus. Diſſolutis Comitiis, dictoq; principe Rakocio in privata ſua bona ſecedente, promovendis ejus negotiis, extraordinarius ad Ottomanicam portam legatus, Franciſcus Kereſzteſi deſtinatur.

Mitti-

Mittitur etiam eodem de negotio ad purpuratum Budenſem Sigiſmundus Banffi, utrique vix auditi incaſſum laboravêre. *Interea recens electus Princeps Franciſcus Redei, præſidiarios in arcibus regni finitimis, Fiſcalibusque, quæ vi pactorum Principi Rakocio datæ non erant, imò iis ſe ceſſurum obſtrictus erat, in nomen regnicolarum ſuumque jurare mandat, ne vel reconciliatâ Portâ Ottomanicâ, ipſi abſque conſenſu regnicolarum, ſed cum iisdem ad obſequium Principis Rakocii redeant, juramenti formulæ inſerens*; Qui tamen inſtigante Principe Rakocio, contraq; pacta id fieri prætendente, juramentum præſtare recuſarunt, Franciſco Gyulai Vice Capitaneo Varadienſi, non nativo, nec per Articulos regni patriæ inſito homine, præterque leges huic muneri præpoſito, rebellionis ante alios authore. Sequitur authoritatem ejus, una cum ſibi ſubjectis Vice Capitaneus Boros Jeneień Ladislaus Ujlaki, de quibus

bus paulò uberiùs dicendum. Dum mandatis Ottomanicæ Portæ, de amovendo Rakocio, non confeſtim parent Status, & quamvis novo Principe Franciſco Redei electo obediiſſe viderentur, interim tamen reconciliationem ac reſtitutionem Principis Rakocii urgent, primùm à Purpurato Budenſi, conſequenter à ſupremo etiam Vezerio arx Jenô præter omnium ſpem poſtulari incipit. Lætus arripit occaſionem Princeps Rakocius, auxilium itaque & defenſionem contra vim Turcarum ipſis promittit, vitamque ac mortem cum iis conjunctam ſe habiturum jurat, quibus infœliciſſimi perſuaſi, ab obſequio regni recedentes, juramentum præſtare neglexerunt.

Conſequenter Szamoſujvarieñ quoq; Capitaneus Georgius Banffi, juramento ſe Rakocio devinctum prætendens, (quaſi Principatui ſub certis conditionibus renunciante Rakocio, juramentum tàm ipſius, quàm reliquorum non eſſet deter-

determinatum & ſuſpenſum) jurare renuit.

Princeps etiam Rakocius, quia nulla de juramento à præſidiariis, ſub prædictorum nomine recens exigendo ſpecifica in contractu facta fuiſſet mentio, violatum à Statibus regni pactum, nulliſq; amplius ſe conditionibus obſtrictum prætendens, titulum Principis confeſtim uſurpare cœpit. Contra, Regnicolæ non à ſe, novoq; Principe, ſed à Rakocio violatum contractum talibus argumentis aſſerebant. Licet enim expreſsè vi pactorum cautum eſſet, Principem Rakocium omnes finitimas Fiſcaleſq; arces, ſibi non conceſſas, manibus regni ac novi Principis reſignare debere, nunquam tamen id ipſum præſtitiſſe, ſub ſuâ quin potiùs directione ſemper reſervatas à juramento novo Principi, Regnoq; præſtando arcuiſſe, quamvis directioni omni ceſſiſſet, ſolamq; futuram Turcicam gratiam, exindeq; poſtliminio redituram ſuam dignitatem reſervaſſet. Et licet juramenti for-

ti formulæ (quod præſidiarii præſtare debebant) inſertum eſſet, etiam ſi Ottomanica Porta Principi Rakocio reconciliata fuerit, ipſis non ſejunctim, ſed cum toto regno ad obſequium ejus redire licere, minimè tamen exinde violatum eſſe contractum, cum integrum regni corpus, non autem diſtinctim membra ejus contractum inierint, ejus itaq; eſſet initi cum ipſo pacti memorem & effectuatorem eſſe. Alioquin ab omnibus electus Princeps à ſingulis abdicaretur, & de contractu ab univerſis inito, à ſingulis judicaretur, unde quantæ enormitates? quæ fraudes?

SECTIO V.

TUrbatis itaq; jam rebus, contractúq; ab alterutrâ parte manifeſtè violato, *Princeps Rakocius ad omnes Status, Comitatus, Sedes Siculicales, Saxonicaleſq;, ac Civitates, ut Princeps, ſcribit, ut ſibi legitimo eorum Principi pareant, armaque adverſus Otto-*

manicam portam, (contra quam ſuffici- entia ſe habere media aſſerit) ſuſcipiant, imperat. Quibus auditis, electus Princeps Franciſcus Redei Generalia regni Comitia in civitatem Saxonicalem Medgyes indicit, quæ tumultibus plena futura, quolibet facilè prævidente, electus Princeps ac Conſiliarii, ut armatâ manu, ac præſidio ſufficienti fulti Comitia adirent, à pleriſque monebantur; Verùm cum boni publici amorem, Statuumque regni in eo conſenſum, contra tales tumultus ſufficiens putarent eſſe præſidium, bona freti conſcientia, Divinæq; providentiæ exitum rei committentes, ne contra pacta feciſſe meritò argui poſſent, ad ſtatutum ingrediuntur diem.

Jam factionibus totum laborabat regnum, Magnates, Proceres, reliquique Status inter ſe diſſidentes, quidam huic, alii alteri è duobus Principibus favebant, plures exitium regni prævidentes, inſciiique quid agerent, taciti mœre-

mœrebant, perculſis regnicolarũ animis, ſtatuitur tamen ab univerſis, *contra pacta feciſſe Principem Rakocium, nec admittendum, nec jam regnicolas pactis ac juramento ulterius teneri: demonſtrantur itaque per literas exceſſus, & maximè quòd non ſolùm pactum nuper cum Statibus regni initum violaſſet, verùm univerſos contra Ottomanicam Portam (à quâ regnum minimè avulſurum in primordio regiminis juraverat) ad arma ciendo, contra juramentum quoque tempore inaugurationis præſtitum feciſſet.* Quæ Dionyſio Banffi (uni è primatibus regni) perferendæ traduntur, ut à ceptis deſiſteret, potentiſſimamque Turcarum nationem ad excidium ſuum, & regni, ne provocaret, admonentes.

Rediit legatus incaſſum perfecto itinere, *promiſſa varia, ſi recipiatur, ſin minus, varias minas, imo exitium regni Statibus reportans. Offerebat inter cætera Princeps Rakocius, ſi ipſo recepto,*

pto, hoſtis Tranſylvaniam ingrediatur, in publicâ regnicolarum congregatione flexis genibus, eo quo Statibus placuerit mortis genere oppetere ſe paratum, cujus promiſſi nulla vel apud infimos fides; Quin potiùs Sedibus Siculicalibus (in quibus præcipuum Tranſylvanicæ militiæ robur) ut in ſuccurſum armati extemplò adeſſent, imperatum; Sedibus Siculicalibus Udvarhely, Marus, & Aranyas, tepidiùs quàm neceſſitas, anguſtiæque temporum flagitabant, obtemperantibus, & ad ſubveniendũ paratis. Sedibus verò Siculicalibus Csik, cum filialibus, ac Sepſi, Kezdi, & Orbai, in Rakocium magis pronis, ob idque juſſa detractantibus; Præcipuis (cum quibuſdam) Clemente ac Georgio Mikes, iſtius ſciſſionis authoribus. Congregatis quinimò Georgius Mikes noñullis, inſciis invitiſq; iis, quos in iſtis regionibus patriæ ac quietis amantes rebatur, communi iſtarum Sedium nomine

mine clam literas ad Rakocium perſcribit, ad occupandum principatum hortatur, auxiliatriceſque iſtarum Sedium copias ad rem perficiendam offert, quarum literarum ipſemet lator, propenſiſſimum ergaPrincipemRakocium ipſorum ſtudium prolixè commendat,animatq; adhuc dubitantem, utrum mediocribus copiis(qualestunc habebat) rem tanti momenti aggredi præſumeret ; Satis itaq; jam animatus, tepideque regni Status rebus propriis conſulere perſpiciens, Medgyeſinum ex inopinato aggredi, Statuſq; cum electo Principe omni auxilio deſtitutos armis ſibi ſubjicere decernit.Regnicolæ ex adverſo arctiores indies res, nullamq; ſubſidiorum ſpem cernentes,iteratam cum promiſſis ſat luculentis ad Principem Rakocium deſtinant legationem, eandemque perficiendam Acatio Barcsai, tunc regni Præſidi, mox autem (ut inferius patebit) Principi, commendant, ſed duriore exitu; *Re-*

tentis enim contra omne jus gentium Princeps Rakocius legatis, contra regni Status illuc congregatos Medgyeſinum celeriter ducit exercitum , noctequeſu-pervenit ; Inter cætera, liberam in Comitiis ſuffragandi facultatem à Statibus ademptam quærens ; Quaſi verò libertas ſuffragiorum ſub armis potiùs quàm remoto eorum metu fieri poſſet. Omnibus qui machinationes iſtas improbaverant præſentiſſimum erat exitium, & quoniam reſiſtere non poterant, *legatione in campum miſsâ, in urbem eum recepêre , ita tamen , ut nunquam ſe contra Ottomanicam Portam arma laturos apertè declararent* ; Lætus accipit ille conditionem, amniſtiâque rebus retroactis datâ, Principem nuper electum Franciſcum Redei, priùs tamen, ampliùs vel Ottomanicâ Portâ jubente Principatum minimè ſubiturum, juramento obſtrictum, in propria bona incolumem dimittit.

SECTIO

SECTIO VI.

HÆc in Portâ Ottomanicâ audita, regnum Tranſylvaniæ hactenus innocuum exiſtimatum, in partes admiſſæ cum Rakocio culpæ traxêre, iramq; antea contra principem ſolum conceptam non lenivêre, ſed in ſuam & totius regni perniciem maturavêre. *Novi itaque à Budenſi ac Temeſvarienſi Purpuratis legati, novæ miſſæ literæ, oſtenditur admiſſa culpa, regni Statibus Principem Rakocium, tanquam rebellem, contraque voluntatem Ottomanicæ Portæ receptum deſerere imperatur, niſi obedierint adduntur minæ, extremumque regni exitium.* Perterritus his princeps Rakocius, comitia denuò Albam Juliam indicit, ubi nihil de ſummâ rei concluſum, hoc unicum memoratu dignum actum: *Offert ſe Princeps Rakocius, ſi Porta Ottomanica literas fidejuſſorias (Athname ipſis dictas) de non augendo annuo tributo, non*

occupandis regni limitibus, conſervandiſq; ejuſdem libertatibus, juxta Athname Sultani Sulimanni, dederit, valedicto principatu, in privatum ſe redigere ſtatum paratum eſſe, jubereque ut conformes eâ de re prædictis Purpuratis tranſmitterentur literæ. Improbatum tacitè à cunctis, ſed ne hiſcere quidem audentibus. Miſſæ literæ iram in furorem, non gratiam, vertêre Interea Princeps Rakocius Michaëlem Mikes (quem Cancellariatûs munere ornaverat) cum ſecretis ad Regem Hungariæ mandatis mittit, qui ut à regnicolis quoque pro legato agnoſcatur, literaſque ferat credentionales, optat, nec obtinet.

Sub iiſdem Comitiis appulerunt ex vinculis Crimenſibus à Joanne Keményo ad Status regni literæ per Reverendum Stephanum Sellyei ex captivitate fide jubente ſe ſolutum, ac ſervitorem ejuſdem Petrum Szigeti latæ, *quæ de apparatu miniſque Tartarorum*

regni-

regnicolas præmonebant, ſecretiora verò (quæ certiſſima fuiſſe eventus docuit) oretenus referenda mandaverat, Principem ipſum ne regnum funditùs everteret, hortabatur. Relata hæc cuncta per eos Principi, verùm quia regno, non verò ipſi conſultum videbatur, ſeveriſſimis minis additis tacere juſſi, ſicuti Petrus Szigeti paucis poſt menſibus coram plurimis teſtatus eſt. Ne his quidem deſierunt Turcæ regni Status (Principe Rakocio trahente) ad exitium proprium obſtinatos, futuri præmonere periculi.

Congregabantur interim movebanturque in perniciem deplorandæ Tranſylvaniæ, ex univerſa ferè Europa Aſiaque exercitus, ſed nec tantæ molis indubitatus rumor, ut caducæ renũciando dignitati, tot Chriſtianorum millibus per & propter ipſum perituris conſuleret, Principem Rakocium movere potuit, quin potiùs non ſolùm à regnicolis, verùm ipſis etiam Conſiliariis,

mirabili per principem induſtriâ, cuncta hæc celabantur. Generalia ultimumque ferè patriæ excidium præcedanea denuò Comitia per ipſum indicuntur, *cauſa Comitiorum adventus Tartarici, Budenſisque legatorum, qui ex ſuperabundanti, quamvis obſtinatis, priùs gratiam, quàm pœnam offerebant, erat, experiri præterea Princeps ipſe, utrum regnicolæ arma contra Ottomanicam Portam ſecum ſumpturi eſſent, avebat. Verum impares ſe ad gerendum contra Turcas bellum, & (quia ita Deo viſum eſſet) jugum potiùs, licet grave, ſe ſubituros, quàm arma moturos declarant univerſi, quin potiùs ut regno cedere, quàm ſe ac univerſos in extremam velit præcipitare perniciem, demiſſè orant. Promittit ſe receſſurum Princeps Rakocius,* (pro ceſſione receſſum uſurpans,) receditque (non renunciat) in partes regni Turcis viciniores ac inſtructo cum exercitu verſus arcem Jenò, illinc ſeptem equitum, & duo millia peditum,

tum, [1658] tormentaque campe-
ſtria octo ſecum habens, Budenſis pur-
purati caſtra verſus, quæ quinque Hun-
garicis diſtabant milliaribus, properat.
Purpuratus verò Budenſis (Chinan Paſ-
ſa) homo mollis, nec ad arma natus, ni-
hilque ea de re ut Rakocius eum inva-
dere præſumeret, cogitans, vix tertia
militum ſibi ſubjectorum parte in ca-
ſtris præſente, Purpurato verò Temeſ-
varienſi (ut qui vir militaris ipſum floc-
cipenderet) cum toto ſuorum robore
abſente, non ſatis inſtructas habebat
copias, quem ultra quinque millia utri-
uſq; generis armatorum in caſtris non
habuiſſe ipſe vidi. Et (quod facilem
Principi Rakocio incruentamq; pepe-
rit victoriam) audito principis Rakocii
fermè iminẽtis rumore, expavefactus,
cum toto peditatu, parteq; equitatûs,
in anguſtiis viæ Lippam verſus ten-
dentis ſubſiſtens, reliquos ultra ſpa-
tium integri milliaris miſit obviam
Hungaris, qui inſtructo ac ad pugnam

more militari diſpoſito appropinquā-
tes exercitu, quamprimùm à Turcis
viſi ſunt, panico omnes timore percul-
ſi, fugâ ſibi conſulentes, pauci armis,
plures in fluvium Maruſium, tunc lar-
giores ſolito volventem undas, præci-
pitati periêre. Tam facilem adeptus
victoriam Princeps Rakocius, tentat
iterum de obtinendâ Portæ clemen-
tiâ per literas Purpuratum Budenſem,
ſatis grandem intercedenti ſummam
promittens, de rebuſque jam factis
(quas extrema extorſiſſet neceſſitas)
ſemet modeſtis excuſans verbis, ſed ir-
ritus fuit labor. Partâ cum victoriâ
prædâque retrocedit Varadinum ver-
ſus, ac illinc Taſnadinum ſe confert
Princeps Rakocius, ubi tamdiu mo-
ram trahit, donec Chamus Tartaro-
rum, ac utriuſque Valachiæ Principes
Tranſylvaniam ingrederentur, Supre-
muſque Vezerius arci Jenö immine-
ret, ut inferius patebit.

SECTIO VII.

MOverat jam molem Aſiæ, [1658] Europæq; Supremus Vezerius, arcique Jenô cum centum circiter armatorum millibus, tormentorumque ingenti apparatu imminebat, parte verò ab alterâ Chamus Tartarorum, adjunctis utriuſque Valachiæ principibus, in finibus Tranſylvaniæ erat, *dum timore perculſi Status regni, Georgium Banffi Comitem Comitatûs Dobocenſis, Franciſcum Daniel Regium Sedis Siculicalis Udvarhely Judicem Joannem Lues totius univerſitatis Saxonicalis Comitem, Regiumque civitatis Cibinienſis Judicem, deprecaturi per eos extremumq; regni excidium legatos ad Supremum Vezerium deſtinant.* Sed Georgius Banffi ſive timore, ſive occultiore, eâq; incognitâ præpeditus causâ ſe ſubducens, Acatius Barcsai, regni totius Præſes, ac Comes Comitatûs Hunyadienſis vicem ejus ſponte ſubiens, (de

diſceſſu, legationisque ſuæ ſummâ, ex itinere principem Rakocium certificat, qui ex proventu ſalisfodinarum Tranſylvanicarum viatico ipſi ordinato, per literas propriâ ſuâ manu (quas ego & alii plerique vidimus) ſcriptas cauſam ſuam tractandam enixè ei cōmendat) cum prædictis Supremum Vezerium, tunc juxta arcem Jenô, quam ante adventum legatorum tertio die deditione ceperat, ſedentem adit, totam interea Tranſylvaniam innumerâ Tartarorum ipſiſque adjunctarum nationum colluvie igne ferroque vaſtante. Quis hîc innumeras Tranſylvaniæ clades, ruinas, excidia caſtellorum, oppidorum, captivata, vel crudeli data neci utriuſque ſexûs centum (ad minimum) Chriſtianorum millia, integras regni regiones, uni quaſi igni involutas, irritas fugas, deprehenſos receſſus, ardua montium ac ſcopulorum indagâta, innumeraq; alia belli mala, animo complecti, aut calamo depingere poſſet?

Majo-

Majorem melioremq́ue Tranſylvaniæ partem periiſſe, in favillaſq́; redactam dixiſſe ſufficiat.

Nec tamen Tranſylvaniæ, ſimiliter arci Jenô, cujus campos proprio ſe tincturum ſanguine non ſemel juraverat, ſuppetias tulit Princeps Rakocius, ſed nemine vim propulſante, afflictiſque opem ferente, ſatietas nil aliud vaſtationis regni finem impoſuit. Occupata per eoſdem dies ſunt Caranſebes ac Lugas oppida, una cum circumjacente regione per ejuſdem Supremi Vezerii ablegatos. Alia atq́; alia latibula, receſſuſq́ue ſylvarum, ac carectarum cum ſuis pro ſalute propriâ quærente Principe Rakocio: Qui tamen, ne amiſſæ arcis Jenô ignominia ipſi inureretur, Vice Capitaneum ejuſdem Ladislaum Ujlaki, unà cum quatuor officialibus, tanquam feſtinatione deditionis ſuccurſum ſuum prævertiſſent, paucis poſt diebus capitibus plecti juſſit, quamvis ne trigeſimam quidem partem exercitûs

tûs hoſtilis ſuorum numerus æquaret; cum pauculis autem ſuis cohortibus, quas circa ſe habebat, contra Supremum Vezerium, Tartarorumq; Chamum, ac numeroſiſſimos eorundem exercitus pugnare quis conſultum judicaſſet?

Deſtitutæ ſic omni ſpe, ad ſinguloſque expaveſcentes rumores, ac extrema quæq; expectantes Tranſylvanorũ reliquiæ, miſericordiam Supremi Vezerii per legatos ſupradictos implorãt, [1658] quæ tamen non ſecus, niſi ingenti impoſitâ ſummâ, tributo añuoq; aucto, impoſito inſuper (contra liberã hactenuſq; obſervatam Principum electionem) in Principem Acatio Barcsaio, datur; Retrocedente quidẽ paucos poſt dies cum proprio exercitu Supremo Vezerio, Chamo autem Tartarorum, circa Caranſebes ac Lugas exitum introductionis Principis Barcsaii opperiente. Non deſunt plerique qui occultis Principem Barçsaium à Supremo

mo Vezerio largitionibus principatum obtinuiſſe calumnientur.

Alii verò (qui in iisdem caſtris erant præſentes) metu mortis compulſum ſubiiſſe aſſerunt, nos incerti, judicium hujus rei aliis relinquimus. Suſcipit verſus Tranſylvaniam, cum ſibi adjuncto Supremi Vezerii Kapucsi Paſsa, iter Princeps Barcsaius, Principem Rakocium de exitu legationis ſuæ certificans, convocatorias præterea ad Generalia regni Comitia, in civitate Saxonicali Seſpurgienſi celebranda literas univerſis regni Statibus & Ordinibus tranſmittens.

Convenêre ad præfixum diem, tàm ex Comitatibus, quàm Sedibus Saxonicalibus univerſis legati; Sedes etiam Siculicales per legatos ex primoribus ſuorum ſelectos ſolito aderant more, ſolus Stephanus Petki Sedium Siculicalium Csik, Gyirgyo, & Kaſſon Capitaneus, (qui Rakocii Principis Conſiliarius ac Supremus aulæ Præfectus) ob çau-

cauſam ſibi ſoli notam aberat. *Proponit infœlicem legationis ſuæ exitum, mulctam ingentem, auctum tributum; impoſitum ſe Principem præſentibus Statibus Princeps Barcsaius, ſi armis ſe contra Ottomanicam Portam pares agnoſcerent, ſive alia ſupereſſent reſiſtendi media, ſponte ſe ceſſurum promittens, quamdiu principatûs titulo fungeretur, nunquam ſe cum Principe Rakocio colluſurum per traditas quidem Supremo Vezerio literas juraſſe, verùm depoſito iſto munere, cum eodem, ſalvâ conſcientiâ poſſe conveniri, ait.* Specioſa hæc, ſed niſi iſdem Princeps à Supremo Vezerio impoſitus recipiatur, extremum interim minatur exitium ipſi adjunctus Kapucsi Paſſa, efficaces reddente ipſius minas, Chami juxta Caranſebes in viciniâ adhuc morantis præſentia. Nemine itaque hiſcere auſo, recipitur, ſolitumque præſtat regnicolis juramentum; Qui dum reciprocum ipſi præſtare inciperent, quamvis cunctas contra-

ctûs

ctûs nuper cum eo initi conditiones per Principem Rakocium crederent violatas, imò per & propter ipſum ſe periiſſe aſſererent, nihilominus innocentiam ſuam orbi Chriſtiano teſtatam reddere volentes, futuræ Portæ clemẽtiæ poſtliminioq́; rediturae ejus dignitatis ſpem tunc quoque ipſi reſervavêre, quod ut lucidiùs pateat, verbotenus inſeri placuit; Conditio juramento Statuum, tunc Principi Barcsaio jurantium inſerta hæc erat: *Hoc etiam non prætermiſſo, ſi Illuſtriſſimum Principem Dominum Georgium Rakocium Porta fulgida in gratiam recipiet, ſalvum mihi ſit ad fidelitatem ſuæ Celſitudinis redire. Ita tamen ſi ſua Celſitudo interea temporis nullam contra regnum hoſtilitatem molietur, nec ullis occaſionibus & modis impedimento erit, quin Portæ Ottomanicæ obſequi poſſimus, & tunc quoque libertatum noſtrarum defectibus, ſecundùm placita regni medebitur.*

SECTIO

SECTIO VIII.

I*Nauguratus Princeps Barcsaius literas ſub iisdem Comitiis Stephano Petkio mittit, ut beneficii à Principe Rakocio accepti memor, cauſæ ejus promovendæ inſiſtat, hortatur*; quod utrum ad expiſcandum ſcripſerit hominem, aut occultè (ſed ſyncerè) rem Principis Rakocii promovere voluerit, ipſe novit, certum eſt uſque ad exitum Comitiorum Petkium minimè comparuiſſe.

Miſſus ſub iisdem Comitiis ad eum à Principe Rakocio cubicularius ipſius Michaël Teleki, juvenis verſutiſſimi ingenii, *per quem multis ejus beneficiis recenſitis, ut non ſibi, ſed veteri ipſius hero piſcetur admonitus; omnia ſe facturum, nec ſua ſed Rakocii dignitati conſulturum libentiſſimè promittit, promiſſa ſanctè obſervaturum, per literas juramentales clam miſſas ſpondens*, nec id ipſum, quod inter reliquas conditiones

nes Principibus Tranſylvanicis prǫſcribi ſolitas, nunquam cum quopiam de transferendo principatu ſe tractaturũ ante paucos dies ſolenniter juraſſet, mente revolvens. Adjunctus ipſi ad ſtabiliendũ ejus principatũ cum duobus millibus Turcarum erat Haczi Muſtafa Begus, homo callidus, Hungaricæque peritus linguæ, quocum, finitis regni Comitiis, Seſpurgo movens, Maroſvaſarhelyinum ſe confert; Fiſcales regni arces ſuæ poteſtatis facturus, arceque Szamoſujvarienſi, Supremo ejus Capitaneo Georgio Banfi ſub certis dedente conditionibus, potitur. Paulò ulterius Hungariam verſus progreſſus, juxta fluvium Samoſium, in oppido Des, Georgium Kapi ac Alexandrum Bik legatos Principis Rakocii habuit obvios, *qui in præſentiâ Conſiliariorum nomine Domini ſui, ut ipſi matrique (viduæ Principiſſæ) collata, per Principem Rakocium ſeniorem bona liberè poſſidere, ac quicunque è Tranſylvanâ Nobilita-*

bilitate ſervitio ejus addicere ſe voluerint, indemnibus id facere liceat, deſideravêre; Habuit occulta quoque cum prædictis legatis Princeps Barcsaius (ſed de rebus nobis ignotis) colloquia. *Pro voto legatorum data reſolutio, juramentales literæ (de promiſſis obſervandis) per eoſdem tranſmiſſæ.* Ipſo Principe Barcsaio, ſe ante datas Principi Rakocio literas præcedenti die, ad Ottomanicam Portam, *ut Rakocianæ familiæ bona adimere, jubeatur, ſcripſiſſe, nec amplius ſcripturum (cum hanc ſpecificè juramentalibus inſeruerit literis, quòd de adimendis prædictis bonis Portam minimè ſollicitaturus ſit) mihi aliisque referente.* Deſino Maroſvaſarhelyinum iterum redit, ibique Generalia in præſentiâ ſupremi Vezerii Kapucsi Paſſæ, ac Haczi Muſtafa Begi, celebrat regni Comitia. *Concluditur, quicunque Tranſylvanorum ſervitio Principis Rakocii addicti erant, ſub amiſſione omnium honorum ad præfixum redeant diem.*

De

De modalitatibus præterea ſummæ Portæ Ottomanicæ, perſolvendæ ſancitur, univerſis regni Statibus, præter Siculos Cſikienſes, jā conſentientibus, qui licet per legatos præſentes eſſent, in Principem tamen Rakocium proni, abſque ullâ concludendi plenipotentiâ miſſis legatis, exploratores veriùs quàm legati dici poterant. Aberat Stephanus quoque Petkius ſupremus eorum Capitaneus, qui Comitia adeundi intentione ſe movens, Haczi Muſtafa Begum (inaudito antea exemplo) Comitia regni ingreſſum, inhoneſtiſque nonnullos verbis tractantem, ſubaudiens, medio regreſſus eſt itinere. *Sub iisdem Comitiis Princeps Barcsaius Kapucsi Paſſam Supremi Vezerii apud ſe commorantem de reſtitutione Principis Rakocii requirit, ipſo in Portâ interceſſore uti volens, ſeque renunciare paratum ſignificans, ſed incaſſum.*

Totoque anno Principis Rakocii ad Principem Barcsaium, hujuſque ad illum

illum continuatæ legationes, intermixtis pollicitationibus, aſſecurationibusque juramento Principis Barcsaii firmatis, adeoque nonnunquam dictus Princeps Rakocio favebat, interdumq; adverſabatur, ut idem nolle ſimul & velle ipſum judicaſſes. Proximè ſequẽti hyeme, cum ſummâ ad contentationẽ Ottomanicæ Portæ congeſtâ Conſtantinopolim legatus Sigiſmundus Banffi cum adjunctis expeditur, quæ (ſi inexplebilia eorum ſpectes deſideria) cum inſufficiens eſſet, denuò cum ſuperadditâ Michaël Serenyi expeditur ſummâ; Non tamen lenita his obſequiis Porta, quin potiùs Sigiſmundus Banffi cum ſociis in Jediculam (eſt nomen carceris) conjectus, areſtatus. Lubricus quocirca ad exitium undiquaque pronus regni ſtatus, ingentem Portâ Ottomanicâ & (quod miſerrimum) abſq; ullâ ſi eam perſolvere poterit, ſpe futuræ ſecuritatis, irremiſſibiliter extorquente ſummam. Princi-

pe

pe Rakocio principatui inhiante. Cſikienſibus eidem adhærentibus ; Neç tot noſtris malis quievêre fata. Conciliavit externas inſuper inimicitias mẽs Principis quieſcere neſcia ; inter tot enim rerum labyrinthos, purpuratum, Csengi Zade Ali paſſam (qui arci Jenő Temeſvaroque præerat) conſequenter Valachiæ, Tranſalpinę principem Mihne dictum, *tanquam occultum fedus, occultamque cum Principe Rakocio habentes amicitiam, in Portâ accuſat*, & dictum quidem Ali paſſam (ut circumſtantiæ erant teſtes) non immeritò. De Principe Mihne pro certo affirmare non auſim, verùm eo, quo tunc in portâ accuſabatur, paulò pòſt ſe polluiſſe crimine, rei exitus docuit.

SECTIO IX.

NEc princeps Mihne tuendæ ſuæ deerat dignitati, quin potiùs ingenti ſummâ conciliatis (non tamen reconciliatis) in porta purpuratorum

animis, *occultos Principis Barcsaii cum Principe Rakocio juramentalibusque literis firmatos tractatus in lucem prodidit, inconſtantibus infidelibusque utroſque jam annumerante Portâ Ottomanicâ Purpurato præterea Budenſi Szejdi Ambet Paſſæ, ne ullas Principi Barcsaio contra quemlibet ſuppetias,(quod tamen tunc eum latebat) largiretur, demandatum*; Propriis quoque armis Principem Barcsaium invadere parabat, dictus Princeps Mihne, quæ ipſo inſtruente Joannes Kemenyius poſt diuturnos Krimienſis carceris ſqualores, ingenti litro Chamo Tartarorum promiſſo Tranſalpinam ad Principem Mihne appulit, *audit quærentem de Principis Barcsaii injuriis eum, videt apparatus contra patriam ſuam inſtructos*, compatitur patriæ, ſeque interpoſito diſſidentium Barcsaii ac Mihne Principum animos ad concordiam juramento utriuſq; firmatam reducit, ſemper tamen alter alteri diffidentes,

nun-

nunquam ſyncerè coaleſcere potuêre. Generalia in civitate Saxonicali Sebes regni Comitia rurſus celebrat Princeps Barcsaius, *in quibus conſtitutio de Tranſylvanis ſub pœnâ capitis & omniũ bonorum Principi Rakocio valedicendis denuo confirmatur, bona, variis ſub coloribus undiquaque per Georgium Rakocium ſeniorem congeſta, uxorique ac filiis diſtributa, diſpoſitioni Principis Barcsaii ſubmittuntur, quæ partim Fiſco reſervans, partim nonnullis primatibus diſtribuens, ſe quidem diſtribuere, ipſi verò quibus per eum donantur quo pacto poſſidere poſſint, videant, perſcripſit Principi Rakocio, tunc in finibus Hungariæ commoranti. Sub iisdem Comitiis lachrymoſæ, Bihor, Kraſzna, & Szolnok mediocris Comitatuum querela, de latrociniis, continuiſque Principis Rakocii militum (quos apertè aliquid moliturus, ultraque privati ſtatum congregaverat) enormitatibus audiuntur, per quos dictorum Comitatuum incolæ o-*

mnibus ſe bonis exutos deflentes, auxilium juxta unionem regni à Statibus implorant. Admonetur Princeps Barcsaius, calamitatibus ſibi ſubjectorum (munere ſuo id ipſum exigente) non deſit. Solutis interea Comitiis, publico iterum prædictorum Comitatuum nomine, Georgius Erdelyi ac Stephanus Oerdög (utriq; ex illis provinciis præcipui) Principem Barcsaium in præſentiâ Conſiliariorũ, ut propter miſericordiam Chriſti ipſis, omnibus jam bonis per Rakocianos exhauſtis, & (quod magis dolendum) corporum pleriſque ludibria deflentibus, ſuccurrat exorant.

Ex aſſenſu Conſiliariorum nec tutum, nec honeſtum viſum eſt, principi hæc ulterius pati, tacente enim ac omnia ſuſtinente eo, prævidebant ulterius ſerpere malum; Generalis quocirca bellica per publicas demandatur literas expeditio, parueruntq; cuncti jubenti, Siculis quoque Csikienſibus cum Capitaneo eorum Stephano Petkio,

kio, ad unionē regni jam redeuntibus, caſtraq́; juxta civitatem Torda (in campo Kereſtes dicto) locata, Stephano Varadi cum mille & ducentis circiter ſtipendiariis equitibus verſus Hungariam ad confinia regni, ut conatibus Principis Rakocii, qui irrumpere velle nunciabatur, invigilaret, præmiſſo, *qui per iteratas ut in unum coactos contineat milites, in ſingulaque momenta conatibus Rakocii ſit intentus, admonitus literas*, iis ſpretis, tribus ſaltem cohortibus pro ſui cuſtodiâ reſervatis, reliquas vicatim diſtribuit, quem noctes dieſque compotatione terentem, ac tunc quoque inter convivas & pocula menſæ aſſidentem equites duo, ipſi parentes adeunt; *nonnulla Rakocianorum vexilla, quæ ad opprimendum eum miſſa per compendia viarum imminent, ſe non procul vidiſſe jurant*, proſiliit ille è convivio vix compos mentis, dictaſq́; tres cohortes è vico in apertum campum educit, ubi paululùm moratus,

 nec-

necdum apparente hoſte, parvũ abfuit quin eos, per quos rumor hoſtilis erat allatus, occideret, depoſitoque dum metu denuò Baccho libat, ſuperveniẽte hoſte, ſine negotio profligatæ cohortes, ipſe lethaliter vulneratus, captuſq; paucos poſt dies ex vulnere moritur. Diſtributæ per pagos reliquæ ejus cohortes, (tanquam ſine capite exangue corpus) nihil molitæ, nemine perſequente in caſtra ad Principem rediêre. Iisdem planè diebus redierat, primùm in propria, mox in caſtra è captivitate Crimenſi Joannes Kemenyius, cujus longiorẽ opinione in Valachiâ Tranſalpinâ apud Principem Mihne moram in malam Princeps Barcsaius interpretatus partem, principatui ejus, ipſum inhiare credens, tot (ut putabat) corrivalibus impar, *ipſi adhuc in Tranſalpinâ moranti per literas, ac nuncium ſuum Andream Vajna, principatum offert, nunquam ſe de transferendo principatu cum quopiam tractaturum tempore inangu-*

augurationis ſolenniter juraſſe, *non ſatis memor.* Præſente itaque eo, cui abſenti oblatus erat prædictus honor, privatim primùm ambo, mox præſentibus (inconſultis tamen) Conſiliariis, eadem reiteratur materia; *Univerſis tandem regni copiis in campum eductis multis verborum laudibus commendato, ſeq; huic muneri longè aptiori Princeps Barcsaius Joanni Kemenyio donat illud munus. Summas is agit gratias, deflexoq; ad præſentes exercitus vultu, imparem quamvis tanto ſe agnoſcat oneri, ne tamen unquam patriam ſui principatûs pœniteat, anniſurum promittit. Rogat præterea eundem Princeps Barcsaius, quandoquidem Principem Rakocium ulterius non penetrare, publicæ interſit quieti, ipſi obviam ire, verbiſque ac conditionibus (ſi fieri poſſet lenitum) ut ab incepto deſiſteret, inducere ne gravaretur.*

SECTIO X.

L*Ubens ſubiit hoc iter Joannes Kemenyius, Principi tamen Barcsaio, ut ſequenti (Dominico nimirum) die duo milliaria retrocedendo juxta pagum Decse figeret caſtra, ibiq; eodem moratus die, ſi uſque ad matutinas diei Lunæ horas, nullam ab ipſo accepturus eſſet reſolutionem, ſe invitum remoratum, inutilemque ſciret ſuſcepiſſe laborẽ, dicens.* Hac re inter ipſos concluſâ, feſtinat ad deſtinatum Kemenyius iter, ſequentique juxta Samoſium fluvium die Principi Rakocio caſtra ad vicum Suk habenti occurrit. Cujus poſt diſceſſum, circa ejus diei veſperã quatuordecim vexilla Rakocianorum vidiſſe, allatum eſt à nonnullis; caſtra itaque Principis Barcsaii Rakocium noctu velle invadere, creditum à cunctis. *Conſultis itaque primoribus, ut eductis in campum opportuneque diſpoſitis cohortibus, imminentem (ut putabant) exciperent hoſtem,*

pla-

placuit, Steteruntque paratæ ad pugnam uſque ad dimidiam noctem, nullo hoſte ſuperveniente, cohortes, quia verò pernoxerat Luna, certoque concluſum erat ſequentis diei iter, in caſtra redire, illincq; ad iter ſe movere tædioſum putantes, eadem nocte verſus præfixum à Joañe Kemenyio locum profecti manè appulerunt, totoque Dominico die illic ſunt comorati, nullâ per Joannem Kemenyium de tractatu ſibi commiſſo certificatione factâ. Dilabebantur interim à Principe Barcsaio paulatim fermè cuncti; qui tacitum in ſinu hactenus fovebant Rakocii Principis amorem, palàm diſcedebant, nonnulli nobiliũ fictis ſub cauſis veniã abeũdi ab eo petebant; Qui erga ipſum fideliores, abire inhoneſtum putantes, manebant quidem, ſed nullâ cum ſpe ſecuritatis. Adeoque ſenſim extenuatus ipſius exercitus, ut præter Magnates, (quorum potior adhuc perſiſtebat numerus) ſtipendiarioſque, pauci ſu-

pereſſent; Csikienſes (qui ſeriùs ad obedientiam Principis Barcsaii redierant) Capitaneo Stephano Petki affectus eorum moderante reliquis conſtantiores viſi ſunt, qui die Lunæ Albam Juliam uſque ſequuti Principem, annuente eo illinc diſceſsere. Tendentem Albam verſus (die Lunæ) Principem Barcsaium, medio ejus diei itinere, aſſequitur unà cum literis, tabellarius Joannis Kemenyii; *Scribit Principem Rakocium ad pacem cum eo concludendam paratum, mirarique cur nullo hoſtili urgente metu retroceſſerit. Princeps Barcsajus ſe quidem pacto cum Joanne Kemenyio (de principatu ipſi donato) ante qvadriduum inito libenter ſtaturum, verùm imminentem cum proprio exitio nolle opperiri hoſtem, reſcribit.* Literarúmqve latori, ipſiuſmet Joannis Kemenyii filio Simone (qvi in caſtris ſecũ erat) adjuncto, per eum prolixiùs eadem de re nunciat. Ingreditur circa occáſum Solis eadem die

cum

cum magnatibus aulæque familiaribus Albam Juliam Princeps Barcsajus, copiisque quæ ſupererant, ut prope urbem caſtra figant, demandat. Verùm timore magis ac magis perculſæ vix dicto audientes fuêre.

Duo eodem die ex ſtipendiariis Principis Barcsaii, poſt occaſum Solis ſupervenere equites, qui Principis Rakocii exercitꝰ in plateis oppidi Enyed (quod duabus Albâ diſtat milliaribus) curſitaſſe, ſeque vix fuga elapſos, ſanctè jurabant. Quo Princeps Barcsaius audito, Stephanum Petki ac Stephanum Ebeni, (utroſque Conſiliarios, Principique Rakocio (aliàs) percharos) Joanni Kemenyio ſignificare jubet, *ipſum quidem Principis Rakocii fidei ſemet minimè commiſſurum, interim ſaltem ipſius è regno exitum obtineat, promiſſi tenacem fore.* Expeditiſque iis, circa horam noctis primam cum nonnullis procerum, ſtipendiariiſque militibus Alba egreſſus, (reliquiis regni exerci-

tûs dimiſſis) Devam (ea eſt arx Turcis vicina, duorumque Temeſvaro dierum itinere diſtans) circa ortum Solis ingreditur. Princeps interim Rakocius, quamvis Joannem Kemenyium Gerendinum, in caſtellum proprium (quod inter oppidum Enyed, & civitatem Tordam, ex cujus viciniâ caſtra retroceſſiſſe dictum eſt, ſitum erat) coalituræ pacis ſpe plenũ remiſiſſet, præmiſſis tamen Enyedinum verſus antecurſoribus, ipſoque cum reliquis properante, nitebatur Principem Barcsaium, à cunctis fermè jam deſertum aſſequi; non immeritò quocirca Albâ eum diſceſſiſſe res ipſa teſtata eſt, ſed Tordam ingreſſo, eum Devam ſe recepiſſe nunciatur, in eodem itaque (quem is deſeruerat) loco juxta civitatem dictam figit caſtra. Commoranti ibidem eidem, Stephanum Petki, ac Stephanum Ebeni (ſibi chariſſimos) à Principe Barcsaio ad Joannem Kemenyium miſſos, Gerendini eſſe, innoteſcit;
quos,

quos, cum certâ equitum manu ſub noctem properans, circa ortum Solis in lecto jacentes, lætus ſalutat, ad ſeque recipit. Ne interea tractatus, qui inter Principem Rakocium Joannemq; Kemenyium inchoati erant, lectorem lateant, breviter inſerere placuit: De Ottomanicâ non multum fidens Princeps Rakocius gratiâ, ſub alieno tamen nomine Tranſylvaniam poſſidere, clientemque ſimul (ut ipſe aſſerebat) immeritò ſolium ſuum uſurpantem ulciſci ſtagens, offerebat Ioanni Kemenyio, *ut (per publicas tabulas renunciante Principe Barcsaio) principatum ſubeat, in bonis tamen utcunque per genitorem ejus congeſtis indemnem ſe manuteneat, in omnibus præterea regni negotiis ipſi ſubſit; breviter, ut titulotenus Joannes Kemenyius, reverà ipſe prædominetur, hic fructus percipiat, ille labores ſuſtineat regni.* Hoc unicum tam diu habuit in propoſito, donec Valachiæ Tranſalpinæ Principem Mihne di-

ctum, apertè contra Turcas rebellaſſe, confederationemq́; ſuam per legatos ambire audiſſet, ut paulò pòſt patebit.

SECTIO XI.

INgreſſus Devam (ut præmiſſum) cum nonnullis proceribus, militibuſque ſtipendiariis, ac propriis aulæ familiaribus, Princeps Barcsaius, menſtruo ſtipendiarios donat ſtipendio, exautoratq́; præter Dragonas ac pedites, fermè univerſos, aulæ quoque familiarium quoſcunque præſentis tædebat fortunæ, liberos dimittit. Ad Csengi Zade Ali Paſſam, (à ſe antea in Ottomanica porta, ut præmiſſum eſt, accuſatum) ſervitorem quendam Marko dictum, auxilia imploratum expedit. Tendit interea Albam Juliam verſus cum exercitu princeps Rakocius, amiſſaq́; ſpe principem Barcsaium armis opprimendi, *cum juramentalibus Stephanum Ebeni, ad eum mittens literis, ad mutuum invitat colloquium, renuit ille,*

ſive

ſive pungente conſcientiâ, ſive (ut prætendebat) ne propter incertam futuræ concordiæ ſpem, apud Turcas vel nomen Rakocii execrantes, omni expectatione amiſsâ, auxiliis deſtitueretur. Urgente verò plurimis egreſſum ejus verbis Stephano Ebenio, ne nihil feciſſe videretur, ſpondente pro incolumi ejus reditu, ipſo, ad Rakocium, utrum tolerabiles proponeret pacis conditiones intelligere optans, Joannem Betlenium expedit. Cujus iter propter fidelitatem erga Principem Barcsaium perſpectã, apud Principem Rakocium exoſi, non vacabat periculo; illibata tamen fretus conſcientia, prolixè eum aſſecurante Ebenio, demandatum ſuſcipit iter, Principemq; Rakocium juxta Albam Juliam invenit obvium. Qui ab eo in præſentia Ioannis Kemenyii (quem ſecum habebat) confeſtim admiſſus, credentionales Principis Barcsaii exhibet literas, ſalutatoque Domini ſui nomine eo, fatur; *Celſiſſimus Princeps meus,*

meus, contractûs cum Domino Joanne Kemenyio in campo Kereſztes initi memor principatui renunciare paratiſſimus eſt, verùm quanto vel nomen Celſitudinis veſtræ univerſa Turcarum natiò execretur furore, cum ipſamet probè noverit, invitâ eâ, nec ſibi nec regno conſultum ac ſalutare foret de obtinendo laborare principatu, ut itaque recedat, nec in exitium proprium & regni potentiſſimam provocet nationem, obteſtatur per miſericordiam Dei. Subriſit his auditis ille, per eundemque Joannem Betlenium hæc ejus à Principe Barcsaio poſtulata fuêre: *Ut ſyncerè (non autem fucatè) principatui renunciaſſe conſtet, univerſos regni Status à juramento ſibi præſtito juxta formulam literarum hac de re per ipſum datarum abſolvat confeſtim. Nec ſibi cum Joanne Kemenyio de modalitate futuri ipſius principatûs concludendi præſcribat.* Regno tamen egreſſurum ne verbo quidem ſe obſtringens. Sub iisdem

planè

planè diebus, quadringentis circiter Turcis ex inopinato oppreſſis, rebellavit contra Ottomanicam Portam princeps Valachiæ Tranſalpinæ Mihne, confederationemq́ue Principis Rakocii per legatos ambit. Reportat reſolutionem Principis Rakocii Devam Joannes Betlenius, exhibitiſq; literarum evulgendarum paribus, omnis inter Rakocium & Barcsaium principes coalituræ pacis ſpes evaneſcit. Legatos itaque (Devæ interim ipſe moraturus) Andream Barcsai, Germanum ſuum fratrem, Joannem Betlenium, (quē ſub initio regiminis ſui Cancellariatûs munere ornaverat) Michaëlem Toldalagi, ac Chriſtophorum Pasko, ad Ottomanicam Portam, auxilium ejus imploraturos deſtinat, & expedit; periculoſiſſimum erat hoc illis ſubire munus, uxores enim ac liberos, reliquasq; eorum ſubſtantias, quę in Tranſylvania erant, prædæ Rakocianis ceſſuras certo certiùs prævidebant. *Pleriſque*

que tamen nobilium, ſeptem preterea Orthodoxa religionis Eccleſiaſticis, ne obedientiam Porta Ottomanica debitam exuentes demandatum detractarent iter, totque millium Chriſtianorum (qui propter rebellionem regni, niſi aliqui in fidelitate ejus perſiſtentes ſupereſſent, perituri forent) exitii cauſa eſſent, ſub conſcientiâ urgentibus, tandem paruêre. Pergunt eodem die verſus oppidum Turcicum Tót Varadgya, tabellarium interim Marko, quem ad Csengi Zade Ali Paſſam cum literis à Principe Barcsaio expeditum diximus, habent obvium. *Inutilem eorum, niſi Princeps ipſemet Temeſvarinum ingrediatur, refert fore laborem, dicti Ali Paſſa homine ipſi adjuncto hoc ipſum prolixiùs ex mandato Domini ſui aſſerente.* Dubitatur inter legatos, quid opus ſit facto, tandem uno è ſuorum numero Chriſtophoro Pasko ad explorandum Principis Barcsaii animum remiſſo, continuant deſtinatum reliqui iter.

iter. Redit is cum tabellario Principis, adjunctoque Csengi Zade Ali Paſſæ homine Devam, diuque inter abeundi ac manendi conſilia hæſitante Principe Barcsaio, tandem circa decimam veſpertinam unà cum Comite Ladiſlao de Csak, Stephano Csengeri Concionatore aulico, mediocrique aulicorum comitativâ præmiſſos ſubſequitur legatos, continuatoque per noctem ac ſequentem diem itinere, in viciniâ oppidi Turcici Tót Varadgya ſubſiſtit. Adeoq; opportuniſſimo Devâ diſcedit tempore, ut quingentorum equitum, quos ad intercipiendum ejus iter, ſelectiſſimos Princeps Rakocius, (ſolâ ſuſpicione abeundi, nullis indiciis permotus) expediverat, adventum, vix quadrante præveniſſet. *Occurrit (adjunctis ſibi legatis ipſius) Principi Barcsaio ſequenti die inſtructis cum cohortibus Csengi Zade Ali Paſſa, congratulatur ejus adventui, quieteque ejus diei refectum, altero Temeſvarinum comita-*

mitatur. Ubi ingenti cum ſolennitate inſtructoq́; toto exercitu obvio excipitur à Purpurato Budenſi Szejdi Amhet Paſsâ, in tentoriumque ſolenniter erectum deducitur, pro ſuſtentatione ejus, ſuorumque dietim abundè proviſum. Diligentiſſimâ tamen circa tentorium ipſius Janizarorum cuſtodiâ diſpoſitâ, unde (etiamſi redeundi aut elabendi animus fuiſſet) vix ſe hoc potuiſſe præſtare, liquidò conſtabat.

SECTIO XII.

Principem Barcsaium è manibus ſuis elapſum non ultrà perſequens Princeps Rakocius, legatis Principis Mihne pro voto eorum reſpondet, in propriâque perſonâ ad ſanciendum cum eo fedus propediem ad confinia Valachiæ Tranſalpinæ ſe iturum promittit. Generalia præterea in civitatem Maroſvaſarhely regni indicit Comitia, Siculi Csikienſes, Gyergyiaienſes, Kaſonienſes, Sepſienſes, Kezdienſes, Orbaienſes læti,

læti, Saxonicæ, Hungaricæque civitates metu perculſæ, nobilitas quid faceret neſcia, ex eoque inter ſpem & metum hæſitans adfuêre. Princeps ipſe Rakocius (duobus illinc milliaribus) in caſtro Radnotienſi exitum rerum præſtolatur, exercitu ejus (qui totus ex colluvie ſceleratorum erat congregatus) tàm in civitate Vaſarhely, quâm toto regno cuncta cædibus & rapinis miſcente, nec ulla Maroſvaſarhelyini dies (libertatem quamvis ſuffragiorum regni Statibus Rakocius promiſiſſet) durantibus Comitiis ſine cæde præteriit. *Congregatis primo Comitiorum die Statibus, Michaël Mikes, qui per leges regni Principe Rakocio ſeniore regnante proſcriptus, per interceſſionem Joannis Kemenyii cum tribus ſervis militiæ aulicæ primùm inſertus, tandemque Vice Capitaneatûs munere donatus, Principe eodem è vivis ſublato per Georgium Rakocium Secundum Cancellariatûs honore ornatus, unà cum eo patriæ ſolum verte-*

verterat, redieratque, omnem in principatu ejus ſpem collocans, ut à regni Statibus recipiatur, clarâ voce urget. Laudat hæc dicentem frater ipſius germanus Clemens Mikes, Sedium Siculicalium Sepſi, Kezdi & Orbai ſubſtitutus Capitaneus, qui prudentioribus, patriæq; amantioribus rejectis, ex ſingulis regionum prædictarum vicis, quoſcunque ex infimâ hominum fece garrulos noverat, gregatim in Comitia ſecum ducens, quicquid ipſe afferebat, tanto cum clamore à ſuis eſt acclamatum, ut ne verbum quidem contraria ſentientibus proferre fas eſſet. Similem quoque ſuorum comitivam, actuſque habuit Stephanus Lazar, Csikienſium ſupremus Judex Regius. Hos itaq; tres Comitia iſta celebraſſe, reliquos ſaltem interfuiſſe non immeritò dixeris.

Sententia tandem ab iis, quibus libertas ſuffragiorum jam dudum adempta erat, rogatur. *Inter quos Joannes Keme-*

Kemenyius prudentiâ, rebus geſtis, authoritateque reliquis præſtantior, dum ſententiam promere jubetur, ſe, lutro ſuo nondum perſoluto, captivum etiamnum eſſe, diſcurſum quidem ſuum, non autem ſententiam proferre poſſe, cùm captivo rebus tanti momenti manus admovere non liceat, reſpondet. Efferbuit hoc audito Michaël Mikes, acceptorumque à Joanne Kemenyio beneficiorum immemor, *eum, depoſitâ Phariſæorum ſimulatione, cathegoricam promat ſententiam, urget. Sive natio, ſive provincia, ſive privata aliqua perſona Celſiſſimum ſuum Principem Georgium Rakocium, pro Domino ſuo agnoverint, paratum iis offerre patrocinium, reliquos pro hoſtibus habiturum, ſubjungit.* Obſtupuêre his auditis cuncti, compedes præcedēti nocte ferreos, quibus refractarii plecterentur, complures paratos eſſe ſcientes, aſſenſeruntq; ſilendo receptionem principis Rakocii urgentibus. Expediti itaque (qui hoc ipſum ei

renun-

renunciarent) legati; accipit ille, quem jam armis extorſerat honorem. Ut interceſſorias ad Ottomanicam Portam pro ſe, accuſantes autem contra Principem Barcsaium ſcribant literas, imperat, nemineq; refragari auſo, obtinet. Joanni Kemenyio, minimè (ut vulgare Hungarorum proverbium) in cophinum alterius fraga collecturum, ſpe itaque principatûs ſe lactare deſinat, denunciat. Ad fedus cum Principe Mihne in perſonâ ſanciendum ad confinia regni illinc tendit. Joanne Kemenyio, ſimulato morbo à prædicto ſe excuſante itinere, qui poſt diſceſſum Principis Rakocii, in Hungariam, ad contrahendas cum Baronis cujuſdam vidua nuptias egreſſus, nunquam vivente eo Tranſylvaniam ingreſſus eſt. Appropinquante ad confinia Principe Rakocio, Princeps Mihne ad vicum Rukar inſigni cum ſolennitate occurrit, ſancitum ab utriſque ſub juramento fedus; Verùm in regreſſu, è comitivâ Ra-

vâ Rakocianâ (extraordinario Dei miraculo) plerorumque magnatum lento ſaltem gradientium paſſu, crura lapſu equorum fracta, infauſtam fore illam confederationem ominata ſunt.

SECTIO XIII.

INgreſſus (ut præmiſſum eſt) Temeſvarinum Princeps Barcsaius, eodemque die miſſo cum literis ad Imperatorem Turcarum tabellario ſuo, (Marko,) certiorem de ſuo ac Tranſylvaniæ ſtatu cum fecit, qui continuato per dies ac noctes itinere, mutatiſque ad celeritatem jumentis, in Bruſsâ civitate Aſiæ, ſibi concreditas reddidit Imperatori literas, cui ſub idem fermè tempus, Principem Mihne rebellaſſe, deletiſque nonnullis Turcarum cohortibus, Principi Rakocio ſe conjunxiſſe allatum erat. Conſuluit plurimum idipſum Principi Barcsaio, accuſationes enim ipſius contra Principem Mihne veriſſimas, illius autem

contra eum factas, mera fuiſſe mendacia, creditum. Princeps itaq; Barcsaius de reſtitutione, ſpecialiq; gratiâ per literas proprio chirographo Imperatoris munitas, aſſecuratur. Purpurato præterea Budenſi, ut eum tanquam (ut ipſi ajunt) Regem Tranſylvaniæ, honorificentiſſimè tractatum, expulſo aut occiſo principe Rakocio, in regnum reſtituat, demandatur. Literis hiſce (per dictum Marko) Temeſvarinum perlatis, magna fit circa Principem Barcsaium rerum mutatio. Purpuratus Budenſis (Szejdi Ambet Paſſa) eo audito, res retroactas excuſat, ſeque (ex mandato potentiſſimi ſui Imperatoris) in ejus poteſtate deinceps futurū promittit. Amovetur cuſtodia Janizarorum. Speque brevi in Tranſylvaniam reditûs impletur: Nec ſtabiliendis interim rebus ſuis princeps Rakocius deeſt, quin potiùs ut Ottomanicas diſtrahere poſſet vires, Michaëlem Mikes, cum certâ equitū, Andream Gaudi, Co-

di, Colonellum ſuum, ſelecta Germanorum peditum manu, ad fulciendas Principis Mihne contra imminentem hoſtem copias, expedit, contra quem Purpuratum Sziliſztrenſem, Tartaroſque Bucsakienſes ſe moviſſe ferebatur.

Moldaviam quoq; ab obſequio Ottomanicæ Portæ avulſurus, exulem quendam Valachiæ Principem (Conſtantinum) à quo ingentem multis modis extorſerat ſummam, cum validâ Siculorum manu, Duce Clemente Mikes, ad eam occupandam ablegat, qui Moldaviam quidem ingreſſus, exturbato ejus Principe, ſedem principalem occupat, verùm ſuperveniente cum majoribus copiis Principe expulſo, cum clade ejicitur, ut inferius patebit. Miſſis interim per ruſticum quendam Princeps Rakocius Temeſvarinũ literis, ingratitudinẽ Principis Barcsaii prolixis exprobrat verbis. *Ignobilitatem præ cæteris in deſpectum procul dubio Turcarum eum adducturus, objiciens,*

quippe qui patris ipſius domûs calefactor, ab eoq; promotus, ſolium Domini ſui uſurpare non erubeſceret; opes, copias imò vitam ſuam offert ad obſequium Ottomannicæ Portæ. Pervenêre feliciter eò, quò deſtinatæ erant literæ, ſed contrarium ſortitæ effectum.

Purpuratus enim Budenſis, ruſtici cujuſdam filius, in pueritiâ latro, mox prædo, tandem eorum qui in Aſiâ contra Imperatorem Turcarum rebellaverant Dux, non armis, ſed oblatâ modernâ ejus dignitate ſumpta depoſuerat arma, glorię quocirca, non dedecori ignobilitas, apud ignobilem erat. Intellectis itaque Principis Rakocii literis, in hæc erupit verba: *Nequiſſimus ille mortalium, ignobilitatem alterius perſtringit; cum ex parvis initiis virtute in altum eniti, quàm ex alto (uti ipſi contigit) propter ſcelera deturbari, honeſtius ſit. Ego, inquit, ruſtico natus patre, virtute ſimul ac honoribus genitores meos præivi.*

SECTIO

SECTIO XIV.

PRincipe Barcſaio Temeſvarini commorante, iteratæ à Gabriele Haller, inſignis fortalitii Varadienſis Supremo Capitaneo afferuntur literæ, præſidiarios jam dudum ſtipendiis defraudatos, vix dicto eſſe audientes, quibus niſi ſolvatur, ne ad Principem Rakocium deſciſcant, metuendum eſſe, ſignificat. Verùm, jampridem (præter paucos ex præcipuâ nobilitate, qui periculis patriæ præcõſideratis inſigne illud totius Chriſtianitatis fortalitium ſub nomine Rakocio periturum prævidentes diſſensêre, ob idque extremum non ſemel vitæ periculum adivere) tam præſidiarii, quàm promiſcua nobilium illic degentium multitudo, ut inferius patebit, Joanne Racz, Franciſco Sztepan, Mich. ële Teleki, aliiſque nonnullis impellentibus, ignaro tamen cum ſuis Principe Barcsaio deſciverant. Neç Vice Capitaneus Mat-

thæus Balog expers hujus erat facti, per quem Hungarici pedites faſcinati, Germanis ac Szemeniis peditibus adhuc in fide permanentibus. Reſcribit brevi ſe ſtipendium tranſmiſſurum Princeps Barcsaius, nec diu dilatum; Miſſus cum duobus millibus & quingentis equitibus Purpuratoque Jencienſi (Csengi Zade Ali Paſſa dicto) Joannes Betlenius, duo millia Ducatorum ipſis in ſtipendium adfert, Gabriele Haller de adventu ſuo priùs præmonito, rogatoque ut ad mutuum amici colloquium extra arcem prodire ne gravaretur. Functionis ſuæ munere hoc ipſum vetante non poſſe egredi, interim (obſidibus priùs acceptis) Vice Capitaneum Matthæum Balog cum adjunctis egreſſurum, renunciat ille.

SECTIO XV.

Mittitur itaq; in civitatẽ Chriſtophorus Pasko, qui Joanni Betlenio aderat, ac Olai Begus Gyulaienſis, quibus

quibus urbem ingreſſis, ſupradictus Matthæus Balog Vice Capitaneus, Joannes Racz, ac Franciſcus Sztepan urbe egreſſi, Joannem priùs Betlenium adeunt, *utrum arx Varadien̄ per Principem Barcsaium Turcis donata ſit, ſub conſcientiâ ipſis ſignificet, per Deum & conſcientiam obteſtantur : ille negat vel mentionem iſtius rei factam unquam ſe audiviſſe, quin potiùs ſi in obedientiâ Ottomanicæ Portæ, fidelitateq́; Principis Barcsaii conſtanter perſeveraverint, indubitatam ſalutem, ſi verò ad Principem Rakocium deſciverint, certam fore ipſorum exitium, ſit perſvaſus* ; nec tamen antequam ſyncerè hæc omnia dixiſſe per Sanctam Trinitatem juraſſet, fides dictis data.

Deducti ad Purpuratum Csengi Zade Ali Paſſam ipſi, qui, junctis priùs dextris, Matthæum Balog, ſibi anteà notum, per interpretem ſic alloquitur : *Matthae Balòg, aliquid vos mali machinari, vultus ipſe prodit ; interim cau-*

tèrem gerite, in fidelitateque potentiſſimi Imperatoris, niſi malè vobismet optetis conſultum, conſtanter perſeverate.

Si in obſequio potentiſſimi Imperatoris conſtantes erimus, tàm nos ſalvos fore, quàm arcem Varadienſem ſub poteſtate noſtra relinqui, utrùm veſtra Magnificentia ſpondere audet? quærit ille. Cui Purpuratus: Veſtræ non ſubſum poteſtati, ut neceſſitas me perjurium committere cogat; Interim juro per Deum omnipotentem, Cæli, Solis, & Lunæ creatorem, potentiſſimi mei Imperatoris benedictum caput, ſaltem in fidelitate perſiſtite, nunquam Turcarum natio Varadinum Hungaris adimet, imò contra quoslibet hoſtes ſuppetias feremus. Optimæq; indolis filium ſibi aſſiſtentem producens; En (inquam) deducite pro obſide filium meum in arcem, ſi promiſſa fallimus, eo quo placebit afficite mortis genere. Si verò obſequio Portæ Ottomanicæ rejecto, ad Rakocium deſciveritis, non ampliùs Varadinum veſtri

ſtri juris fore, per eundem Deum omnipotentem juro.

Agit gratias Matthæus Balog, ſubjungit præterea: *Oblationes veſtræ Magnificentiæ, fatemur, ſunt optimæ, ſed nobis exiguam eſſe in arce commeatûs copiam, intelligat, longam quocirca moram non expectat imbecillitas noſtra.* Reſpondet ille: *Saltem fideles eſtote, nec commeatus, nec ſubſidia deerunt. Centum currus tritico onuſti, imo ducenti, neceſſitatibus veſtris ſufficientne? Eo quo deſideraveritis die, per me huc mittentur, ſaltem conceptam (quam jam ſubolfacio) intermittite proditionem, ne perfidiâ veſtrâ inſigne hoc fortalitium à natione Hungarorum abalienetis.* Deflexo deinde ad Joannem Betlen vultu, ut ſtipendium per certum perſolvat hominem, literaſq; de eo Quietantiales ſigillo Capitanei arcis Varadien̄ munitas accipiat, imperat. Quos, ipſi valedicentes aliquandiu comitatus Joannes Betlenius iterū his alloquitur verbis: *Cel-*

ſiſſimus Princeps Barcsaius, ne extra proprium quidem regnum parcens ſumptibus, quantam in ſtipendium præſidiariorum per me tranſmiſerit ſummam, ipſi videtis; Univerſos itaq; & ſingulos veſtrum obteſtatur per Deum, etiamſi occultum in pectore foveritis Principis Rakocii amorem, in lucem ne prodite, manete neutrales, nihil ſanè ipſi ſervientes, illi qui in principatu ſtabilietur cum regno ſerrituri, cum ſub nomine Rakocio vos omnes perituros certo certiùs credat; Stephanum Dobolium, ſolutionum Fiſcalium Scribam, vobiſcum in urbem tranſmitto, cui de ſummâ per eum perſolutâ, date literas Quietantiales. Quibus illi auditis, urbem cum dicto Scribâ ingreſſi, ademptâque pecuniâ, tàm eum quàm ſupra ſpecificatos remisêre obſides. Ne interim ſceleri ſcelus ſuperaddere prætermitterent, univerſos Hajdonum copias ad opprimendũ Joannem Betlenium ſibiq; adjunctos, per occultas convocare nituntur literas,

ras, verùm illi, magnificis potiùs verbis, quàm armis Turcas occidere ſoliti non paruêre.

Joannes etiam Betlenius Lippam, illinc Temeſvarinum ad Principem Barcsaium rediit. Miſſa Varadinum ſumma, per eos qui Principi Rakocio arcem prodiderant, inter ſe diviſa.

SECTIO XVI.

JAm Æſtas præcipitaverat, necdum tamen Purpuratus Budenſis ultra quatuor millia armatorum habebat in caſtris, tàm longæ itaque pertæſus moræ Princeps Barcsaius, Michaëlem Toldalagi primatem Tranſylvaniæ ad Imperatorem Turcarum denuò mittit, qui Hadrianopoli eo invento, miſſas ipſi exhibet literas; reddit etiam (quo apud Imperatorem rebus Barcsaii promovēdis diligentiorem redderet,) Supremo Vezerio literas ſimul & mille aureos ipſi miſſos, *pro Sigiſmundo Banfio in Jediculam (ut præmiſſum eſt) cum*

ſuis conjecto ſimul intercedens. Tàm accepto munere, quàm fidelitate clientis (ut aſſerebat) ſui auditâ lætatur Summus Vezerius, Sigiſmundum Banffi cum ſociis areſto ſolutum, dimittit, eademq; die Aſſecuratorias ſub chirographo ab Imperatore de ſubſidiis obtinet literas, *ſub mortis pœna Purpurato Budenſi, ut confeſtim eum exturbato Principe Rakocio in Tranſylvaniam reſtituat, demandatum, quod ſi diſtulerit, jurare potentiſſimum Imperatorem per Deum immortalem, ipſo, ſubjectiſq; ejus prius occiſis, alterius negotium hoc conficiendum fidei commiſſurum.* Redditis Michael Toldalagi tàm Principi Barcsaio, quàm Purpurato Budenſi literis ille lætus, hic verò expavefactus, in præſentiâ magnatum Turcicorum expanſis literis, ita fatur: *Socordia atque negligentia veſtra quantam mihi, vobisque Imperatoris potentiſſimi indignationem conciliaverit, ipſi videtis, ne itaque immeritas negligentiæ veſtræ pœnas ego*

quoq;

quoque luam, vel cum propriâ aulicorum comitivâ, iter contra Principem Rakocium aggredi paratus ſum, vos videritis, utrum honeſtè contra hoſtem pugnando, an propter inobedientiam cum dedecore à proprio interfici praoptetis Domino. Ab univerſis, ut itineri ſe accingat, reclamatum, miſſiq; extemplò Csauzii, qui gregarios caſtra ſequi cogant milites.

SECTIO XVII.

IPſo tandem autumno, exercitu Turcico ſatis grandi congregato, menſe Novembri movet Tranſylvaniam verſus ſe cum Principe Barcsaio Purpuratus Budenſis. Huſzaim Paſſa, qui Agrienſi præſidio præerat, duobus ſemper miliaribus cum ſelectâ pręmiſſo manu.

Compoſitis (ut putabat) regni negotiis, Turciciſque tantùm conatibus intentus Princeps Rakocius, diſpoſitis in Comitatu (qui Turcis vicinus eſt) Hunyadienſi copiis, ipſe non procul

tunc temporis in oppido Saxonicali (Szalzvaros) morabatur. In viâ, quæ antiquitùs Porta Ferrea nũcupatur, ingreſſuique hoſtium reliquis magis patet, aggeribus quibuſdam erectis, certaſq; Dragonum cohortes, ac ruſticorum aliquot millia ad prohibendũ collocans aditum. Appropinquante dictæ Portæ Ferreæ Huſzaim Paſsâ, Purpuratoq; Budenſi, cum Principe Barcsaio ſubſequente, ſitu locorum, erecto aggere, ejuſq; cuſtodiâ, per exploratores priùs cognitis, facillimum erat per ſylvas, iis circumitis, Dragones, ruſticoſq; ad defenſionem ejus relictos à tergo adoriri. Viſis ruſtici ex inopinato à tergo hoſtibus, panico omnes terrore compulſi, latebris ſylvarum ſalutem quærunt; deſerti ab iis Dragones, paululùm reſtitêre, verùm tàm numero quàm viribus impares, pleriſque cæſis, omnes in fugam compulſi, quos dum acriùs uſque ad marginem ſylvarum, initiumque camporum perſequitur

Huſzaim Paſſa, ex vico Kernyeſd non procul illinc diſtante, octo prodeunt Rakocianorum vexilla, quæ ad ſubſidium peditum diſpoſita, non priùs, verùm ex fugâ Draganorum intellexêre alpes penetraſſe hoſtem. Huſzaim Paſſa itaq; univerſas Principis Rakocii copias præſentes autumans, ſubſiſtit, tres è captivorum numero Purpurato Budenſi remittens, *acta renunciat*, *Rakociumque præſentem credens*, *ut maturè ſibi ſubveniatur*, *rogat*. Verùm cohortes ab ipſo viſæ terrore pariter perculſæ retroceſsêre.

Auditis his Szejdi Amhet Paſſa Purpuratus Budenſis, nullâ in exercitu ſuo diſpoſitione factâ, nec diſtributis in ordines copiis, ut ſe cuncti extemplò ſequantur, imperat, citatoq; provectus (ſicut quorũlibet equorum vires ſuppetebant) curſu, reliquis ſubſequentibus, alpes (aliàs ſatis difficiles ac latas) velociſſimè tranſit, Huſzainoque qui depoſito hoſtis metu ſub alpibus, juxta

vicum

viçum quendam cis proximum ſubſtiterat, conjungitur.

SECTIO XVIII.

OCcupatæ Portæ Ferreæ, profligatorumq́ue Dragonum rumor ad Principem Rakocium jam pervenerat, diſtributas quocirca per vicos univerſas ſuorum copias, celerrimè colligit, inſtructumq́; eodem die verſus hoſtem ducit exercitum, qui peditatu, tormentis, magnâq́; cum impedimentis equitatûs parte ultra alpem relictis, ſi uti ſciviſſet victoriâ, certo certiùs erat lõgè ipſo debilior; verùm hæc omnia apud eum ignota. Circa occaſum itaque Solis, ipſius ſimiliter præſentiam hoſte ignorante, non procul ab eo ſubſtitit. Sequebantur interim ſingulis ferè quadrantibus Purpuratum Budenſem ultra alpes relictæ ejus copiæ, totus tamen eodem die cum tormentis aberat peditatus, ſatis præterea magnus cum impedimentis reſtabat equitatus;

Adito

Adito Purpuratus Budēſis circa veſperam cum Primatibus Turcicis Principis Barcsaii tentorio, quid ſequenti die facto opus, tractatum. *Ut eodem, ubi tunc fuêre; ſequenti quoque die ſubſequentium militum opperiantur appulſum, placuit univerſis. Quia verò de Principe Rakocio (ubinam eſſet) nihil apud eos conſtabat, ut Huſzaim Paſſa cum duobus equitum millibus oppidum Haczog verſus exploratum, Michaël verò Toldalagi cum mille equitibus ſub arcem Kendeſiorum (Kolcz dictam) ſequenti die eat, congregatoſque illuc Nobiles cum plenariâ aſſecuratione ad Principem Barcsaium deducat, concluſum.* Quies interim in caſtris utriſq; quamvis vicinis, ſed invicem ſe ignorantibus, fuit. Tres in aurorâ tormentorum exploſiones in caſtris Turcarum auditæ, ſignum iis ad pugnam ſe paratum venire ſignificante Principe Rakocio: ſed tunc quoque Devæ, aut Hunyadini tormenta exploſa creditum à Turcis,

Turcis, facilem quocirca, ſi incautos, tormentis, peditatuq; deſtitutos in caſtris fuiſſet adortus, Princeps Rakocius habuiſſet victoriam. Sed manet inevitabile fatum. Prodeunt luceſcente jam die, reliquis pabulatum in pagos & campos excundi facultate permiſsâ, cum tribus equitum millibus, ad deſtinata abitura loca Huſzaim Paſſa Michaelque Toldalagi. Adit Principem Barcsaium cum paucis Purpuratus Budenſis, *Utrum ſe comitari, cum dictaque equitum manu Huſzaim Paſſam ac Michaëlem Toldalagi diſcedentes, ſpectare velit, interrogat.* Annuit ille, cum pauciſque ſequitur vocantem. Dum itaq; paululùm verſus campos ab iis fuiſſet progreſſum, *auriga quidam pabulum egreſſus, inſtructum ſe vidiſſe Rakocii exercitum fugâque vix ſaluti ſuæ conſulere potuiſſe, refert.* De cujus dum verbis dubitatur, Huſzaim Paſſa, Michaelque Toldalagi, relictis in campo prædictis tribus equitum millibus, ſuperve-

perveniunt, *à ſeque Principem Rakocium inſtructo cum exercitu præſentem viſum referunt.* Non tamen rediit in caſtra Purpuratus Budenſis, *verùm officialibus quibuſdam ad educendum è caſtris exercitum remiſſis, toties dictis tribus equitum millibus conjungitur*, colliculumque conſcendens, exercitum principis Rakocii ipſemet oculis perluſtrat. Paratam, ſi moram trahere deſiiſſet, in manibus videbatur habere victoriam princeps Rakocius, verùm per complures inutiliter ſubſiſtit horas, tempuſque purpurato Budenſi datum, ſuos è caſtris educendi. Cujus moræ hanc demùm intelleximus fuiſſe cauſam: Exercitus principis Rakocii, dextrum cornu, (ſi ab Oriente Occaſum verſus tendentes conſideres) rivulum tranſitu difficillimum habebat ante ſe, limoſa præterea loca, vix ſingulis (antea) pervia, ut illic exercitum commodè poſſe traduci nemo incolarum iſtius regionis ſibi perſuadere poſſet, muni-

mento

mento itaque (ut putabat) naturæ plurimùm fidens, debiliorem exercitûs ſui partem huc collocans, ut per avia illa penetrare volentes, cœnoque implicitos, in ipſo tranſitu opprimeret hoſtes, deſtinaverat in animo.

SECTIO XIX.

PRodibant inſtructæ interim è caſtris Turcarum cohortes, quas dum Purpuratus Budenſis inſtruit, peditum quoque pars ipſi jam pugnam inituro ſupervenit. [1659.] Acies verò utriuſq; partis hoc ordine erant diſpoſitæ. *Turcicis, Hungaricisq; copiis quidam pagus, juxta quem antiquiſſima cujusdam urbis à Romanis (ut fertur) olim inhabitatæ, ruinæ veſtigiaque cernebantur. Princeps Rakocius ab ortu ad occaſum, Turcæ verò ab occaſu ortum verſus inter ſe congreſſuri erant. Infra vicũ quicunq; dextrum Hungarorum cornu invadere præſumerẽt, (ut ſuperiùs) rivulum tranſitu difficilem, uliginoſaq; tranſeundum*

ipſis

ipſis erat loca; Siniſtrum Rakocianorum cornu juxta ruinas (imo in ipſis peditatus antiquæ urbis ruinis collocatus) ingentem tranſituq́; difficilem ante ſe foſſam habebat: Totum verò exercitum in plurimas, eaſque non ſatis validas (ſi Turcarum, qui paucas ſed confertiſſimas ſolent in pugnã deducere cohortes, conſuetudinem conſideres) diſpertiverat Princeps Rakocius turmas, adeò in latum porrectas, ut ampliſſimâ iſtâ planicie occupatâ, utraque cornua montes pertingerent. Purpuratus econtrà Budenſis, mediocri equitatûs parte, omnique (qui ſupervenerat) peditatu contra ſiniſtrum Hungarorum cornu inter arbuſta, juxta foſſam jam dictam collocato, cum unâ ſed confertiſſimâ ſuorum (quæ ex viginti quatuor vexillis conſtabat) turmâ, ex colle ubi tamdiu ſteterat, deorſum ſe flectens, uliginibusq́; ac rivuli impedimẽtis feliciſſimè ac celerrimè ſuperatis, adeò vehementer in dextrum Hungarorũ cornu invectus eſt, ut Sigiſmundo

Vér,

Vér, primario cohortium iſtarum Capitaneo ante alios cadente, extemplò omnes fugam capeſſerent, ſubſidiariis quoque ejus cornu aciebus eandem ſubeuntibus fortunam. Non pugna ſed cædes jam in illis erat partibus, graſſabanturque cædibus inter Hungaros victores Turcæ, ſiniſtro Rakocianum cornu, in medioq; (inter quos erat ipſemet Princeps Rakocius) collocatis cohortibus ſine pugnâ ſtantibus, quos propter prædictas difficultates nemo invadere præſumpſerat. Videt cladem ſuorum Princeps Rakocius, tribusq; vexillis Hungarorum Onadianorũ in latus victoris invectus, prætorium Purpurati Budenſis vexillum, complurimis ex Aulicorum ejus numero cæſis in fugam vertit, totâq; procul dubio ad internecionem deleviſſet, niſi viſâ Purpuratus ipſe Budenſis ſuorum fugâ, à cæde Hungarorum reverſus, vexillifero proprio, Magnateq; quodam propter fugam occiſis, fugientes ſuos ſubſiſtere coëgiſſet, tandem victrices quoq; ejus copiæ (quæ hacte-

hactenus diſſipatos, è dextro cornu Vngaros ceciderant, ſpoliarantque) ſupervenêre, quorum adventu extorta denuò è manibus Rakocii victoria, ipſeq́ꝫ cum tribus ſuis cohortibus, nonnullis tamen priùs è hoſtibus per ſe animosè occiſis, fugâ ſibi conſulere cogitur.

Steterant hactenus immotæ in ſiniſtro Rakociani exercitûs cornu acies, ſed illæ quoque eodem temporis momento, (deſerto integro peditatu) nemine perſequente, avolarunt.

Ad opprimendum tandem Principis Rakocii peditatum confluxêre circumcirca victores; qui è ruinis prædictæ urbis viriliter aliquandiu ſe tutati, ad internecionem tandem cæſi. Periêre tria circiter millia è Rakocianis, centum vigintiquinque, iisq́ꝫ per tres ſolas Rakocii cohortes cæſis ex parte Turcarum. Occupata octo Principis Rakocii tormenta, quorum nullus eo die uſus. Caſtra eodem loco fixa, lecta per otium ſpolia, donatiq́ꝫ pro ſingulis cæſorum capitibus

pen-

per Purpuratum Budenſem victores.

SECTIO XX.

REfectus trium dierum quiete victor exercitus, impedimentis, quæ ſeriùs appulerant, ad ſe receptis, verſus fluvium Sztrigy tendit; transfertq; juxta oppidum Piski (quod unum Devâ diſtat miliari) caſtra. Pergit ad videndam, quæ morbo gravi laborabat conjugem, illinc Devam Princeps Barcsaius, totoſq; ſex dies ibidem tempus terit. *Purpurato Budenſi, cur profligatum nolit perſequi hoſtem, multum expoſtulante, cum inutili hâc morâ,* tempus ſuos recolligendi dari Principi Rakocio, quilibet perſpiceret. Nec occaſionibus ſuis ipſe Princeps deerat Rakocius, ſuos enim reparãdi præter propriam opinionem tempus nactus, *Turcam, qui non virtute, ſed caſu victoriam eſſet adeptus, ſuæ imbecillitatis conſcium, ulterius non audere in viſcera regni penetrare, ideoque ibidem opprimen-*

mendum, evulgat per literas. In magnamq; talibus ſcriptis ſpem denuò multorum animos erigit; Movit tandem poſt inutilem hanc moram Albam Juliam verſus cum Purpurato Budenſi Princeps Barcsaius, caſtraq; juxta oppidum Alvincz metatur, Rakocianis (qui pro excubiis ſub directione Joannis Törôk ibi relicti erant) ad Principem Rakocium penes caſtellum Radnot caſtra habentem (nemine ex iis intercepto) ſe fugâ recipientibus, ob idq; ubinam Princeps Rakocius moram traheret, Turcis, principeq; Barcsaio ignaris. Vincino Albam Juliam, illinc Tordam verſus moto exercitu Turcico, juxtaq; vicum Decse caſtra locante, *ruſticus quidam ad Principem Barcsaium ductus, duo circiter millia peditum ex Hungariâ in ſuccurſum Principis Rakocii properantium, Turcarum adventu intellecto, Tordam verſus reverſa eadem ſe horâ vidiſſe jurat.* Nec dubitetum; Relicto itaque in ca-

ſtris Principe Barcsaio, Purpuratus Budenſis celeriter conſcenſo equo, plurimiſq; ſuis ſequentibus, aſſequitur juxta civitatem Tordam prædictos pedites; *Qui eo viſo perterriti, tripartito disjuncti, accelerabant iter, pars (quæ fermè tota è tyronibus conſtabat) relictâ ad dextram civitate, verſus montes ſe recipere cœpit, verùm Huſzaim Paſsâ cum Agrienſibus ſuperveniente, tota conciſa eſt. Pars, relictâ ad lævam eadem civitate inſequentibus hoſtibus, juxta ſalisfodinas periit. Reliqui verò, qui cum Turcis in Hungariâ bellare ſoliti, veterani ferè omnes, in unum conglobati corpus, viriliter ipſummet Purpuratum Budenſem in plateâ dictæ civitatis excepêre, compluirimiſque utrinque cæſis, ſuperveniente nocte, potiori ex parte incolumes diſceſsêre.* Rediit Purpuratus Budenſis, propter magnatem quendam cum plurimis gregariis amiſſum, nec deletis plane hoſtibus, non ſatis lætus in caſtra

ad

ad Principem Barcsaium. Sequenti die Gerendinum (caſtellum eſt Joannis Kemenyii) illinc (incerto quidem) Principis tamen Rakocii juxta Vaſarhely tunc morantis rumore perlato, Radnotinum translata ſunt caſtra. Quo Princeps Rakocius audito, ſub noctem Vaſarhelyino Déſinum verſus diſcedens fugâ ſibi conſuluit. Eodem Purpuratus quoque Budenſis ſequenti appulit die, ubi per complures cum Principe Barcsaio commoranti dies, ex utraq; Valachiâ hæc nova afferuntur.

SECTIO XXI.

Exulem quendam Principem, Conſtantinum dictum, cum Clemente Mikes, certâque ſelectorum Siculorum manu, ad exturbandum (ut ſuperius dictum) ejus regni Principem expediverat Princeps Rakocius, qui imparatum aggreſſus facile regno exturbat; Verùm eodem, cum Sulteno Galgâ, multis Tartarorum ſuperveniente millibus,

 cæſis

caſis magnâ ex parte Siculis, Conſtantinum elapſum cum reliquiis devicti exercitûs venire affertur.

Similiter Valachiæ quoque Tranſalpinæ Princeps Mihne, qui fœdus contra Ottomanicam Portam cum Principe Rakocio pactus, contra eam per dictum Principem ſub Generalatu Michaëlis Mikes, Andreæque Gaudi, certorum Germanorum & Hungarorum militum ſubſidio fultus erat, ipſo, ſubſidiisque ſuis per Purpuratum Sziliſztrenſem, Tartaroſque Bucsakienſes profligatis, cum reliquiis ſuorum Tranſylvaniam ingreſſum, Cibinium verſus (ea eſt civitas totius Saxonicæ nationis in Tranſylvaniâ metropolis) tendere, ſeque cum Principe Rakocio velle conjungere, allatum. Movêre hæc Purpuratum Budenſem, cum Principem Rakocium, Conſtantinum, ac Mihne Principes, ex tribus hoſtes futuros partibus ſibimet perſuaſiſſet. Regnicolæ quoq;, ac eorũ copię, ad iteratas Principis Barcsaii literas

ras non comparentes augebāt ejus metum, incitabantque ut honeſtâ aliquâ occaſione imminentibus ſe ſubduceret periculis, nec id ipſum optanti tempus defuit, adeò enim intenſiſſima per eos dies fuêre frigora, ut ulteriùs miles vix in campis ſubſiſtere poſſe videretur. *Latus itaque arripit occaſionem, nec ſe potentiſſimi Imperatoris exercitum frigore enecaturum dicens*, Medgyeſinum verſus (ea eſt civitas Saxonicalis) adeò tamen lento reducit caſtra paſſu, ut per complures, ubi placuerat, ſubſiſteret dies; Medgyeſino Balasfalvinum translatis caſtris, ibi tàm ſuorum quàm (qui intererant) Hungarorum proceribus convocatis, *ut ſufficienti Turcico præſidio munitus civitatem Cibinienſem ingrediatur, ibique exactâ demùm hyeme ſubſidia potentiſſimi Imperatoris Princeps Barcsaius expectet, concluſum.* Purpuratum Budenſem cum exercitu retrocedere, principi Rakocio juxta oppidum Dés hærenti celeriter iñoteſcit,

ſcit, qui fugam id ipſum ratus, (vel verius credidiſſe ſimulans) *ut fugientes Turcas, univerſi (cujuscunque conditionis exiſtant) regnicolæ, perſequantur*, per celeres denunciat tabellarios. A multis (maximè ruſticis ignaris militiæ) creditum confeſtim; Quorum non parvus numerus, dum Purpurato Budenſi caſtra ad Balasfalva habente, pabulatores ejus ex inſidiis adoritur, excitæ è caſtris cohortes plurimos interfecêre, adducti quidam vivi, *quos auribus ac naribus mutilatos ad meſſem ac aratra redire juſſit*. Ex iiſdem caſtris cum mille peditibus Janizaris, quingentiſque equitibus Cibinium expedito Principe Barcsaio, ipſe lento gradu Temeſvarinum verſus tendens, tandemque eodem regreſſus in hyberna diſtribuit exercitum. Nondum Principi Rakocio quid in reditu Purpuratus Budenſis facturus, quove Princeps Barcsaius ſe recepturus eſſet, cognitum erat. *Speculatum itaque*, & (*ſi occaſio ſuppe-*

ſuppeteret) plura quoque tentaturum Michaëlem Mikes cum ſeptemdecim præmittit vexillis, ipſomet interea Claudiopoli ſubſiſtente. Cognitum Michaëli Mikes principis Barcsai iter, cognitus comitivæ numerus, quippe qui vix dimidium ab eo diſtabat miliare, nihil tamen contra eum auſus, cum ſibi adjunctis Cibinium permiſit ingredi incolumem, quo ingreſſo ſequenti dia oſtentavit præſentem ſe, è civitate ſpectantibus.

SECTIO XXII.

PUrpurati Budenſis egreſſu, Principiſque Barcsaii in civitatem Cibinienſem ingreſſu cognito princeps Rakocius, maturat illac in perſonâ profectus, lentà urbem premere obſidione, diſpoſitoque per circumjacentia Cibinio oppida exercitu, ipſemet in oppido Selimberk (quadrante miliaris ab urbe diſtante) ſubſiſtit. Juſtas quidē ad eam expugnandam vires ſibi deeſſe

conſcius, interim (perſpecto mobili Principis Barcsaii animo) diſſenſione aliquâ ſubortâ, deditionem ejus ſibi promittens. Tormentiſq; muralibus quinq;, nonnulliſq; minoribus Fogaraſino advectis, Andreæ Gaudi Colonello ſuo urbem quatiendam committit. Qui tàm præſidio quàm civitatis Cibinienſis incolis contemptis, prædicta tormenta ab Oriente, contra propugnaculum (quod Hallerianum appellatur) collocat, nullas ad defenſionem eorum foſſas, aut aggeres erigit, paucas adverſus propugnaculum, plures in urbem per complures ſeptimanas, levi tamen cum ædificiorum, nullo præſidiariorum damno facit exploſiones.

Promiſſis interim variis, quandoque minis, mobile Principis Barcsaii ingenium ab obſequio Ottomanicæ Portæ avulſum, deditionem urbis facere tentat Princeps Rakocius. Nec fuiſſet labor irritus, niſi præſidium Turcicum, Conſiliariiq;, ac nonnulli Hungarorum

rum proceres urbem cum ipſo ingreſſi, exitium regni prævidentes, diſſenſiſſent. Quamvis enim ſubſidium Imperatoris Turcarum indeſinenter per literas imploraret dictus Princeps, fratre tamen ſuo germano, ſub prætextu aliarum rerum ad Principem Rakocium (in oppidum Selimberk) miſſo, arcis Devæ, civitatiſq; Cibinienſis (quæ ſolæ in fidelitate ipſius perſtiterant) deditionem, renunciationemq; principatûs concludit. *Curiam quandam Oermenyes dictam, cum bonis ad eam pertinentibus, pro his omnibus optans; Quam Princeps Rakocius (imò decuplo etiam majora) ſe libentiſſimè daturum ſpondet. Certa præterea aureorum millia, commeatum ſufficientem, ſecurumque iter præſidio Turcico pollicetur.* Reque (quaſi concluſâ) Andream Barcsai benè potum in urbem remittit. *Regreſſus ille, Principi Barcsaio fratri ſuo rem concluſam, ejusque conditiones, aperit: lætus audit ille, Conſiliariisque ac Ma-*

 gna-

gnatibus Hungaricis convocatis, animum ſuum, remque concluſam aperit, inter reliqua (ſalvo honore ſit dictum) pro Tranſylvaniâ, tanquam à ſcortis natorum regno, ſe, morboque Devæ jacentem chariſſimam ſuam conjugem non ampliùs periculis objecturum, iteratis dicens verbis. Humilique ſorte (curiâ nimirum Oermenyeſienſi) contentum ſe refert.

Obſtupuêre his auditis illi, quo fundamento, quave ſui ac regni ſecuritatis ſpe Principi Pakocio adhærere vellet ſciſcitari capêre: Utrum eum armis Ottomano parem putaret, aut aliqua ſuppeterent cum eo paciſcendi media, intelligere deſiderantes, quibus utrisque deſtituto Principi Rakocio adhærere, non eſſet ſanæ mentis? Hæſit ad hæc Princeps Barcsaius, tandem, uſque ad tempora vernalia, beatam ſe cum dicto Principe vitam victurum, ineunteque æſtate libenter cum eodem periturum reſpondet. Nec aſſenſum in re tam exitioſâ

tioſâ ab eis. Officialibus præſidii Turcici, magiſtratibuſque civitatis eadem die convocatis, ad concluſam per fratrem ſuum diditionem eos quoque inducere nititur, ſed ab iis acriùs reclamatum.

SECTIO XXIII.

PRopoſito itaque illo, Rakocius, Barcsaiuſque Principes unâ deluſi, aliam id ipſum aſſequendi ingrediuntur viam. Turcicum præſidium, certus Hungarorum nobilium numerus, præter ejuſdem urbis incolas, urbem protegebant; Diſſenſionem inter tres prædictas nationes Princeps Barcsaius ſpargere cæpit; *nonnunquam apud cives, inſolentias præſidii Turcici in majus extollendo, antequam omnibus affecti contumeliis, manibus Principis Rakocii per eos aſſignarentur, maturarent urbis propria facere deditionem, hortatur; Interdum Hungaros apud utramque traducit nationem: Quandoque de*

levitate civium qui ex plebe conſtabant, facileque inſciis extraneis, cum proprio commodo, illorumque exitio cum Principe paciſci poterant Rakocio, apud Turcas loquitur, dum honeſtam, utilemque facere deditionem in poteſtate eorum eſſet, ne occaſioni præſenti, facileque peritura deeſſent, monens. Tantaque his technis inter eos confuſio orta, ut ferro plerumque inter ſe in urbe confligere voluerint. Serò propriis difficultatibus edocti, diſſenſionibuſque univerſos perituros prævidentes, ad mutuam rediêre concordiam.

Congregatique è dictis tribus nationibus ad Supremi civium magiſtri ædes primores; Ex Hungaris Franciſcum Kereſztesi, Comitem Comitatûs Tordenſis, regniq; Conſiliarium; ex civibus duos Primarios; ex præſidio Turcico Budenſium & Agrienſium Janizarorum Agas, legatos ad Principem Barcsaium expediunt: *Ut ſedatis affectibus cum patientiâ ſuccurſum Ottomani-*

manicæ Portæ præſtolatur, nec ab eâ deſciſcendo, ſeque, regnumque extremo objiciat periculo, hortantur. Si verò principatui valedicendo, privatam vivere vitam apud ſe concluſit, expeditis ad Portam Ottomanicam legatis, pro Principe Rakocio intercedat, ex annuentiâ ejus, ſive ei, ſive alteri cuilibet parere, deditionemque facere urbis ſe paratos eſſe, dicunt.

Expavefactus audit hæc dicentes Princeps Barcsaius, tandemq; in hæc erupit verba: *Principatu vos me velle exuere, ex præſenti conſtat legatione, cui tamen minimè renunciaturus ſum.* Præ cæteris Gabrieli Haller, Joanniq; Betlenio, quibus ante alios tractatum ſuum, cum Principe Rakocio clàm initum, aperuerat, eidemque ipſos adverſari intellexerat, indignabatur; Nullo præterea legatis reſponſo dato, ipſos dimiſit. Eodem die Hungarorum (exceptis Gabriele Haller, Joanneque Betlenio, qui non vocati aberant) Sa-

xonum, Turcarumque primoribus in palatium vocatis, *prolixis ad deditionem urbis eos hortatur verbis*, verum illi (niſi prædicti duo Conſiliarii quorum integritas ipſis eſſet perſpecta, intereſſent) nihil ſe reſponſuros aſſerũt, quibus advocatis, *prolixiùs eadem de materiâ tractat, nullo tamen approbante.* Vehementi quocirca percitus irâ, omni, ſub totâ obſidione, curâ urbis neglectâ, compotationibus indulſit, officialibus prædictarum trium nationum ſtrenuè interim defenſioni urbis invigilantibus.

SECTIO XXIV.

INformatus de his per occultas Principis Barcsaii literas Princeps Rakocius, univerſis, maximè verò Gabriele Haller Joanneque Betlenio, renitentibus, non ſucceſſiſſe propoſitum, irâ contra eos commotus, univerſa eorum bona prædæ ſuorum exponit. Unius præterea (Joannis Betlenii) uxorem cum

cum filiola quinquenni in captivitatem aſſerit, nullo tamen cum emolumento. Rebus ſic fluentibus unanimi totius præſidii Cibinienſis conſenſu, octavam circa cujuſdam diei horam matutinam, eruptio contra Rakociana tormenta (quæ nullis defenſis munita dictum eſt) felici cum ſucceſſu tentata eſt, pedites enim pro cuſtodiâ eorum locati, priùs ſensêre quàm vidêre hoſtem, iiſque magnâ ex parte cæſis, Colonellus Gaudi, ſine pileo, diſcinctus, degeneríque ſine ephippio inſiliens equo, vix evaſit; Incenſus (qui aderat) pulvìs pyrius, tormentum grande, duoque minora in urbem translata, reliquorum foramina clavis occluſa ferreis. Properat ad ſuccurſum (ſed confecto negotio) Princeps Rakocius; Regreſſi in urbem cum ademptis tormentis, vexilliſque victores, Principi Barcsaio ab hoſtibus invito ſe parta offerunt vexilla, ab eoque quamvis ſubtriſti muneribus afficiuntur. Victoriæ lætitiâ, largoque

goq́ue vini potu nonnihil exhilarati præſidiarii ac cives , iteratam finito prandio majori cum apparatu moliuntur eruptionem. Sed quo negligentiores mane, eo vigilantiores pomeridie invenêre Rakocianos. Ipſe Princeps Rakocius univerſas equitum ſuorum copias poſt latus cujuſdam montis inſtructas tenebat, tormenta ex quibus clavi ferrei eximi potuêre , contra ingruentes onerata & directa : Nihil tamen his difficultatibus præpediti erũpentes, animosè tormenta contra eos exploſa invadunt, pedites , nonnullis cæſis, in fugam conjiciunt, pulverem ſuccendunt pyrium, foramina tormentorum validiús quàm antea clavis occludunt ferreis, quibus dum occupantur, cum univerſo supervenit equitatu Princeps Rakocius , reſiſtitur tamen ad occaſum uſq́ue Solis ipſi, circa veſperam æquo tandem Marte diſceſſum, omnibus (præter unicum) incolumibus in urbem regreſſis. Retrahit ſe-

quenti

quenti nocte deſtructa Princeps Rakocius tormenta, diebuſq; nonnullis refecta, verſus occaſum ſolis aggeribus more militari erectis, civitatem Cibinienſem tormentis quatere nititur, irrito tamen cum effectu, magna enim loci diſtantia, riſui potiùs quam terrori erat urbi. Animadverſo Colonellus Gaudi vitio, paulatim urbi appropinquans, tres ſucceſſivè erigit aggeres, in proximioriq́ue collocatis tormentis, partim propugnaculum quoddam urbis, partim verò ipſam urbem tormentis quinque quatere non deſiſtit. Nec his contentus, ignitos ſub noctes in urbem globos jaculatur ſine fructu. Totâ hyeme particulares è civitate adverſus obſidentes eruptiones, illorumq́; cum his pugnæ, cum levi nunc hujus, nunc illius partis damno continuatæ. Cognita hæc cuncta Ottomanicæ Portæ, quamvis enim tabellariorum quidam naſo, auribuſque mutilati, quidam verò palo per Rakocianos inſuti, duo tamen

tamen feliciter iëre ac rediêre, de ſubſidiis Vere ineunte mittendis aſſecurationem reportantes. Purpurato interea Budenſi, ut univerſis Europæis Turcarũ Imperatoris exercitibus congregatis, Hajdonibus, qui præcipui ſemper Principis Rakocii promotores extiterant, priùs deletis, eum regno exturbet, obſidionemq́ue ſolvat Cibinienſem, demandatum. Paret ille, congregatiſq́ue, præter lixas & calones, vigintiquinq; circiter millibus armatorum, motis menſe Aprili caſtris, trajectoq; juxta oppidum Fellak Maruſio, verſus regionem Hajdonum dirigit greſſum.

SECTIO XXV.

COgnita hæc obſidionẽ Cibinienſem continuanti Principi Rakocio, *Vice Capitaneo quocirca Varadienſi Franciſco Gyulai, ut Haidonibus Comitatuque Biharienſi congregatis, imminenti reſiſtat hoſti, demandatum.* Qui dicto audiens, eorum quos memini cohorti-

hortibus ſuffultus, vadum fluvii Hortobágy, quo hoſti, Hajdones invadere volenti neceſſariò tranſeundum erat, occupat, literiſque per ruſticum quendam ad Purpuratum Budenſem (Szejdi Amhet Paſſam) miſſis, *niſi cum ſuis periclitari velit, ut à ſuſcepto deſiſtat itinere, hortatur.* Purpurato prædicto, unico à fluvio Hortobagy miliari caſtra habenti allatæ ſunt literæ. Qui convocatis extemplò primoribus, *minis ſe Franciſci Gyulai territum, ulterius non audere progredi ſimulat. Mirantur hominis (aliàs) audaciſſimi ſimulatum illi timorem, inceptoque ne deſiſteret, cum in acie fortiter dimicando cædi, quàm juſſu Imperatoris ignominioſam ſubire mortem honeſtiùs ſit, hortantur.* Poſt vanas tandem ſimulationes, claſſicum repentè canere jubet, totoque exercitu celeriter moto, priùs prædictum fluvii vadum ſuperat, quàm de ipſius itinere quicquam Hajdonibus Gyulaioque conſtaret. Viſis itaque ab

corum

eorum excubiis Purpurati exercitûs antecurſoribus, relictis (ſicut cœnæ aſſidebant) ferculis, cultris, aliaque ſupellectili, velociſſimè omnes, quò quemque metus ferebat, nemine perſequente aufugêre: Franciſcus Gyulaius ex fugâ Varadinum ſe recepit. Purpuratus Budenſis eodem unde illi fugerant locat caſtra, quod unicum familiis Hajdonum ſalutem peperit, ſub noctemque ad tutiora ſecedendi occaſionem præbuit, eodem enim die perſequentibus eas Turcis, omnes in propriis opprimi potuêre domiciliis.

Sequenti die ad populandum egreſſi Turcæ, totam circumcirca regionem, uſque ad oppidum Bihar, quod Varadino unicum ſaltem miliare diſtat, rapinis, incendiiſque replevêre, Franciſo Gyulai, qui exitium Purpurato Budenſi minatus fuerat, incendia ac fumos è muris proſpectante, ob idque metu perculſo. Similis Varadienſis quoque urbis incolas terror invaſerat,

con-

congregati itaque univerſi, quid facto opus ſit, cum dicto Vice Capitaneo conſultant; *tandem quicquid per eum cum Purpurato Budenſi fuerit concluſum, ſanctè ſe obſervaturos, praeeunteque reliquos jurantes ipſo Vice Capitaneo Vice Comitem Comitatûs Bihariensis Martinum Boldvai jurejurando aſſecuratum, ad eum cum adjunctis deſtinant legatum. Qui durioribus primùm verbis ab eo exceptus, tandem in gratiam recepti Varadienſes, populationes, incendiaque prohibita, quòd tempeſtivè ad obedientiam redeundo, imminentia non praecaviſſent pericula, quibus libenter ſe parſurum fuiſſe jurat per caput potentiſſimi Imperatoris ſui, negligentiae eos multùm accuſante Purpurato; nihilque aliud niſi contra Principem Rakocium, capitalem Ottomanicae Portae hoſtem certas ſiſtant cohortes, imperat.* Relata hæc per dictum Vice Comitem Martinum Boldvai, gratanterq; accepta à Gyulaio Varadienſibuſque. Deſtina-

ſtinatus cum tribus ipſemet Vice Comes cohortibus, nonnullis è numero primorum ſuperadditis, qui conjungens ſe Purpurato Budenſi, fuit tam itineris, quàm pugnæ, quæ inter eum ac Principem Rakocium paucos poſt dies commiſſa eſt, individuus comes, ut inferius patebit.

SECTIO XXVI.

PRogreſſus verſus regionem Szilágy dictam cum exercitu Purpuratus Budenſis, caſtellũ Pocsaj dictũ, (quod inter paludes fluvii Hortobágy per Georgium Rakoci ſeniorem erectum, cohorte Germanorum peditum, Hungariſque multis illuc ſe recipientibus munitum erat) uno præterierat miliari, dum contra impedimenta ſe ſequentia, eruptionem illinc factam, nonnulloſque cæſos, audit, fremit, læſus ab iis, quos lædere noluerat; Totoque cum exercitu regreſſus, quamvis circumcirca aquâ humerotenus profundâ, quin imò

imò noñullis in locis eò profundiore, quæ nonniſi nando ſuperari poterat, eſſet munitum, ipſe inter natantes totus madidus, unico cepit inſultu, univerſiſq; cæſis, aut captis, caſtellum ipſum ſolo æquavit. Ulterius illinc per regionem Szilagy dictam Tranſylvaniam verſus progreſſus, caſtellum Principiſſæ Rakocianæ Somlyo, priùs expilatum, comburit.

Cognita hæc cuncta Principi Rakocio, obſidionem Cibinienſem ſolvere eum coëgere, generalem itaq; univerſis regni exercitibus expeditionem bellicam indicit, paruêre cuncti, maximè verò Siculi, quorum vix major numerus memoriâ noſtrâ in caſtris apparuit; Franciſco quoque Gyulaio ac Varadienſibus, ut quanto plures poſſent in ſubſidium ſuum tranſmittant copias, demandatum. Qui, Martinum Boldvai, Comitatûs illius Vice Comitem, cum certis cohortibus, nonnulliſq; nobilibus ad Purpuratũ Budenſem per

eos expeditum, ſeque firmiſſimè ipſis juramento obſtrictum, immemores, longè ampliores in ſuccurſum Principis Rakocii, quàm Purpurato Budenſi tradiderant, misêre copias. In pugnaque Gyaluinâ, raro in Tranſylvaniâ exemplo, invicem cohortes Varadianæ inter ſe conflixêre, ſicut inferius clariùs patebit.

SECTIO XXVII.

Limitibus Tranſylvaniæ appropinquante Purpurato Budenſi, cum ſtipendiariis, regniq́ue exercitibus, inter Claudiopolim, vicumq́ue Szamoſfalva, juxta fluvium Samoſium habebat Princeps Rakocius caſtra, auditaq́ue exercitûs hoſtilis numeroſitate, ſuos ampliare ſatagens, omnium delictorum per Sacrificulum quendam pagi Csürüllye, immunitate Valachis prædonibus promiſsâ, ſexcentos ex iis congregatos ſecum habebat, univerſis præterea ruſticis, ut contra communem

nem Chriſtianitatis hoſtem armati prę-ſto eſſent, injunctum: verùm illi anguſtiâ temporis excluſi intereſſe nequivêre. Exercitibus interea Turcicis appropinquantibus, motis Princeps Rakocius caſtris ultra Claudiopolim, inter eam, arcemq; Gyalu, illinc ulteriùs progreſſus inter pagum Kapus, arcemq; Gyalu figit caſtra. Hoſte unius ſaltem diei itinere ab eo diſtante, primatibus, univerſiſq; exercitûs officialibus cõvocatis, quid facto opus ſit, de ſummâ rerum conſultatur. Apparebatque Principem Rakocium, multitudine hoſtis motum, ſpe majoris contrahendi ex Hungariâ exercitûs, ad retrocedendum fuiſſe proniorem.

Verùm officiales pleriq;, inter quos Michaël & Clemens Mikes, Andreas Gaudi, Siculorum, ſtipendiariorumque cuncti fermè Capitanei, pugnam vehementer urgebant, quin potiùs Andreas Gaudi, (cujus maxima in re militari erat opinio virtutis) plus juſto

commotus, niſi pugnaretur, depoſitis in perpetuum armis, anui cuidam ſe ſerviturum dicit. Intellecto cunctorum Princeps Rakocius conſenſu; *Ex viſceribus ſuis quoque non lac ſed ſanguinem effluxurum reſpondit*; (Vetus illud apud milites inter Hungaros proverbium.) Decernitur itaque pugna, caſtraque ultra arcem Gyalu reducta, inter eam, vicumque Fenes collocantur. Purpuratum Budenſem cum ſuis Claudiopoli imminere, caſtraque inter eam ac pagum Szamosfalva fixiſſe eadem die auditum, ne itaque per eum ex improviſo opprimeretur, eadem die, noctequе ſequenti inſtructum cogitur Princeps Rakocius tenere exercitum.

Caſtra Purpurato Budenſi in vicinia civitatis Claudiopolis (ut præmiſſum) habente, Martinum Boldvai Comitatûs Bihárienſis Vice Comitem, quem cum certis cohortibus ad ſe à Varadienſibus miſſum, ſecum habebat, acciti

acciri jubet, ut tribus è nobilibus ſibi ſubjectis Claudiopolim expeditis, nomine ſuo deditionem urbis, commeatuſque iis imperet, demandat. Joañem Szilágyium, Stephanum Décsei, ac tertium, de cujus nomine non conſtat, mittit ille. Qui urbem ingreſſi, extemploque à civibus, nec omnino inviti, (præcipuè Joannes Szilágyius, qui Rakocianis ſemper partibus adhęſerat) ad Principem Rakocium ſunt miſſi. Qui auſterioribus ab eo excepti verbis, in captivitatemque conjecti, inſcio (ut plerique aſſerunt) dicto Principe, juſſu Andreæ Gaudi paulò pòſt occiſi. Quos ad Principem Rakocium miſiſſe, visâ exercitûs Turcici multitudine, eodem die pœnituit Claudiopolitanos, terrore enim perculſi, largo in caſtra Turcica commeatu præbito, non ipſis cogentibus, ſed ſuapte eos ad P. Rakociũ iviſſe, juramento (utrum verè ipſi norint) aſſerunt. Proximè ſequenti die (ſabbato nimirum) ad pugnam utrique

que ſe accingunt, quod ut exactiùs intelligi poſſit, Turcicum ab Oriente Occidentem verſus, Principis autem Rakocii exercitum ab Occidente Orientem verſus inter ſe congreſſos conſideres; Acies autem inter ſe oppoſitæ hoc modo diſpoſitæ erat.

SECTIO XXVIII.

CLaudiopolim, vicumque Monoſtor tranſgreſſus cum ſuis Purpuratus Budenſis, juxtaque oppidum Fenes (cum eâ diſpoſitione ut confeſtim tentoria erigerent, quod etiam factum) relictis calonibus ac impedimentis, peditatum omnem (inaudito antea apud nos exemplo) in duo exercitûs dividit cornua, partem à dextrâ fluvium Samoſium (qui vado facilè illic tranſiri poterat) trajicere, ex nemoreque quodam à latere Rakocianos ferire jubet; partem à lævâ ſub radicibus cujusdam montis excelſi, verſus pagũ Lona tendere, à tergoque hoſtes adoriri mandat: Equitatum

tatum verò, quo adeò abundabat, ut vix, imò ne vix quidem caperet in uno diſpoſitos ordine iſtius loci planicies, in duplicatum digerit corpus, Huſzaim Paſſam, qui antea Agrienſibus, tunc Jeneienſibus ac Temeſvarienſibus præerat, cum viginti circiter vexillis in unam aciem coactis, præcedere jubet, ipſe verò reliquo equitatu in unam eamque contiguam aciem diſpoſito, totam implet planiciem, ipſeque cum equitibus Varadienſibus Vice Comiteque Martino Boldvai ac propriâ prætoriâ cohorte medius ſubſiſtit; contingente tàm à dextrâ quàm ſiniſtrâ peditatum equitatu.

Princeps Rakocius ex adverſo, numero militum longè inferior, ſic diſpoſuerat acies: Quamvis exercitus ipſius totam planiciem (quemadmodum Turcicus) minimè impleret, ne interim primæ cohortes ſubſidiis deſtitutæ flaccceſcerent duplicatas ipſe quoque ſed inter ſe diſtinctas ordinavit acies. Lævum Hungarici exercitûs cornu (quod dex-

tro erat oppoſitum Turcico) Gregorius Kováts cum decem vexillis in unum corpus redactis (veteranus miles) regebat, qui à dextrâ Siculos Sedium Siculicalium (provincias ita iis appellare mos) Sepſi, Kezdi, & Orbai, illi verò itidem à dextrâ reliquos Siculos in certas cohortes more militari diſpoſitos habebant. In medio peditatus (qui tàm numero quàm robore mediocris) collocatus, octo in colliculo quodam tormenta campeſtria collocata habebat, à dextrâ ipſorum ſtipendiarii equites (præter Onadianos, quos pro ſui cuſtodiâ reliquerat, erant collocati, eis pariter à dextrâ Sacrificulus Csürül-lyei cum ſexcentis adjunctus erat prædonibus, hæc erat tota exercitûs Rakociani prima facies.

In ſubſidiis à lævo ſuorum cornu Varadienſes locaverat cohortes, quibus à dextrâ vexillum (quod Generale) cum aulicorum turmâ erat collocatum, à dextrâ itidem eorum, ipſe Princeps cum decem cohortibus Onadianorum, quos tan-

tanquam ſibi fideliſſimos, veteranoſque milites ad incerta belli, ſuique cuſtodiam reſervaverat, erat præſens. Ulterius dextram verſus tendendo in certas diſtributi cohortes Comitatus regni Tranſylvaniæ locati. Lixas verò & calones, in maximam turmam coactos, à tergo reliquerant, qui quamvis procul viſi, ampliorem vero repræſentabant exercitum Rakocianum, verùm (ut inferius patebit) ſub initiùm pugnæ, fuga ſibi conſulentes, hoſtibus addidêre, ſuis verò ademêre animum.

SECTIO XXIX.

DIſpoſitos hoc ordine contrarios exercitus, fluviolus tranſitu difficilis interfluebat, hoſtes in ipſo tranſitu hæſitantes invadere Princeps itaque Rakocius decreverat, cui intentus, Huſzaim Paſſam cum ſuis fluviolum tranſire ſatagentem, Gregorius Kováts, Siculique viriliter exceptum, cum toto ſuorum robore, plurimis çæſis, in fu-

 gam

gam compulêre; Properavêre in medio collocatæ quoque utriuſque partis cohortes inter ſe pugnam inire, verùm prædicti rivuli difficultas (cujus ſupra meminimus) utrinque eas inhibuit, in cujus ripis, quamvis valde vicinæ, ſine pugnâ ſtare cogebantur. Quo equitatus Turcicus perſpecto, verſus vicum Lona, ſurſum tendendo, alam exercitûs Rakociani dextram circuire cæpit, in quâ Sacrificulus Csürüllyei Georgius cum ſexcentis prædonibus, ac ſtipendiarii equites Principis Rakocii erant locati. Quo lixarum & calonum à tergo relicta multitudo viſo, tota, nemine perſequente fugiens, Turcas ad pugnandum incitavit, ſuis verò etiamnum pugnantibus metum incuſſit. Similis cohortibus in primâ fronte collocatis ſtrenuè adhuc rem gerentibus in medio collocatas quoque ſubſidiarias acies terror abſtulit. Sacrificulus Csürüllyei cum ſuis prędonibus viriliter Turcas aggreſſus, univerſis amiſſis,

vix

vix cum paucis evaſit. Dum hæc inter dextrum Rakocianorum ſiniſtrumque Turcarum cornu gererentur, Huſzaim Paſſæ cum ſuis fugienti, ac penè perituro ſuccurrit Purpuratus Budenſis, Gregoriique Kováts ac Varadienſium cohortibus à toto exercitu ſecluſis, circumventiſque, in orbem eas pugnare cogit. Quas Princeps Rakocius videns extremè laborantes, properat ſuccurrere, periculoque eripere, cohortes Onadianas, quas pro ſui cuſtodiâ reſervaverat, ſe non ſequi minimè animadvertens, invadit itaque cum paucis animosè Turcas, occiſiſque ipſemet nonnullis, ingruente tandem multitudine, quatuor vulnera, duo in capite, reliqua in aliis corporis partibus ſuſtinuit, quorum unum læſo in capite cerebro, paucos poſt dies fatalem (ut inferius patebit) acceleravit ipſi horam, vulneratus tamen pugnæ per ſuos exemptus. Sub idẽ fermè tempus ſupervenere diſpoſiti ab utroque cornu Turcarum pe-

 dites,

dites, circuitiſque à lateribus ac tergo Hungaris, tanto omnes pavore in fugam compulêre, ut pars eorum obtrito proprio peditatu vitæ ſuæ conſuleret, reliqui quo quemque ſors ferret, dilaberentur. Gregorius Kováts (paucis exceptis) cum omnibus ſuis periit. Ex Varadienſibus, qui contra juramentũ nuper præſtitum (deſertis in periculo iis, quos cum Vice Comite Martino Boldvai ad Purpuratum Budenſem miſerant) in ſuccurſum Principis Rakocii venerant, pauci evasêre; totus peditatus conciſus; tormenta octo capta, vexillum prætorium (quod Generale appellatur) cum aliis multis interceptum, impedimentaque omnia. Imò (niſi Turcæ Hũgaros perſequi deſtitiſſent) ipſe Princeps Rakocius vulneribus debilitatus, ob idque equo ampliùs inſidere minimè valens, vivus in poteſtatem eorum deveniſſet: ſed iis ultra arcem Gyalu non progreſſis, carpento impoſitus per fluenta Criſii Varadi-
num

num verſus, nemine perſequente ve-
ctus, dictam tandem arcem ingreditur: Ne vulneribus quidem diſtentus deſpondens animum, miſſis quin potiùs per totum Tranſylvaniæ regnum literis, eos qui viriliter in pugnâ ſe geſſerant laudat, ut ad bellum contra Ottomanum denuò ſe accingant animat, propediemq; ſe ſuccurſurum promittit. Verum decimo octavo poſt accepta vulnera die Varadini humanis exemptus, per filium, conjugemq; Ecsedinum tranſportatur.

LIBER TERTIVS.

BREVIARIUM LIBRI TERTII.

Rinceps Barclaius Cibinio egreſſus Purpurato Budenſi (Szeidi Ambet Paſſa conjungitur. Cum eodem Hungariã tendit. Mortem Principis Rakocii ob cauſas aliquandiu celat. Gabrie-

lem Haller legatum ad Ali Paſſam expedit, qui ab eo areſtatur. Ipſemet Princeps Barcsaius Ali Paſſam adit. Quem ille Varadinum verſus ſecum ducens areſto ſubjicit. Gabrieli Haller compedes ferreas raræ magnitudinis injicit. Purpuratus Budenſis Szejdi poſtquã Principẽ Rakociũ profligaſſet ab Ottomanicâ Portâ victoriæ ipſius adhuc ignarâ degradatur. Inſignis fortalitii Varadienſis deſcriptio, obſidio, deditio. Princeps Barcsaius areſto, Gabriel Haller captivitate ſoluti Tranſylvaniam remeant. Rebellio Siculorum Sepſi, Kezdi, Orbai ac Csikienſium orta, aliquantulum compreſſa. Joannes Kemenyius Tranſylvaniam invadit, occupat, Principem Barcsaim principatu, mox vitâ exuit. Cum Imperatore Romanorum confederationem init. Purpuratus Ali Paſſa Tranſylvaniam invadit, urit, menyium regno exturbat. Qui ar Imperatoris Romanorum ſuffultu recuperare nititur, ſed incaſſum. A ſa Michaëlem Apaſiũ Principer

ſylvaniæ conſtituit. Ipſe Temeſvarinum in hyberna ſecedit. Kemenyius Apaſium Seſpurgi obſidet. Cui Kucsuk Memhet Paſſa ſuccurrit. Cum Principe Kemenyio pugnam init, Triumphat. Kemenyius lapſu equi perit. Claudiopolis, Szamosujvar, Betlen, Kövar, Szekelyhida, præſidiis ſuæ Majeſtatis munitæ reſiſtunt. Excurſionibus premuntur. Claudiopolis jubente Ali Paſſa per Principem Apaſium ac Kucsuk Paſſam irrito ſucceſſu obſidetur. Franciſcus Szentgyörgius Epiſcopus Vacienſis iisdem in caſtris de pace quaſi tractaturus Principem Apaſium adit. Quæ prius promiſerat, revocat. Per Kucsuk Paſſam Temeſvarinum tranſmittitur. Generalis Schnejdau præſidio Claudiopolitano ſuccurrit. Quo appropinquante Kucsuk Paſſa retrocedit. Gabriel Haller ad Ali Paſſam legatus à Statibus regni expeditur. Epiſcopus Vacienſis Temeſvarini fato fungitur. Kucsuk Paſſæ inſolitæ in Tranſylvania exactiones. Pax inter duos Imperatores diu tractata difficultatibus ſubin-

de

de novis intervenientibus finem ſortiri nequit. Geſta hæc annis tribus.

SECTIO I.

PUrpuratus Budenſis (Szeidi Amhet Paſſa) audiverat quidẽ (ſed incerto authore) vulneratũ principem Rakociũ, minimè tamen fidem adhibens, ſive adhibuiſſe ſimulans, non perſequitur Varadinum verſus ex pugnâ ſe recipientẽ, ſed reflexo Claudiopolim, ac illinc oppidum Dés verſus itinere, juxta fluvium Samoſium paulatim ducit exercitum, dietim plurimos ex iis qui in pugnâ vulnerati erant ſepeliens. De numero Turcarum in pugnâ cæſorum ſciſcitati nonnulli Tranſylvanorum, verùm mirâ fide per eos celatum, interim cruentiſſimam ſe reportaſſe victoriam, plureſque nongentis illic vulneratos in caſtris eſſe fatebantur cuncti. Hungarorum ultra

tra tria millia cæſa; profligati principis Rakocii rumore ad principem Barcsaium perlato, Cibinio (ubi longam traxerat moram) egreſſus, purpurato Budenſi caſtra penes Samoſium juxta pagum Boncida habenti conjungitur, literis ad univerſos Status ut armati præſtò eſſent confeſtim evulgatis, paruêre pleríque, nonnulli (inter quos Csikienſes, ac Sepſi, Kézdi, & Orbai Sedium incolæ) auxilium à principe Rakocio (quem vivũ credebant) certo certiùs ſperantes, minimè. Expeditus inter reliquos à principe Barcsaio ad Siculos in bellũ cogendos, Magnas quidam Michaël Toldalagius, cui, ut in itinere Seſpurgum (civitatem Saxonicalem) divertat, eoſque ad obedientiam declarandam, legatos ad principem Barcsaium expedire jubeat, demandatum. Infelici ſuo fato paret ille. Verùm Seſpurgenſes, qui ex univerſis Saxonibus primi à principe Barcsaio deſciverant, omnes ejus fideles acerrimê

mè erant perſecuti, quid meriti eſſent, ſibi conſcii, Principemq́ue Rakocium, in quo ſpem totam collocaverant, deceſſiſſe, aut victum eſſe, minimè credentes, eum ingreſſum, quave de re veniſſet inauditum, cum quodam nobili Michaële Simon, immani rabie fruſtratim diſſecuêre.

Conjunctus juxta oppidum Boncida Princeps Barcsaius Turcicis caſtris ut penes fluenta Samoſii Hungariam verſus promoveret Purpuratus Budenſis caſtra, diverſo tamen utriq; reſpectu cõcluſere, Princeps Barcsaius (qui exceſſum quamvis Principis Rakocii nondum audiverat, lethaliter tamen eum decumbere à nonnullis erat edoctus) ne decedente eo, intra limites regni Tranſylvaniæ idipſum ſubaudiens Purpuratus Budenſis, regnum occupaturus, ſubſiſteret, metuens, ob idq́ue quàm citiſſimè eum educere laborans. Ille, ut Rakocium (quem vivum & convaliturum credebat) exercitus reparâ-

tem,

tem, nondum ſatis inſtructum præoccupare poſſet, feſtinans; Fratre itaque germano Gaſparo Barcsaio, Georgioque Lázár Conſiliario, ac regni Protonotario, per Principem Barcsaium ad procuranda regni negotia relictis, motiſq; oppidum Sibo verſus caſtris; Judex quidam nobilium Comitatûs Biharienſis celeri circa meridiem curſu ſupervenit, decedenteq; in conſpectu ejus Principe Rakocio, eorum à quibus miſſus erat, (hi erant univerſi fermè Varadienſes primores) literas exhibet. Sed ſub pœnâ mortis, donec Purpuratus Budenſis cum ſuis regno excederet, tacere juſſus. Continuato itaque per tres dies itinere, penetratis in ditionem Regis Hungariæ quarto die caſtris, dictum Judicem nobilium eadem quaſi horâ Varadino appellentem, mittit ad Purpuratum Princeps Barcsaius, qui de morte Rakocii per eum edoctus, viginti aureis donatum lætus dimittit.

SECTIO

SECTIO II.

NOndum hactenus in Ottomanicâ Portâ Principis Rakocii interitus, reſque Purpurati Budenſis Szejdi Amhet Paſſæ feliciter geſtæ cognitæ, ideoque tanto impar negotio judicatus, cũ univerſis Europæis, Aſiaticiſq; exercitibus, ad dictum Principem (jam defunctum) armis perſequendum Purpuratus Ali Paſſa miſſus, Albam primùm Græcam, mox Temeſvarinum pervenit. Omneque Szejdi Amhet Paſſæ munus ademptum, Iſmaële quodam in Purpuratum Budenſem (qui tamen Ali Paſſæ ſubſit) ordinato. Miræ inſuper ex Ottomanicâ Portâ ab Oratore continuo Tranſylvanorum Valentino Szilváſi ad Principem Barcsaium literæ, in quibus *propenſum erga regnum Tranſylvaniæ ac Principem Barcsaium Ottomanicæ Portæ ac Ali Paſſæ animum multis verbis commendat, ut legatus confeſtim pro relaxandâ regno impo-*

impoſitâ ſummâ ad eum mittatur, (*irritum minimè fore ejus laborem ſpondens*) *ſuadet*. Secutus conſilium ipſius, Gabrielem Haller Conſiliarium ad Ali Paſſam expedit Princeps Barcsaius, qui præter expectationem omnium, inhoneſtè ab eo exceptus, paucos poſt dies areſtatur, iterato Varadienſium ad Principem Rakocium transfugio, ejuſdemq; in arce Varadienſi deceſſu, (quæ omnia in Portâ Ottomanicâ jam cognita) anſam indignationi præbentibus. Integram præterea quingentorum imperialium ſummam (quæ regno erat impoſita) per dictum legatum ſe recepturum crediderat Ali Paſſa, cujus per Gabrielem Haller ne minima quidem pars allata fuerat. Reſcribit hæc omnia Principi ac Regno dictus legatus, *niſi aliqua ſpecificatæ ſummæ pars, ad leniendum Ali Paſſæ furorem extemplò tranſmittatur, extremum regno imminere periculum ſignificans.* Principi Barcsaio cum *Szejdi* Amhet Paſsâ juxta

ta Ecsedinum caſtra habenti, allatæ literæ, qui, ante complures annos, dum Principe Rakocio ſeniore vivente, in Portâ Ottomanicâ legatione fungeretur, Ali Paſſæ notus, ob idque magnam in amicitiâ ipſius ſpem collocans, legatione prędictâ minimè ſuccedente, ipſe pro regno deprecatum adire Ali Paſſam ſtatuit. Mittit etiam in Tranſylvaniam Joannem Betlenium & Franciſcum Kereſzteſi, Conſiliarios, regni Status (niſi funditùs perire velint) ut extraordinario ipſimet impoſito tributo, publicæ ſuccurrant neceſſitati, per eos admonens.

Incertus antea apud Szejdi Amhet Paſſam degradationis ſuæ rumor, hic certius apud eum (nec ſine ingenti animi mœrore) conſtitit. Impobat Principis Barcsaii Ali Paſſam adire volentis (ſive ei perſpectâ hominis naturâ, ſive gloriâ adverſarii ipſum pungente) intentionem, Szejdi Amhet Paſſa, ſed manet in propoſito ille.

SECTIO

SECTIO III.

PRogreſſus itaq; Varadinum, illinc Jenö verſus dictus Princeps, Ali Paſſam, qui Gabriele Haller legato ſecum ducto, Temeſvarino ſe moverat, inter Lippam & Jenö arces habet obvium, à quo non ſatis læto excipitur vultu. Innumeram exercitûs ejus multitudinem, apparatumque tormentorum (nil boni ex iis præſagiens) cum ſtupore intuetur, obſidionem arcis Varadienſis (quamvis mirâ fide eam Ali Paſſa celaret) mœſtus conjectans. Quam, dicto Ali Paſſæ contra ſolum principem Rakocium (qui renitente portâ Ottomanicâ Tranſylvaniam manutenere voluerat) expedito, ſub initiũ itineris minimè demandatam fuiſſe, verùm iteratâ iſtius arcis ad toties dictum principem defectione, ibidemq; facto ejus deceſſu iñoteſcentibus, Temeſvarini jã moranti, eâ de re imperatoriũ ſuperveniſſe mandatũ certò conſtat.

ſtat. Degradatus quoque Szejdi Amhet Paſſa ſubtriſtis Ali Paſſæ conjungitur, traditoque ipſi exercitu, per eundem, ut celeri curſu Varadinum properans, urbem occupet, incolaſq; ejus in captivitatem afferat, expeditur: verùm Varadienſibus obſidionem arcis futuram, urbemque ne per hoſtes occupetur, ipſiſque nocumento ſit, metuentibus, incendentibuſque, inutilis fuit labor. Principi Barcsaio (de Varadino ſibi tradendo) aperit tandem animum Ali Paſſa; Gabrieli Haller legato per ipſum areſtato, qui Supremus ejuſdem arcis Capitaneus quondã fuerat, ſub pœnâ mortis, ut confeſtim eam reſignet, imperat. Verùm illi nec voluntas, nec poteſtas erat juſſa præſtandi; compedibus quocirca ferreis duabus, ſexaginta trium librarum pondo oneratur, nec priùs niſi expugnato inſigni hoc fortalitio dimiſſus, ut inferiùs patebit. Princeps quoque Barcsaius intenſiſſimâ circumcluſus cuſtodiâ, areſto

ſto ſubjicitur. Cujus ut arcis ſitus, munitio, inæſtimabilique totius Chriſtianitatis cum jacturâ amiſſio, lucidiùs conſtet, hæc mi lector breviter accipe.

SECTIO IV.

INſigne fortalitium Varadienſe, in planitie juxta ripam Criſii fluvii erectum intelligas, quod dictus fluvius à Septentrione præterlabitur, ab Oriente carecta quædam, aliàs (ut incolæ crediderant) vix pervia, in latitudinemque juſtam patentia, à Meridie & Occaſu ampliſſimam urbem, aut veriùs pagum (cum nullis mœnibus munita ſit) à Septentrione dictum fluvium ultraq; eum excelſa eaque plurima vineta, adeò tamen remotè ab arce diſtantia (ut nullus, ſicut falsò hactenus creditum, illinc tormentorum metus), habebat; Arx ipſa duplex, exterior quinque latericiis, iiſque maximis propugnaculis, ſi antiquorum opera conſideres, regularibus, latâ præterea profundaque

daque foſsâ, quæ præ metu hoſtili undâ plena erat, muniebatur; interior, totidem quidem habebat propugnacula, ſed ejus mœnia in altum erecta, palatiorum ſimul arciſque repræſentabant uſum; Egregia in pace degentium commoditas, ſed (ut inferiùs patebit) magnum arcem defendentibus exitium. Tormenta grandia, minoraque, ac munitiones in tantâ copiâ, ut expugnatâ etiamnum arce, ſatis ſupereſſet. Commeatus non quidem multus, ſed ſufficiens. Verùm præſidium octingentorum & quinquaginta cujuſcunque gradus & officii (præter pueros & fœmellas) virorum, cum capacitas arcis quinque ad minimum præſidiariorum exigeret millia: Ingens itaque hic defectus, certum arci peperit excidium. Verùm quo authore intelligendum? Eorum, (quos ſupra meminimus) operâ ad Principem Rakocium deſciſcente arce Varadienſi, ibidemq; dicto principe ante paucos dies fato ſũcto, Frãciſcus Gyulaius

laius ejuſdē arcis Vice Capitaneus, Michaël Teleki, aliiq; factionis ejus principes, pietatis erga defunctum herum ſuū obtentu, Ecsedinum exanime Principis Rakocii corpus comitati, iminentibus ſe exemêre periculis. Arx certo deſtituta Domino, quo in tantâ extremitate confugeret dubia, tam Principem Barcsaium per literas, quàm regni Ungariæ Palatinum, eoq; intercedente Hungariæ Regē, per Martinum Boldvai Comitatûs Bihar ienſis Vice Comitem (qui poſt pugnam Gyaluinam à Purpurato Budenſi Szejdi Amhet Paſſâ dimiſſus redierat) de ſubſidiis mittendis requirit. Verùm Princeps Barcsaius extra regnum in itinere Ali Paſſam verſus ſuſcepto requiſitus, tempore ſimul & mediis deſtitutus, ſuccurrere nequit, *Sacratiſſimam Imperatoriā Majeſtatem de ſubſidiis mittendis requirit alter*, ſed tanti momenti negotio longū deſiderante conſilium, antequam, quid in re tam arduâ facto opus eſſet, cōclu-

H dere-

deretur, (ut inferiùs patebit) actum de Varadino. Externis itaq; ſubſidiis deſtituti Varadienſes, tam cives quàm præſidiarii, ad extremum uſque arcem ſe propugnaturos, alteros alteriſque ſi neceſſitas ingrueret auxiliaturos per Deum jurant: verùm præter prædictos octingentos & quinquaginta viros, violato juramento, reliquos clàm ſe ſubducere metùs compulit. Ad tam exiguum itaque redacti numerum, omniſque auxiliorum ſpe deſtituti, obſidionem tamen ſubeundam decernunt. Quæ inchoata eſt in hunc modum:

SECTIO V.

DEcima quarta Julii [1660] cum innumerâ ſuorum multitudine appropinquans arci Ali Paſſa, ab Oriente extra jactum tormentorum, locatis interdiu caſtris, in partem urbis (Velence ab ipſis appellatam) inter arbores magno cum ſuorum commodo, arcis verò incomodo, ſub noctem (ipſemet in

in iis præſens) principalia transfert caſtra; Altera ab Occidēte ſub directione Szejdi Ambet Paſſæ, in utraq; Criſii fluvii ripa; Tertia à Septentrione inter vineta, Aranyas & Ablakos dicta locat.

Sequenti 15. nimirum Julii per proprias, Principiſque Barcsaii, (quas extorſerat) literas, deditionem arcis ſolicitat. *Dedentibus liberam omnium rerum cum incolumitate poſſeſſionem offerens, acerbiſſimam econtrà refragantibus mortem minatus. Verùm præſidiarii, etiamſi quicquam temporibus retroactis, quod Ottomanicæ Portæ diſplicuiſſet per eos patratum prætendi poſſet, in gratiam tamen à Szejdi Ambet Paſſâ ante paucos dies recepti, aſſecuratoriisque ejus literis muniti, pro fidelibus potentiſſimi Imperatoris ſemet agnoſcentes, ne obſidione premantur rogant, quæ niſi ſolvatur, juramentales dicti Szejdi Paſſæ literas perdicæ ſe appenſuros, Deumque perfidiæ illius ultorem affuturum certò ſe credere aſſerunt.* Vide-

banturq́; verba eorum aliquo niti fundamento, quamvis enim ſemel à dicto Szejdio in gratiam recepti, Martino Boldvai Vice Comite ejuſque ſociis (quos tanquam obſides ad ipſum expediverant) in periculo relictis, denuo Rakocio adhęſerant, decedente tamen eodem, iterum per Szejdium (degradationis propriæ ignarum) erant aſſecurati, ſed nullus apud Ali Paſſam aſſecurationis illius reſpectus. Fruſtratus hac ſpe Ali paſſa, è regione propugnaculi (quod Rubrum appellatur) ab ortu ſolis erecto aggere, undecimq́ue in eum collocatis majoribus tormentis dictū propugnaculum, prætervolantibus tamen globis, parvo cum incommodo quatere incipit. Nec eo contentus, ultra fluvium Criſium in promontorio Ablakos dicto à Septentrione erecto altero aggere, trigintaque Falconetis illuc trāslatis, interiora arcis per quindecim continuos dies, ſed prætervolantibus globis ſine fructu infeſtat, ter-

tiâ

tiâ tandem ſeptimanâ cognito errore, exactiùs deorſum directa torméta, interioris arcis mœnibus (quæ in altum erecta erant) vi tormentorum corruẽtibus, fragminibuſque lapidum longè plures, quàm globis tormentorum, enecantibus, milites ad defenſionem propugnaculorum collocatos, imbellemque in arce mulierum ac parvulorum multitudinem ingenti cum ſtrage proſtrarunt, hæcque prima & maxima præſidiariorum clades.

SECTIO VI.

LEntiùs difficiliuſque opinione ſuccedentibus Ali Paſſæ rebus, tormentiſque Hungarorum, mille ſine appropinquatione jam amiſſis militum, irâ ſimul & dolore exacerbatus, tertium ab ortu ſolis contra propugnaculum, quod Auratum dictum, erigit aggerem, deſertoque proprio tentorio coopertam verſus arcem cum iṁenſâ ſuorum multitudine promovet viam,

tam capacia in quibuſdam locis,ut mille Janizari ſimul ſubſiſtere, nec lædi, aut videri poſſint, excavans loca, uſq; ad marginemq; foſſæ procedens (ibidem ipſemet moratus) aggere immenſæ capacitatis erecto, plura eaque maxima in iis collocat tormenta; quibus Auratum & Rubrum dicta propugnacula per complures dies magnâ cum mœnium ruinâ, præſidiariorumque cæde quatit. Non tamen elanguère tot malis eorum animi. Quartus itaque à Septentrione in promontorio ſancti Stephani denuò erigitur agger, unde pro lubitu Turcarum interiora arcis magno cum præſidii incommodo infeſtata.

Quintus itidem in promontorio ſancti Petri erectus, ſimili eos clade affecit. Animosè econtrà Hungaris vel tot calamitatibus preſſis rem gerentibus. In præſentia tandem magnatum Turcicorum convocatis Ali Paſſa tormentorum ſuorum magiſtris, qui fermè

mè omnes dulcedine præmiorum pellecti deſerto Chriſti cultu ad Mahumeti ſacra transfugerant, nationeque Itali erant, *quid contra arcem facto opus ſit, conſultat. Illi, niſi aqua è foſsâ alior- ſum derivetur, nec vineas promovere, nec cuniculos poſſe moliri, reſpondent.* Toto itaque ad derivandam aliquorſum aquam intentus niſu, è regione propugnaculi Aurati à fluvio Criſio arcem verſus à Septentrione, ingenti per viginti tres dies, totidemq; noctes totius exercitus indefeſſo labore foſsâ ductâ, potiorem aquæ ibidem exiſtentis partem Criſium verſus derivat. Non parva tamen adhuc reſtabat in foſsâ aquæ pars, prædictaque impedimenta necdum ſublata videbantur; Magna interim aqua in conſpectu Hungarorum decreſcens, eos mœrore ſimul & timore perculerat. Interea in exitium Tranſylvaniæ nata quædam meretricula, in captivitatem per Turcas non multos ante dies aſſerta, ſe, regnante

Principe Betlenio, ancillam Caſtellani illius arcis fuiſſe, dictoque Principe propugnaculum (quod nunc Betlenianum appellatur) à fundamento erigente, ubinam aqua è foſsâ penitùs aliorſum derivata fuit, vidiſſe refert, magno itaq; cum applauſu ad Ali Paſſam ducta, libertate promiſsâ, ad ea quę ſpoponderat, monſtranda ducitur, à quâ informati Turcæ, à fluviolo Pece dicto, rectà verſus propugnaculum Betlenianum profundâ foſsâ ductâ, reliquum quod ſupererat circa arcem aquæ exhauſtum. Quo Turcæ pariter & Hungari viſo, hi ingenti premi ſolicitudine, illi tanquam arce jam obtentâ in immenſum applaudere cœpêre. Erectus itaque in ſpem potiundæ arcis (de quâ hactenus planè deſperârat) Ali Paſſa, contra propugnaculum, quod Mancum, ſive deſtructum propterea appellabatur, (ante ſexaginta quatuor enim annos Purpurato Szaterczi Memhet, cum centum ſexaginta milli-

millibus oppugnante eandem arcem, ſed ſeptem millibus armatorum ipſam propugnantibus, divinaque clementiâ rejecto hoſte, illud præcipuè vi tormentorum hoſtilium erat deſtructum) ſextum deniq́ue erigit aggerem, dictiq́ue Manci vel deſtructi ac Aurati propugnaculorum defenſores miſerè illinc affligit, ut vix in iis cuiquam ſubſiſtendi ſuppeteret facultas. Ne præterea quicquam intentatum reliquiſſe videretur, à meridie in ripâ foſſæ aggere quodam erecto, duobuſq́ue illuc tormentis grandibus collocatis, caſamatam Aurati propugnaculi, unde multa ipſi & ſuis inferebantur incommoda, occiſo ejus moderatore, inutilem reddit. Nec tertium, quod Joannis Regis propugnaculum dicitur, intactum relinquere voluit, directis quin potiùs per complures dies illuc tormentis, ſuperficie ejus totâ convulsâ, tormẽtorũ ex eo uſum (jaculationibus præſidiariorum, multis tamen priùs ſuorum

amiſſis) interioribns ademit; ad futuram procul dubio hæc omnia præparans oppugnationem. Arcis quoque foſſa aquâ jam deſtituta, machinationibus hoſtium facile patebat, prægrandis itaque (ſubterraneum cuniculum, cœno uliginibuſque prohibentibus) in ejus ripa è regione Aurati propugnaculi erigitur agger, corbeſque maximæ à dextra ſiniſtraque terra plenæ verſus dictum propugnaculum promoventur, quæ ne tormentis per præſidiarios deſtrui poſſint, duplicantur, ac trabibus ſuperiùs coopertæ, terrâ profundâ contra incendia veſtiuntur, totuſque per quatuor dies, totidemque noctes huic inſudat operi cum ſuis Ali Paſſa, verùm Hungari ingentia (quibus inſtructiſſimi erant) in Auratum & Mancum propugnacula per eoſdē dies collocantes tormenta, totū eorum opus, unà cum iis qui aut laborabant, aut iis præſidio erant, ingenti cum Ali Paſſæ dolore contrivêre. Reſiſtentibus qui-

dem

dem ſed irrito cum effectu interioribus, reiteratur longe validiùs per eundem prædictum opus. Aurati, Manci, ac Joannis Regis propugnaculorum partes ſuperiores tormentis indeſinenter interim quatientibus, ex aggeribus verò, qui in promontoriis ſanctorum Petri & Stephani erecti erant, interiora arcis infeſtantibus. Vix itaque ullus in totâ arce locus periculi expers, tormentis nihilominus ſclopetiſque ſtrenuè ab interioribus res geſta, octo hoſtilia deſtructa tormenta, multi ex hoſtibus ſclopetorum glandibus trajecti, plures vulnerati, verſus itaque in furorem totus exercitus Turcicus, vix à cæde Principis Barcsaii ac ſuorum temperat, minas nihilominus & convicia plus ſatis ingerit.

SECTIO VII.

TRigeſimo ſecundo interea obſidionis die, 14. nimirum Auguſti, miſerabilis in arce caſus, memoriaque

digneus contigit: Armamentariorum præcipuum, ubi granatæ, ignivomi globi, aliaque ad defenſionem arcium excogitata in maximâ copiâ, pulveriſque pyrii ſatis magnus aſſervabatur numerus, cuſtodiæ Vice Caſtellani Joannis Kürti commiſſum erat; admiſſo ille in domum dicto armamentario contiguam cum tota familia quodam, dum iteratis armamentarium ingreditur vicibus, ex admiſſi in domum jam dicti hominis familia nonnulli eum ſecuti, candelâ fortuitò è manibus eorum in terram delapsâ, repentino inſtrumenta illa ignita concepto igne, totum cum centum & amplius hominibus à fundamento, cum cohærentibus ædificiis, ingentique fragore evertunt armamentarium. Jactura vel pacifico tempore multis florenorum millibus meritò æſtimanda. In tanta autem iſtius inſignis fortalitii extremitate, inæſtimabile damnum.

Appropinquat interim ingenti cum labo-

labore (ſpectantibus, ſed reſiſtere non valentibus Hũgaris) verſus propugnaculum Auratum, priùs per Hungaros deſtructum, ſed reiteratum opus, ac tandem eidem conjungitur, cuniculoq́ue fundamenta dicti propugnaculi aptantur. Quod præſidiarios minimè latuit; concurrunt itaq; aliquid contra moliturі, ſed peritiſſimus tormentorum magiſter per Franciſcum Gyulai, arcis Vice Capitaneum, eorum quæ in fortalitiis ſummè neceſſaria, penitùs ignarum, non pridem levem ob cauſam exauctoratus, reliqui quamvis ad dirigenda ſatis periti tormenta, verùm nec granatis (quibus abundabant) uti, nec contra minas promovere gnari. Unde maximus arcis defectus. Solus inſignis quidam nobilis Michaël Ibranyi, ſupra omnium opinionem vir fortiſſimus, tam officialium qui ſe ſubduxerant, ſupplet defectum, multus & indefeſſus undiquaque, quàm etiam contra cuniculum hoſtilem contrarium

promovere allaborat.

Egeſtâ itaque è propugnaculo (cui cuniculus admovebatur) terrâ, contra minam promovere nititur, verùm advectitia, non autem ſolida propugnaculi terra, niſi latiſſimè amoveretur, facile ſubſidebat, duplicatus itaque, imò triplicatus labor, præſidiariis, qui ſub initium obſidionis, octingentorum & quinquaginta virorũ non excedebant numerum, ad ſexcentos jam redactis, iiſque in capaciſſima arce adeò diſtractis, ut vix, imò ne vix quidem recentes feſſis in labore ſuccedere poſſent; Quibus mulieres puellęque promptiſſimè tam in labore, quàm rebus militaribus opitulabantur, ſed earum non magnus numerus. Conſimili (ut præmiſſum) contra propugnaculum Rubeum quoque artificio promotus cuniculus. Interioribus ut ei ſimiliter ac alteri obviam iretur incumbentibus, ob idque maximè diſtractis, nec rem vires ſuas longè excedentem præſtare valẽtibus.

Præ-

Præparati itaq; cuniculi 24. Augu-ſti ſimul incenſi, pro voto ſucceſſêre Turcarum, ingenti enim pulvis py-rius boatu ædito, trementeque totâ ar-ce, murus propugnaculi Rubei à fun-damento everſus, decem ulnarum la-tum aditum præbuit hoſtibus. Aurati propugnaculi non æquè lata ruina, in-tegræ tamen cohorti facilem præbebat aſcenſum. Præſtolabatur inſtructis ad inſultumque ordinatis totius exercitûs cohortibus eventum hujus rei Ali Paſſa, ſuccedente itaq; pro voto negotio, ad diſtrahendos procul dubio præſidia-rios, ſex circiter millia, propugnacu-lum quod Mancum dicitur (ab ipſo ta-men illæſum) ſcalis adoriri mandat.

Innumeram præterea ſuorum mul-titudinem, per ruinas duorum propu-gnaculorum (ingentibus qui primùm arce potirentur promiſſis muneribus) inſultum tentare jubet; Invadunt illi animosê murum, integræque cohortes cum compluribus vexillis in utrumque itera-

iteratis vicibus evasêre propugnaculum, ſed plurimis cæſis, vexilliſque nonnullis captis rejectæ; Mulieribus nec virorum nec propriorum vulnerum metu ſe ſubducentibus, ſed pice, fervefactâ aquâ, lapidibuſque hoſtes animosè repellentibus, paucitatiq; virorum non mediocriter opitulantibus.

Ab ortu ſolis uſque ad duodecimam duravit inſultus, rejecta cum ignominiâ à pauciſſimis ingens Turcarum multitudo, cum quadraginta ad minimum inſultui interfuiſſe millia ipſimet fateantur. Qui verò integrum propugnaculum ſcalis (ut præmiſſum) erant adorti, nullâ earum ſum̃itatem illius pertingente facilimè repulſi. Hic fuit exitus oppugnationis; Nec tamen incruenta Hungaris victoria. Promptiſſimus quiſque cæſus, aut vulneratus. Magnanimus heros Michaël Ibranyi in primâ acie fortiſſimè dimiçans, pulſo extra propugnaculi ruinam hoſte, lethaliter vulneratus, eadem die Deo,

cui

cui ſe devoverat, reddit animam; Quo cadente elanguit confeſtim in cunctis militaris vigor. Trecenti jam, nō plures è præſidio ſupererant ſani, ſed paucitatis eorum Ali Paſſa ignarus, univerſorum Janizarorum (pedites hi) ſupremo officiali, Cancellario proprio, multis magnatibus, gregariiſque tribus (imò ampliùs) millibus cæſis, barbam vellens, de victoriâ ſimul & propriâ vitâ dubitabat, nec turbulentæ totius exercitûs, ſignanter Janizarorum, *niſi iterato eoque unico arcem capiat inſultu, non ampliùs illic ſe moraturos, ſed mactato ipſomet Ali Paſsâ, Manibus fratrum ſuorum parentaturos referebant*, deerant voces. Suo ſuorumq; diſcrimine anxius itaque, manipulos lignorum totum jubet comportare exercitum, quo mirâ celeritate congeſto, ſonantibus è cunctis aggeribus verſus arcem tormentis, aggerem, qui ſummitatem propugnaculi Rubei æquabat, ſatis latum promovere incipit, quod

quod impediendi omnis facultas tam vi tormentorum, quàm decem & pluribus Janizarorum millibus indeſinenter contra eos jaculantibus præſidiariis adempta, nec multùm à propugnaculo dictus agger aberat, dum reliquiæ præſidiariorium, disjecta propugnacula abſcindentes, foſſis, interioriq; earum margine recens erectis aggeribus ſe munire incipiunt, locaque oppugnationi magis opportuna ſubtus pulvere pyrio replentes, irrumpentes Turcas beneficio ejus ad Mahumetem patronum eorum expedire ſatagunt, eo itaque dum diſtinentur modo, Szemenius quidam (hi ſunt pedites è Tracibus orti, audaciſſimi, ſed inconſtantiſſimi milites, ex quibus integra cohors inter præſidiarios erat) ad Turcas per ruinas transfugiens, tam paucitatem præſidii, quàm negotia, quibus occuparetur, punctatim patefecit; Verùm in aliis creditum ipſi, tam exiguum verò præſidii numerum dicenti (quod quatuor

ad mi-

ad minimum millium Ali Paſſa credebat) nulla fides adhibita, aliàs minimè vel ſe dedentibus incolumitas data fuiſſet. Præſidiarii verò, ex dicto transfugâ totum eorum ſtatum hoſti cognitum, propugnacula duo convulſa amplum hoſtibus præbere aditum, aggeremque poſt inſultum inchoatum propugnaculo fermè jam conjunctum videntes, indeſinenterq; ab hoſte per ruinas currente & recurrente inquietati, iteratum ipſos minime ſuſtinere poſſe impetum prævidentes, nec auxilium ab ullo mortalium ſperantes, 27 Auguſti deditionem tandem arcis facere decernunt, albiſq; e propugnaculis in ſignum deditionis expanſis vexillis, Ali Paſſæ, non ſatis pro voto hactenus prandentis, læto hoc indicio fercula condiunt.

SECTIO VIII.

PUncta autem deditionis arcis Varadienſis per præſidiarios propoſita hæc fuêre:

I. Præ-

I. *Præter arcem Varadienſem, ab antiquoq́ eidem adjunctas poſſeſſiones, nulla arces, caſtella, oppida, villa, aut poſſeſſiones Tranſylvanis adimantur.*

II. *Quicunque arcis & civitatis Varadienſis incolarum, ſive de præſenti illic perſiſtere, ſive ſucceſſu temporis, cum uxoribus liberiſq́ redire voluerit, proprias eidem ſubſtantias, domos, poſſeſſiones, portiones, aliaque bona poſſidere, juxta Canoneſque Tranſylvanicos vivere liberum eſto.*

III. *Tres vel quatuor, quibus ad exeundum ſe accingant, dies morari liceat, quibus tranſactis ſufficientes ad avehenda quæ placuerint impedimenta currus Ali Paſſa ſubminiſtrare teneatur. Armis decenter inſtructi cum totâ familiâ arce egreſſi, nullis contumeliis aut rapinis afficiuntor, quod ut commodiùs præſtari poſſit, Janizari qui circumſident arcem, amoventor, cum ſufficientique comitiva quocunque voluerint eos tranſmittere tenetor.*

IV. *Li-*

IV. *Literæ, bonaque in Capitulo Varadienſi repoſita Tranſylvaniæ regno reddunto.*

V. *Typographia, exemplariaq́; Bibliorum ibidem depoſita reſtituito.*

VI. *Quicunque propter obſequium Ottomanicæ Portæ præſtitum à Principe Rakocio incarcerati ſunt, aut Purpurato Szejdio adhærentes fidelem præſtiterunt operam, non propria ſaltem iis poſſidere liceat bona, verùm in quibuscunque Imperatoris Turcarum ditionibus degere voluerint, abſque penſione tributi vivere liberum eſto.*

VII. *Quoniam arx per eos in poteſtatem Imperatoris potentiſſimi traditur, ut de omnibus jacturis Princeps Tranſylvaniæ eos contentet, Ali Paſſa demandato.*

VIII. *Quoniam Jenô, Karanſebes, Lugos, Varad, arcibus à regno Tranſylvaniæ avulſis, regnoque toto miſerè devaſtato, vix reliquiæ ſuperſunt, de relaxandâ impoſitâ ſummâ, annuoque tributo*

tributo minuendo coram potentiſſimo Imperatore Ali Paſſa intercedere obſtrictus eſto.

Ut prædictus Illuſtriſſimus Ali Paſſa, reliqui Purpurati, Aga, Begi, univerſique primarii officiales de his omnibus ſub juramento, proprioque chirographo ſcriptas tranſmittere literas tenetor.

Viſis Ali Paſſa punctis per præſidiarios tranſmiſſis, reſcribit: Quicquid poſtulatis, omnia approbamus, rata habemus, omnia veſtra bona vobis poſſidere licitum eſto, cavete tamen ne fraus actis veſtris ſubſit: Ducentos ſubminiſtrabo currus, nec comitiva deerit, cras arce egredi vos oportet. Janizarorum Aga cum certâ militum manu, qui vos exeuntes protegat, à nobis ordinabitur, ite ſecurè in pace quocunque volueritis.

Locus Sigilli.

Subjungit iterum; Capitanee, Officiales, Nobiles, reliquique univerſi & ſinguli Varadienſes; Poſtulata veſtra intel-

intelleximus, omnibusq; punctis annuimus,; quoniam ſub patrocinium potentiſſimi Imperatoris confugiſtis, juxta placitum veſtrum fiant omnia, arce oportet egredimini, in quamcunque volueritis tendere partem, Paſſas, Begos vobis adjungam, tutum habituri eſtis iter. Qui verò veſtrum hîc reſidere maluerit, domos, hortos, vineta, agros, ipſi confeſtim reſtituam, abſentes ſi redituri ſunt, eadem immunitate gaudento.

Schola unà cum appertinentiis illibata vobis maneto. Typographia cum inſtrumentis ſuis veſtra eſto. Coram potentiſſimo Imperatore de veſtris rebus ſupplicare deinceps quoque paratum me fore, remque obtentam vos habituros ſpondeo.

Quæ omnia nos obſervaturos juro per Deum omnipotentem, ſanctiſſimum noſtrum Prophetam Mahumetem, benedictumque potentiſſimi Imperatoris caput, in cujus rei memoriam præſentes literas ſub ſigillo & chirographo dedimus.

dimus. Datum Anno 1660, 30. Auguſti, in caſtris juxta Varad poſitis.

Eodemque die dicti præſidii Varadienſis reliquiæ, quæ præter mulieres ac pueros trecentæ circiter erant, arce egreſſæ, Szejdi Ambet Paſſâ comitante Debrecinum deductæ. Tam exiguum tandiu reſiſtentium numerum ingenti cum ſtupore cernentibus Turcis, utrum reliqui fugâ ſibi conſuluiſſent, interdum quærentibus.

Hæc eſt nunquam ſatis Hungaris deploranda, ſive negligentiâ, ſive noſtrâ ac aliorum diſcordiâ inſignis fortalitii Varadienſis amiſſio; Sub totâ hujus obſidione, Palatino Hungariæ, Generalique Zuzâ, cum Armadâ ſuæ Majeſtatis juxta oppidum Rakomaz, exitum ejus opperiente, nec in ſuccurſum ſe movente.

Conditiones verò deditionis ab Ali Paſsâ quàm facilè approbatæ, tam facilè violatæ, præterque tutum egreſſorum

rum iter, qualiter etiamnum hodie ob-ſerventur, infra liquidò perſpiciet Le-ctor. Proceres Turcarum quatuor, non ampliùs, gregarii verò decem ſub totâ obſidione Varadienſi periiſſe Turcarum millia, fatentur ingenuè.

SECTIO IX.

PRinceps Barcsaius, ſub totâ Varadienſis arcis obſidione areſto in caſtris per Ali Paſſam detentus, ob idq; de ſuâ, patriæq; ſalute deſperans, multiplices eaſque diverſas ad Locumtenentes, regnique Status mittit litteras. *Interdum, ut impoſitam regno ſummam per extraordinarias congeſtam exactiones ſine morâ in caſtra tranſmittant, imperans: nonnunquam, ut omni clementiæ Turcicæ ſpe ſemotâ, iis, qui è proceribus Tranſylvanicis, Rokocianis viciſſitudinibus immixti, ſponte aut metu ſolum verterant, revocatis, tam propria pro defenſione patriæ ſumerent arma, quàm aliorum ſolicitent opem,*

ſuadens. Itaque ſuperiùs ſpecificati Locumtenentes (exceptis Siculis, Csik, Gyirgyo, Káſzon, Sepſi, Kézdi, & Orbai, qui à demortuo Principe Rakocio (quem vivum credebant) auxilia expectantes, ſolito ſuo more, à reliquis Statibus dſſentientes aberant) regni proceribus aliisque Statibus convocatis, Principis Barcsaii literas exhibent, quid in tantâ rerum extremitate facto opus ſit conſultant. *Ut Joannem Keményium (qui, ut præmiſſum, occaſione nuptiarum in Hungariâ celebrandarum, Principe Rakocio in vivis agente, Tranſylvaniâ exiverat) tanquam cunctis regni proceribus, prudentiâ, rebusq; geſtis illuſtriorem ante alios requirant, conſilio operaque ejus uſuri, reliquoſq; nobiles patriâ exules revocandos ſtatuunt; Pro auxiliis præterea implorandis, ad regni Hungariæ Status, Palatinumq; deſtinantur literæ, negotio præſenti induſtriæ diligentiæq; Joannis Keményii commiſſo.*

Perve-

Pervenêre ad eum (in arce Aranyas Medgyes, quam uxorio jure in ditione Regis Hungariæ poſſidebat, tunc degentem) Statuum literæ, qui patriæ ſuæ periculo motus, exulibus Tranſylvaniæ proceribus convocatis, ex aſſenſu eorum, cum ſuis regniq́ue Tranſylvaniæ Statuum literis, ab eo, ac per eum à Sacratiſſimâ Romanorum Imperatoriâ Majeſtate auxilia imploratum, ad regni Hungariæ Palatinum Comitem Franciſcum Veſelenyi Dionyſium Banfi mittit, qui unà cum Zuzâ ſuæ Majeſtatis Generali, certaq́ue ejuſdem Armadâ juxta Tokaj, penes pagum Rakomaz, infeliciſſimæ obſidionis Varadienſis præſtolabatur exitum.

Deflet calamitosũ Tranſylvaniæ ſtatũ Palatinus regni Hungariæ, certamq́; de eo per celeres tabellarios ſuam Majeſtatem facit, tam Tranſylvaniam, quàm Hungariam, niſi maturè ſubveniatur, perituram ſignificans; Verùm præſens

periculum excludebant remota ſubſidia, ante finitam de ferendis ſubſidiis conſultationem, amiſſo (ut præmiſſum) Varadino.

Omni itaq; ſubſidiorum ſpe amiſsâ Tranſylvani, ſummam ipſis impoſitam, per inſolitas à ſingulis extortam exactiones, Ali Paſſæ tranſmittendo furentem lenire ſatagunt. Congeſtaq; (quantam poterant) ſummæ parte, per Gregorium Gilanyi (nobilem quendam) in caſtra juxta arcem Varadienſem locata tranſmittentes, poſt occupatam jam arcem Varadienſem tertio offerunt die, qui partâ lætus victoriâ, eaq; ſedatior (quaſi) factus, tam Principem Barcsaium areſto, quàm Gabrielem Haller compedibus ferreis, ſolvit.

SECTIO X.

PRinceps itaque Barcsaius, qui de vitâ ſimul & principatu deſperârat, in ſpem paulò meliorem erectus, *tam Locumtenentibus, quàm regni Statibus,*

qui

qui ipſomet ſuadente, Tranſylvanis exulibus reditum obtulerant, externaque ſolicitârant auxilia, defectionem ab Ottomanicâ Portâ ſeverè exprobans, per literas indignari cœpit. Regreſſus in Tranſylvaniam, obviis quoque regni proceribus in præſentiâ Kapucsi Paſſæ, per Ali Paſſam ſibi adjuncto, *illis, non inſcio aut invito, ſed ipſo jubente hoc feciſſe reſpondentibus*, id ipſum objecit. Fidejuſſoriis Statuum literis exules Tranſylvani acceptis, plerique patriam repetere cœperant, ſed intelligentes mutatum Principis Barcsaii animum, celeri curſu retroceſsêre.

Status quoque Siculorum Csikienſium, ac Sepſi, Kézdi, & Orbai denuò in pejus ruere cœpit, Csikienſes enim Michaëlem Kalnaki, incolæ verò Sedium Sepſi, Kézdi, & Orbai Stephanum Donat Capitaneos à Principe Barcsaio ſibi prępoſitos, (exuto obſequio) in vincula conjecerant, quorum alter Stephanus Donat paucos poſt dies per

cos ſtrangulatur. Non parvam Locumtenente Caſparo Barcsaio, auſteritate ſuâ ſeditioni huic anſam præbente, qui Stephanum Bako Sedis Siculicalis Marus Capitaneum, ſeditioſum quidem ac turbulentum hominem, non tamen legibus convictum, contra prærogativam nobilitarem, indictâ causâ ſuſpendio mulctaverat. Stephanum Lázár, Csikienſium Supremum Judicem Regium captum in arcem Görgény cuſtodiendum tranſmiſerat, territis ob id à directione præſenti pleriſque.

Apertè quocirca prædictæ Sedes Siculicales rebellavêre, nonnulliſq; qui inter eos pacis amantiores erãt occiſis, ruſticos quoq; jugo jobbagionatûs exuto, prædæ, libertatiſq; ſpe ſibi aſſociavêre, Stephano Lázár, qui ademptis per Principem Barcsaium certis ab eo imperialium millibus, ſub ſpe amplioris ſummæ perſolvendæ, nec dum dimiſſo, ſed cuſtodibus vafrê deluſis, domum

mum reduce, magnũm huic rebellioni momentum addente. Qui nec aliàs (ut præmiſſum) ſatis ſedatus, acceptarum memor injuriarum, tam per ſe quàm Samuelem Székely, Stephanumq́ue Tompa matrueles ſuos fratres, quo pacto igni inter ruſticos ac plebem oleum poſſet addere, non prætermittebat. Nec rebellionis præcipuè ruſticorum ad exteriores ſerpentis provincias facilis erat medicina.

Generalis quocirca inſurrectio bellica reliquis regni partibus indicitur, quæ dicto audientes, ſub Generali Caſparo Barcsaio, germano Principis fratre, ad ſedandam expeditæ rebellionem, vicatim in Sede Saxonicali Köhalmienſi diſtributæ ſubſtitêre, ipſo Generali Kôhalmini quartirium proprium habente. Exercitum contra ſe collectum vicatim eſſe diſtributum Csikienſes aſſeclæq́ue eorum intelligentes, ex toto ſuorum numero, ſelectis quotquot potuêre equitibus, Duce

Samuele Székely, ad eos qui in proximis erant quartitiis opprimendos certam militum manum mittunt; Qui famam velocitati prægreſſus, Sedis Siculicalis Udvarhely cohortibus in proximo quartirio (Kacza dicto) ex inopinato oppreſſis, gregariis pleriſque, è præcipuâ autem nobilitate, eximiæ indolis adoleſcente Simone Farkas, occiſis, ſimiles ubique ſperans ſucceſſus, alterum quartirium, ubi equites ſtipendiarii Valachi erant locati, invadere parat: verùm illos, aliorum caſu audito, inſtructiores, viriliterque reſiſtentes nactus eſt.

Velitantibus itaq; contra eum illis, Caſparus Barcsai cum reliquo equitatu, Dragonumque ſupervenit cohortibus, quo Samuel Székely (fugaciſſimus Dux) viſo, panico extemplò cum ſuis terrore perculſus, fugâ ſibi conſuluit, cæſique fermè omnes, iis ſolis quos latebræ ſylvarum texerant, ſalvis. Ipſe Samuel Székely, reliquos in fugâ prægreſſus,

greſſus, properabat cum peditatu, quem juxta vicum Barot, ex colluvie ruſticorum magno numero collectum reliquerat, ſe conjungere, verùm proſequente victoriam Caſparo Barcsaio, iis quoque deſertis, cum dedecore, ad eos per quos erat expeditus, refugit. Deſerta ab ipſo miſeræ plebis multitudo, ſuperveniente victore, pro lubitu cæſa, complures naſo auribuſque mutilati dimiſſi.

SECTIO XI.

ULteriùs in provincias Siculorum, Sepſi, Kézdi, & Orbai promovet victorem Caſparus Barcsaius (nemine reſiſtente) exercitum, rebelliumque multis ſuſpendio mulctatis pluribus naſo ac auribus amputatis, priſtini eos memores facit obſequii; Illinc Csikienſes verſus tendenti, per Reverendum quendam Patrem Martinum Káſzonium, nonnulloſque è ſuorum numero adjunctos, deprecatoriæ Csikien-

ſium literæ afferuntur; Anteacta excuſantes fideliſſimum obtulêre obſequium.

Caſparus Barcsaius victoriâ ferox, naturaque ad ſævitiam pronior, non facilè annuit; Verùm exercitus è Comitatibus regni conflatus commembrorum ſuorum compatiens calamitatibus, ut totum eorum negotium ad proxima (quæ in civitate Saxonicali Seſpurgienſi celebranda erant) rejiceret Comitia, obtinuêre.

Itaque ut per legatos ad eadem miſſos cauſam ſuam agerent, reſponſum per dictum Patrem Csikienſibus. Verùm lenitas iſta Comitatuum, pluribus denuò malis fomentum addidit. Ut inferiùs patebit.

Rebellione itaque prædictâ in hunc compoſita (quaſi) modum victrices diſſolvens Caſparus Barcsaius copias, cum ſtipendiariis, proceribuſque nonnullis, ſub initium Comitiorum in prædicta civitate inchoatorum, (elatiores ſolito

ſolito arridente fortunâ gerens ſpiritus) fratrem Principem adit.

Qui interea blandiente paululùm fortunâ, Status, Procereſque regni, ne hactenus quidem ſatis moleſtè tractatos, deſpectui habere cœpit, præter proprios ipſius fratres, etiam ſi totum in orcum præcipitabitur regnum, ſe nihil curare ſæpe dicens.

Simulatum ſub iiſdem Comitiis (legatis more conſueto, ſecundùm pactū nuper initum miſſis) Csikienſes quoq; pręſtitêre obſequium, ex adverſo Joannem Keményium continuis in regnum vocantes legationibus. Nec defuêre ex proceribus nonnulli, qui mobile Principis Barcsaii ingenium, continuaſque affectionum ejus exoſi mütationes, Joannem Keményium, aut clientes ejus, ad hoc ipſum moliendum animabant. Exules præterea Tranſylvani, qui dicto Principe Barcsaio rerum potiente, reditum deſperârant, totos ſe Joanni Keményio addixerant; Qui, in campo

Kereſztes, vivente Principe Rakocio, per Barcsaium ipſi donatum principatum, non immemor, tot ſe offerentibus non deeſt occaſionibus, præcipuis (ut prætendebat) à Principe Barcsaio laceſſitus injuriis; quem adhuc in caſtris ſub Varad poſitis commorantem, univerſa per Præfectum bonorum Fiſcalium ipſius bona Tranſylvanica adimere voluiſſe, remque tunc dilatam ad iteratas ipſius requiſitiones nunquam remiſiſſe, aſſerebat.

Profligatis itaque exercitûs Rakociani reliquiis, equitibus circiter mille (qui tamen quatuor, imò quinque millia eſſe ſpargebantur) convocatis, ad deſtinatum accingit ſe iter. Officialemque Principis Barcsaii, Nánáſi dictum, in limitibus regni pro ſpeculâ cum ducentis equitibus collocatum, cum ſuis intercipit. Apparatus, intentioque Joannis Keményii per nonnullos nobiles ſub iiſdem Seſpurgienſibus Comitiis innoteſcunt Principi Barcsaio,

csaio, verùm frater ipſius Caſparus Barcsaius tanquam falſarios, naſo auribusque mutilat. Fidelitatis hoc accepêre præmium.

Finitis tandem, non ſine tumultu, aſſiduiſque querelis, Comitiis, Joanniſque Keménii rumore magis ac magis in dies percrebeſcente, Princeps Görgényinum ſe confert, frater verò ipſius Caſparus Barcsaius ſtipendiariis militibus, qui circiter mille & ducenti erant, in unum collectis, verſus fluvium Samoſium, unde irruptio Joannis Keményii erat metuenda, tendens, diſtributis vicatim cohortibus, ipſe in curiâ Oerményeſienſi, non pridem à fratre ſibi donatâ, ſubſiſtit.

Officiales arcis Kôvárienſis, (quæ Hungariæ vicinâ Principi Barcsaio parebat) captum cum ſuis à Joanne Keményio Capitaneum Nánáſi, perſcripſerant ipſi; unde manifeſta jam hoſtilitas. Verùm fatali quadam ſocordiâ, nec convocati ad conſultandum Con-

ſiliarii, nec congregati regni exercitus, unde extremo eum periculo velle objicere viſa ſunt fata ; Cognita hæc omnia Joanni Keményio, occulta Csikienſium, Sepſi, Kézdi, & Orbai aſſecuratione non mediocriter fulto, ut Principem Barcsaium imparatum maturaret aggredi, impulêre ; Ad opprimendum itaq; Oerményeſini Caſparum Barcsaium cum certis cohortibus Joanne Szentpalio exule Tranſylvano præmiſſo, ipſe ad occupandos Dragones ac Valachos Principis Barcsaii equites, tunc in pago Buzâ quartirium habentes proficiſcitur. Arriſit utrobiq; fortuna. Caſparus enim Barcsaius cum tribus ſaltem familiaribus, in prædictâ curiâ ſuâ occupatus, contra multos cum paucis, per duas ferme horas fortiter reſiſtens, occiditur.

Valachi equites (quos cum Dragonibus in pago Buzâ quartirium habuiſſe dictum) multis ſuorum amiſſis, fugâ ſibi conſuluere. Dragones verò in unũ con-

conglobati corpus, aliquandiu ſe tutati, Joanni tandem Keményio deditionem ſui fecêre.

SECTIO XII.

AD univerſum interim regnum, non principatum occupaturus, ſed publicæ conſulturus paci, diſſenſioneſque inteſtinas ſedandi gratiâ ſe veniſſe, (conformes iis Principi quoque Barcsaio tranſmittens) per publicas evulgat literas Joannes Keményius. Audita hæc Principem Barcsaium fermè exanguem reddidêre. Gabrielem Haller ac Joannem Betlenium Conſiliarios facit de his certiores, ut, hoſtibus procul dubio eos opprimere ſtudentibus, propriæ conſulant ſaluti monet; Quos, jam Gôrgényinum verſus ad Principem tendentes, obviæ niſi monuiſſent literæ, eodẽ die certo certiùs, in hoſtium, vivi, aut mortui, deveniſſent poteſtatem; Itineris eorum Georgius quoque Lázár, aliàs Locumtenens,

tenens, Conſiliarius, ac Magiſter regni Protonotarius, comes erat; Qui his auditis terrore perculſi, inter ſe diviſi, Gabriel Haller in caſtellum germani fratris Pauli (Fejéregyház dictum) divertit, Joannes Betlenius Ebesfalvinum, ad Michaëlem Apafi (qui paulò poſt in principatu, ut inferiùs patebit, ſucceſſit) ſe confert; Georgius verò Lázár, gravi diſtentus morbo, longam quocirca non toleraturus fugam, magnatis cujusdam Ladislai Gyulafi viduæ caſtellum (Szentdemeter dictum) ſibi vicinum intrat; Quos in loca tam debilia (anguſtia temporis urgente) ſe recepiſſe ſubaudiens Joannes Keményius, ne Principi Barcsaio (quē à primordio regiminis ipſius in omnibus rebus enixè juverant) conjūgi poſſent, præmiſſis certis equitum cohortibus prævertere conatur. Simone Keményio proprio filio, ad Gabrielem Haller, Volfgango Betlenio matruele ejuſdem fratre, ad Joannem Betlenium,

um, occupandos, miſſis; Utriſque de incolumi greſſu, regreſſuque per eoſdem juramentales tranſmiſſæ literæ, diligentes interim cuſtodiæ, ne renitentes elabi poſſent, circumcirca collocatæ. Nec caſtella præſidio munitionibusque deſtituta occluſos in ſpem erigere poterant.

In immenſum eorum auxit metum, Georgii Lázár, per equites Joannis Keményii occiſi inſperatus rumor; Ad quem nomine Joannis Keményii deducendum, cum certâ equitum manu miſſus quidam Andreas Kis ex Hungariâ oriundus, à pueritiâ latro, Szentdemetrio eductum, cum ſceleratâ ſuorum cohorte fruſtatim concidit; Utrũ domino ſuo jubente id fecerit, nec crediderim, nec affirmare auſim: quoſdam verò exulum Tranſylvanorum tunc ingreſſorũ eum ſubordinâſſe, ſuſpicor. Utcunque factum, inulta ad præſens ejus cædes; homo pius, pacis amans, magnique conſilii, meliori di-

gnus

gnus fortunâ, hunc exitum habuit; Terrebat (ut præmiſſum) eos inſperatus hujus caſus, reſiſtendi tamen mediis deſtituti, dubiam vitæ aleam ſubiere; Hic Fejéregyházino, ille Ebeſtfalvino egreſſi, in itinereque conjuncti, Volfgango Betlenio comitante, Joannem Keményium (qui Vaſárhelyinum appulerat) adeuntes, ſed contra datam ipſis fidem, arma nonnullis contra eos ſtringentibus, à militibus ad comitandum eos miſſis, parvum abfuit quin neci traderentur.

Simon Keményius ad tentandam, tam lentâ obſidione, quàm ſciſſiones ſpargendo, arcem Fogaras, cui Andreas Barçsai, germanus Principis frater præerat, abit. Gabrielem Haller Joannemq; Betlenium læto (ut apparebat) excipit vultu Joannes Keményius, deductiſque in intimum cubiculum, privatas ſuas injurias brevibus, diſſenſiones autem Statuum, aliaque regni incommoda, prolixis exaggerat verbis,

ſe non

ſe non principatûs occupandi, ſed patriæ procellarum ſedandarum gratiâ ingreſſum refert, in Generalibus regni Comitiis de propriis aſſecuratus bonis, ſedatiſq; patriæ tumultibus regno exceſſurum ſpondẽs. Nec contra Principem Barcsaium, qui ex arce Görgény tremebundus præſtolabatur præſentium procellarum exitum, quicquam ſe moliturum promittens. Interim ne in propoſito tam pio patriæq; ſalutari à dictis Gabriele Haller Joanneq; Betlenio impediatur, literas ab utroq; reverſales exigit, quibus denegatis, utroſq; pro hoſtibus ſe habiturum dicens. Æquitati (primo intuitu) minimè diſſentanea videbatur hæc ejus voluntas, verùm illi ex initiis (quæ primâ fronte bona videbantur) malas plerumque ſequi conſequentias, metuentes, non ſponte parebant jubẽti, verùm recenti Georgii Lázár exemplo, quid ipſis ſperandum aut metuendũ eſſet docti, paruere. Csikienſes quoq; ac Sediũ Sepſi,

Kézdi,

Kézdi, & Orbai incolæ optatæ diu occaſioni non defuêre in regionem enim Siculorum Udvarhelyienſium fratrum ſuorum erumpentes, quicunq; aliquarum rerum jacturam facere poterant, per eos proditores appellati omnibus exuebantur bonis, imò in tecta etiam plerumque ſævitum, quo quis opulentior, eo infeſtiores eos expertus. Expediti per eoſdem ad Joannem Keményium legati, quid ampliùs eos facere, aut in quos ſævire vellet interrogatum. Verùm ille haud rudis magiſter tractãdi animos hominũ, ſeditionemq; cujus reſtinguendæ gratiâ ſe ingreſſum prætendebat, non ſedari, ſed augeri hoc modo videns, pro officio eorũ ſummas agit gratias, laudatoſque, depoſitis armis, domum redire, Comitiiſque futuris intereſſe jubet. Iteratas ad Principẽ quoq; Barcsaium Váſarhelyino Görgényinum mittens literas, *tam utriusq; quàm publicæ hoc proficuum fore tranquillitati aſſerens, ad mutuum (fide data)*

ta) colloquium invitat.

In oppidis interim arci Görgény vicinioribus arctis circumcirca cuſtodiis, ne quicquam illuc inferri, aut literæ uſpiam expediri poſſent, diſpoſitis. Non detractat ille colloquium. Quod inter partes quo commodiùs, è loco propinquiori inſtitui poſſit, Joannes Keményius in oppidum Regen (quod unicũ ab arce Görgényienſi diſtat miliare) ſe transfert; Illinc miſſo ad Principem Barcsaium Dionyſio Bánfi, de loco modalitatéq; colloquii per eum concludit, ut ambo in curiâ ſub arce Görgenyienſi ſitâ, certo coirent die, decrevëre. Quo adveniente Princeps Barcsaius, cum Sigiſmundo Bánfi, Comite Comitatûs Dobocenſis Conſiliario, ſoceroq; ſuo, cujus filiam nõ pridẽ ſub Comitiis Seſpurgienſibus duxerat uxorem, mediocriq; aulicorũ comitativâ, Joannes verò Keményius Gabriele Haller, JoañeBetlenio (quos ad ſe vocatos redire ad ſua non permi-

ſerat)

ſerat) Stephano Petki, & Stephano Ebeni (qui unà cum ipſo in patriam redierant) Conſiliariis; Dionyſio præterea Bánfi, Volffgango & Gregorio Betleniis, unà cum eodem Tranſylvaniam ingreſſis, comitatus adfuit.

Illic multa utrinq; de perſona cauſaq; propria juſtitiâ verba. Interdum contentiones. Nulla tamen concordiæ ſpes. Cujus dicti proceres pertæſi, relictis in cubiculo ambobus, omnes ſimul egreſſi. Secretum ultra quadrantem horæ denuò inter ipſos colloquium. Revocati per eoſdem dicti proceres, in quorum præſentiâ Princeps Barcsaius, Joannem Betlenium (qui à primordio regiminis ſui cancellariatûs munere fungebatur) ipſo dictante literas Aſſecuratorias ſcribere jubet, quarum hæc erat continentia: *Nec ab Ottomanicâ Portâ, nec à quopiam ſe auxilia ſolicitaturum, quin potiùs abſolutis ab homagio ſibi præſtito univerſis regni Statibus, quicquid illi in Comitiis pro-*

ximè

ximè celebrandis concluderent ſe aſſenſurum, juramento confirmabat. Literæ præterea, quibus ſub nomine ipſius, regnicolæ ad Comitia convocarentur, ipſomet aſſentiente formatæ, quas iſdẽ ſubſcribens per celeres tabellarios Joannes Keményius evulgari curavit.

Anno 1660. circa feſtum Nativitatis coivêre regni Status, abſolutoſq; ſe à juramento Principi Barcsaio præſtito, ex convocatoriis ejuſdem literis videntes; Ex adverſo, Joannis Keményii, Csikienſiumq;, ac Sepſi, Kézdi, Orbai incolarum arma nonnihil metuentes, mobile præterea Principis Barcsaii ingenium (ſub quo ſolidam impoſſibile erat ſperare pacem) exoſi, dictis Siculis Joanni Keményio adhærentibus, ferociterq; acclamantibus, utuntur libertate per eum ipſis conceſsâ. Clementiæ præterea Portæ Ottomanicæ deſperatio, ingens ad rem pondus addebat, cui magnam ſummæ regno impoſitæ partem perſolventes, nec relaxa-

laxationẽ reſiduę ejus partis, nec ſi integra perſolveretur, onerũ recens non imponendorum aſſecurationem Status obtinere potuêre. His itaque impulſi cauſis, (certis ad ſuſtentandum honeſtè Principem Barcsaium ordinatis bonis) Joannem Keményium in Principem eligunt, per quem paucis poſt diebus Regeninum ad colloquium à novo Principe vocatus Princeps Barcsaius, *literas ad arcium Fogaras & Deva præſidiarios, ut deditionem earum Principi Keményio faciant (adjuncto tamen legato novi Principis) per proprium hominem tranſmittit.* Sed occulta, eaque contraria (ut inferiùs patebit) ipſius informatio, laborem prædictum irritum reddidit. Ad Budenſem pariter & Supremum, Purpuratos, Valachiæque Tranſalpinæ Principem, *pro auxiliis contra Joannem Keményium (jam novum Principem) ferendis à ſe ſolicitatos, ut depoſitâ ſubveniendi intentione, Joannem Keményium, regno,*

Otto-

Ottomanicæque Portæ ſe utiliorem in gratiam recipiant, perſcribit. Quibus contraria iterum eum ſcripſiſſe creditum à cunctis, ut inferiùs clariùs.

Ad Sacratiſſimam Romanorum Imperatoriam Majeſtatem, auxilia ejus ac patrocinium imploraturus, legatus ſub iisdem Comitiis Dionyſius Bánfi deſtinatur, mittiturque. Qui poſt longiorem opinione moram, promiſſa reſcribit auxilia, ut in arces Székelyhidam, Kôvár, & Iliam ſuæ Majeſtatis præſidia extemplò pro ejuſdem aſſecuratione recipi deberent ſignificans; Aſſensêre ſine controverſiâ Status. Introductaque in arcem Szekelyhidam & Kôvár præſidia; Iliam ſponte neglexêre.

Increbeſcente in dies (quod novi aliquid contra pacta moliretur) de Principe Barcsaio ſuſpicione: Ut in arcem Gôrgény, quam vi pactorum manutenebat (juxta Articulos regni, qui arces Fiſcales apud privatas perſonas exiſtẽ-

tes, præſidiis pro arbitrio Principum poſſe & debere muniri aſſerunt) ut à Principe Barcsaio admittatur, novus urget Princeps; qui; ſive levitate ingenii, ſive juſtitiâ cauſæ fretus, paret.

Admiſſo in arcem Görgény Principis Keményii præſidio, anguſtiam ille arcis prętendens, ut potiorem peditum ipſius partem, tanquam in ſtatu privato ipſi non neceſſariam, Princeps Barcsaius exauctoret monet. Cui, arcem valido tenenti præſidio, non facilè erat reniti, paret itaque jubenti veriùs, quàm monenti. Exauctoratos autem ab eo Hungaros & Germanos milites, ad ſe promiſſo ſtipendio recipit Princeps Keményius. Fogaras ac Deva arces nondum Principi Keményio deditionem fecerant, quin potiùs pro Principe Barcsaio, jam degradato, per iteratas in Portâ Ottomanicâ intercedebant literas; Arx tandem Deva paucos poſt dies hac in poteſtatem Principis dicti devenit occaſione; Duplici,

Hun-

Hungarico nimirum, Germanicoque præſidio munita erat; nõ Magnas quiſpiam, ſed officiales nonnulli mediocris fortunæ, inter ſe tamen pares, Hungaris præerant. Germanis Thomas Pringer Major, vir promptæ audaciæ, conſtantiæque ſingularis, imperabat. Hic Principis Barcsaii literis, quibus à juramento præſtito, præſidium abſolvens, deditionem arcis mandabat, perlectis, ipſique ac regni Statibus conjunctim ſe juramento obſtrictum ſciens, abſolutus, à Principe, regno ſe jam ſoli, ſuoſque obſtrictum aſſerens, deditionem arcis Statibus offerre vult. Hungari clandeſtinis (ut à nonnullis relatum) Principis Barcsaii informationib9 moti, etiam poſt reſignationem principatûs ejus, ipſi reſervare nitebantur; imò de auxiliis ferendis, eos Turcis ſcriptitaſſe certum eſt. Hi itaque inter ſe diſſentientes, officiales Hungari de Thomâ Pringer, nonnulliſque officialibus ejus captivandis conſilia ineunt,

ſubolfacit ille, conjectiſque in carcerem, qui hoc ipſum contra eum fuerant moliti, arcem ſuæ poteſtatis facit, regnoq́; reſignat.

SECTIO XIII.

LÆtus hæc audit Princeps Kemenyius, eosq́; qui per Thomam Pringer captivati erant, Turcis ſcriptitaſſe, ex interceptis cognoſcens literis, (hi erant Paſtor quidam orthodoxæ religionis Andreas Kallai, Joannes præterea Janoſi, Thomas Raſai, Joannes Fodor, ſeculares) Radnotinum (eſt nomen caſtelli) translatos, paucis, aut fermè nullis ſcientibus, circa cujuſdam diei auroram indictâ causâ, capitibus plecti jubet.

Arx Fogaraſienſis (cui Andreas Barçsai, Principis Barcsaii frater præerat) necdum deditionem fecerat; lentam Kemenyianorum obſidionem ab ingreſſu ejus, patientiſſimè ſuſtinens.

Ut per iteratas literas, certumque homi-

hominem denuò ejus demandet Princeps Barcsaius deditionem, ſolicitatur à Principe Keményio; Is itaque ſacerdote ſuo aulico, Stephano Csengeri, ad fratrem miſſo: ne deditionem facere differat, ſeverè jubet.

Paret ille, acceptiſque de propriâ ſecuritate firmiſſimis à Principe Keményio juramentalibus literis, traditâ arce, ad fratrem Görgényinum ſe confert; Unde cum dicto Principe fratre ſuo, paucos poſt dies ſub ſpecie venationis à Principe Keményio evocatus, captivatur, Fogaraſinum (cui ante paucos dies præfuerat) translatus, priùs excruciatus ſuſpendio vitam finit.

Princeps Barcsaius Görgényinum regreſſus, ſeclusâ ab uxore areſtatur. Sigiſmundus Budai, mediocris conditionis nobilis, extra regnum quædam non ſcribenda, ſcriptitaſſe convictus, incarceratus: Rebus Tranſylvanis ſic periclitantibus, caſtella, quæ in viciniâ arcis Varadienſis, juris adhuc Tranſ-

ſylvanici erant, Turcicum ſubiêre jugum. Caſtellum Papmezô; præſidiariis (qui ex Valachis conſtabant) Turcas ſponte vocantibus. Arx Solyomkô; ejus loci Paſtore (aut veriùs incarnato diabolo) Turcas recipiente. Szent Job; cuſtodiæ ruſticorum commiſſa, per eoſdem tradita. Quæ ſi præſidiis fidis munita forent, à nemine oppugnata Tranſylvanici juris eſſent vel hodie. Simile arci quoque Székelyhidenſi, quę quatuor ſaltem Varadino diſtat milliaribus, periculum imminebat, verùm Albertus Borbély, raræ hoc ævo conſtantiæ, induſtriæque ſingularis, cum paucis diu arcem tutatus, tandem præſidio Sacratiſſimæ Imperatoriæ Majeſtatis ſuperveniente conſervata eſt.

Joannis Kemény in Tranſylvaniam ingreſſus, electio, Principis Barcsaii renunciatio, ejuſdemque areſtatio, cognita hæç cuncta Ottomanicæ Portæ, iteratæ itaque, primùm Régeninum, mox Radnotinum, ejus ad Principem novum

novum legationes, ac literæ, placidis tamen verbis; *Ut filio in Portam Ottomanicam pro obſide miſſo, ipſe Temeſvarinum ingreſſus, inveſtituram, reliquaſque principatûs ceremonias ab Ali Paſsâ accipiat, oblatum.* Tacuit de *filio*; *regno tamen de impoſitâ ſummâ, auctoq; tributo, remiſſis, priùs aſſecurato, ſemet iturum promittit*, legatoſq; Ottomanicæ Portæ clementiam prolixis ei pollicentes verbis benè donatos dimittit; exercitu interim Turcico in limitibus regni ad bellum ſe accingente.

Eodem anno 1661. Generalia Februario menſe denuò Biſtricium regni Comitia indicit. *Principem Barcsaium contra pactum cum Statibus ſeque initum, multa molitum, ex interceptis literis, conſcientioſaque quorundam relatione probat ibidem Princeps Keményius; grandem præterea pecuniam, ad contentationem Ottomanicæ Portæ per extraordinarias exactiones à ſingulis extortam, nec diſpoſitioni Principum*

 unquam

unquam ſubjectam, eum inutiliter abliguriviſſe aſſerit.

Ut diligens quocirca, ne ad extera ſcriptitare poſſet regna, ipſi adhiberetur cuſtodia; De pecuniaque prædictâ, cui (proventibus Fiſcalibus ipſi ſalvis permanentibus) non licebat admovere manus, ratio ab eo exigatur, pro eademque, propria Principis Barcsaii bona, Joanni Keményio Principi apprehendere liceat. Ingruentibus autem propter eum in Tranſſylvaniam periculis, de perſonâ quoq; ejus ſecundùm pacti ipſiuſmet conditiones agere fas eſto, decrevêre.

Malè interim propter occiſum à ſe, contra juramentum datum, Andream Barcsaium audire, probè ſciens dictus Princeps, rationem facti ſub iiſdem reddit Comitiis: *Eum in captivitate Crimenſi, unà ſecum captivum, ipſoq; vade carceris ea conditione relaxatas fuiſſe moleſtias, ut ille inſcio invitoque Principe Keményio non fugiturum per Sacroſanctam juraret Trinitatem, violato*

lato interim prædicto juramento, fugâ illinc elapſum, moleſtias ipſius tanquam vadis auxiſſe, ſe itaque (quod excluſis quibusvis juris proceſſibus, eodem ita contrahente, licitum fuerat) perjurii ab ipſo pœnas exegiſſe, dicit.

Summa ad contentationem Ottomanicæ Portæ collecta, (clementiæ ejuſdem omni ſpe ſublatâ) ad conducendos contra eam exercitus, ibidem deſtinata.

SECTIO XIV.

MEnſe Junio, [1661] (ingraveſcentibus regni negotiis) Generalia iterum convocantur in civitatem Saxonicalem Medgyes Comitia; *ibi violatis proprii contractûs conditionibus multa poſt renunciationem, Principem Barcsaium machinatum fuiſſe, maniſeſtiùs comprobatum, exhibitiſque propriis contractualibus literis, in quibus iiſdem violatis, omnibus juridicis remediis & proceſſibus excluſis, pœna ſemet*

ſubmiſerat, ut juxta continentiam illarum contra eum Princeps Keményius procedere poſſet, permiſſum. Apparatus verò Turcarum eidem Principi Keményio notus, per celeres tabellarios Sacræ Imperatoriæ Majeſtati jam pridem ſignificatus erat; Quos Tranſylvaniam verſus ſe cum exerçitu moviſſe denuò perſcriptum; non tamen integra fides (ut par erat) adhibita. *Suam enim Majeſtatem, niſi Tranſylvaniæ pax concederetur, non amplius cum Ottomano pacem culturam, apertè declarâſſe, nec contra hanc belli denunciationem quicquam (etiamſi minaretur) facturum Turcam certò credere reſcriptum.*

Quæ opinio tamdiu in aulâ ſuæ Majeſtatis perduravit, donec menſe Junio Purpuratus Budenſis (Iſmaël dictus) per paſſum (quæ porta ferrea olim dicebatur) cum parte exercitûs ingreſſus, igne ac ferro crudeliſſimè graſſari inciperet, eumq; (ſubſequente cum mole belli Ali paſsâ) jam ingreſſum perſcri-

beret

beret Princeps Keményius. Quo ſua Majeſtas (præter ſpem) audito, Generalem à Monte Cuculi ad ſuccurrendũ Tranſſylvanis, cum juſto deſtinat & expedit exercitu, ut inferiùs clariùs.

Exercitum Turcicum Tranſylvaniam ingreſſum videns, id ipſumque ad liberandum ex areſto Principẽ Barcsaium veniſſe putans, quo ſublato reconciliationem quoq; Ottomanicæ Portæ, nonnihil ſibi ſomnians Princeps Keményius, Franciſcum Kôvér Dapiferorum ſuorum Magiſtrum Siculum, ac Jonam Varadi, Capitaneum ex Hungaria oriundum, cum certis expedit equitibus, qui Gôrgényino (tanquam in arcem Kôvar translaturi) dictum Principem eductum in itinere occidunt, in pagoque Repâ per ruſticos humili funere tumulatur. Similem cum eo Sigiſmundus Budai (quem captivatum ſcripſimus) ſortitur exitum.

Per eoſdem dies Ali Paſſa cum numeroſiſſimo exercitu ſubſequitur Pur-

puratum Budenſem, in diſtrictuque Haczog figit caſtra, crudeliſſimè circumcirca igne ac ferro graſſatus, in interiora tamen Tranſylvaniæ, antequam cum Tartaris conjungeretur, non penetrat; Tartaris tandem Bucsakienſibus conjunctus, iiſdem ad intercipiendum cum ſuis Principem Keményium præmiſſis, ipſe lentiori gradu omnia quocunque penetrare poterat igne cædibuſque miſcens, Szaſzvaros & Szaſzſebes (civitatibus Saxonicalib9, ſed metu ipſius deſertis) in itinere incenſis, Albā Juliam verſus progreditur.

Iteratas tam extra limites regni, quàm Tranſylvaniam ingreſſus, ad Status regni tranſmittit literas, *liberam (Principe Keményio, tanquam invitâ Portâ Ottomanicâ Tranſylvaniam ingreſſo rejecto) Principis cujuslibet electionem, ejusq; confirmationem offerens, ab incendiiſque ac populationibus deſtiturum ſe promittens*; Verùm interceptæ à Principe Keményio literæ ad

quos

quos deſtinatæ erant non pervenêre. Inter Enyed & Torda civitates, juxta pagum (dum hæc gererentur) Decse, habebat Princeps Keményius caſtra, videnſque Ali Paſſam, cum toto ſuorum robore verſus ſe tendentem; arx Szamosujvarienſis, quæ mediocri præſidio munita obvia planè Ali Paſſæ eum perſequenti futura erat, ne ab eodem occuparetur, præmetuens; Commendantem præſidii Kôvarienſis Comitem Hectorem à Brazen, *ut dictâ arce, tanquàm loco remoto, ob idq; tuto, ſub quodam officiali cum parte præſidii relictâ, ipſe cum potiori ſuorum robore Szamosujvarinum, (ubi major oſtentandæ virtutis Chriſtianitatique ſuppeteret ſerviendi occaſio) ſe conferret, requirit, à quo aſſenſum.*

Anteceſſores interim Ali Paſſæ, (Tartari nimirum Bucsakienſes) Alvincinum (quod unicum Albâ Juliâ, tria verò à caſtris Principis Keményii Hungaricis diſtat milliaribus) jam penetraverant,

rant, dum dictus Princeps cum hoſte ante ſuccurſum (quem ſperabat) Imperatoris Romanorum, ut aperto confligat Marte, imparem ſe videns, intactum interea reſervare volens exercitum; partem quæ ex Siculis conſtabat, (octo cohortibus ſtipendiariorum adjunctis) Stephano Petkio Conſiliario, Csikienſiumque Capitaneo regendam tradit, *eidemque ut Cibinium, ac illinc Fogaraſinum verſus tendendo, incertum apud hoſtes ſuum reddat iter, pugnam interim omni ope præcavendo, ad meliora exercitum reſervet tempora, demandat.*

SECTIO XV.

Ipſe exercitu reliquo, totâ nimirum Comitatuum Tranſylvaniæ nobilitate, Siculorum quoq; nobilium præcipuis, ſtipendiariis nec non militibus Comitatûs Egerbegyinum, illinc juxta vicum Boncida ad ripam fluvii Samoſii (relictâ ubique more militari retro-

guar-

guardiâ) transfert caſtra. Quo in iiſdem ſubſiſtente, Dionyſius Bánfi, qui ante complures menſes ad Sacram Romanorum Imperatoriam majeſtatem, auxilia imploratum, á Principe ac regno fuerat expeditus, cum benignâ ſuæ Majeſtatis reſolutione ſupervenit, eam tam in ſcriptis exhibens, quam verbotenus hiſce coram regni proceribus proferens verbis: *Sua Imperatoria Majeſtas, teſtato orbi Chriſtiano paterno erga afflictos zelo mota, (poſtpoſitis quæ Principes Tranſylvaniæ contra Auguſtiſſimam ejus domum olim perperam fecère) in tutelam patrociniumque ſuum Tranſylvaniam clementer recipit in priſtinumque eam ſtatum ſuccurſu, quem propediem viſuri eſtis, reſtituturum benignè promittit.* Fumum jam per Ali Paſſam ac flammas vomebat Tranſylvania, verùm ſubſidii ob oculos fermè verſantis ejuſque ope poſtliminio rediture pacis ſpes, omnium leniebat dolorem.

Ob-

Obtentâ interim ope ſuæ Majeſtatis victoriâ, quibuſnam regnum Tranſylvaniæ, ejuſdemque Status Coronæ regni Hungariæ ſubjacere debeant conditionibus, qualiterque immunitates ipſorum obſervandæ forent, quoniam nihil horum reſolutioni ſuæ Majeſtatis erat inſertum, victoris hæc omnia reſervata arbitrio perſpiciebant oculatiores. Tartari interea ab Ali Paſsâ (ut ſuperiùs ſcriptum) præmiſſi, ſive fortuitò, ſive itineris Principis Keményii gnari, veſtigiis ejus inſtitère, retroguardiáque ejus visâ, ſubſequentium procul dubio ſociorum conjunctionem præſtolantes, ſubſtitêre. Quo dictus Princeps intellecto, circa tertiam pomeridianam diei Veneri dicatæ, à vico Boncida motis repente caſtris, inſtructis tamen militariter ordinibus, circa occaſum Solis, juxta Szamosujvâr arcem paululùm ſubſtitit, eademq; nocte Hungariam verſus ulteriùs progreſſus, ſub radice alpis Emberfö dictę, juxta

juxta pagum Negerfalva figit caſtra. Tartaris in tenebris minimè eum proſequi auſis, aut volentibus.

Sequenti Sabbathi nimirum die dictam alpem Emberſô tranſgreſſus, ſub radicibus alpium, quæ Maramaroſinum, reliquaſque interjacent Tranſſylvaniæ partes, juxta pagum Oláh Lápos, ibidem ſequenti Dominico nimirum die moraturus, locat caſtra. Verùm circa octavam ejus diei matutinam, Tartaros ad ſiniſtram non procul viſos certò allatum; Nec eventus defuit. Tartari enim ad perſequendum dictum Principem miſſi, aberrantes per alpem Emberſô veſtigiis ejus, ipſoque ad dextram per errorem relicto, Rivulinum verſus (quæ Hungaris Nagy Bánya) properantes, Magnatis cujuſdam Joannis Zombori viduam, cum multis ruſticorum millibus ex inopinato intercepêre, celeriùque ulteriùs provecti curſu, in ditione Regis Hungariæ integras regiones in propriis oppreſ-

preſsëre domiciliis, die verò Lunæ & Martis, Szakmarinum prætervecti, multa per eos hominum millia in captivitatem aſſerta juxta pagum Domahidâ congregavêre, lento interim itinere cum totâ belli mole (non tentatâ arce Szamoſujvárienſi) Ali Paſſa eos ſubſequitur.

Audito (ut præmiſſum) in caſtris principis Keményii Tartarorum rumore, non mediocris eos perculit terror, maximè verò ſtipendiarios, qui à pueritiâ latrociniis ruſticorumq; ſpoliationibus inſueti, nec viſo, nec perſequente quopiam, fermè omnes Maramaroſinum verſus aufugêre, ubi nemine qui eos inſectaretur viſo, tandem ſubſtitere, nobiles Tranſylvani unà cum dicto Principe, lento eos ſubſequuti itinere, occluſis à tergo alpium itineribus, in Maramaroſinum penetrârunt, poſitiſque eodem die ſub radicibus montis, ſequenti juxta oppidum Sziget, tertiâ Técsö, quartâ in pratis

pratis arcis Huſztienſis, ubi regnum Tranſylvaniæ terminatur, caſtris, ibidem ſubſtitêre, per eos (ut præmiſſum) dies, in ditione Regis Hungariæ, flammâ ferroque graſſantibus Tartaris.

SECTIO XVI.

INnumeram captivorum multitudinem ad pagum Domahida (ut ſuperiùs ſcriptum) congregavêre Tartari, quos ibi ſubſtitiſſe, dū præſidii Szakmarienſis Supremo Commendanti, Comiti ab Hejſter cognitum, *Principem Keményium, ut ſecum conjunctus ad vindicanda in libertatem tot Chriſtianorum millia properaret, per celeres requirit tabellarios.* Annuit ille, maturatque ſub noctem (relictis impedimentis) Szakmarinum verſus iter; Unde duobus ſaltem jam diſtantē milliaribus, recentiores dicti Commendantis literæ, quibus Tartaros cum multitudine captivorum ab Domahidâ diſceſſiſſe nūciabatur, ut ſubſiſteret coëgere.

QVO

Quo Princeps Keményius intellecto, juxta Sáſvár vicum in ripâ Tibiſci locat caſtra; Ibidemq́; iis relictis, ipſe cum paucis Szakmarinum, ad educendam illinc Principiſſam, quæ Kôvárino Aranyas Medgyeſinum, illinc Szakmarinum metu Tartarorum fugerat, ſe confert; Muſquetariiſque centum pro comitivâ ejus à Generali ab Hejſter impetratis, poſt unius diei moram, ſecum eam educit. Verſus Rivulinum (quæ Nagy Bánya) præcipuis ad explorandos hoſtium conatus (de quibus nihil certi conſtabat) miſſis cohortibus. Cui in viciniâ caſtrorum in viculo quodam cum Principiſsâ prandenti, ſpeculatores multa Tartarorum millia à ſe viſa, totamque Ali Paſſæ exercitûs molem, non procul ſubſequi referunt; Muliebrem itaque comitivam ad tutiora tranſmittere congruum ratus, Principiſſam cum nonnullis magnatũ Tranſylvanicorum familiis juxta arcem Nyaláb eodem, ſequenti verò

die,

die, in arcem Huſztienſem cum dictâ centum muſquetariorum, trecentorumque equitum comitivâ mittit; Plures interim ad iter conatuſque hoſtium explorandos Aranyas Medgyeſinum verſus remittens equites.

Ut ab ingruentium (ſi caſus ita ferret) hoſtiũ interea impetu, quibus tam numero, quàm robore longè erat inferior, tutus eſſet, Tibiſco juxta vicum Tiſzabecs vado trajecto, in ulteriore ripâ, unde longè lateque fumantia pagorum vicorumque incendia intueri poterat, figens caſtra.

Subſequutus per longitudinem Tranſylvaniæ antecurſores ſuos cum mole belli Ali Paſſa, ingentique circumcirca cæde ac incendiis graſſatus, ſignanter, templo Albano inſignis ſtructuræ bibliothecaq; maximi prætii, incenſis, ſolum Principem Keményium aſſequi ſtudens, nullum fortalitium, nullam obſederat urbem, tranſgreſſuſque juxta Rivulinum (Nagy Bánya

239
ingreſſus iter, iis non ſine moleſtiâ ſuperatis, juxta pagum Kis Lona feſſum ſubſiſtere jubet exercitum, nec illic moratus, motis ſequenti die caſtris, inter Tibiſci Bodrogique fluviorum fluenta, ex oppoſito oppidi Zemlyén locatis caſtris, ibidem Simonis Keményii ſibique ſubordinatorum conjunctionem opperiri ſtatuit; Qui verſus Munkácſinum (ut præmiſſum) tendens, à Principiſsâ Rakocianâ (Michaële Mikes, qui tam ad bellum Polonicum maximè Principem Rakocium incitaverat, quàm ſequentium propriæ patriæ procellarum ſemper princeps, pugnarum ad Portam Ferream, arcemque Gyaluinam ejusdem Principis cum Turcis initarum primus ſuaſor, primuſque ſine vulnere deſertor fuerat, maximè contradicente) vix liberum paſſum, uniuſque noctis in campo moram obtinere potuit.

Ulteriùs illinc ſequentibus progreſſus diebus, juxta oppidum Zemlyén è regio-

regione exercitûs paterni poſitis caſtris, ipſe ad patrem revertitur.

Habente juxta arcem Nyaláb caſtra Ali Paſsâ, dum nulla ampliùs Principem Keményium aſſequendi cum lactaret ſpes; Cum ſelectâ equitum manu, aſſecuratoriiſque literis ad arcem Huſzt, Paſſam Huſzain, qui Jenienſium Temeſvarienſiumq; Purpuratus erat, cum literis expedit; Quarum continentia hæc erat: *Summopere ſe mirari, cur in gratiam unius hominis, contra Ottomanicam Portam rebellare præſumerent, alteruter itaq; Comitum, Franciſcus, vel filius ejusdem Ladislaus Redei, ſive Nicolaus Zolyomi (qui per Keményianos in eadem arce areſto detinebatur) ad ipſum in caſtra ſe conferat, cui tam incolumitas, quàm principatus Tranſylvaniæ ſub juramento promittitur, populationes inſuper ac incendia non ampliùs in dicto regno fore, jurat.*

SE-

SECTIO XVII.

COnficit prædictum ille iter, copiiſq; ſub arce in planitie collocatis per ruſticum quendam duoſque Turcas, literas fidei ipſius commiſſas, in arcem Huſzt tranſmittit.

Verùm directio arcis, iis qui vocabantur jampridem adempta, Dionyſio Bánfi, præſidioque Principis Keményii ſubjacebat; Rejecti itaq; cum ignominiâ legati, vulneratus quinimò per Centurionem quendam Principis Keményii, ignobili natum patre (Matthiam Madaráſz) alter eorum.

Exploſa inſuper contra cohortes Huſzaim Paſſæ tormenta, qui re tandem infectâ ad Ali Paſſam, juxta arcem Nyaláb caſtra habentem revertitur.

Ille propoſito ſuo non ſuccedente, maximè verò ob inflictum legato vulnus excandeſcens, iterata in Maramaroſium Tartarorum irruptione, incen-

[...]iiſque, injuriam ulciſcitur; Deſtitu-[...]aſque tam novi Principis ex Tranſyl-[...]anis magnatibus creandi, quàm Prin-cipem Keményium aſſequendi ſpe, non amplius illic moratus, tentato priùs (ſed ſine tormentis) per Purpuratum Budenſem repentino eoque iterato, incaſſum Aranyas Medgyeſinum inſultu, Tranſylvaniam verſus reflectit iter, Rivulinum (Nagy Bánya) in egreſſu pariter & regreſſu minimè expilans, ſed magnâ commeatûs copiâ ipſis impoſitâ, Judicem ejuſdem civitatis, primoreſque ad colloquium evocatos, ſecum abducens.

Ingreſſus Tranſylvaniam, locatiſque inter oppidum Dés, & arcem Betlenianam caſtris, Tartaris ſimul ac univerſo equitatu Biſtricium ac Maroſvaſarhelyinum verſus emiſſis, integras regiones in favillas redigit, centenos & ampliùs vicos, uni quaſi igni involvens, cæſiſq; potiori ex parte adultis, imbellem utriuſq; ſexûs Chriſtiano-

anorum multitudinem in captivitatem afferit; *Publicis præterea ad Saxonicales aliaſque civitates ſub juramento miſſis literis, ſe dedentibus, (nullo ſuperimpoſito onere) incolumitatem, reſiſtentibus exitium promittit*; Quæ, tot cladibus, quid ipſis metuendum eſſet, admonitæ, omnique ſpe ſubſidiorum fruſtratæ, per legatos deditionem fecêre.

Moranti è regione oppidi Zemlyen, (quod tribus à Tokaino diſtat milliaribus) cum ſuis, ut præmiſſum, Principi Keményio, Generalem Monte Cuculi cum armadâ Imperatoriæ Majeſtatis, accelerato quantum fieri poterat itinere, in ſuccurſum ipſius ac regni venire, nec procul diſtare, innoteſcit; Qui extremâ Tranſylvaniæ ruinâ cum ſuis penê exanimatus, reſumpto animo, *Michaëlem Teleki celeri curſu eum adire, ac intellectis Tranſylvaniæ periculis, ut maturet iter, obteſtari demandat, aliàs fortalitia quo-*

que Tranſylvanica (arces nimirum) quæ hactenus in fidelitate perſtiterant, ne deſperatis auxiliis deditionem faciant, maximè metuendum eſſe nunciat.

Paret ille, certoque loco ac die, ubi & quando, cum Principe Keményio ſe conjungeret præfixo, Michaëlem Teleki remittit.

Motis itaque è loco prædicto Princeps Keményius caſtris, ipſe cum paucis equitibus ad Principiſſam in arcem Huſztienſem divertit, illicq; nihil moratus, juxta oppidum Majtin armadæ ſuæ Majeſtatis conjungitur. Cui egregiè inſtructum, moreque militari (quaſi eodem temporis momento pugnandum eſſet) decenter in cohortes diſtributum exercitum oſtentat Generalis Monte Cuculi, qui tam numero, quàm robore ad exturbandum è Tranſylvaniâ Ali Paſſam ſufficiens, ab eo, reliquiſque Tranſylvanis judicatus, magnam in ſpem erexit, paulò antè deſpe-

ſperantès: Tormentorum quoq; juſtus aderat numerus, quicquid itaque temporis ad iter conficiendum intereſſet, id ſolum victoriam morari videbatur.

Læti & alacres quocirca continuant Tranſylvaniam verſus iter. *Stephanus quoq; Petkius (quem cum certâ exercitûs parte in Tranſylvaniâ à Principe Keményio relictum ſcripſimus) de ſubſidiis appropinquantibus admonetur, quibus Tranſylvaniam ingreſſis, quanto amplioribus fieri poſſet Siculorum copiis, è regione Csikienſi, (ubi hactenus munimentis natura fiſus ſubſtiterat) ut egreſſus conjungere ſe ſtuderet, eidem imperatum.*

Arcium præterea Görgény, Fogaras, Deva, Szamoſujvár, (quæ hoſti viciniores erant) Comendantes ac præſidiarii, ut in fidelitate perſiſtant, admoniti. Conformes ad civitates Saxonicales tranſmiſſæ literæ, ſed eas deſperatio terrorq; hoſtilis deditionem (ut præmiſſum) jam facere coëgerat, à ſin-

gulíſque miſſi ad Ali Paſſam legati, vel veriùs obſides, in caſtris ejus, ſub ſpecie conſultationis præſentes erant.

Translatis Maroſváſárhelyinum Ali Paſſa caſtris, per literas juramentales medio duorum civium Maroſváſárhelyienſium tranſmiſſas, principatum Stephano Petkio offert; verùm ille deditionem pariter & principatum renuit. Rejectus ubique Ali Paſſa in furorem quaſi actus, Tartaris, Turcicoq; equitatu emiſſis, Sedes Siculicales Marus & Udvarhely, cæſis quos nanciſci potuit aut captis incolis, integras Vulcano tradit.

Sciſcitari tandem à legatis civitatum in caſtris ſuis præſentibus, utrum quempiam è Magnatibus Tranſylvanicis principatu dignum in civitate aut caſtello ſibi ſubjecto degentem ſcirent, incipit; Qui poſt multas meditationes, Magnatem quendam Michaëlem Apafium, qui è captivitate Crimenſi grandi non pridem ære redemptus, ex com-

compaſſione domi relictus eſſet, in proprio caſtello Ebeſtfalvienſi degere referunt. Hic erat ex antiquiſſimâ Magnatum familiâ ortus, pius, ſed tam naturâ, quàm propter diuturnas carceris Crimenſis moleſtias, plus juſto demiſſus, ac lenis, ut adepto etiam principatu, nimiæ à pleriſque lenitatis inſimularetur.

Lætus audit hæc dicentes ille, certaſque cum Magnate quodam ad eum evocandum, (aut veriùs educendum) mittit cohortes. Qui nihil unquam hac de re meditatus, audito Ali Paſſæ nuncio, extabeſcit, conjunx vero in horas partui vicina, utrum ſe, vel maritum, (de cujus ſalute deſperabat) defleret, plane ignorat: Nunquã enim principatui eum inhiâſſe, fateri coguntur vel ipſius inimici, ob idq; non ſpes principatûs, ſed præſentiſſima veriû ante oculos caſtellum proprium exeuntis obverſabatur mors, verùm locus per ſe debilis, prçſidio q; ac munitionibus de-

 ſtitu-

ſtitutus, parere eum coëgit.

Egreſſus itaque ingenti animi cum angore, ne territorium quidem proprii tranſierat caſtelli, dum citato eques curſu ſuperveniens, *primogenitum peperiſſe uxorem ſuam lætus annunciat*, quo, utrum lætus aut triſtis audiret, hærente, comites Turcæ felicem fortunatumque eum futurum Principem ominati ſunt.

Ingreſſus caſtra Ali Paſſæ, tanquam Princeps honorificè excipitur, in tentoriumque ſolenniter erectum deductus, ſive gratificandi, ſive (veriùs) cuſtodiæ gratiâ, certus Janizarorum numerus eidem adjungitur.

Sub idem tempus, nobiles (qui ſecuritatis gratiâ in civitates Saxonicales confugerant) juſſu Ali Paſſæ caſtra Turcica adire compelluntur, inter quos Thomas Baſa Conſiliarius pedibus æger, Franciſcus Caſſai, mole corporis ad labores caſtrenſes inhabilis, (ob id utrique è bello Keményiano abſen-

abſentes) non magnus præterea mediocrium nobilium numerus erat.

Rebus hoc ordine fluentibus; Principem Keményium cum armadâ ſuæ Majeſtatis limites Tranſylvaniæ ingreſſum, Claudiopolim appropinquare fertur Ali Paſſæ.

Ut itaque libera Tranſylvaniæ Principes eligendi facultas, non penitùs Statibus adempta videretur, prædictos nobiles, legatoſque civitatum in caſtris præſentes Principem Ali Paſſa è ſuorum numero eligere jubet, nomine potentiſſimi Imperatoris inſignia Principibus pro confirmatione dari ſolita, ſe daturum promittens, à quibus facilè de Principe Michaële Apafio aſſenſum.

In cujus principatu inter cætera memoratu dignum; vocatum quidem (aut veriùs adductum) ab Ali Paſsâ, ut Principatum ſubiret, exceptumq; honorificè conſtat, verùm antequam Principem Keményium, armadamque ſuæ Majeſtatis appropinquare conſtitiſſet,

tiſſet, minimè electum, aut inſignia principatûs eidem tradita, ſed his priùs intellectis, principatum ejus ſumpſiſſe initium; Non immeritò itaq; niſi ſuccurſus ſuæ Majeſtatis aliquem Turcis incuſſiſſet terrorem, non ampliùs eos Principem fuiſſe creaturos, perſpicatiores ſuſpicari poſſunt.

Appropinquante cum armadâ ſuæ Majeſtatis Claudiopolim Principe Keményio, caſtraq; juxta vicum Sombor habente, Germani equites pabulatum egreſſi, in Tartaros per ſylvas ruſticos ſcrutantes fortuitò incidêre, occiſiſq; quatuor, quintum vivum in caſtra perduxêre. Promotis illinc caſtris, penes pagum Korod (qui exiguo Claudiopoli diſtat milliari) ſubſtitit exercitus Cæſareanus; Illinc, Georgius Vér, cum certâ equitum manu ad intercipiendos hoſtes miſſus, quinque poſtriduum captivis adductis, revertitur, ex quorum relationibus, ubinam Ali Paſſa eſſet, qualem haberet exercitum, quibusve nego-

negotiis occuparetur, intellectum, quę omnia hactenus incognita: Numerus verò hoſtium, armadam ſuæ Majeſtatis, adjunctoſque ei Hungaros, quadruplo ſuperabat.

Quo Generalis Monte Cuculi, ſubſtitutique eidem officiales intellecto, retepuit in cunctis, hactenus continuatus pugnandi ardor; *Dictusq́ Generalis, ſe Generalibus perſonis fermè omnibus (quarum pleræque in rei veritate febricitabant) ægrotantibus; peditatuque inediâ confecto, exercitum ſuæ Majeſtatis, in cujus ſalute totius orbis Chriſtiani ſalus conſiſtere videtur, periculo minimè objecturum ſoli Principi Keményio aperit.*

Et dictum quidem peditatum fame laborâſſe certiſſimum eſt, quamvis enim annus ferilisſimus maximam frugum produxiſſet copiam, nihilominus pedites parato deſtituti pane, inter ipſos tritici acervos fame emoriebantur.

Obſtupuit eo audito Princeps Keményius, è magnaq; ſpe puncto temporis ád extremitates cum ſuis redactus, vix lachrymas continere potuit, ſed neceſſitate prædominante parere cogitur.

Generalem Monte Cuculi denuò, primùm per Gabrielem Haller, mox ipſemet coràm, de inducendo Claudiopolim præſidio, requirit; Quem ne in extremam ille deduceret deſperationem, nihilque in gratiam ejus feciſſe videretur, præſidium perſonarum circiter mille, ſe ei traditurum reſpondet; Quod effectivè eodem die circa occaſum ſolis per ipſummet principem Keményium in civitatem introductum. Stephanus præterea Ebenius cum certis Hungarorum equitum cohortibus ibidem relictus.

SECTIO XVIII.

Stephano Petkio de inſperato admonito regreſſu, ut cum Siculis in fidelitate

litate

litate perſiſteret, ubi verò inevitabile videret imminere periculum, tempori cedendo, ad meliora ſe ac Siculos reſervaret tempora, imperatur; Quem jam in procinctu ſtantem non mediocriter hic perculit rumor, totuſque ad viam, quâ ex Sede Siculicali Udvarhely Csikinum verſus patet iter, quaque hoſtem illuc penetrare poſſe conjectabat, aggeribus ac foſſis muniendum ſe confert.

Princeps Keményius, Generaliſque Monte Cuculi, ſequenti die, mœſti, victiſque ſimiles, (nullo hoſte hujus rei conſcio, eo minus perſequente) Hungariam verſus retroceſsêre.

Et quod ſilentio minimè prætereundum, nec Ali paſſa de principis Keményii regreſſu, nec his de illius intentione, quicquam ſcientes, eadem qua princeps Keményius Hungariam verſus reflexit iter, die, Michaël Apafius per Ali paſſam in principem inveſtitus; Ut in retrocedentis (quaſi) illius lo-

cum, hunc fata Principem ſubſtituere viderentur.

Eadem, quâ dictus Princeps die regreditur, cum certâ Dragonum manu, nobiles qui è Siculis ſelecti hactenus cum eo fuerant, ut eos priùs tamen Szamoſujvarinum (ubi mediocre erat præſidium) comitarentur, in ſua dimiſſi.

Similiter, nobiles quoque Comitatuum Tranſylvaniæ (exceptis nonnullis proceribus, Conſiliariiſq; quos ſecum reſervârat) admoniti priùs, quamdiu extrema non ingrueret neceſſitas in fide perſiſtere, dimiſſi ad conjuges liberoſque, (quos in civitatibus Saxonicis reliquerant) rediêre.

Exercitus verò ſuæ Maj. ſtatis, quinq; millibus circiter ſuorum fame morboque abſumptis, Szakmarinum, illinc in partes Hungariæ ulteriores ſe recepit.

Quo Ali Paſſa audito, maximâ ſolutus ſolicitudine, dimidiam quingentorum millium imperialium, quæ ante biennium

nium regno impoſita erant, partem, civitatibus Saxonicis imponit, quibus ſe tanto oneri impares aſſerentibus, univerſa nobilium, pro ſecuritate illuc translata eſſe dicens bona, ex iis, propriisq; ut perſolvant, urget.

Nec conjectos in captivitatem legatos, ante depoſitionem prædictæ ſummæ, è caſtris domum redire permittit.

Publicis præterea ad Siculos miſſis literis, ſemet dedentibus ſub juramento ſecuritatem offert, refractariis exitium minatur.

Csikienſibus munimentis naturæ, Sedium verò Sepſi, Kézdi, & Orbai incolis, præſente jam autumno, diſtantiæ loci fiſis, ob idque juſſa apertè detrectantibus; Siculis verò Sedium Udvarhely & Marus, hoſtibus quamvis adeò vicinis, ut recentiores identidem pati cogerentur populationes, dubiis, interque auxiliorum ſpem, metumque hoſtilem hærentibus; Quorum contumaciâ Ali Paſſa exacerbatus, motis Radno-

Radnotino, ubi complures tranſegerat ſeptimanas, verſus Siculos caſtris, reliquiis Sedis Siculicalis Marus, quæ intercipi potuêre, deletis, relictaque ad dextram civitate Saxonicali Seſpurgienſi, (jam cum reliquis dediticiâ) Sedem Siculicalem Udvarhely cum toto ingreditur exercitu, ferro flammaque crudeliſſimè graſſatus, tandem eos ad deditionem cogit, fixisque juxta oppidum Udvarhely dictum (quod provinciæ ejus metropolis, denominationemq; Sedis Udvarhely eidem dedit) caſtris, *per literas (quas medio deditiorum Siculorum Sedis Udvarhelyienſis tranſmittit) Csikienſes, ac Sedium Sepſi, Kézdi, & Orbai incolas, ad deditionem hortatur*; Et hi quidem appropinquantis, crudeliſſimeq; graſſantis exercitûs multitudine perterriti, deditionem non abnuunt: Soli Csikienſes unà cum Stephano Petkio, munimentis naturæ, quæ à nullis unquam hoſtibus ab ipſorum memoriâ penetrata, infelici-

feliciter, jactabant, fiſi, bellum, quàm pacem, maluêre, cum maturas illic fieri nives gnari, deficiente jam autumno, in horas inacceſſibiles ſe fore ominarentur.

Magna præterea auxiliorum principis Kemény ii, quem per literas ac nuncios indeſinenter urgebant, alebat eos ſpes. Arces quoque *S*zamoſujvár, Görgény, Fogaras, Deva, ac urbs Claudiopolis, nondum Ali Paſſæ parentes, animabant eos.

Princeps verò Keményius, qui (poſt diſceſſum exercitûs Cæſariani) in limitibus Tranſylvaniæ, regno Hungariæ contiguis, cum ſtipendiariis, propriaque aulicorum cohorte, in quartiriis degebat, auditâ regni oppreſſione, extremitateque Siculorum, vehementer animo angebatur; aperto Marte ſuccurrere poſſe, imparem ſe fatebatur; eoſdem verò deſerere, abjecti putabat eſſe animi.

Certis tandem à Generali Monte Cuculi

Cuculi equitum ac dragonum cohortibus impetratis, ipſemet Tranſylvaniam ingredi, per alpeſq; Csikienſium, arci Görgényienſi (quæ ſub poteſtate ipſius erat) vicinas, certam militum manum, quæ Siculis adjunctis defenſioni anguſtiarum ſufficeret, tranſmittere decrevit. Sed eo ad iter ſe accingente, repentinus filii junioris Franciſci (ex quo poſt quadriduũ deceſſit) morbus, irritum fore conatum indubitatè ominatus eſt. Mirabili præterea Dei diſpoſitione, eadem, quâ ad ſuccurrendum Csikienſibus, dictus Princeps Keményius ſe movit, die, imò horâ, (ut certò deinde cognitum, miſerrimi, profligati, devaſtatique, ut inferiùs.

SECTIO XIX.

REjectæ à Csikienſibus Ali Paſſæ admonitiones, in furorem rapuêre eum, ſelectos itaque ex toto exercitu tam pedites quàm equites, (imò totum exercitûs ſui robur) unà cum Tar-

Tartaris, ſub directione Iſmaëlis Purpurati Budenſis, ad expugnandos eos expedit. Ipſe cum Principe Apafio in caſtris, juxta oppidum Udvarhely (ut præmiſſum) poſitis, eventum rei expectans.

Ingreditur deſtinatum ille iter, per viam ipſemet, quæ e Sede Udvarhelyienſi Csikinum commeantibus conſueta erat, Janizaros, reliquoſque ducens pedites. A dextrâ Turcarum equitatum, à ſiniſtrâ Tartaros, aggeribus foſſiſque, quibus Csikienſes ingreſſum fortiter muniiſſe dicebantur, circuitis, à tergo eos adoriri demandat.

Ingentem præterea, (abundans multitudine militum) equitatum à tergo ſe ſequi jubet.

Ex adverſo, Csikienſes prædictam ſaltem viam, nonnullaſque ſemitas, aggeribus ac foſſis per eos munitas, univerſi, qui arma ferre poterant (alibi alpes ſuas inacceſſibiles rati) defendere ſatagunt, quos tamen opinio ipſorum longe

longe fefellit; Peditum enim cum Iſmaële per prædictam viam irrumpentium dum impetum fortiſſimè ſuſtinent, imò rejiciunt; à ſiniſtrâ per avia & antea inacceſſa, ingreſſi Tartari; antequam de ingreſſu hoſtium apud eos quicquam conſtaret, integras Csikienſium familias, quæ tanquam in altâ pace, domeſticis erant occupatæ negotiis, rapere, villaſque incendere cœpêre.

Penetravêre, à dextrâ quoque eorum, Turcici equites, Csikienſibus adhuc apud aggeres & foſſas ſtrenuè rem gerentibus.

Qui, vicos ſuos flammam vomere, ſeque ab hoſte circumventos videntes, per ſylvas alpeſque, quo quemq; caſus ferebat, fugere coacti ſunt.

Armatos, in ſylvaq; pugnantes, eadem facile texit, paucique cæſi. Verùm univerſæ totius ferme provinciæ familiæ in poteſtatem hoſtium devenêre; Magnas quidam Franciſcus Farkas è Siculis Udvarhelyienſibus ortus ibidem occubuit. Ste-

Stephanus Petkius, verſus Gyirgyo, (quæ exigua provincia è novem ſaltem pagis conſtans, inter penitiores alpes ſita, Csikienſibus ſubeſt,) ſalvus non ſine difficultate evaſit.

Quis hic, tot Chriſtianorum millia (nemine vindicante) cæſa vel capta, ſtupra cædibus, cędes ſtupris intermixtas, incendia, populationes, aliaq́ue graſſantis barbari facinora animo cõplecti, multo minùs deſcribere poſſet?

Miſeremini, ô miſeremini lectores, qui ſuccurrere nec potuiſtis, nec poteſtis, ſaltem compatimini calamitatibus noſtris!

Ingentis hujus cladis rumor, Principem Keményium, juxta arcem Szamoſujvarienſem habentem caſtra vehementer perculit, indolet perditis ſe ſuperveniſſe rebus; Arci interim Fogaraſienſi, quâ regreſſurum Ali Paſſam conjectabat, præſidio non ſatis contra tam potentem hoſtem munitæ, vehementer timere incipit; Nec immeritò:

Cum

Cum ducentis itaque germanis, totidemque Hungaris ad eam muniendam miſſus magnas quidam Gregorius Betlen, Principis frater matruelis, qui adeò oportuno Fogaraſinum ingreditur tempore, ut antecurſores Ali Paſſæ non ſolùm eſſent in conſpectu, imò velitationes etiam conſererent.

Quorum adventu præſidiarii ſimul, & metu hoſtili illuc congregata ruſticorum multitudo, exhilarati, incenſa civitate, ad obſidionem ſuſtinendam ſe muniunt. Csikienſibus expugnatis, victoriæ iſtius, ab Iſmaële Purpurato, ex aliis autem, iterati Principis Keményii in Tranſylvaniã ingreſsûs rumor, ſimul & ſemel innotuêre Ali Paſſæ, qui his lætus ſimul & ſolicitus, reliquiis Csikienſium pacem petentibus facile ignoſcit, motiſque Udvarhelyino caſtris, autumnalibus temporibus in dies magis ac magis frigeſcentibus Fogaraſinum verſus tendit. Locatiſque dimidio ab arce milliari caſtris; Conciona-

cionatore aulico principis Apafii Joanne Enyedino ad præſidiarios arcis Fogaraſienſis miſſo, deditionem ejus tentat ex mandato ipſius Princeps Apafius, ſed irrito ſucceſſu.

Quo Ali Paſſa intellecto, ſive propinquæ hyemis anguſtiâ excluſus, ſive altiori conſilio, formalem arcis obſidionem non molitur, repentinum tamen Janizaros reliquoſque pedites (nullâ procul dubio arcis bene munitæ, foſsâque latiſſimâ eaq; aquis plenâ circumdatæ, expugnandæ ſpe, ſed extra foſſam, juxta equorum ſtabula, congregata ruſticorum aliquot millia prædæ ſuorum exponere ſtudens) contra eam inſultum facere mandat.

Qui dicto audientes, uſque ad marginem foſſæ audaciſſime penetravêre, verùm majorum minorumque tormentorum exploſionibus male excepti, multis ſuorum amiſſis, re infectâ retrocedentes, horreum, acervos tritici, pontemque ſuper fluvium Olt erectum,

ctum ad vindicandum excuſsêre dolorem.

E multitudine ruſticorum (quos illuc congregatos diximus) nulli ab hoſtibus capti, ſed globis utriuſque partis plerique trajecti: Ali Paſſa die ſequenti motis illinc caſtris Cibinium verſus ſe confert.

Princeps interim Keményius motis ab arce Szamoſujvarienſi copiis; arcem Betlenianam juxta ſubſiſtit, eamque Germanico præſidio munit. *Cui ibidem moranti, Michael Telcki (intimus ejus aulæ familiaris) ſaltem certa ipſi Hungarorum, Germanorumq; militum traderetur manus, deditionem Saxonibus Biſtricienſibus (qui ipſi valde eſſent noti) perſuaſurum, audaciſſimè ſpondet.*

Quo obtento, juxta civitatem Biſtricienſem relictis ſuis, ad colloquium prodeunti, hæc reſolutio à civibus data: *Nos infeliciſſimi propter obſequium Celſiſſimi Principis Kemenyii;*

Otto-

Ottomanicæ Portæ reſiſtentes, multis noſtrorum amiſſis, totius circumſitæ regionis incendia ſuſtinuimus, reliquiis vix data ſalus; Quibus per iteratam rebellionem omnibus pereundum eſſet; Profligate itaq; potentiſſimam illam nationem, nos victori obſecundantes habebitis; Nec plura loquuti, contra nonnullos, qui in ſuburbiis graſſabantur exploſo tormento, duos è Germanis occidêre.

Rejectus itaq; Michaël Teleki ad dictũ Principẽ rediit; Qui reducto in Hũgariam exercitu, equitatũ Germanicũ Szakmarinum dimittit; Stipendiarios ſuos Debreceninũ in hyberna collocat, ipſe cũ aulicâ cohorte ſub radicibus alpium Maramaroſienſium in vico quodã ignobili, (Bikſzáda dicto) in ditione Regis Hũgariæ, egreſſũ è Tranſylvaniâ Ali Paſſæ, rerumq; opportunitates ibidem præſtolaturus, hybernatũ ſubſiſtit.

SECTIO XX.

MOrante juxta Cibinium in caſtris Ali Paſſa, Generalia regni

Statibus Comitia Kis Selykinum (oppidum illud eſt Saxonicale) Princeps Apaſius indicit; Ubi conſueto per Principes Tranſylvaniæ ritu, juramentum de obſervandis eorum libertatibus (quod hactenus non depoſuerat) præſtat, reciprocumque ab iis fidelitatis exigit. *Ut ad trigeſimum ab expiratione Diatæ diem Tranſylvani, qui hactenus Principi Keményio adhæsêre, ſub amiſſione omnium bonorum redeant*, ibidem cautum, miſſæque ad eoſdem, ſed interceptæ per Principem Keményium, literæ, nec priùs, verùm redeundi termino expleto, redditæ.

Imminente hyeme, Ibraimo Paſsâ cum præſidio duorum circiter millium, octodecimq; cohortibus Valachorum ad defenſionem Principis Apafii relicto, Ali Paſſa Temeſvárinum redit, exercitumq; in hyberna diſtribuit.

Apaſius verò Princeps uxore Cbinii relictâ, Medgyeſinum (ea eſt civitas Saxonicalis) cũ dicto ſe confert præſidio.

 Cogni-

Cognita hæc cuncta Principi Keményio, ne itaq; occaſionibus ſuis deeſſe videretur, cum extra regnum poſitus, diutiùs ſtipendiariis alendis ſe minimè ſuffecturum ſentiret, quin potiùs iiſdem Debrecinum metu Turcarum deſerentibus, ne hyberna quidem poſſet impertiri, in privato præterea nec poſſe, nec velle ſe vivere ſtatu, jam dudum apud ſe concluſiſſet, de ingreſſu in Tranſylvaniam denuò meditari cœpit.

Literisque Regni Statuum, in quibus de ſecurâ propriorum bonorum poſſeſſione aſſecuratus, ut novercanti cederet fortunæ, nec in exitium regni & proprium potentiſſimæ nationis inquietaret victoriam, per miſericordiam Chriſti rogabatur, rejectis, tàm à Supremo Generali Monte Cuculi, quàm Commendante Szakmárienſi, Comite à Vallis (familiari quodam Franciſco Piheni ad eos adducendos miſſo) certa Germanorum impetrat & obtinet ſubſidia.

 ſidia.

ſidia. Concluſam tamen & effectivè jam per ſe inchoatam rem, ne inconſultis aggredi videretur Conſiliariis, Gabriele Haller, Stephano Petki, (qui profligatis, ut dictum, Csikienſibus fugâ elapſus ad Principem Keményium ſe contulerat) Joanni Betlenio, Conſiliariis, Volfgango Betlenio, Joanni Haller, Dionyſio Bánfi, Joanni Szentpáli, proceribus regni, tanquam rem nondum apud ſe definitam, eo minus in actum deductam aperit.

Extremeque urgentes ingreſſus ſui neceſſitates prolixis demonſtrat verbis. *Muſſare in re tam periculoſa illi: Tandem ſubſequuturis illinc malis præconſideratis, intentionem ejus improbare cœpêre.* Circa veſperam in Bikſzádâ hæc acta. Diſſolvit triſtis, Princeps colloquium, conſcenſoq; ſummo mane ſequenti carpento, Gabriele Haller, Stephano Petkio, Joanne Betlenio, Joanneq; Haller, ſecũ currũ conſcendere juſſis, dum Medgyeſinum itur, interruptam

ruptam veſperâ præteritâ materiam reſumens, apertè cum dictis magnatibus, quare propoſito ipſius adverſarentur, contendere cœpit, hæc dicens: *Quæ inevitabiles cauſæ, ut ingreſſum in Tranſylvaniam denuò moliamur, nos urgeant, luculenter aperuimus; Quibus anditis, nonnullas veſtrarum Dominationum prorſus ſilentes, quaſdam verò contradicentes cum dolore animi conſpeximus, fatemur. Literæ forſitan nomine regni Tranſylvaniæ Statuum ad vos perſcriptæ, per noſque ante paucos dies redditæ, in quibus reſtitutio bonorum promittitur, mutavêre animum veſtrum? Nos quidem de nullius dubitamus fidelitate, interim ſingulos monemus, literas vel nuncios in Tranſylvaniam expedire, niſi perire velint, minimè præſumant, Tranſylvaniâ nos excluſi, ne eadem aliorum quoque patria habeatur, efficiemus; Tandem extra ſe quaſi raptus, convictum ſe in conſcientiâ, ſive ſalutare, ſive exitioſum foret, in-*

greſſum in Tranſylvaniam tentaturum apertè pronunciat.

Nec à proceribus vix hiſcere auſis quicquam reſponſum. Ingreſſus Medgyeſinum, ſorore matrueli Caſparo Zoltán nobili elocatâ, ante feſtum nativitatis Chriſti tribus diebus Bikſzádinum redit.

SECTIO XXI.

UNde anno ſequenti tertiâ nimirum Januarii Tranſylvaniam verſus ſe movens, poſt duos dies Germanis auxiliis conjungitur. Verùm intenſiſſima, quæ hactenus duraverant frigora, eo iter ingreſſo, in largas continuò verſa pluvias, unde inundationes aquarum ſubſequutæ, difficilimaque reddita itinera, ut ad exitium ruentem ipsâ naturâ remorari videretur.

Continuatum nihilominus iter, Principiſſæq; eum hactenus comitanti, in pago Dobraviczâ, juxta Rivulinum (Nagy Bánya) ſito, ultimum vale dicens,

dicens, Joannem Szentpálium cum duobus equitum Hungarorum millibus præcedere, conjunctum que Stephano Ebenio, (qui Claudiopoli relictus erat) rectà Medgyeſinum verſus, quo Principem Apafium jam pridem ſe receipiſſe conſtabat, ad occludendū ejus iter, ne in civitatem aliquàm munitiorem ſe recipere poſſet, properare jubet. Qui inter ſe juncti, rectaque quo juſſum erat tendentes, ducentos equites ad explorandum ſtatum Medgyeſienſem præmittunt, ex quorum præſentiâ hoſtium conatus Principi Apafio patefacti, qui naturâ pius ac lenis, Chriſtianoq; parcere volens ſanguini, convocatis qui ſecū erant regni Statibus, ſingulos ex ſingulis legatos ad Principem Keményium expedit nationibus, per quos tam ſuo quàm regni Statuum nomine, *totius patrimonii ipſius quieta poſſeſſio offerebatur Principi Keményio, rogabatur inſuper, ne contra potentiſſimam Turcarum nationem ar-*

ma oſtentandæ, in ruinam reliquias afflictiſſimæ patriæ præcipitaret, à quâ ſi in gratiam reciperetur, paratum ab omnibus promittebatur obſequium; Quos juxta fluvium Samoſium obvios, reſponſo dilato, ſecum ducit Princeps Keményius. Nec in loco interim tam debili diutiùs morari dictus Princeps Apafius tutum ratus, Seſpurgum ſequenti die, cum præſidio adjuncto, Hungariſque præſentibus ſe iturum decernit.

Verùm ſuperveniente nocte, octodecim vexilla Valachorum Tranſalpinenſium, (quæ cum Turcis in ſubſidium ejus relicta ſcriptum) hoſtili perculſa metu, in patriam refugêre.

Quorum fuga maturavit ſecundum heſternam concluſionem, Seſpurgum tranſire Principem Apàfium, qui tamen nemine laceſſente, deſtinatum confecit iter, in civitateque inferiori cum totâ ſuorum comitativâ reſedit.

Quo eum ſe contuliſſe, Stephanus Ebe-

Ebeni, Joanneſq; Szentpálius intelligentes, confeſtim ſubſequuti, in oppido Segeſd, (quod dimidio ab urbe diſtat milliari) relictis impedimentis, ne illinc elabi, ut putabant, poſſet, arctis urbem circumdedêre cuſtodiis.

Informatus de his omnibus per eos Princeps Keményius, ut accelleraret iter rogatur. Verùm ille cunctator naturâ, tunc verò fataliter ſolito ſeriùs iter ſuum dirigebat, nunquam tempeſtivè, ſed circa decimam, imò undecimam matutinam caſtra movens, ſub noctemque, cum ingenti exercitûs jacturâ, propter breves & paucas diei horas, (ſicut Januario menſe fieri ſolet) ſubſiſtens, quod cunctis, maxime verò Germanis officialibus rei bellicæ peritis ſtupori erat.

Poſt longas tandem & inutiles moras, civitati Seſpurgienſi appropinquans, præmiſſos cum Stephano Ebenio, Joanneque Szentpálio equites, in eodem quo locati erant, relinquit quar-

tirio; Germanos in pagum Saxonicalem Valkány collocat, ipſe cum prætoriâ cohorte, parteq; exercitûs in pagoFejéregyház ſubſiſtit, quæ tria quartiria prope invicem ordinata, per horam facilè adiri poterant. Dicto Principe Keményio, unius ab urbe Seſpurgienſi diei itinere diſtante, Gregorio Betlen, (quem Fogaraſinum fuiſſe ingreſſum relatum) per eumque StephanoEbenio, JoanniqueSzentpálio octo vexilla Valachorum Tranſalpinenſium: prope civitatem Coronenſem, (BraſſoHungaris dictam) alpes tranſiiſſe, ſub radicibuſq; earum ſubſtitiſſe innoteſcit, miſſi itaq; ad opprimendos eos cum certis cohortibus Gregorius Betlen ac Joannes Szentpáli, qui famam velocitate prægreſſi, prædictis cohortibus diſſipatis, duobuſq; vexillis captis, rem feliciſſimè confecêre.

Dum Princeps Keményius in pago Fejéregyház moram trahit, excubiiſque intenſiſſimis, tam ſe quàm hoſtes fati-

ſatigat, *advocato Joanne Betlenio, eum literas ad Franciſcum Caſſai, qui ipſius affinis, novi verò Principis Apafii Supremus Aulæ Præfectus erat, ſcribere jubet, in quibus, ſi pacem per legatos tentatã ſyncerè deſiderarent, ut de modalitatibus ejus tractaturus, ad deſtinatum prodeat locum, hortatur.*

Annuit ille, ſequentique ſe egreſſurum die reſcribit. Quâ illuceſcente, dum portâ urbis egreſſus fuiſſet, ex aliâ civitatis parte equites Hungari impetu in ſtationes Turcarum facto, velitationem inſtituunt, quorum clamore, exploſionibusq; ſclopetorum auditis, regreſſus in urbem ſalvus evaſit, cui (ut à nonnullis poſtea relatum) occultæ collocatæ erant, inſcio tamen Joanne Betlenio, in campo inſidiæ.

Mittit ad Seſpurgienſes quoque literas, *priſtini eos obſequii monens Princeps Keményius, qui perplexis reſpondentes verbis, nec promiſêre, nec denegavêre obedientiam.*

Oppugnationem interim urbis muro non circumvallatę in horas metuens (nec immeritò) Princeps Apafius, dum ab iis ſe ac ſuos in arcem recipi deſideráſſet, apertè id ipſum denegantes, quo animo ducerentur aperuêre.

Quâre cuncti exanimati, ſequentique nocte deſerto Principe Apafio, plerique Hungarorum per ſylvas fuga ſibi conſuluëre.

Vigeſimâ tandem Januarii circa auroram egreſſus cum quibuſdam officialibus Princeps Keményius, civitatem circumſpicit Seſpurgienſem, locaque oppugnationi (quæ in ſequentem diem erat deſtinata) opportuna perluſtrat.

Ex Hungaris Stephano Ebenio, Michaëliq; Teleki, ſolis quid apud ſe conclusiſſet referens. Unde circa veſperam in proprium regreſſo quartirium, duo equites, qui in pagum Száſz Almás, (in viciniâ civitatis Saxonicalis Medgyes ſitum) ad commeatus petendos iverant, *magnum Turcarum exercitum eadem*

dem die Medgyeſinum eſſe ingreſſum, non quidem ſe vidiſſe, ſed ex fide dignâ ruſticorum relatione certò ſcire, referunt; Qui non planè contempti, nec interim integra fides adhibita, miſſi itaque plures, qui re diligentiùs intellectâ, aut visâ, cuncta in veritate notificarent, per quos omnis ſequenti die (nimirum Sabbathi, qui vigeſimus primus Januarii) dubitatio exempta.

Requiſitus enim à Principe Apafio de ſubſidiis contra ingreſſum hoſtem mittendis Ali Paſſa, Kucsuk Memhet Paſſam (Jeneienſium & Temeſvarienſium Purpuratum) virum non prudentem, ſed temerarium, qui à pueritiâ prædo, mox rebellionis in Aſiâ contra Ottomanum motæ princeps, dicto muneri præpoſitus erat, cum duobus (non ampliùs) ſed ſelectiſſimis equitum millibus, in ſuccurſum mittit, ille celeritate rumorem præveniens, ac cũ vexillis octodecim Valachorum (quos non pridem aufugiſſe diximus) juſſu

Principis eorum, denuò ingreſſis, eadem die, nimirum Veneri dicatâ conjunctus, Medgyeſinum ingreſſus, ſequenti ad reficiendos longo labore ſuos (ſi neceſſitas ingrueret) reſumptis ut paululùm viribus, aleam fortunæ exactiùs ſubire poſſet, ibidē ſubſtiterat.

Convocatis quocirca die Sabbathi (quæ vigeſima prima Januarii) exercituum officialibus, quid facto opus ſit, conſultat.

Quibus, collectis proximè ſequenti nocte univerſis copiis, obviam eundum hoſti, fortunæque aleam, antequam cum Principe Apafio adjunctoque ipſi Turcico præſidio conjungi poſſet, tentandam placuit; ſolo Principe Keményio (qui illinc quacunque de cauſa ſe movens, fugere à Principe Apafio ſuisque diceretur) propter ignominioſum, (ut ipſe prætendebat) fugæ nomen, ſalubri refragante conſilio.

Tandem ſe de ſumma rerum deliberaturum, interim officiales in propria

pria regreſſi quartiria' parati ordinantias à ſe expectent, dicit.

SECTIO XXII.

QVibus dimiſſis, ut luceſcente die, vigeſimâ ſecundâ Jan. [1662] *exercitus Germanici, ex quartirio ſuo (Valkány dicto) unà cum impedimentis, Stephanusque Ebeni, cum ſibi ſubjectis Ungaris, ex quartirio itidem ſuo ſe moventes Principi conjungantur, juſſum.*

Qui dicto audientes, circa nonam ejuſdem diei matutinam, diſtributis in cohortes ſuis, extra quartirium Principis Keményii, in campo ſubſtitêre; Diverſi interea equites, Kucsuk Paſſam Medgyeſſino egreſſum, inſtructis copiis, Seſpurgum verſus venientem, ſe vidiſſe referunt, quorum verbis indubitatam quamvis adhiberet Princeps Keményius fidem, non tamen ut inutilem ibi moram terentes ſuos in occurſum hoſtis duceret, ab iis (quamvis enixè

nixè rogantibus) induci potuit, ignominioſum fugæ nomen ſe præcavere prætendens; Vel mediocris quocirca homo, fato eum torpentem occaſionibus deeſſe bellicis perſpiciens adverſum ex eo rerum ominabatur exitum.

Eodem die detentos hactenus apud ſe Principis Apafii, ac regni Statuum legatos Sciſpurgum remittit; Ipſe equum conſcendens cum paucis civitatem verſus progreſſus meditabundus complures ſpaciatur horas, aliis atque aliis, qui hoſtes appropinquare dicerent, identidem ſupervenientibus.

Circa tertiam tandem pomeridianam, motis ſuorum cohortibus, verſus pagum Hetur, paulatim & ſubtriſtis progreditur, hoſtes dimidio ſaltē milliari abeſſe referente quodam, quibus obviam eundi ne tunc quidem deerat occaſio, eo minus alacritas militum, ſed ille exercitu juxta pagum Hetur (prædictum) ſubſiſtere juſſo, reliquum diei cum Germanis officialibus conſultando tranſegit.

Circa

Circa occaſum tandem ſolis, nullâ in exercitu diſpoſitione factâ, cum trecentis circiter, verſus pagum Nagy Szôlôs, ac illinc ad planitiem, per quam hoſtis jam abierat, progreditur. Verùm ex tormentorum ſclopetorūque quæ Seſpurgi in ſignum applausûs conjunctionis Kucsuk Paſſæ explodebantur boatu, irritum ſe laboráſſe videns, in tenebris ad pagum Nagy Szőlös regredi, totumque exercitum magnâ cum confuſione, ibidem locare cogitur.

Illuceſcente ſequenti die, vigeſimâ tertiâ nimirum Januarii, Germanis pariter Hungariſque officialibus convocatis, de ſummâ rerum tractatur. *Quibus, conjunctione Kucsuk Memhet Paſſæ, cum reliquis jam factâ, omnem moram periculoſam, regreſſumque verſus Hungariam maturandum, cenſentibus, ſolus Princeps Kemények, ignominioſum tunc quoque fugæ objiciens nomen, contradixit, quamvis de expugnatio-*

gnatione Seſpurgienſi omni ſe excidiſſe ſpe, pluresque tam ex utraque Valachiâ, quàm ab Ali Paſſa poſſe ſupervenire exercitus, fateretur ingenuè; Interim inter fugam diutinamque moram medium ſe ſequuturum dicens, ut eadem ibidem morarentur die; ſequenti verò Berethalminum (eſt oppidum Saxonicale in meditullio Tranſylvaniæ, non procul Medgyeſino ſitum) tranſeuntes, in itinere caſtellum Principis Apafii Ebeſtfalva expugnarent, duoſque in prædicto oppido morati dies, illinc expugnatâ iterum in itinere civitate Saxonicali Medgyes, verſus Hungariam retrocederent apud ſe decreviſſe, refert, cum exercitus Turcicus longo feſſus itinere, procul dubio conjunctione contentus, eruptionem minimè meditaretur; Tacendo aſſensêre officiales, eruptionem hoſtilem (pręter magnatem quendam Petrum Huſzar, *qui è captivitate Tartarorum non pridem redemptus, Kucsuk Paſſam, è quâ heſternâ die ingreſ-*

greſſum, eadem temeritate egreſſum quoq; ejus diei poſſe experiri dixerat) nullo eorum reformidante.

Concluſa itaque ejus diei quiete, pabulatum emſſi milites, *literas præterea Joannem Betlenium Cancellarium, ad Generalem Monte Cuculi, Commendantemque Szakmárienſem, Comitem à Vallis, de ſubſidiis contra recentem hoſtem denuò mittendis ſcribere jubet, quo eas ſcribente, ruſticus quidam in conſpectum Principis Keményii adductus, circa occaſum ſolis diei præteritæ, integrum ſe hoſtium vidiſſe exercitum, quinquaginta triaque ejus refert numeraſſe vexilla*, nec falsò, verùm conjunctus cum Valachis (ut præmiſſum) Kuksuk Memhet Paſſæ exercitus, mihimet, ſub initium pugnæ ſpectanti duorum millium numerum non excedere viſus eſt.

Imminente interim prandii horâ, cunctiſq; aut menſæ accumbentibus, aut accumbere volentibus, pabulato-

rum

rum nonnulli, Turcarum ſe vidiſſe referunt cohortes. Signum itaque in campum prodeundi tubâ datum conſcenſoque ipſe Princeps equo, cohortes ſubſequi jubet, quæ partim exivêre, partim verò nihil magni illic agi credentes, in pago ſuis occupabantur negotiis, vixque dimidiam tam Hungarici, quàm Germanici exercitûs partem prodiiſſe aſſeveraverim.

Appropinquabat interim, (pagum Hetur prætervectus) cum ſuis Kucsuk Memhet Paſſa, cujus cum Principe Kemenyio conflictus ut exactiùs intelligi poſſit, hæc priùs intelligas oportet: Exercitum Turcicum ab ortu occaſum, Principis verò Keményii ab occaſu ortum verſus inter ſe congreſſos, ſolem utriſq; obliquum conſideres.

Principis Keményii exercitus hoc modo erat diſpoſitus. Quoniam vallis, in quâ pugnandum erat, vix capiebat exercitum, à dextrâ juxta marginem cujusdam ſylvæ ſub Emerico Radak ſexcen-

ſexcenti collocati pedites.

Princeps Keményius, cum Hungaricis equitibus, Stephano Ebeni præſenti ſubjectis, in unum corpus coactis, in medio ſubſiſtebat, qui univerſi ſi interfuiſſent pugnæ, quatuor millium numerum excedebant; verùm dimidiam partem abſentem putes. A ſiniſtrâ ſub vincto quodam, Croatarum Germanorumque collocatæ erant cohortes, horum quoq; non parvo numero in pago vacante.

Trecentos præterea è Germanis, ac totidem Hungaros, (inſidias Turcarûm veriti) ne circumveniri poſſent, in alterâ pagi margine collocârant. Diſpoſito ſic (ut præmiſſum) Principis Keményii exercitu, eques quidam ex Hungariâ ortus, albâ veſtitus tunicâ, Principem Keményium adiens; Ut magnates Tranſſylvanos, tanquam vitæ ejus inſidiantes, à ſe in pugnâ ſejungat, hortatur, cui (nec authore, nec veritate rei conſideratâ) extemplò paret ille, miſſoque ad eos Michaele Teleki, quodam aulæ fami-

familiari, ut juxta cohortes Germanorum, quo ipſe quoque confeſtim rediturus eſſet, ſe recipiant, jubet. Hi fuêre Gabriel Haller, Joannes & Volfgangus Betlenii, fratres Principis matrueles, Paulus Haller, Dionyſius Bánfi, Petrus Huſzár, Franciſcus Redei, Andreas Vgron, omnes è Tranſylvaniâ oriundi, qui dicto paruêre, nec quiſquam è Tranſylvanis proceribus, præter Stephanum Ebeni, Simonemq́, Keményium, Principis filium, ipſi in pugnâ aſtitit. Quæ res illorum ſaluti ſola profuit, ut inferiùs patebit.

SECTIO XXIII.

IMminente jam planè hoſte, alterum dictus Princeps infelici ſuo fato (quem tempore primi ingreſsûs ſui in curiâ Oerményienſi Caſparo Barcsaio occiſo obtinuerat) conſcendit equum. Ex adverſo Kucsuk Memhet Paſſa duas validiſſimas cohortes in fronte conſtitit, ipſe in eâ quæ rectâ Hungaris

erat

erat oppoſita ſubſiſtens. Tertiam ſatis validam, quartam verò debilem à tergo ſuorum collocans, nulliſque velitationibus præmiſſis, Kemenyianos aggreditur, à quibus diverſimodè excipitur: Turma enim Turcarum, quæ ipſis à dextrâ erat collocata, cum ſiniſtro Kemenyianorum cornu, ubi Germani ac Croatæ erant, congreſſa, primis ordinibus fermè omnibus cæſis, nutare, fugamq; meditari cœpit.

Partaque illinc procul dubio victoriâ, niſi Hungari, quos Kucsuk Memhet Paſſa ipſe invaſerat, panico correpti timore, deſertis ſociis fugâ omnes ſibi conſulerent, incruentamque hoſti, ipſomet teſte, debiliori, reliquiſſent victoriam.

Emericus Rad . cum ſexcentis peditibus neminem . eſſens, nec laceſſitus à quoquam proximas in ſylvas ſe recepit. Princeps ipſe lapſu equi à ſuis obtritus periit, cui dum ſuum Stephanus Gyulaius, Dapiferorum ejus Magiſter obtu-

obtuliſſet, ipſe equo deſtitutus pro fidelitate periit, non tamen Principem ſuum contra fata tutari potuit, ejus cædes tunc incognita, ex ſpoliis tandem ejus, relationeque ſuorum innotuit, corpus nec tempeſtivè quæſitum, nec unquam inventum.

Deſtituti à ſociis Germani, ipſi quoq; fugâ ſibi conſulere coguntur. Cæſiq; plerique, major procul dubio victorum, ſi diutiùs hoſtis eos perſequi perſeveráſſet, edita fuiſſet cædes; Verùm ultra quadrantem milliaris perſequi deſtitit, regreſſuſq; in pagum Nagy Szölös, cunctis totius exercitûs impedimentis, duobus præterea campeſtribus tormentis, multiſque ſpoliis ditatus, ovans ſub noctem Seſpurgum, ubi Principem Apafium reliquerat, exploſionibus tormentorum exceptus regreditur.

Magnates Tranſylvani (quos juxta Germanos à Principe Keményio collocatos diximus) inter ſe diviſi, Dionyſius Bánfi ac Volfgangus Betlenius ver-

ſus

ſus arcem Betlenianam, Gabriel & Paulus Haller, Joannes Betlenius, Petrus Huſzár, ac Franciſcus Redei Görgényinum ſe recepêre; Simon Keményius ac Stephanus Ebeni cum reliquiis devicti exercitûs Marosváſárhelyinum, ac illinc Hungariam verſus velociſſimè (nemine tamen perſequente) aufugêre.

Andreas Ugron Fogaraſinum properans, à Saxonibus oppidi Kacza interceptus, ad Principem Apafium (qui eum grandem in redemptionem ſui mutuo dediſſe pecuniam meminerat) perductus, ab eo conſervatus eſt.

Dictus Simon Kemény, occiſi principis filius, ad Principiſſam, patris ſui viduam reducto, ex quo pater lapſus erat equo, eum utrum viveret, nec ne, ſe latere, (quod tamen certò ſciebat) referens, lenire per complures dies nitebatur extremè deflentis dolorem, verùm ſucceſſu temporis di[illegible]tatio menti ejus exempta, globo[illegible]is ex

ejus mandato mariti equus.

Paucos poſt dies Dionyſius Bánfi, ac Volfgangus Betlenius, qni in arce Betlenianâ ſubſtiterant, cum aliis nobilibus ſecuritatis gratiâ illuc congregatis, literas ad proceres in arce Gôrgényienſi tunc morantes tranſmittunt, *quid illi Principe Keményio fato functo facturi eſſent, ſciſcitantes, ſimul, & conſenſuros ſe promittentes.*

Conformes Stephanus Lázár quoque ac Csikienſes ad eosdem misêre literas. Quibus per eoſdem, quoniam occulto, extraordinarioque Dei judicio, Princeps Keményius in vivis eſſe deſiiſſet, ulteriùs potentiſſimam Turcarum nationem irritando, in majus patriam præcipitare periculum inconſultum putare, ſeque deditione arcis Görgényienſis factâ præſenti ceſſuros fortunæ, reſcriptum; Aſſensêre cum Stephano Lázár Csikienſes.

Verùm Dionyſius Bánfi, Volfgangusq; Betlenius, contemptis corũ literis,

ris, communicatiſque cum Stephano & Joanne Torma, qui in arce Betlenianâ erant, ac Stephano Ebeni, (qui Szamoſujvarinum ſe ex fugâ receperat) Petro Keményio, occiſi Principis germano fratre ibidem exiſtente, conſiliis, nonnullis mediocris ſtatûs nobilibus adjunctis, firmiſſimo inter ſe juramento inito, Principi Apafio reſiſtere, Sacratiſſimæque Imperatoriæ Majeſtatis opem denuò implorare decrevêre; Miſſisq; ad Simonem Keményium (qui apud novercam Aranyas Medgyeſini degebat) literis, ex aſſenſu ejus Balthaſarem Matskaſi ad Sacratiſſimam Imperatoriam Majeſtatem expediunt, *ne è fortalitiis Tranſylvanicis præſidia educat, quin potiùs bellum renovet, ſuppliciter obteſtantur, Patre Martino Kaſzoni, qui jam pridem per defunctum Principem Keményium Viennam expeditus, nondum redierat, diligentiſſimè cauſam hanc promovente.*

Paucaſque poſt ſeptimanas Volfgan-

gus iterum Betlenius communi quaſi Statuum nomine (ſed illis nec conſciis, nec approbantibus) ad ſolicitanda per eoſdem miſſus auxilia, promiſſisque (ut progreſſus rerum docuit) procul dubio oneratus ad ſuos rediit.

Princeps interim Apafius, ſuis ac Kucsuk Memhet Paſſæ aſſecuratoriis literis, ad eos qui Gôrgenyini morabantur proceres miſſis, ad ſe Seſpurgum evocat, arcemque prædictam ab iis deditione recipit.

Ad Sacratiſſimam præterea Imperatoriam Majeſtatem, quamvis jam pridem expeditus ejus legatus Gregorius Sároſi nondum rediiſſet, ſuo ac Statuum nomine, *Stephano Daniel procere nihilominus miſſo, pro paterno erga afflictiſſimum Tranſylvaniæ regnum ejus patrocinio demiſſiſſimas agit gratias; ingentem regni, quòd ſpe ſuccurſûs ſuæ Majeſtatis, oblatam ab Ottomanicâ Portâ rejeciſſet pacem, eodem, occulto Dei judicio, non ſuccedente, cen-*

tum

tum ad minimum Chriſtianorum millia amiſerat, deflet ruinam, reliquias afflictiſſimi regni, tot afflictionibus prius exantlatis, inevitabili ſemet ſubmiſiſſe jugo ſignificat, ſolam fortalitiorum Tranſylvanicorum præſidiis ſuæ Majeſtatis munitorum expugnationem, de quâ iterata jam ſuperveniſſe mandata, reſtare, cui malo de educendis illinc præſidiis ſuæ Majeſtatis ordinantiam ſolam poſſe mederi, aliàs ne ingreſſus Ali Paſſa eas expugnet, occupetque, maximè metuendum ſcribit, ſe in eo eſſe ſtatu, qui nec juſſa detractare, nec quicquam agere volenti præſcribere poſſit. Ne itaque jubente barbaro quod ſuæ Majeſtati diſpliceret facere cogerentur, demiſſiſſimè hæc notificare voluiſſe. Expeditus legatus per complures Viennæ moratus menſes, cum exiguo (ut inferiùs patebit) fructu menſe tandem Aprili rediit; Pater enim Martinus Káſzoni prædictarum perſonarum, imò (inſciis illis) regni Statuum

nomine, contrariam non deſtitit promovere cauſam.

SECTIO XXIV.

IMportuniſſimè interea Principem Apaſium (nec ſine minis) ad fortalitia præſidiis Germanicis munita obſidenda urget Kucsuk Memhet Paſſa, Ali Paſſa quoque nomine Imperatoris ſui idem ſeverè imperat, quibus inopiam (tempore hyemali) pabuli cauſatus, antequam herbæ in campis proveniant, bellum minimè poſſe gerere reſpondit, dilatoque per hanc moram negotio, reſolutio interim ſuæ Majeſtatis magnâ cum ſpe expectatur.

In hybernaq; inter Saxones exercitus Turcicus diſtributus, Princeps Apaſius cum Kuçsuk Memhet Paſſa, in oppido Nagy Sink (quod unico Fogaraſino diſtat milliari) ſubſiſtit.

Gregorius interea Betlenius, ac Joannes Szentpáli, qui hactenus arci Fogaras præfuerant, traditâ Principi Apaſio

ſio arce , ad obſequium ejus firmiſſimo ſe obſtringunt juramento ; Germanicum præſidium ſalvum in Hungariam dimiſſum, quibus Commiſſarii dicti duo proceres à Principe dati, ipſi tam longæ (quâ de causâ ſit) conſcii moræ, nondum ad obſequium Principis, cui juraverant, rediêre.

Franciſcus Kereſzteſi, Conſiliarius, qui arci Dévenſi præerat, traditâ ſimiliter arce , ad Principem Apafium ſe confert. Lacrymoſæ exque continuæ, per totam hyemem ruſticorum, nobiliumque in viciniâ Claudiopolis degentium, qui excurrentibus indeſinenter præſidiariis , omnibus ſe per eos exutos bonis deflebant , non deerant querelæ.

Cui malo placidis regni Status volentes mederi modis, Commendantem Claudiopolitanum, ut ab excurſionibus ſuos contineat, per literas modeſtiſſimis rogant verbis. Eum ac ſuos, nec Sacratiſſimâ Imperatoriâ Majeſtate jubente, nec requirenti-

bus Statibus ipſis, ſed per Principem ſaltem Keményium, in civitatem prædictam collocatos, quo è vivis ſublato, nullam ipſis illic ulteriùs moram trahendi impoſitam eſſe neceſſitatem, aſſerentes, amicabiliter quapropter tutum ac honeſtum illi offerentes egreſſum, ne potentiſſimâ Turcarum natione jubente, quod ipſiſmet maximè diſpliceret, id tandem facere cogerentur.

Verùm ille, (cui nomen David à Redano) ſeu fidelitatem erga ſuam Majeſtatem, ſeu illud ſummum militiæ genus putans, immodeſtiſſimis, ac nunquam per quempiam mortalium contra regnum Tranſylvaniæ (in quacunq; fortunâ) prolatis reſpondet verbis, quod ut lectorem minus lateat, verbotenus inſerere placuit.

Spectabiles, Magnifici, Generoſi, Egregii & Nobiles, Prudentes item & Circumſpecti Domini mihi obſervandiſſimi.

Quam-

QUamvis literæ, quæ 26. Febr. nec conſuetis regni ſigillis ſint firmatæ, nec ordinariâ trium Statuum unione corroboratæ, tamen prout mihi licitum eſt, debito cum reſpectu juxta Magnificentiarum veſtrarum merita reſpondere non prætermitto: Tranſeant interim pacta & vincula unionis cum Sacratiſſimo Cæſare ſtipulatæ, ad quæ per inſtantiſſimas totius regni ſupplicationes Clementiſſimus Imperator permotus, quantum pro Celſiſſimo Principe auxiliando impenderit, quantaque ejus exercitus ſuſtulerit, in interno Magnificentiarum veſtrarum corde non latebit, ſi tamen juſtis deſideriis felices non ſucceſſerunt eventus, cauſis ab Auguſtiſſimi Cæſaris bonâ mente longè remotis tribuendum. Execrandum enim proditionis ſcelus in ultimâ belli expeditione omnibus ſatis innoteſcit, quod quamvis ego ſilentio obtegam, tamen deluſæ patriæ ſpes, proditi Principis exitium, derelicta Chriſtianitas in æ-

 ternum

ternum univerſo orbi teſtabuntur, interdum ſi pejora mala miſerando huic regno ſuperſtiterint, ſibi ipſis juſtè imputandum; vi enim non coacti, ut demonſtrant, ſed vel vili timore, vel pravo naturæ inſtinctu impulſi, propria ſuorumque confederatorum damna perquirunt; Quod præſidium huic urbi impoſitum, non tantùm Celſiſſimus Princeps Joannes Kemény, ſed ſufficientes regni magnates, quomodo, quibuſque conditionibus (nempe juxta Ziglizianas) pro victu factum ſit non ignorant. Sed quod meum tantùm particulare ſpectat juramentum, unà cum meis Celſiſſimo Principi præſtiti, in cujus fidelitate conſtans, nec minis perterreſiam, nec ullo pacto retrocedam, conſultant quos debent conſulere Magnifici Domini, mei enim Principales non procul abſunt, interim nec ruinam, nec deſolationem hujus diſtrictûs exopto, dummodò obligatum proviantum præſidiariis non impediatur, imò ordinatè

alimen-

alimenta, de quibus hinc tria ſeu quatuor milliaria diſtantes pagi & vici ſatis abundant, ſubminiſtrarentur, præcipuè dum juſtæ exponuntur petitiones, ſic excurſiones removebuntur, quæ nonniſi neceſſariæ præſenti tempore permittuntur, nec uſque adhuc apparuit quòd aliena bona retinerentur, & ſi aliquid ſub ſigillo occluſum eſt, urgente abſque neceſſitate non appropriabitur, quam tamen Deo favente non tam citò ſpero adfuturam. Quòd deinde homines Chriſtianæ gentis obnoxii, gentiliſque populi fautores caſtigentur, durum nulli unquam fore arbitrarer, imò tales aliquando impunitos non relinquo, ne juſtitiam credant ſemper dormituram. Sed quàm maligna illorum dolenda cæcitas, quorum Chriſtianos paganis non pudeat æquiparare. Adducant illi à Germanis conculcatos nobilium ordines, trucidatam, ſeu in æternum captivatam regni plebem, exuſtam provinciam. O miſeram amicorum conditionem!

N 6 *qui-*

quibus ſummâ adjudicatur barbarie, tritico, farinâ, bove, ultimâ ſtipulatis penuriâ, iis uti, quæ tantùm natura ad vitam ſuſtentandam decrevit, dum paganis minimo ipſorum nutu ad illorum adimplenda expoſtulata abundè ſatis conſulatur: Civium opes & ſubſtantias ex urbibus extorqueat Turca, filios veſtros perpetuo vinctos compede in exteras regiones extrahant barbari, incendiis, rapinis, captivitatibus, domos, templa, regnum depopuletur Scytha, quòd ab hujuſcemodi facinoribus profectò abhorret Chriſtianus, nec talia Chriſtianam mentem uſque adeò cogitaſſe compertum eſt. Non ergo in talia horrenda mendacia inconſideratè præcipitandum. Verùm hoc tantum, inauditum, deteſtandum, inhumanumque invenio, ullâ ſine causâ noſtros amicos, vel qui ſaltem deberent eſſe, ſeveris ordinationibus indicere, jubere, cogere, ut milites pro bono tantùm totius Chriſtianitatis in hoc regnum immiſſos, profligent, captivent,

ptivent, atq; ad illorum ultimam perniciem pervigilent, ſed ad damna noſtra conſurgite! beneficii immemores, Chriſtiana auxilia à veſtris Magnificentiis ardentiſſimè expoſtulata, delege agite! ſic enim alia, in aliis veſtris neceſſitatibus, vobisipſis auxilia comparabitis; Sic enim auguſtiſſimum Imperatorem præmiſſa expeditione, Fogaraſinum & alia ab inimici communis aggreſſione conſervata fortalitia remuneramini. Profectò non ampliùs clamoribus veſtris aperientur aures, ſurdaque Chriſtianitas juſtis veſtris impoſterum conſolabitur punitionibus. Talia igitur Magnificos Dominos obteſtor ut meditentur, medeantur, jugumque huic regno imponendum ab infidelibus generosè excutiant, puſillanimo timore exuto rectam imbuant voluntatem, cui innixi, ſimul unanimes & conſtantes ad libertatem patriæ, ad bonum regni, ad Chriſtianitatis augmentum contendant, diuque valeant. Claudiop. 9. Martii, 1662.

Spectabilium, Magnificarum, Generoſarum, Egregiarum ac Nobilium; Prudentum item & Circumſpectarum Dominationum veſtrarum, ad officia paratus. A Rejdan.

Movêre hæc Status regni, per eoſdemq́ue reſcriptum ipſi in hæc verba.

SECTIO XXV.

Magnifice Domine nobis obſervandiſſime,

Modeſtiſſimis noſtris literis, non pridem veſtræ Magnificentiæ tranſmiſſis, ſperabamus communi conſultū fore utriuſque partis quieti, verùm literis veſtræ Magnificentiæ ſub dato 9. Martii ſcriptis, ad nos perlatis, præter omne meritum & expectationem noſtram, immeritas exprobrationes, viriſque vel mediocribus indignas dehoneſtationes experimur; Diu quocirca inter nos fuit conſultatum, utrū modeſtiæ litando nihil reſpondere, aut immeritas ſugillationes, juſtis conducibiliùs ſit refellere reſponſis, tandem prævidentes, nihil reſpōdēdo aſſenſum videbimur cōtra nos

nos objectis præbere enormitatibus, poſterius ſequi placuit. Sacratiſſima Imperatoria Majeſtas, abſit ut per nos dicto vel facto unquam læſa ſit, aut lædatur, cujus clementiſſimam in promovendis noſtris rebus opem nunc quoq; iteratis exoramus legationibus. Execrandum in ultimâ belli expeditione proditionis ſcelus, quibuſnam objiciat ipſe novit, cui pugnæ (aut veriùs fugæ) pauci noſtrûm interfuerunt, ſi verò proditione illa clades eſt illata, procul dubio officiales, qui exercitui præerant, nec alius quiſpiam, id patrare potuerunt, cum in poteſtate eorum (non aliorum) erat, tam regere ſibi parentes, quàm cum iisdem pro fidelitate domini ſui fortiter pugnam capeſſere. Quis quæſo vetuit eos viriliter rem gerere? Quis è manibus pugnantium excuſſit arma? Nos longè aliter in his omnibus ſentimus, à paucioribus, nec validioribus, dum tot viros fortes fuſos audivimus, occultiſſima Dei judicia cum tremore intuemur. Niſi enim panico fermè omnes timore perculſi, incruentam hoſti reliquiſ-

ſent victoriam, ſe impares fuiſſe, fatentur ipſi victores: Pejora præteritis, fatemur, metuimus, non minimã iis præbente occaſionem, præſentiâ, excurſionibusq; veſtrarũ Magnificentiarum è civitate tam debili, & facile periturâ. Juramentum (quo Celſiſſimo Principi jam defuncto ſe obſtrictum prætendit) quo pacto poſt deceſſum ejus, niſi in eo ubi eſt ſeculo continuare poſſit nõ videmus. Dum veſtra Magnificentia prolixè exaggerat, multa millia noſtrorum per potentiſſimam Turcarum nationem in captivitatem aſſerta, nec tale quidpiam per dominos Germanos patratum, bonâ pace veſtræ Magnificæ dominationis verum dicere liceat, hoc ipſum nos quoq; gementes querimur; Certum eſt, potiorem regnicolarum partem in captivitatem eſſe abductam, nec veſtris Magnificentiis, nec alio quopiam, ipſis, ac nobis opem ferre volente: nec poteſt quiſpiam inficiari, id ſolùm potentiſſimæ nationi in hoc regno non licuiſſe, quod non libuit; Lubet audire, quo pacto, vel ſaltem exercitui Turcico nunc in viſceribus regni hærenti veſtræ Magnifi-

centiæ pares ſe præſumant, nedum numeroſiſſimo Ali Paſſæ exercitui, in confiniis regni erectis oculis rebus Tranſylvanicis invigilanti, quomodo eos proditores accuſatis, qui à vobis minimè defenſi, in faucibusq; potentisſimæ nationis relicti, incendia, ac devaſtationes patriæ noſtræ prius ſuſtinuimus, ac tandē inevitabili noſmet ſubmiſimus jugo? Nec inficiamur, quod inter tot ruinas reliquum nobis fortuna fecerat, ab iis qui nobis (etiam ſi maximè velint) opitulari minimè poſſunt, conſumi ægrè ferimus; Quæ omnia cum in prioribus noſtris literis modeſtiſſimè ac verisſimè ſcripta ſint, mendacii propterea impudenter arguere, perfrictæ eſt frontis. Veriùs nos exclamare poſſumus. O miſeram amicorum conditionem! Quippe dum tam incolumitati veſtrarum Magnificentiarum, quàm ſaluti civitatis, imò totius regni conſulere volumus, tam inhumaniter tractamur. Si ab iis, qui barbari audiunt, tam inhoneſtas accepiſſemus literas, non miraremur, ſed è natione benè moratâ, ac cultisſimâ extitiſſe quem-

piã, qui tam procaciter abutatur ſtilo, non immeritò ſtupore dignum. Monemur per veſtram Magnificentiam, ut excutiamus jugum, cujus quæſumus ope? omnibus Chriſtianorum conatibus occulto Dei judicio in fumum abeuntibus; Nobis, niſi perire malimus, præſenti imperio parendum eſt. Sed verbis ulteriùs digladiari nolentes, denuò veſtram Magnificentiam (ſi tamen ſalutare conſilium obſtinato præbere fas eſt) amicabiliter monemus, cedat urbe tam debili, ne provocet ad proprium, & ejus exitium potentiſſimam nationem, quæ ſi obſidionem ejus inchoaverit, minimè in eo quid agat, à nobis ſibi præſcribi patietur; Teſtamur Deum, exitio veſtrarum Magnificentiarum non inhiamus, imò liberum, honeſtum, & ſecurum paſſum procuraturi ſumus, ſin minùs, ut ad oblatas, ac contemptas, nunc conditiones, tunc recurſura erit veſtra Magnificentia, dum nec noſtrum erit dare, nec ejus accipere, prævidemus. De cætero eidem proſperam valetudinem precamur. Datum in Generalibus noſtris Comitiis, &c.

SECTIO XXVI.

NOndum Stephanus Daniel redierat Viennâ, dum Simonis Keményii, fato functi Principis filii, Claudiopolim, Szamoſujvárinum, ac in arcem Betlenianam directæ literæ intercipiuntur, in quibus ad præfixum ab ipſo diem (de rebus communem, ut aſſerebat, regni utilitatem ſpectantibus) tractaturi, Aranyas Medgyeſinum in Hungariam evocantur Status ac proceres regni, quorum quicunq; in perſonâ intereſſe non poterunt, ut per literas proprio ſigillo munitas ſe ſiſtant, admonentur, Illuſtriſſimum ac Reverendiſſimum Dominum Franciſcum Szent-Györgyinum, electum Epiſcopum Váczienſem, ac Præpoſitum Poſonienſem, Conſiliarium & Legatum ſuæ Majeſtatis affuturum; Cujus quo major ſcriptis fides in Tranſylvaniâ adhiberetur, paria literarum Patris Martini Káſzonienſis, qui de his omnibus

bus per literas Vienniâ ipſum informârat, tranſmiſſa, quarum continentia hæc erat.

Illuſtriſſime Domine: Deus veſtram Illuſtriſſimam Dominationem, eoſq; qui Deum & Chriſtianitatem venerantur, Spiritu ſuo ſoletur, ad felicioraque traducat tempora.

Trinas poſt deceſſum deſideratisſimi mei Domini, accepi veſtræ Magnificentiæ literas, emori quidem non erat in poteſtate meâ ſitum, qualiter tamen res affecêre, præſentes veſtræ Magnificentiæ ſervi teſtificari poſſunt; Charisſimi mei Domini dilectisſimæ proli quacunq; in re potero, me fidelisſimè ſerviturum ſemet aſſecuret, rogo, nec me ingratum, aut inconſtantem quiſquam deprehendet. Quantum verò negotium præſens ſpectat, primis veſtræ Magnificæ Dominationis literis acceptis, de non educendis ſine ſecuritate veſtrarum Magnificentiarum, quin potiùs augendis in Tranſylvaniâ præſidiis, ſuæ Majeſtati interceſſi, ſimul & obtinui. Certè non

non educentur, quinimò augebuntur. Res Huſztienſes non ſunt ægrè ferendæ, quicũq; Chriſtianitati adhærebunt, damno ibi minimè afficientur. Qui verò ad Turcas deſciverunt, de bonis eorum providendũ eſt. Sacratiſſima Imperatoria Majeſtas veſtram Magnificentiam, cum eodemq; conſentientes benignitate proſequitur. Solennem ad eandem nunc expedit legationem, Illuſtriſſimum nempe Dominum Franciſcum Szent-Györgyium Epiſcopũ Váccienſem, ea quidem authoritate, ut rectà Aranyas Medgyeſinum eat, ibidemq; (aut in alio, ſi placuerit, loco) cum veſtra Magnificentiâ, Chriſtianitatique adhærentibus fratrib9, de eo, quiſnã in Principẽ Trãſylvaniæ eligatur, tractet, imò electio in præſẽtiâ ipſius effectuetur, qui veſtigiis inæſtimabili noſtro damno defũcti Principis inſiſtere, tractatusq; hactenus concluſos continuare valeat, eligendus eſt; Electio in toto ad arbitrium veſtrarũ Magnificentiarum rejecta eſt; Liberam Principes eligendi facultatem ſua Majeſtas regno eri-

eripere non vult ; Ut recens eligendus Princeps, veſtigiis defuncti deſideratiſſimi Principis in omnibus inhæreat, hoc unicum requiritur. Homagium fidelitatis ſua Majeſtas à Principe novo, aſſeclisq; ejus exiget, qua in re, aliiſq; honeſtis conditionibus, refragari non congruit, quoniam poſtulata ſuæ Majeſtatis certe ſunt æquiſſima. Ex legato hæc omnia manifeſtius intelligere poterit.

Veſtræ quoq; Magnificentiæ in bonâ formâ aſſecurationē per legatum à ſuâ Majeſtatate obtineant, requiritur hoc unicum, ut Princeps eligendus veſtigiis defuncti inſiſtat. Legato ſuæ Majeſtatis, omnia ex aſſenſu veſtræ Magnificentiæ, & ſibi adjunctorum facere demandatum eſt.

Quoſcunq; itaq; Medgyeſinum convocare poterit, nō prætermittat, qui perſonaliter intereſſe non poterunt, per literas ſigillis munitas ſe ſiſtant, (verbo) animos hominū in electione bene diſponere nitatur. Expenſa præſenti in negotio non eſt curanda. Quem Tranſylvanorum adiit tam ſolennis ſuæ Majeſtatis legatio ? hoc eſt exem-

plum primum; Res exigit, ut præſtet ſe virum; Veſtram Magnificentiam obteſtor per Deum, ſimili, ac Imperatorem ipſum, honore afficiat legatum ſuæ Majeſtatis, ejuſq; homines. Literas haſce in paribus communicet cum fratribus, animet & aſſecuret eoſdem. Arcem Devam manutenere ſtudeamus. Re cum Domino Stephano Petkio communicatâ ad ſe eum accerſat. Similiter Dominos Dionyſium Bánfi, Stephanumq; Ebenium. Ex literis ſuæ Majeſtatis pleniorem poterit habere rerũ informationem, quas (ſi voluerit) per varia paria evulget in Tranſylvaniâ, uno intercepto ne res occultari poſſit. Areſtatus cum Turcâ Apafii nuncius, ne audientiam à ſuâ Majeſtate habeat, unanimiter concluſimus. Per Comitem tamen à Lobkovicz verbotenus, aut in ſcriptis, reſolutionem hanc habiturus eſt. 1. Apafium ſua Majeſtas, tanquam contra conſtitutiones regni per Turcas Tranſylvaniæ impoſitum Principem, non agnoſcit. 2. Quoniam licet metu armorum Turcicorum per nonnullos fuerit electus, ac-

ceptatio tamen veriùs quàm electio dici poteſt. 3. Quia magnā Tranſylvaniæ partem Turcis ſe daturum promiſit, imò annuendo etiamnum donavit. 4. Quia contra ſuam Majeſtatem arma ſe moturum, ſaltem Turca ipſi patrocinetur, ſpopondit. Monet quocirca eundem ſua Majeſtas, ab incepto deſiſtat, alioquin mavult omnium ditionum jacturam facere, quàm hæc & ſimilia pati, quoniam brevi non Chriſtianum, ſed Turcam Tranſylvaniæ præfuturum, acta Apafii teſtificentur. Summa ſummarum. In rebus præmiſſis, ingenia hominum diſponat. Balthaſarē Matskáſium, & Franciſcum Jeneium cum Legato ſuæ Majeſtatis expedivi, quos præmittere, per eoſq; de rebus neceſſariis veſtram Magnificentiam informare poterit. Archiepiſcopum Strigonienſem, Franciſcum Nádaſdium, totamq; ſuæ Majeſtatis aulam, ſimili ac erga piæ memoriæ defūctū Principem amore affici ſciat. Archiepiſcopus præ cæteris totus eſt pater veſtræ Magnificentiæ. Ego hic Viennæ ſubſiſtam; Præſtolor adventum domini Volfgangi

gi Betlenii; in rebus parvi momenti proprium ne fatiget hominem, Comes à Vallis, literas per Poſtas tranſmittere poterit: Per Samſondium omnia nunciavi, cui indubitata adhibeatur fides. Somnum excutiat ex oculis oportet, de ſecuritate tam privatâ quam publicâ cum Legato cõcludat; Singulis hebdomadis de progreſſu rerum me certificet, quod ſcire multum intereſt. In electione hæc obſervet; Ipſe cum fratribus Principem eligat, ſua Majeſtas confirmatura eſt. Itaq; ante adventum legati, cõvocandi eſſent fratres, concludendumq; de eligendo Principe, quo ſuperveniente coctus ſaltem cibus apponendus eſſet menſæ, non ſolùm fideles ſunt ſolicitandi, verùm qui ad Turcas deſciverunt, ii etiam ut ad fidelitatem redeant, monendi ſunt. Calamum ingeniumq; meum multa excedunt, faciat ſecundum prudentiam ſuam. De adventu legati ſuæ Majeſtatis, præſidiarios, officialeſque eorum, ſignanter autem Devaienſes certificet. Obteſtor per Deum veſtram Magnificentiam, cum le-

gato tanquam viro pio, & ſincero, ſincerè agat, ſinçerè enim eſſe expeditum à ſuâ Majeſtate, credat. Deus adſit eidem. Viennæ 28. Febr. An. 1662. Veſtræ Magnificentiæ humilimus ſervus & Sacerdos, Martinus Káſzoni.

SECTIO XXVII.

PErlectæ in Comitiis interceptæ cum paribus literæ, in ſpem denuò erexêre moderni Principis æmulos, qui tamen vel in ſtatu privato, perilluſtri ac antiquiſſimâ magnatum familiâ ortus, meritò ipſis præferri poterat. Stephanus Petkius, qui Principe Keményio poſtremum in Tranſylvaniam ingreſſum moliente, non ſatis ſanus, in arce Huſztienſi remanſerat, ut Comitiis ab ipſo (ut ſperabat) Aranyas Medgyeſini celebrandis intereſſet, ſolicitatus à Simone Keményio, ſed ille provectæ jam ætatis, nullo intentionem eorum fundamento niti perſpiciens, puerilibus rebus immiſceri erubuit, paucoſque poſt dies Tranſylva-

nĩam ingreſſus Principi Apafio reconciliatur.

Adfuit ad præfixum dictus ſuæ Majeſtatis legatus Franciſcus Szent-Györgyius diem, honeſtiſſimeq; à Principiſsâ viduâ, Simone Kemény, ac tribus adoleſcentulis Tranſylvanis excipitur, nec per literas (præter eos qui Betlenianâ ac Szamoſujvárino arcibus ſe incluſerant) quenquam Tranſylvanorum præſentem cernit, quod a promiſſis patris Martini Káſzoni, qui univerſos regni Status, ac proceres, in alio Principe eligendo conſenſuros ſpoponderat, longè diverſum erat; Deſtitutus iis, quibuſcum de electione alterius Principis tractandum erat, occulto priùs (ob idq; ignoto) cum Simone Kemény io colloquio habito, Huſztinum, ad Comites Franciſcum & Ladislaum Redei ſe confert, *ibi* (vir facundus) *de propenſo erga Tranſylvaniam, ſignanter autem præfatos Comites ſuæ Majeſtatis animo multa præfa-*

tus, tandem (ejus quaſi nomine) alterutri eorum principatum Tranſylvaniæ, (nullis tamen Credentionalibus exhibitis literis) offert, qui pro verbis, honeſtiſſima dantes verba, non indonatum dimisêre. Unde Szakmarinum regreſſus, complures illic moratur ſeptimanas.

Iterata iterum incipiente vere ad Principem Apafium, ac regni Status, de fortalitiis ſuæ Majeſtatis præſidiis munitis, obſidendis expugnandisque ab Ali Paſsâ ſupervenêre mandata, in quibus (niſi dicto audientes eſſent) manifeſtam cum Sacratiſſimâ Imperatoriâ Majeſtate colluſionem ſe deprehendere ſcribit.

Terruêre hæc Principem ac regnicolas, longioremque dilationem exitioſam rati, unà cum Kucsuk Memhet Paſsâ, Szamoſujvárinum verſus adeò lentiſſimo ducunt exercitum, eumque tormentis minimè inſtructum paſſu, ut duodecim milliaria viginti conficerent diebus,

diebus, reſolutionẽ interea benignam ſuæ Majeſtatis, per Stephanum Daniel ſuperventuram, magnâ ſpe præſtolantes, illucque tandem appellentes, quadrante ab arce Szamoſujvár milliari juxta pagum (Mikola dictum) locavêre caſtra, quo poſt diuturnam expectationem, dictus Stephanus Daniel, hanc ſuæ Majeſtatis reportavit ſcriptotenus reſolutionem.

Sacratiſſimæ Cæſareæ Regiæque Majeſtatis Domini Domini noſtri Clementiſſimi nomine, Egregio Stephano Daniel præſentibus ſignificandum: Prælibatam ſuam Majeſtatem, ſingula per ipſum propoſita clementer intellexiſſe, nil itaque magis in votis habuiſſe, quàm ut Tranſylvaniæ, ac in ea Chriſtianitati, in perturbato hoc, & afflicto rerum ſtatu, quàm optimè conſuleretur, ac ſubveniretur, quemadmodum in futurum etiam eam daturum eſſe operam, ut pro paterno ſuo, quo in dictam Tranſylvaniam, & in eâ Chri-

ſtianitatem ſincero fertur zelo & affectu, conſervationi ejusdem (quo in priſtino ſtatu vivere, privilegiis & immunitatibus ſuis inperturbatè frui poſſit) omnibus opportunioribus mediis, ubicunque neceſſitas poſtulaverit, clementer proſpicere valeat.

Quantum porrò ad fortalitia, in præmemoratâ Tranſylvaniâ præſidiis Germanicis munita attinet, ſiquidem non minùs eorundem, quam univerſæ Chriſtianitatis conſervationi tantum momenti interſit, ſuam Majeſtatem eadem per hoc ſibi minimè vendicare, quin præmiſſum duntaxat in finem ſecuritatis conſervare, ceſſantibusq; periculis inde dicta ſua præſidia educi facere velle. De reliquo idem Stephano Daniel ſæpefata ſuâ Majeſtate gratiâ & benignitate ſuâ Cæſareâ Regiaq; Majeſtate clementer propensâ manente. Per Sacratiſſimam Cæſaream Regiamque Majeſtatem. Viennæ die 15. Menſ. Aprilis, An. 1662. Steph. Orban.

Quæ

Quæ ſuæ Majeſtatis reſolutio, conditionalis quamvis, valdeque circumſcriptiva videretur, nihilominus iteratâ legatione, expoſitis in rei veritate regni difficultatibus, uberiorem Status regni ſuæ Majeſtatis benignitatem obtenturos ſe rati, acquievêre.

Kucsuk Paſſa tormentorum interea, non ſine minis, urget advectionẽ, quo jubente, ne nihil feciſſe Status viderentur, poſt trium ſeptimanarum moram, duo Gôrgényino advexêre tormenta.

Obſidionem prætereà contra arcem Szamoſujvárienſem, quæ centum triginta ſeptem (non ampliùs) Germanorum, paucorumque Hungarorum peditum præſidio erat munita, molientem, munitiſſimam, inſtructiſſimamque aſſerendo arcem, eluſêre; Ut Claudiopolim potiùs, in quo firmius erat præſidium, obſideret ſuadentes, qui perſuaſus, nec formali obſidione, nec repentino cum univerſis copiis inſultu eâ tentatâ, velitatione etiam (e-

rumpentibus ad abigenda pecora ex arce præſidiariis, Turciſque recuperare volentibus) unicâ ſaltem inſtitutâ cum Principe Apafio, Claudiopolim verſus motis illinc caſtris, quatuor diebus confecto tam brevi itinere, inter Claudiopolim oppidumque Szamosfalva locat caſtra.

Quo paucos poſt dies, literas ad regni Status, Principemq; Apafium Ali Paſſa mittit; *Ut ſufficienti tormentorum apparatu Claudiopolim oppugnent, ſimul & expugnent, imperat; alioquin ſemet cum univerſis ingreſſurum copiis, expugnataque dictâ urbe, nunquam Hungaris redditurum jurat.*

Nec Kucsuk Memhet Paſſa inhoneſtis (tanquam barbarus, inter eoſq; beſtia veriùs quàm homo) verbis, rem urgere deſinit; Adducta quocirca Fogaraſino tria majora, duoque minora tormenta, cum apparatu mediocri; Quæ præ manibus habens dictus barbarus, obſidendarum prorſus ignarus urbium,

urbium, alieni autem conſilii temerarius contemptor, Claudiopolis inſtituit obſidionem : *Locatis in ſpecificato loco caſtris, Valachis verò inter oppidum Fenes ac civitatem ab occaſu ſolis reſidere juſſis, ipſe cum nonnullis ſuorum priùs circumſpiciens urbem, juxta hortum ubi plerique ſepeliri conſuevêre, à meridie ſitum, erecto aggere, duobusq; collocatis tormentis, non murum, ſed ædificia domorum, nullo cum præſidii damno quatere incipit.*

Quarto rurſus die, è regione propugnaculi (ſartorum dicti) quo firmius civitas non habet, altero erecto aggere, tormentiſque reliquis illuc collocatis, murum dicto propugnaculo conjunctum quatit, plures tamen undiquaque in civitatem, quàm contra murum faciens exploſiones, quippe qui Principis Apafi tormentorum magiſtris rejectis, ſuiſque ejus artis prorſus ignaris ſubſtitutis, cuſtodiaque tormentorum Janizaris commiſſa, ſolo tormentorum boatu

Claudiopolim ſe obtenturum crederet, quibus tormenta ſine artificio implentibus, ſimul & explodentibus totam plerumq; civitatem globi prętervolabant, tormenta quoque plus juſto onerata rumpi, inutiliaque reddi neceſſe erat.

Deliramenta hæc præſidio ſimul & Hungaris meritò videbantur; Verùm ad requirendam denuò per literas ac legatū ſuā Majeſtatem tempus hac occaſione ipſis ſubminiſtrari, lætabantur.

Commendans interea Claudiopolitanus David à Redano, nullas (ubi murus quatiebatur) extrinſecus facit munitiones, ſed tanquam occupato, aut confeſtim occupando muro, tranſverſas in urbe foſſas, aliaque in extremitatibus rerum à recentioribus excogitata erigit.

SECTIO XXVIII.

MEmorabilis præterea ſub eadem obſidione contigit caſus; A Chriſtianiſmo ad ſuam hæreſim quampluri-

plurimos pellecturus Kucsuk Memhet Paſſa, producto vexillo, quicunque Chriſtianorum ſub auſpiciis ſuis potentiſſimo Imperatori militare voluerint, quinq; ſingulis menſibus, præter gratuitum commeatum, iis imperiales, ſe perſoluturum promittit.

Inventique intra paucos dies tranſfugæ triginta octo, qui magnâ à Turcis cum ſolennitate orco initiati, ex ipſiſmet præpoſito eorum Capitaneo, infra aggerem, ubi tormenta locata erant, in foſsâ quadam recens verſus urbem promotâ locati.

Ignari horum præſidiarii (divino procul dubio impulſi zelo) eruptionem contra tormenta moliuntur, quibus propoſito ſuo potiri ſtudentibus, prædictam transfugarum cohortem prætergredi neceſſe erat, eoſque tanquam in altâ pace ſopitos nacti, Capitaneo cum viginti ſeptem ſociis tranſfugis occiſo, vexilloque ipſorum rapto, feliciſſimê, faciliimeque, ante-

quam ſubveniri poſſet, in urbem rediêre.

Juſta & præpropera ultio divina. Nullus præter transfugas eo die cæſus. Exhilarati incruentâ victoriä præſidiarii, alteram paucos poſt dies majori cum apparatu tentant eruptionem, claviſque ferreis, quibus tormentorum foramina obſtrui poſſint, ſingillatim equitibus diſtributis, plus juſto poti tormenta verſus audaciſſimè prorumpunt, ſed infeliciori exitu. Intenſiſſimæ enim à Kucsuk Memhet Paſsâ diſpoſitæ erant excubiæ, ipſe toto exercitu equos frenatos habere juſſo, cum primoribus ſuorum Baccho libabat, perlato itaq; ad eum eruptionis rumore, primus ipſe equum inſiliens, adeò vehementi in excurrentes provectus eſt impetu, ut Capitaneo cum nonnullis cæſo, diſſipataque totâ Germanorum cohorte, mixti cum iis Turçæ gladiis rem gererent, fugâ itaque verſus urbem,(ubi extra portulam Muſquetarii

pedi-

pedites in ſubſidium locati erant) ſibi conſuluêre, exploſiſque dicti pedites ſclopetis, nitebantur equitatum eripere periculo, ſed Turcæ iis mixti, contemptâ ſclopetorum procellâ acerrimè inſiſtentes, eos quoque in fugam compulêre, quibus niſi propinquitas urbis ſaluti fuiſſet, de omnibus actum erat.

Sequenti die Commendans urbis ſepulturam cadaverum, ſignanter officialis demortui, qui illuſtri erat ortus familiâ, per literas à Principe Apafio petit, à quo tanquam in re Chriſtiano non denegandâ facilè fuiſſet aſſenſum; Verùm Kucsuk Paſſa (per quem res erat geſta) minimè vel in re exili ſibi præſcribi permittens, renuit, *Commendantique, ut ſe virum præſtet, armiſque ſuorum recuperet cadavera, nunciat.* Inſpectanteque, ſed prodire non auſo præſidio, cadavera in caſtra tranſportata, ante tentorium proprium relinqui jubet, ubi triduo jacuêre inſepulta, fœteſcentiaque ex permiſ-

ſione ipſius per Hungaros humata.

Phrænetizante veriùs, quàm obſidionem continuante, per complures ſeptimanas Kucsuk Membet paſsâ, dum ſatis magnam pulveris copiam imprudenter abliguriviſſet, Principe inopiam ejus prætendente, nec ampliùs adminiſtrare volente, tormenta inſuper plus juſto per ſuos (arcis ejus ignaros) onerata, vitium feciſſent, ex prædictis aggeribus in caſtra reductis iis, novum denuò à Septentrionali urbis parte erigit aggerem, exilibuſque duobus tormentis, quæ non magnam requirebant pulveris copiam, illuc translatis, contra molendinum ac portam exploſiones faciendo, plus quàm in totâ hactenus præſtiterat obſidione, peperit obſeſſis negotii.

Dionyſius Bánfi, quem ex fugâ in arcem Betlenianam ſe recepiſſe, adjunctiſque nonnullis, adverſatum hactenus Principi Apafio ſcripſimus; Iteratas ineunte vere nonnullis cognatorum

rum ſuorum, qui in caſtris erant ſcribens literas, *ſi dictum Principem coram alloquendi ſibi facultas daretur, donataque per Principem Keményium ipſi bona poſſidere liceat, non alienum à concordiâ animum ſuum aperit*, eo Princeps Apafius, mitis ac pacis amans, intellecto, facilè annuit, qui ingreſſus caſtra, *prolixis (ut erat facundus) quàm ſincero erga dictum Principem ducatur affectus, verbis exaggerat, in menſa tandem Principis incaleſcens mero, eos, qui juſſu dicti Principis ipſius literas, quas iis qui contrariam ſequuti erant factionem ſcriptitaverat, intercepêre, immodeſtis afficit conviciis, pluraque prolocutus, cum nonnullis proceribus, qui Principi Apafio ſerviebant, in eodem ſe nunquam victurum regno jurat*; Unde ſuperiorem, imò ne parem quidem eum in Tranſylvaniâ velle pati, manifeſtè aperuit. Quamvis nec ætate, nec opibus, nec rerum geſtarum claritudine pleriſque præferen-

dus

dus eſſet. Patienter tamen hæc omnia audita à Prinçipe Apafio, incolumemque in arcem Betlenianam, unde exierat, remittit, qui per complures ſeptimanas illinc Simoni Keményio miſſitans literas, rebus non pro voto fluentibus, tandem ipſemet ad eum Aranyas Medgyeſinum (ubi apud novercam reſidebat) proficiſcitur.

Interea Illuſtriſſimus dominus Franciſcus Szent-Györgyinus Epiſcopus Váczienſis, poſt longam, quam Szakmárini tranſegerat moram, literas ad Principem Apafium mittens, *calamitates Tranſylvaniæ (propriæ ſuæ patriæ) deflet, ipſius ac Kucsuk Paſſæ ſalvi paſsûs literis, ad eum priùs miſſis, Tranſylvaniam ſe ingreſſurum offert.*

Quem in rebus ad communem paçem pertinentibus aliquid magni momenti moliri imaginans dictus Princeps Apafius, optatas ſalvi paſsûs literas mittit; Verùm dum nonnullas in iis difficultates prætenderet, non ſincerè rem

rè rem ab eo agi ſuſpicio orta.

Quòd juſſu aut nomine Sacræ Imperatoriæ Majeſtatis quicquam tractaturus eſſet, nullam faciens mentionem, tanquam privata perſona ad rem tanti momenti, quæ controvertebatur, definiendam vix idoneus judicatus, nil itaq; ipſi reſcriptum.

SECTIO XXIX.

ALiæ ſub eadem obſidione Claudiopolitanâ tam ad Principem, quàm Status regni ab Ali Paſsâ mittuntur literæ, *in quibus quòd hactenus dictam urbem non expugnaverint, negligentia ſimul & contumacia eos arguit, niſi ad certum, ſive pactis, ſive armis eam recipiant diem, ingreſſurum, occupaturumq; Si verò abſq; ipſius ingreſſu, ſine auxiliaribus Turcarum copiis expugnari, ſive deditione capi poſſit, Tranſylvanis minimè ademptarum, per omnipotentem Deum jurat.*

Comitia quocirca Statibus Regni, de re

de re tanti momenti deliberaturis in iiſdem caſtris celebranda indicuntur, ubi Sacratiſſimam Imperatoriam Majeſtatem, rebus genuinè expoſitis, de educendo pręſidio Claudiopolitano literis humilimè per Generoſum Petrum Fekete, ablegatum requirendam decrevêre, quarum continentia hæc erat.

Sacratiſſima Imperatoria Majeſtas, Domine nobis clementiſſime, benigniſſime.

Teſtata toties erga nos afflictiſſimos veſtræ Majeſtatis paterna benignitas erigit immeritos, ut humilimis hiſce noſtris ſupplicationibus thronum ejusdem demiſſiſſimè adire, luctuoſumq; noſtrum ſtatum aperire non vereamur; Quanta anno proximè præterito (dum veſtræ Sacratiſſimæ Majeſtatis pientiſſimos conatus occulto peccatis noſtris ita promerentibus, Dei judicio, nonnullæ difficultates irritos reddiderunt) ſuſtinuimus à potentiſſimâ natione mala, fatemur, excedit calamum noſtrum, hoc unicum notificare ſufficiat.

Cen-

Centum ad minimum hominum millia nos amiſiſſe, potioremq́ totius regni partem in favillas eſſe redactam, teſtamur bonâ fide; Tot malorum pauci ſuperſtites coacti ſumus inevitabili noſmet ſubmittere jugo. Sed utinam hic fuiſſet malorum finis! Necdum ultio divina afflictionibus noſtris finem imponit, ante proximè præteritos enim menſes, extraordinario viciſſitudinum humanarum exemplo, profligato cum exercitu Illuſtriſſimo Principe, Domino Joanne Keményio, cæſoq́ confeſtim imperatum nobis, ut victori potentiſſimæ nationis exercitui noſmet adjungentes, victoriam proſequamur, fortalitiaque Tranſylvanica, veſtræ Majeſtatis præſidiis munita, pactis vel armis recuperare non differamus, hîc (tanquam alieno ſubjectis licuit jugo) Auguſtiſſimæ veſtræ Majeſtatis paternam erga nos affectionem præ oculis habentes, eamque (ut par eſt) congruâ cum ſubmiſſione venerantes, ne per nos, quamvis invitos offenderetur, præcavere ſtuduimus, eoque fine internunciũ, Gene-

roſum

roſum Stephanum Daniel, ad eandem cum humilimis literis ac precibus noſtris expediveramus, quo opinione diutiùs reditum differente, non poſſumus non fateri, potentiſſimam nationem, nobis etiam adjunctis, civitatem Claudiopolim præſidio veſtræ Majeſtatis munitam obſediſſe, illibusque tormentorum petiiſſe, quod non facere, non erat in noſtrâ poteſtate, vires noſtras exercitu ejus longè exuperante, numeroſiſſimo præterea Ali Paſſæ exercitu in confiniis exiſtente.

Superveniente tandem cum clementiſſimâ veſtræ Majeſtatis reſolutione internuncio noſtro, celeri curſu legatum ad Ali Paſſam Temeſvarinum expedivimus, orantes, Paſſam cum exercitu nobis adjunctum educeret, placidisq; mediis rem totam componere in fulgidâ Ottomanorum Portâ niteretur, à quo hanc cathegoricam hodie accepimus reſolutionem: Quamdiu fortalitia præſidiis veſtræ Majeſtatis non evacuabuntur, exercitum minimè educet, imò ut de globulis ac pulvere pyrio, quibus fortalitia illa expugna-

ri poſſint, abundè proſpiciamus, ſeverè jubet, aſſecurat inſuper, quòd ſi evacuatis præſidiis occupationem fortalitiorum iſtorum metuamus, literas juramentales, qualeſcunq; deſideraverimus, dare paratū ſe eſſe, Ottomanicam nationem nunquam illa occupaturam, dummodo deditio eorum abſq; Ali Paſſæ, exercituſq; cum eo nunc juxta Temeſvarinum hærentis ingreſſu fiat; Se propediem Varadinum verſus moturum, neque impedire velle, quin interea pactis vel armis fortalitia recuperemus, ſin protrahatur negotium, ſe Varadino rectá hâc unà cum illo belli apparatu quo Varadinū expugnârat moturū, jurareq; per Deum & caput potentiſſimi ſui Imperatoris, quæcunq; fortalitia ipſe expugnaverit, noſtri juris ampliùs non futura. Hæc autem omnia ne pro fictis habeantur, ita Deum nobis propitium optamus, ſicut in veritate rem totam ſincerè veſtræ Majeſtati tranſcribimus. Civitatem porrò Claudiopolitanam adeò naturâ eſſe invalidam, ut quamvis longo temporis intervallo, nullo labore congruè fortificari poſ-

ſit, qui eam viderunt ingenuè poſſunt teſtari; unde non abs re perſuaſiſſimum nobis eſt, eam ne tridui quidem tanti exercitûs oppugnationem ſuſtinere poſſe, quæ ſi pereat, omnes nos periiſſe, Tranſylvaniamque ſimul & ſemel occupandam, pro certiſſimo habendum eſt: In tantis itaq; rerum noſtrarum anguſtiis conſtituti, ad pedes veſtræ Majeſtatis provoluti, ſuppliciter oramus, obteſtamurque per miſericordiam Chriſti, maturet ante ingreſſum Ali Paſſæ, præſidiis evacuatis, ex hoc extremo nos eripere periculo: longos tractatus, tot ſucceſſibus elatæ nationis ſpiritus, afflictiſſimusq; noſter ſtatus non patiuntur, in unicâ veſtræ Majeſtatis maturâ benignaque reſolutione (poſt Deum) vita & ſalus noſtra pendet, quam ſummâ cum fiduciâ ſperantes, cum propria deſint ſerviendi vires, Deum pro incolumi ac longævâ Auguſtiſſimæ veſtræ Majeſtatis vitâ ſuppliciter oramus. Datæ.

Miſſæ ad univerſos Hungariæ regni Status, ac Palatinum quoque, ut pro ipſis coram ſuâ Majeſtate intercede-

rent, per eundem literæ. Qui tandem reverſus, hanc ſuæ Majeſtatis refert reſolutionem.

SAcratiſſimæ Cæſareæ Regiæque Majeſtatis, Domini Domini noſtri Clementiſſimi nomine, Generoſo Petro Fekete præſentibus ſignificandum. Prælibatam ſuam Majeſtatem literas principalium ſuorum accepiſſe, omniaque & ſingula in eiſdem propoſita clementer intellexiſſe, nil itaque hactenus magis in votis habuiſſe, quàm ut Tranſylvaniæ, ejusdemque avitarum libertatum aſſertioni ac tuitioni, regnorumque & ditionum ſuarum, atque adeò totius Chriſtianitatis ſecuritati & conſervationi quàm optimè proſpiceretur, neque aliâ intentione præſidia ſua in fortalitia ibidem habita intromiſiſſe, quàm ut ceſſantibus periculis, reſtitutaque tranquillitate ac libertate Tranſylvanorum, in priſtinum ſtatum reductâ, eadem inde educerentur, neve à Turcis quemadmodum hactenus Varadinum, & alia, cum ſummo totius Chriſtianitatis periculo

riculo ac detrimento occuparentur & detinerentur. In cujus quidem eximii ſuæ Majeſtatis affectûs & animi, in conſervationem eorundem intenti argumentũ, annuentiam quoq; à Portâ Ottomanicâ habere, ut Generalis tractatus, & commiſſio per certos Commiſſarios, utrinq; cum ſufficientibus plenipotentiis mittendos ac deſtinandos inſtituantur. Interea verò ab armis & hoſtilitatibus utrinque ceſſetur & abſtineatur. Quare præſtolandum omninò ſua Majeſtas judicaret ab eventu dictæ ac inſtitutæ cum præmemoratâ Portâ commiſſionis, ac generalis tractatûs, neque particulares aliquos ſeorſim cum Paſſa Temenienſi inſtituendos, cum non conſtet, ipſum à prædictâ Portâ delegationem ejuſmodi habere; Et in tali caſu ſuam quoq; Majeſtatem ex parte hac certos ſuos Commiſſarios requiſitis inſtructos mittendos fore decreviſſe. Velint igitur ipſi etiam conatum ſuum eo dirigere, ut in tractatu illo Generali, de toties dictis fortalitiis agatur, neque medio tempore eadem oppugnentur aut impetantur. De reliquo

eadem ſuâ Majeſtate ipſi Petro Fekete gratiâ & benignitate ſuâ Cæſareâ & Regiâ clementer propensâ manente. Per Sacratiſſimam Cæſaream Regiamque Majeſtatem. Poſonii 10. Junii, An. 1662. Stephanus Orban.

SECTIO XXX.

INhumanis interim quoslibet, imò ipſum Principem Apafium tractabat Kucsuk Memhet Paſſa verbis, ruſticis præterea ingentem extorquebat per ſuos commeatum, cujus dimidium alendis ſuis ſuffeciſſet, nec his contentus, torquebantur, ſpoliabantur, omnibuſq; exuebantur plerique bonis, fatigavêre hæc longam Principis Apafii patientiam, miſſo itaq; ad Ottomanicam Portam expoſtulatum magnate quodam Joanne Daczo, ſub pœnâ mortis ut ſe contineat, Kucsuk Paſſæ injunctum. Sub iiſdem Comitiis, de relaxatione ſummæ regno impoſitæ, annuo tributo nuper aucto, ad anti-

quum reducendo modum, diſtinguendiſq; Tranſylvaniæ limitibus tractaturus Gabriel Haller Temeſvárinum ad Ali Paſſam, cui hæc omnia à Portâ Ottomanicâ comiſſa erant, expeditur à Statibus.

Nec Epiſcopus Váciensis toties à Principe Apafio neglectus propoſitum ſuum negligit, nullam enim quamvis ad nuperas ſuas literas accepiſſet reſolutionem, alteras tamen eidem denuò mittit, tenoris hujuſmodi.

Illuſtriſſime Princeps, Domine obſervandiſſime.

NUllam quamvis ad iteratas à Veſtra Celſitudine (incognitâ quidem mihi causâ) acceperim reſolutionem. Ex aulâ tamen ſuæ Majeſtatis certa quædam allata, neceſſarioq; Celſitudini veſtræ ſignificanda urgent, antequam revertar, Tranſylvaniam ingredi; Eandem quocirca ſummâ cum confidentiâ rogo, ſuo ac Kucsuk Paſſæ nomine literas ſalvi paſ-

ſûs,

ſûs., comitivamq; ſufficientem tranſmittere dignetur, ſciatq; cum ſcitu ſuæ Majeſtatis veſtram Celſitudinem me velle adire; Craſtino die (Deo favente) Kövárinum verſus memet moturus ſum, illic neceſſarium eſt comitiva ſit præſens, moram rebus non patientibus. Spero Deo propitio publicæ paci conſultum fore. Eandem interea divinæ protectioni commendat, & manet paratiſſimus ſervitor Franciſcus Szent-Georginus, electus Epiſcopus Váçienſis, & Præpoſitus Poſonienſis. Datæ Szakmárini, &c. die, anno, &c.

Acceptis Princeps Apafius literis: Quoniam in iis, cum ſcitu Sacratiſſimæ Imperatoriæ Majeſtatis, de communiq; pace ſe tractaturum ingredi velle ſcripſerat, miſſæ ut optabat, tam ab eo, quam Kucsuk Memhet Paſſâ literæ ſalvi paſsûs. Scribit præterea Princeps eidem, ut ſuæ Majeſtatis ſatisfieri poſſit exiſtimationi, utrum legatus ejus ad Principem veniat, infor-

mare ne gravetur, qui Principi Apaſio reſcripſit his verbis.

Celſiſſime Princeps, Domine obſervantiſſime.

REm Christianâ pietate dignam veſtra Celſitudo præſtitit, literas ſalvi paſsûs ad requiſitionem meam tranſmittendo. Intelligo veſtram Celſitudinem ſcire velle, utrum legatus Sacratiſſimæ Imperatoriæ Majeſtatis eam, quod ex præcedentibus meis literis intelligere potuit, me cum ſcitu ſuæ Majeſtatis veſtram Celſitudinem adituram, cum ab aula dictæ Majeſtatis, nova quædam neceſſariò veſtræ Celſitudini ſignificanda acceperim; Magnam in Deo ſpem habens, publicæ conſultum fore quieti, ſaltem comitiva quanto citiùs expediatur, ne res tanti momenti per inutilem hanc moram perditum eat. De cætero Deus veſtram Celſitudinem conſervet. Cujus manet paratiſſimus ſervitor Franciſcus Szent Georginus, electus Epiſco-

pus

pus Vacienſis. Ex Kövár die &c. Maji, Anno &c.

Ad eum itaq; comitandum Georgius Szürtei officialis cum alâ equitum Kôvárinum uſque miſſus, cui ut rectâ in caſtra deduceret, nec eum Szamoſujvárinum divertere ſineret injunctum. Verùm contemptis ejus monitis, qui virtute literarum ſalvi paſsûs, non aliorſum, ſed per quos datæ erant ad illos eundem eſſe aſſereret, rectâ Szamoſujvárinum verſ.. profectus, evocatis illinc Commendante ac Stephano Ebenio, occulta cum iis init colloquia, impetratiſque à Stephano Ebenio equis, illis vectus ad Principem Apafium, caſtra penes Claudiopolim, ut præmiſſum, habentem proficiſcitur, à quo certis in occurſum ejus Hungarorum miſſis cohortibus honorificè exceptus, in tentorium erectum deducitur.

Reliquum diei quieti datum. Sequenti, nomine Principis ſalutatus, ne

itineris ſui cauſam aperire gravaretur, rogatur, ipſius verò arbitrio, quâ Principem die coram alloqui vellet permiſſum.

Quatuor Conſiliarii, per quos propoſitum ſuum Principi aperire poſſit, ut ad ſe mittantur, optat; Comes itaque Ladislaus Redei, Joannes Betlenius, Sigiſmundus Bánfi, ac Franciſcus Kereſztesi, Conſiliarii à Principe miſſi, in quorum præſentiâ, homo eloquentiſſimus, *quantopere Tranſylvaniæ (patriæ ſuæ chariſſimæ) calamitatibus compatiatur, prolixis recenſet verbis, nec ſe ipſo quemquam ejus amantiorem gloriatur, cum ſcitu itaq; ſuæ Majeſtatis ad ſedandos regni tumultus, educendaq; è fortalitiis Tranſylvanicis præſidia Germanica ſe veniſſe refert. Verùm niſi Commendantem Claudiopolitanum ipſimet alloqui liceat, irritum fore laborem, nec ſecretum Domini ſui, etiamſi præſentiſſima immineret mors, ſe charta commiſſurum, dicit.*

Non

Non mediocrem dictis Conſiliariis, quod ſecretum cum Commendante Claudiopolitano colloquium tantopere urgeret, ne aliquid diverſi moliretur, ſuſpicionem injecit, verùm optatam offerenti pacem, maximè verò viro ſpirituali, quem a fuco alienum eſſe oportebat, non poterant non credere. Cùncta itaque ab eo prolata Principi Apafio referunt; Ut ſequenti die ante portam Claudiopolitanam, cum dicto Commendante coram loquatur, tam a Principe, quàm Kucsuk Paſsa permiſſum.

Sequenti itaque die tubicine Principis prӕeunte, carpento vectus, urbem verſus ſe movet, occluſamque metu hoſtili portam carpento ingredi non valens, Principe, ac Kucsuk Memhet Paſſa, inſciis, pedes urbem ingreditur, tres, imò plures cum Comendante horas in ſecreto de rebus ipſis ſolis notis tractat; conſcenſoq; curru regreſſus in caſtra, exploſiones longè frequẽtiores

quàm hactenus unquam factum, ex urbe ſubſequutæ.

Circa veſperam ejus diei, equos ac aurigas, à Stephano Ebenio rogatos, proprio ſervo (quidnam ejus commiſerit fidei ipſe novit) adjuncto, inſciis omnibus Szamoſujvarinum Epiſcopus Váci enſis remittit. Sed excubiis rem ſubolfacientibus, revocatus ſervus, aurigæ ac equi dimiſſi.

Kuksuk Memhet Paſſa quoq; officio humanitatis (ſi illius quoquomodo particeps dici poteſt) ſatisfacere volens, Olaj Begum Gyulaienſem, hominem vafrum, linguæque Hungaricæ peritiſſimum, ad ſalutandum dictum Epiſcopum mittit, *per quem ignorantiam horæ ingreſſus ipſius, qua præpeditus (tanquam Sacratiſſimæ Imperatoriæ Majeſtatis congruebat legatum) obviis Turcarum cohortibus ſolenniter excipere nequiviſſet, excuſat, cùm publicæ inſudantem paci, qualiter colere deceat, nec ipſe ſit ignarus. Eum itaque*

que tanquam amicum ſuum, ut conſcenſo ſequenti die, phalerato, quem ipſe miſſurus eſt, equo, ſe adire, de modalitatibusq; pacis tractare, ne gravetur, rogat.

SECTIO XXXI.

Atille, à ſua Majeſtate, ipſius quicquam commiſſum fidei negat, nec educendorum è fortalitiis Tranſylvanicis præſidiorum poteſtatem habere; Verùm ad perſpiciendas res Tranſylvanicas, ut de iis ſuam Majeſtatem in veritate informet, ſe ingreſſum refert. Cum ſtupore audit Olaj Begus, verbis per quatuor Conſiliarios Principi nunciatis contraria dicentem, quorum ut memor, promiſſis ſuis ſatisfaciat, paceque inter duos potentiſſimos (ut ipſe ait) Imperatores renovata, è fortalitiis præſidia educat, hortatur; verùm ille quicquid ſpecificati quatuor Conſiliarii ipſius nomine dixerant, ſe dixiſſe, vel facturum, apertiùs negat.

Diſcedit turbatus è tentorio ipſius Olaj Begus , acprincipi Apafio primùm, mox Kucsuk Memhet paſſæ, Epiſcopum Vacienſem, omnia verba revocaſſe, ſignificat.

Quo dictus princeps ac Tranſylvani audito, è magna pacis ſpe triſtes excidêre; Kucsuk Memhet paſſa autem, (natura impatientiſſimus, ac omnis expers humanitatis) vehementer excandeſcit; Janizaris tentorio ejus circumdato, legati authoritate deſtitutus, *cur expiſcatum, technaſq; moliturus, interruptâ domeſticâ quiete Tranſylvaniam ingredi præſumpſerit, quærens.*

Niſi itaque promiſſis ſatisfecerit, caſtris non egreſſurum jurat. Vacienſem Epiſcopum quicquid libuerit ſub nomine ſuæ Majeſtatis licere ſibi hactenus credentem, non mediocris (his auditis) inceſſit timor.

Regni itaque Tranſylvaniæ Status, (qui ibidem in caſtris congregati erant) ut Sacratiſſimæ Imperatoriæ Majeſtatis (ex

(*ex cujus ſcitu ipſe Tranſylvaniam ingreſſus) nomen præ oculis habentes, liberum à Kucsuk Memhet Paſſa, à quo juramentales miſſæ fuêre ei literæ, ſibi obtineant paſſum, rogat*; Apud quos dictum Epiſcopum, (etiam ſi legatus eſſet) deflectendo Szamoſujvarinum, (quo divertendi licentia, literis juramentalibus minimè erat inſerta;) Expediendo clam ad Stephanum Ebenium ſervo ſuo; Principe Apafio ac Kucsuk Memhet Paſſa inſciis in Civitatem ingreſſu; revocando præterea prolata in præſentiâ quatuor Conſiliariorum verba, ipſummet ſibi exitium peperiſſe, quamvis conſtaret; Falli tamen per eum, quàm Sacratiſſimam Imperatoriam Majeſtatem offendere maluêre. Singuloſque è tribus nationibus ad Kucsuk Memhet Paſſam mittentes legatos, *ut liber dimitteretur enixè rogavêre, ſed ille pro deprehenſo in re tam manifeſtâ intercedentes, non imprudenter, verùm ex colluſione malitioſè facere,ob-*

P 6 *re,ob-*

re, obſequio Ottomanicæ Portæ (ut par erat) non ſatisfacientibus nunquam ſe aſſenſurum; Quin potius per celeres tabellarios hæc omnia Ali Paſſæ ſignificaturum, ejuſq; diſpoſitioni rem totam ſubjecturum, reſpondet; Regnum Tranſylvaniæ potentiſſimi Imperatoris hæreditarium, ſeque (donec fortalitia Germanicis præſidiis evacuabantur) cum plenaria authoritate defenſioni ejus præpoſitum, nemini in negotiis regni velle ſubjacere ſubnectens. Severis præterea verbis, cur dictus Epiſcopus potentiſſimum Imperatorem fallere præſumpſiſſet, exemplumq; in ipſo ne talia alii attentent facturum ſe dicit.

Diſplicuêre hæc Epiſcopo, multisque per complures dies vicibus, ſi ipſi Szakmarinum regredi permitteretur, certo certiùs pacem (ſe intercedente) coalituram, aſſerenti, eadem à Kucsuk Paſsâ reſolutio data.

Pollicitationibus itaq; ſe poſſe elabi, non ampliùs ſperans dictus Epiſcopus

pus. *Areſtationem ſuam, extremè periclitantis Tranſylvaniæ ſtatum, per literas (quæ celeri curſu per Principem Apafium fuêre tranſmiſſæ) Sacratiſſimæ Imperatoriæ Majeſtati, totique ejuſdem aulæ, non ſine lacrymis aperit, ut eductis præſidiis publicæ conſulatur paci, per viſcera Chriſti obteſtans*, quæ antequam obſignarentur, Kucsuk Memhet Paſſa præſente, ut perlegantur ab eodem imperatum. Generali præterea Franciſco à Schnejdau (qui juxta Rivulinum (Nagy Bánya) cum certis erat armatorum millibus) *ut ibidem ſubſiſtat, nec ulteriùs verſus Tranſylvaniam moveat gradum, literas interim ad Sacratiſſimam Imperatoriam Majeſtatem ſcriptas promoveat, ſcribit.*

Nil interea horum, quid Epiſcopus Vacienſis ageret, quibuſque negotiis occuparetur, cognitum in aulâ ſuæ Majeſtatis; Literæ quocirca ab eadem ad illum mittuntur in hæc verba.

SECTIO XXXII.

LEopoldus Divinâ favente clementiâ, Electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus. Reverende fidelis nobis dilecte. Intellexerit fidelitas tua ex noſtris die 15. & 20. Maji, Nos benignè reſolviſſe, quòd ſi Claudiopolis, quæ arctiſſimâ obſidione premi nunciabatur, non ampliùs manuteneri, neque etiam ſuccurri poſſit, tunc præſidium impoſitum educendum eſſe, eâ conditione, quando Apafius aſſecuratus fuerit, quòd Turcæ nihil ulteriùs ſint prætenſuri, ſed omnia in priſtinum & antiquum ſtatum repoſituri, cùm nullatenus ſit noſtra intentio, ut præſidium Germanicum Claudiopoli egrediatur, ſi Turcæ illam occupare vellent, potiùs verò ut dicta civitas in libertate ſuâ permaneat, & omni meliore modo defendatur.

Neceſſarium judicavimus per expreſſum Curſorem hanc benignam noſtram

ſtram intentionem meliùs explicare, ne fortè præmaturis tractatibus communi patriæ bono quoddam damnū adferatur, & proinde noverit fidelitas tua, eam noſtram eſſe reſolutionem, ut præſidium Claudiopoli non educatur, neq; de eductione ejusdem tractetur, niſi extremâ neceſſitate poſtulante, nempe ſi locus ille ab impoſito præſidio ulterius defendi, ſive etiam eidem exteriore militiâ ſuccurri nullatenus poſſet, tunc primò fidelitas tua tractatus, ſub conditione tamen in anterioribus literis noſtris expreſſâ, ut Turcæ præſidium non imponant, & omnia in priſtino tranquillo ſtatu, atque libertate permittant, inire poterit. Secundò, cùm plurimùm interſit, ne dicta ordinantia ad notitiam aliorum perveniat, adeoq; noſtri ſervitii ratio omnimodè expoſcat, ut eadem ordinantia in ſecreto ſervetur, & nulli mortalium communicetur, eapropter eandem fidelitati tuæ prout 15. Maji notificavimus, in benignâ confidentiâ detegere, &

ejus-

ejuſmodi tractatus, poſito ſuprà memorato neceſſitatis caſu, eidem committere voluimus, non dubitantes fidelitatem tuam omnia in ſummo ſecreto habituram. Tertiò, præſtolamur per latorem præſentium, exactiſſimam informationem omnium rerum, quæ in partibus illis aguntur, quarum notitiam fidelitas tua per diligentes & fideles exploratores acquirere, & nos de iis per hunc Curſorem informare non intermittat, prouti id ipſum quoque noſtro conſtituto Colonello Franciſco de Schnejdau mandari curavimus, & pro fine Imperialem Regiamque gratiam noſtram fidelitati tuæ benignè confirmamus.
Dabantur in arce noſtrâ Regiâ Poſonienſi die 1 Menſis Junii, Anno. 1662. Regnorum noſtrorum Romani quarto, Hungarici ſeptimo, Bohemici verò ſexto. Leopoldus.

Generalis Schnejdau (adjunctis propriis) Epiſcopo Vacienſi in caſtra Claudiopolim juxta ſita has tranſmittit, ita

tit, in ſuperficie literarum, præter ipſius Epiſcopale munus, Conſiliarium per parteſque regni Hungariæ ſuperiores Generalem eum Commiſſarium intitulans. Integræ utræque operâ Principis Apafii quo deſtinatæ erant penetravêre literæ, verùm ex informatione Janizarorum, qui arctâ Epiſcopum circumdederant cuſtodiâ, allatas eas eſſe intelligens Kucsuk Mĕhet Paſſa, invitum coëgit Epiſcopum, ipſi, ac per eum cunctis evulgare. Ex quibus certam de educendis ſub conditione præſidiis tempore in Tranſylvaniam ingreſsûs eùm habuiſſe conſtitit ordinantiam, verùm donec reſiſtendi ſuppeterent vires, ne deditionem urbis Commendans Claudiopolitanus faceret, apertè in literis poſterioribus vetabatur. Quod præter expectationem Statuum incognitâ nobis factum causâ fatemur.

In Tranſylvaniam ingreſſu, actiſque præmemoratis Epiſcopi Vacienſis interea

terea intellectis ex literis Kucsuk Membet Paſſæ, Ali Paſſa ad ſe Temeſvarinum deduci imperat, cui morem gerens ille, dum dicto Epiſcopo ut adſequentis diei iter ſe accingat, nunciat, nonnulli ſervorum metu perculſi, (eos in campo paſcentes equos nemine cuſtodiente) deſerto hæro aufugêre, quos tamen non proprios, ſed à Simone Keményio ipſi adjunctos fuiſſe, deinde conſtitit. Epiſcopus cum trecentorum equitum comitivâ Temeſvarinum verſus ſequenti die promotus, appropinquanti, quingenti equites ab Ali Paſsâ in occurſum miſſi, exceptuſque ſatis honeſtè, hoſpitium nihilominus ipſius arcta Janizarorum cuſtodiâ circumdatum.

Evulgata undiquaque dicti Epiſcopi arreſtatione, motis verſus Tranſylvaniam Generalis Schnejdau caſtris, Kucsuk Membet Paſſam, ex inopinato in caſtris adoriri ſtatuit, verùm intentio ipſius minimè alios latere potuit; *Univerſis*

verſis itaque Turcicis proceribus, ut impedimentis calonibusq; Maroſvaſarhelyinum verſus ad interiora regni ſub noctem remiſſis, ex inopinato eos qui ipſum opprimere ſtudent, cum toto ſuorum robore aggrediatur, velocitateque famam ſui præveniens, feſſos eos, quos ſpes victoriæ, nil tale metuentes reddit, (cùm eodem in loco hoſtem præſtolanti, cum triplici hoſte Claudiopolitano nimirum, ac Szamoſujvarienſi præſidiis, exercituq; Generalis Schnejdau ipſi pugnandum eſſet, invadat, ſuaſêre.

Sed ille omnium (niſi ſtolidam temeritatem eam dicas) virtutum expers, conſilio eorum prudentiæ pleno contempto, nunquam Generalem Schnejdau ſe invaſurum ſibimet perſuadens, *ſi ille hoſtili erga ſe eſſet animo, ibidem expectaturum reſpondit*, verùm non ſatis prudenter ſibi conſuluiſſe, paucis poſt diebus experientia docuit.

NCC

rubus, non mediocri ejus parte illic relictâ, duo milliaria Hungarica retrocedere, caſtraque juxta civitatem Tordam in campum Kereſztes transferre cogitur; procul dubio ne ulteriùs recederet, auxiliorum duorum dierum itinere diſtantium, quæ effectivè intra triduum supervenêre, ſpe animatus.

Claudiopolim uſque penetrans cum ſuis Generalis Schnejdau deſerta reperit hoſtilia caſtra, renovatoque præſidio Claudiopolitano, nil moratus, Deſinum verſus, illinc in regiones Hungariæ vicinas regreſſus, ingentem pecorum vim, miſerrimis eripit ruſticis, caſtraq; juxta pagum Szilſzeg in ripâ Samoſii fluvii Szakmarinum verſus currentis loc t.

Principe Apafio unà cum Kucsuk Memhet Pal a caſtra in campo Kereſztes (ut præmiſſum) habente, Joannes Daczo jam pridem ad Ottomanicam Portam expeditus, cum ſupremi Vezerii ſupervenit literis, in quibus inter

reliqua

reliqua ſcribit ille, *Sacratiſſimæ Imperatoriæ Majeſtatis legatus, qui ad pacem tractandam Conſtantinopolim fuerat expeditus, ad Ali Paſſam (cui plenaria tractandi data fuerat poteſtas) rejectus quamvis fuiſſet, ſuperveniente tamen recentiori ejusdem Majeſtatis legato, ibidem Conſtantinopoli tractatum definiri placuiſſe, concluſam quocirca intelligat Princeps Apafius inter duos Imperatores pacem, quam violare minimè præſumat, omnes quin potiùs actiones ſuas ad eam tuendam dirigat.*

Conformes Kucsuk Memhet paſſæ quoq; miſſæ, ne aliquid hoſtile moliatur interdictum. Quæ in caſtris promulgata, non mediocriter exhilaravêre cunctos.

Verùm ſucceſſu temporis optatæ pacis rumor paulatim evaneſcere cœpit, Purpuratus enim Supremus concluſam inter duos Imperatores pacem qualiter ſibi perſuaſerit, ipſe novit.

Con-

Continuatus tamen per totam Æſtatem ac Autumnum ejus tractatus, præcipitique hyeme, exercitus ſuæ Majeſtatis (qui mediocris erat) in arces Hungariæ, Turcis vicinas, in hyberna diſtributus; Ali Paſſa cum immenſa ſuorum multitudine, Temeſvarini, Albæ Græcæ, in aliiſque fortalitiis Turcicis, Kucsuk Memhet Paſſa cum iis, quibuſcum in Tranſylvaniâ bellum geſſerat, ibidem quartiria ſua fixêre:

Nec Gabriel Haller (quem regni Tranſylvaniæ Status cum quibuſdam adjunctis, ad Ali Paſſam de re jam ſpecificata expediverant, per longũ temporis intervallum negotiis regni cum emolumento Temeſvarini incumbere poterat, mellitiſſimis quamvis enim cũ Ali Paſſa & ſui demulcerent verbis, nec contra puncta deditionis Varadienſis quicquam terminis regni Tranſylvanię ademptur um Ali Paſſa aſſereret, inſigni tamen magnus ille nequam perfidiâ, violatis (quas juramento firmaverat) dedi-

deditionis Varadienſis conditionibus, *officialem quendam ſuum (Piri Paſſa dictum) Regeſtum quoddam (ipſi Teffter nominant) clam ſcribere, præter Comitatum Bihrienſem, in quo arx Varad ſita erat, Karáſznenſem, ac Szolnok Mediocrem integros Comitatus Comitatuum verò Coloſienſis, Szolnok Interioris, & Dobocenſis potiores partes tanquam ad arcem Varad pertinentes, iis inſerere jubet, expeditoq; clandeſtinè ad Imperatorem Turcarum cum dicto Regeſto eodem, confirmationem conſignationis ſuæ vafrè urget, ne ipſum contra propria pacta feciſſe Ottomanica Porta (à quâ ut obligationi ſuæ tempore deditionis arcis Varadienſis factæ ſatisfaciat, ſeverè erat injunctum) ſubolfacere poſſet, omni celans induſtriâ.*

Non tamen hæc latere potuêre ſagacem Gabrielis Haller animum, per quem empti muneribus Ali Paſſæ Conſiliarii, nefarium hocce myſterium in lucem

lucem prodidêre. Informatus itaq; Princeps Apafius, tam ad Purpuratum Varadienſem Huſzaim Paſſam, per cujus ſubjectos indeſinentes contra miſerrimos ruſticos Tranſylvaniæ ſubjectos excurſiones fiebant, *literas ac legatum (cur contra mandatum potentiſſimi Imperatoris talia attentaret) expoſtulatum mittit; Quam etiam Ottomanicam Portam iteratis vicibus demiſſè eadem de re legationibus & literis vel hodie fatigat*, nullâ tamen ſpecificâ Ali Paſſæ (quem mater Imperatoris Turcarum ſingulari patrocinio tuebatur, minimè itaque accuſare tutum erat) mentione factâ, ſed omnia Purpurati Varadienſis (Huſzaim Paſſæ) ab ipſoq; (quaſi) ſubordinati Piri Paſſæ machinationibus imputans. Utrum labor hic Principis felicem (quem faxit Deus) ſortiatur effectum, exitus docebit.

Circa hæc tempora Reverendiſſimus ac Illuſtriſſimus Dominus Franciſcus

Szent-Georgius Epiſcopus Vacienſis, ſuæ Majeſtatis Conſiliarius (quem ut præmiſſum) Kucsuk Memhet Paſſa, è caſtris juxta Claudiopolim poſitis Temeſvarinum tranſmiſerat, areſto quidem ſolutus, vir mollis, ad ſuſtinendaque viciſſitudinum humanarum onera, non ſatis firmus, dum mœrore ſe conficit de exituq; tractatûs felici deſperat, in humanis eſſe deſiit.

Gabriel Haller quoq; ac reliqui regni Statuum legati hactenus minimè dimiſſi, honeſtè quidem abſque areſto ibidem commorantes, optatâ cum reſolutione eos propediem ſe dimiſſurum ſpondente Ali Paſsâ, quæ qualiter præſtabit, exitus rei docebit.

Nec Kucsuk Memhet Paſſa (quem per magnatem quendam Joannem Daczo in Portâ Ottomanicâ de exceſſibus compluribus accuſatum, comminatione que mortis ut ſe contineat admonitum ſcripſimus) res Tranſylvanicas, Principemq; Apafium, in Ottomanicâ

Portâ,

Portâ, per Cancellarium ejuſdẽ (Rez-Effendi ipſis dictum) cujus filiam uxorem habebat, traducere, *Ali Paſsámque, cujus omnes actiones ſub ſpecie probitatis hactenus facta Tranſylvaniæ exitioſæ ſunt fuerêque, indeſinenter irritare prætermittebat, intervenientiis nonnullis fidem verbis ejus adſtruentibus*, quæ ſic ſe habebant: Sub ſpecie commeatûs miſeris ruſticis extorquẽdi, diviſi in toto regno Turcæ, ubi vel meticuloſos vel debiles nanciſci poterant, equis aliiſque rebus exuere pro nihilo ducebant, paulatim verò vires ſumente audaciâ, humiliũ quoque thoros incæſtare auſi; Quod dum in ſuburbio civitatis Coronenſis (Braſſo Hungaris) quidam Turca tentare præſumpſiſſet, reſiſtentem mulierculæ maritum gladio brevi (quali fermè omnes Turcæ, depoſitis etiam aliis armis utuntur) transfixum occidit. Concurrunt ad excitatum vicini tumultum, captumque homicidam ad ſupremum ejus urbis Judicem

dicem deducunt, qui convocato Senatu, in homicidio tam manifeſto deprehenſum juxta leges regni capite plecti juſſit, nondum exoleſcente antiquę libertatis memoriâ, patriarumq; legum rigore mentibus eorum.

Hoc Kucsuk Paſſa audito, homicidam quidem tam manifeſtum directè excuſare erubuit; *Verùm potentiſſimi Imperatoris milites ipſius ſolius directioni pœnæque ſubjectos prætendens, non licuiſſe tributariis Imperatoris ſubditis manus militi ſuo injicere aſſerit, ultionemque de iis qui in alienam (ut ipſe ait) meſſem falcem immisêre, flagitat.* Cui modeſtiſſimis Princeps Apaſius reſpondens verbis lenire nitebatur immeritò expoſtulantem; ſed illæ antiquæ non immemor offenſæ, *per homicidæ capite mulctati cognatos à ſe ſubordinatos Ali Paſſam eodem de negotio, non juxta rei veritatem informatum requirit, Principem præterea Apaſium (ad quem Germanicis præſidiis*

diis munitorum fortalitiorum Commendantes de rebus non magni momenti literas per tubicines miſſitabant,) occultam *cum Caſareanis correſpondentiam habere pratendens*, in tantam deducit diffidentiam, ut literæ ejus quamvis veriſſimæ nullius efficaciæ, Kucsuk Memhet Paſſæ autem omnia ſcripta veritatis plena coram Ali Paſsâ cenſerentur.

Obtinuitque hoc aſtu, ut hyberna quæ in civitate Maruſvaſarhelyienſi ſecundùm diſpoſitionẽ Principis Apafii ac regni Statuum fieri debebant, ipſius ſolius arbitrio ſubmitterentur, pro lubituq; ſuo in civitate Saxonicali Medgyes, ingenti cum totius regni jacturâ hybernatum ſubſiſteret; abuſus itaque authoritate talibus technis partâ, commeatum qui modeſtè & proportionaliter diſtributus, numero triplo pluribus quàm ipſius erant milites ſuffeciſſet, miſeris regnicolis extorquet, vicinas circumcirca regiones vicatim ſuis

diſtribuit, nec ita eôs emunxiſſe contentus, ſingulis pagis literas protectionales invitis incolis (qui eas inutiles prævidebant) obtrudens, certam pro cis ſummam exigit, ſuperadditi per ſingulos pagos ejuſdem milites, qui dum quartiria pro ſuis comilitonibus tuentur, pro menſe à pago quolibet quinque Imperiales Paſſæ ſuo adminiſtrent. Ipſe Kucsuk Paſſa ex commeatu tot ſceleribus extorto, macellum in civitate Medgyeſienſi per ſuos erigit; Ex farinâ verò ſimiliter partâ, per piſtores panum in foro ejuſdem urbis publicè quæſturam inſtituit, eamq; per complures ſeptimanas Medgyeſini exercens, cum totam circumcirca ſitam regionem penitùs exinaniviſſet, majori cum emolumento ſe cum ſuis piſcaturum ſperans, cum adjacentis provinciæ jacturâ ac lacrymis Seſpurgum non hybernatum, ſed quæſtûs exercendi gratiâ tranſit, eademque continuat.

Imminutâ itaque coram Ali Paſsâ

dicti

dicti Principis exiſtimatione, neceſſitati parere cogitur. Accedebant aliæ quoq; contra eum calumniandi occaſiones. Nicolaum enim Davidis Zolyomi filium res novas moliri ſuſpectum, Turcis autem multis largitionibus acceptum, in areſtum conjecerat, cujus caſui Kucsuk Paſſam indoluiſſe certò creditum.

SECTIO XXXIV.

CIrca hæc tempora præcipiti hyeme à Sacratiſſ. Imperatoria Majeſtate, certos ad Principem Apafium expeditos legatos Szakmarinum appuliſſe auditum, qui tam ad dictum Principem quam Ali Paſſam pro literis ſalvi paſsûs expedivêre curſores, obtinuereque quod optabant. Ali Paſsa tamen ut antequam Tranſylvaniam ingrederentur, ad ipſum Temeſvarinum deflecterent literis ſuis inſerente, quorum adventus ob cauſam nobis ignotam per totam hyemem dilatus.

Verùm alii ejuſdem Imperatoriæ Majeſtatis legati Temeſvarinum Viennâ ad tractandam pacem cum literis plenipotentialibns expediti prædicto muneri inſudantes, magnâ coaliturae pacis ſpe circa finem Februarii exhilararunt cunctos, quo exitu inferiùs lucidè perſpiciet lector.

Duplici eoque graviſſimo morbo laborabat interea Tranſylvania; macello enim foroq; Seſpurgi occupatis, Kucsuk Paſſa extortas miſeris ruſticis pecudes, coctoſq; panes vendendo nefariam quæſturam per ſuos exercebat, exutaſq; per eum omnibus bonis regiones, id quod impoſſibile erat præſtare cogens, dum inexplebili ejus deſiderio ſatisfieri non poterat, crudeliſſimis miſeros homines afficiebat verberibus.

Impoſitum ex adverſo octuaginta millium Imperialium tributum, Ottomanica Porta non ſine minis adminiſtrari jubebat; Magnam Tranſylvaniæ partem, contra pacta deditionis Vara-

dien-

dienſis à Purpurato ejuſdem inſignis fortalitii occupari; Claudiopolim, Szamoſujvar, Betlen, & Kôvar arces, adjunctaſque regiones per Cæſareanos poſſideri; Kucsuk Paſſam præſpecificatis modis quod reſiduum in regno erat expilâſſe non perpendens.

Tot rerum difficultates terruêre non mediocriter Principem Apafium, qui exhauſto (uſq; ad groſſum) per prædeceſſores ſuos regni ærario, ſolum Principis nomen inſigniaque ejus nactus, nullos inter tot rerum procellas regni proventus hactenus percipiens ſuccurrendi deſtituebatur mediis. Extraordinaria quocirca eaq; Generalia Menſe Februario Anno [1663] in oppidum Szaſzkéezd cogitur indicere regni Comitia, ubi propoſitis rerum extremitatibus, non ruſticis (uti aliàs moris erat) ſed prærogativâ nobilitari hactenus uſis, impoſitum juxta proportionem facultatum, tributum. Proceres quoq; Tranſylvani qui poſt in-

 opina-

opinatum Illuſtriſſimi Principis Kemenyii caſum, feliciorem Cæſareanarum rerum ſucceſſum etiamnum ſperantes, à Principe Apafio, regnique Statibus tamdiu diſſenſerant, exoratis ſub iiſdem Comitiis regnicolis, ad unionem reliquorum admiſſi, Conſtitutioneſque contra eos hactenus latæ annihilatæ ſunt. Patientiam Divinam ad ultionem provocantibus tot affli-ctiſſimorum lacrymis Kucsuk Paſſam quoq; comitari cœpêre factorum ſuorum (ut crediderim) fata, diſſenſione enim inter eum, ſubordinatoſque ipſi officiales orta, univerſa ejus facinora Ali Paſſæ, qui ſupremus Imperatoris Turcarum Generalis (Szerdar ipſis dictus) erat, per eoſdem manifeſtata, in exitium ejus adeò irritavêre eum, ut tã-quam Potentiſſimi Imperatoris regni depopulatori palam mortem minaretur; Quod utinam Divina faxit bonitas, juſtoq; noſtro dolori hac victima litet Ali Paſſa.

LI-

LIBER QUARTUS.

BREVIARIUM LIBRI QUARTI.

Longus inter duos orbis Monarchas pacis tractatus, & fermè jam concluſus iniquas ſubinde Turcis ſubnectentibus conditiones evaneſcit. Multiformis per Kucsuk Paſſam Tranſylvaniæ oppreſſio. Tributum ingens toti regno Tranſylvaniæ impoſitum ab exiguâ quæ ſupereſt ejus parte crudeliter extorquetur; Preces Tranſylvanorum pro relaxando eo habitæ irritæ. Supremus Purpuratus cum ducentis circiter millibus armatorum bellũ Romanorum Imperatori infert, & Budam verſus ſe movet. Chami Tartarorũ ſive Præcopitarum Principis filius utriusq; præterea Valachiæ Principes per Tranſylvaniam tranſeuntes, Budam verſus properãt, rapiniſq; ac cædibus graſſantur.

SECTIO I.

ANno 1663. ſeneſcente Martio deſideratæ tamdiu inter Romanorum Turcarumque

Imperatores pacis ſpes, denuò in fumum abire cœpit, quod Gabriel Haller Principis Apafii, regniq́ue Tranſylvaniæ Statuum legatus ex variis ſubolfaciens circumſtantiis duabus indubitatè tandem deprehendit occaſionibus, legato enim ſuæ Majeſtatis categorica iteratis vicibus eſt data per Ali paſſam Temeſvarino abeundi facultas. Quocum ſi de pace ſincerè tractandi eidem animus fuiſſet, non roganti minimè facultatem abeundi obtuliſſet. Iisdem præterea diebus legatus Chami Tartarorum Temeſvarinum appulit, per quem cum Ali paſſa bellum geſturo ubinam Tartarici ſe conjungant exercitus, tractatum Quæ omnia Gabrieli Haller per eumq́ue principi Apafio nota; Univerſas præterea cum ſupremo Purpurato Turcarum Imperatoris copias Conſtantinopoli Hadrianopolim, ac illinc Albam Græcam verſus ſe movere conſtitit, ipſo Imperatore Hadrianopoli ſubſiſtente, quorſum

ſum colluvies iſta immenſa Barbarorum erumpat, non ſolùm nobis afflictiſſimis, in faucibuſque eorum gementibus, verùm aliis quoque nationibus cum tremore expectantibus, niſi, ſubſidiis humanis deficientibus, miſericordia divina medicas rei admoveat manus.

Kucsuk Paſſa interim ne vulpem agere deſiiſſe videretur, nonnullos magnatum Tranſylvanorum, quorum vel prudentiam, vel robur militare obicem machinationibus ipſius injicere poſſe ſuſpicari poterat, fictis obruere criminibus non prætermittit; quoſdam eorum tacitum cum Commendantibus præſidiorum Germanicorum conſenſum habere, alios verò apertè ad eoſdem jam transfugiſſe ſpargens, ſignanter Stephanum Petkium ac Joannem Betlenium hujus facti inſimulans; Convocatiſque Turcicis magnatibus, quod ipſe finxerat, pro re ſibi comperta proponens, ſocordiæ ac negligentiæ

vehementer Principem Apafium accuſat, quo negotiis regni juxta muneris ſui requiſita non invigilante, proditionem Tranſylvani proceres contra potentiſſimum Imperatorem nullo vindice foverent, hæc omnia fidelitatis officio id exigente, Ali Paſſæ, ac per eum potentiſſimo Imperatori ſe ſignificare decreviſſe; Audiunt fictitia ejus mendacia cum riſu potiùs, quàm ſtupore convocati magnates, quippe cujus (apud eos extremè exoſi) praviſſimi mores magis quàm Hungaris cogniti erant, nec aſſenſum à quoquam. Quin potiùs unus eorum Olaj Begus Gyulaienſis per occultos nuncios rem totam principi Apafio patefecit, ut Ali paſſam de ſcelarato hoc figmento præmoneret, per literaſque machinationes iſtas Kucsuk paſſæ tempeſtivè præveniret, admonens; qui ſequutus ejus conſilium celeri Temeſvarinum expedito tabellario, vafrum hoc figmentum legato Gabrieli Haller, per eumque

Ali

Ali Paſſæ notificavit, quo effectu, ex progreſſu rerum ſubſequentium perſpicere poterit lector.

Fatiſcentibus inter tot anguſtias cunctorum in Tranſylvaniâ animis, tributum Portæ Ottomanicæ debitum adminiſtrandi jam præterierat tempus, quod ne in contumaciam interpretatum ad exitium denuò eorum provocaret potentiſſimam nationem, non abs re formidabant regni Status; Internuncius quocirca Michaël Cſepregi per Principem Apafium, ne paucorum dierum dilatio regno noxæ imputetur, ad Ottomanicam Portam miſſus Imperatorem Turcarum, ſupremumque Purpuratum (qui ante appulſum ejus, præcedenti die Conſtantinopoli egreſſi erant) in caſtris cum ingenti exercitu Hadrianopolim verſus tendentes, obvios habuit, redditiſque Principis Apafii literis, moræ jam exactæ venia data, tributum interim ut ſine ullâ procraſtinatione tranſmittatur ſeverè juſſum.

SECTIO II.

KUcsuk Paſſa quoque Principi Apafio in dies moleſtior, circa vigeſimum Aprilis dum inſatiabili ejus deſiderio ab incolis, quos ipſe exhauſerat, ſatisfieri nequiviſſet, inhumaniſſimis per Olaj Begum Jenienſem ipſi nunciat verbis, trium præ cæteris, Gregorii Gilányi, Petri Vizaknai, ac Michaëlis Arkoſi (qui reliquis fermè omnibus metu iſtius belluæ ex aulâ Principis ſe ſubducentibus, ſoli crebriùs lateri ejus adhærebant) fraude commeatum ab ipſo præſcriptum interverti compertum ſe habere; Itaque niſi intra præfixum ab ipſo diem omnia abſque defectu adminiſtrentur, è feneſtrâ proſpectante, nec facinus ipſum inhibere valente Principe, truncatis in foro Seſpurgenſi iis, injuriæ ſuæ litaturum, jurare ſe per Deum; Quo dictus Princeps non ſine ſtupore audito, tam à civibus civitatis iſtius, quàm privatis non-

nonnullis commeatu qui reperiri poterat ſub ſpe mutuæ reſtitutionis ſumpto, eoque in buccam toties fato Kucsuk conjecto, eos, qui viri honeſti, melioriq; fortunâ digni periclitabantur, eripuit exitio ipſis intentato.

Exilis interea momenti res magnum Kucsuk Paſſæ ſibique ſubjectis terrorem incuſſit, quæ ſic ſe habebat: Continuas per integram hyemem Princeps Apafius Kucsuk Paſſæ, qui hoſpitio ipſius contiguâ utebatur domo, ſuſtinens Seſpurgi ſolicitationes ac moleſtias, earum pertæſus, ibidem per complures dies cum Principiſsâ, quæ hactenus earundem difficultatum ſpectatrix fuerat, moraturus, animi relaxandi gratia Ebeſtfalvinum (hæreditarium ſuum caſtellum, duobuſq; Seſpurgo diſtans milliaribus) cum tota aula tranſire decrevit; Accingunt ſe ad iter cujuſcunque gradus aulæ ipſius familiares, in tranſportandis reculis ſuis vociferatur clamitatq; gynæceum, Germanorum

quo-

quoq; ac alterius nationis dicti Principis peditum uxores ac familiæ confeſtim urbe egreſſuræ curſitant in foro ſpectante Kucsuk Paſsâ.

Suſpicax veteratoris, quidve à Principe ac regno mereretur probe conſcii animus hæc patienter ferre nequivit, quippe qui non diſceſſum Principis, ſed ad Cæſareanos transfugium idipſum interpretando, extremum, quo digniſſimus erat, ſibi ſuiſque exitium imminere crederet; Mittit quocirca curſim ad dictum Principem Olaj Begum Jencienſem; quæ cauſa offenſæ? cui ipſe amiciſſimus ſemper extiterit, interrogat, nec priùs, niſi reditu poſt trium dierum moram Principis promiſſo (quod effectivè factum eſt,) ſedari potuit.

Reſpirante inter tot ardua regni negocia Ebeſtfalvini triduum Principe, intimus ſupremi Purpurati internuncius Seſpurgum cum literis heri ſui appuliſſe nunciatur; Qui à Kucsuk Paſsâ

toties

toties dicto Principi indeſinenter inſidiante, nulla eum tributi ad Ottomanicam Portam mittendi ſolicitudine tangi, contraria quin potiùs aut meditari, aut moliri, perſuaſus, ad explorandas res Tranſylvanicas fidiſſimum ſuorum expediverat; iſque literas ejus, per quem miſſus erat, Principi Apafio exhibet, quarum continentia hæc eſt:

PRincipum Meſſiam colentium glorioſiſſime Michaël Apafi, diverſas proximè præteritis diebus quamvis à te acceperimus literas, in nullis tamen earum tributi Portæ Ottomanicæ debiti mentionem te feciſſe miramur, cum ejus adminiſtrandi tempus conſuetum jam præteriiſſe conſtet; Beneficii quocirca à potentiſſimo Imperatore accepti memorem te eſſe, tributumque abſque ullâ dilatione tranſmittere oportet; Quo præſtito album, non variegatum te gerere vultum experientia teſtabitur, clementiaque potentiſſimi Imperatoris parti-

particips ſemper futurus es ; quippe qui nec fidelitatis, nec maleficii immemor eſſe ſolet. Vale.

SECTIO III.

PErlectis dictus Princeps literis, adhibitoque Conſiliariorum judicio, tributum quamvis regno impoſitum, (Purpurato Varadienſi, Germanicisq; præſidiis potiorem ejus partem manutenentibus) ex illis, quibus præerat regionibus, haud integrum colligere potuiſſet, minimè tamen id, quod paratum erat, non adminiſtrare tutum cenſuit ; expeditus quocirca cum eo legatus Joannes Daczo non Conſtantinopolim (ut aliàs moris erat) ſed ex mandato ſupremi Purpurati Albam Græcam verſus, quem laborum ſuorum ſortietur fructum, inferiùs intelliget lector.

Nec Barbarus interea bellum an pacem cum Imperatore Romanorum mallet, apud ſe certò concluſerat, circa ſi-

ca finem enim Aprilis ejuſdem anni, ad pacem cum Romanorum Imperatore renovandam, bellumq; in Dalmatiam contra Venetos transferendum pronior viſus, tormenta majora minoraq;, univerſum præterea apparatum bellicum cum Janizaris (peditum præcipuorum genus) Temeſvarino Albam Græcam verſus movere, illicque Savum (qui ponte junctus erat) trajicere jubet. Sequente autem menſe, nimirum Majo, iis omnibus Temeſvarinum cum Ali Paſsa denuò reflectentibus, non ſolùm Hungaria, ditioni Regis Hungariæ ſubjecta, verum Tranſylvania quoque ſub Ottomanico gemens jugo (Ali Paſſam aliud in ore, aliud in corde ſemper volvere, ſuo malo gnara) quid & contra quos machinetur, non immeritò metuere poteſt. Menſe denuò Junio, tormenta reliquique belli apparatus Temeſvarino Albam Græcam viciſſim tranſvecti, illinc Eſzékum (eſt antiqua ſed ruinata civi-

civitas Budam commeantibus obvia) ac conſequenter Budã verſus promoti.

Circa hæc tempora vicatim, imò domatim graſſantium Kucsuk Paſſæ militum petulantia ſervilem Tranſylvanorum patientiam adeò fatigavit, ut vel ii, qui inter regnicolas infimi habebantur, non catervatim quidem, ſed privatim proprias meditarentur (imò attentarent) ulciſci injurias, quod partim veritatem clariùs exprimendi, partim lectoris ingenium hactenus nihil, niſi triſtia legentis, ridiculo hoc diverticulo relaxandi gratiâ ſubjicere placuit: Siculorum (qui ex antiquâ Hungarorum proſapiâ, Scythis nimirum oriundi) primaria provincia (ſedem ipſi nominant) Udvarhelyienſis nuncupata, inter plures, vicum quendam Gagy dictum habere viſitur, qui inter convalles ſitus, certoque deſtitutus fluvio, fontibus quidem ſcaturientibus, ſapore bonis, plus ſatis abundat, verùm adeò noxiis, ut quicunque à pueri-

tiâ iis

tiā iis utuntur, ſtrumis omnes infici ſoleant, quam naturæ deformitatem æquiùs tolleraveris, niſi ferme omnes mentibus capti, ſtatuæ veriùs quàm homines à reliquis cenſeantur Tranſylvanis; vix religionis, vix neceſſitudinum humanarum congrua apud eos cognitio; Dominico quidam eorum die, à vicino, qui ipſo paulò prudentior erat, campanæ ſonitu in templum ad preces fundēdas vocari admonitus, (quiſnam campanarum uſus eſſet, ſenſum ejus excedente) ſues à lupo infeſtatos grunnire, iis ſuccurrendum eſſe reſpondit. Alter, nuptiarum ipſius die, dum finitâ jam cœnâ ſponſam inviſere ab Architriclino juſſus eſſet, inter ſanctum matrimonium, adulteriumque nullius diſcretionis gnarus, ſe nolle adulterium committere reſpondit, cuidamque mercenario id negocii conſummandi facultatem conceſſit. Tertius, dum uxorem ſuam filium peperiſſe intellexiſſet, diſcinctus ſine pileo in viā

viâ publicâ curſitando, qui filiũ ſuũ (jã natũ) procrearet, duodecim ſe groſſis conduxiſſe gloriatus eſt, quæ tandiu in ingenio ejus perſeveravit opinio, donec infelix ille pater (ſi is dicendus eſt) fato functus, filium qui vel hodie vivit ſuperſtitem relinqueret. Alter, damarum vitulorumque nullum agnoſcens diſcrimen, dum par capreolorum inter ſegetes vidiſſet, ruſtici nonnullius vitulos eſſe ratus, verſus vicum cogere, pro damnoque illato in curiâ propriâ areſto ſubjicere niſus eſt, quibus velociſſimè fugâ elapſis, in congregatione reliquorum non ſine murmure queſtus eſt, ſegetes quidem à nonnullorum vitulis obteri, eoſque prima occaſione è manibus ſuis eſſe elapſos, interim diligentia heri eorum niſi huic damno occurrat, donec vitulos iſtos ſuæ poteſtatis fecerit ſe minime quieturum. Alius verò autũnali tempore ad viſendas ſegetes egreſſus, dum vulpem quæ ibidem muribus inſidiabatur vidiſſet, domeſti-

meſticum ratus eſſe moloſſum, ne damnum per canes ſegetibus ſuis inferrent in congregatione monuit oppidanos; paucoſq́; poſt dies iterum verſus ſegetes ſuas exſpatiatus visâ vulpeculâ, dum ea fugâ ſibi conſuluiſſet, furibundus in pagum regreſſus, quotquot in toto vico rubri coloris canes nanciſci potuit, neci tradens, non ampliùs eos cujuſpiam ſegetibus damna illaturos gloriatus eſt.

Reſtant plura alia, quæ prætereo. Ex præmiſſis, dicti Viculi Gagy incolæ quā ſagaci polleant ingenio, mi lector, perſpicere poteris; Memorabilis tamē non pridem inter eos contigit caſus; Nonnulli enim Turcici equites, toties fatum ingreſſi pagum, reliqui aliorum, duo verò Judicis, cui nomen Joannes Derſi, adiêre pro hoſpitio domum, cujus uxorem unus eorum videns juvēculam, confeſtimque in eam exardeſcens, quo facinoris patrandi uberior ſuppeteret occaſio, quædam victualia,

qualia ex proprio largiri non poterat, non ſine verberibus ac minis juſſit ex vico maritũ adducere, qui foras egreſſus, celeriuſq; opinione regreſſus, dum in ipſo adulterio Turcam cum uxore deprehendiſſet, (nonnulla veſtigia virtutis vel in eo qui non ſatis ſapit, repræſentante naturâ) unico lanceæ ictu ambos pariter confodit; Cædes inulta manſit, ne mentionem quidem rei facientibus Turcis.

SECTIO IV.

LEgatus Joannes Daczo cum tributo ſuæ fidei commiſſo Temeſvarinum (ubi Ali Paſſa erat) per hos dies appulit, eâ quidem intentione, ut eodem obiter ſalutato Albam Græcam verſus iter continuaret, ſupremumque Purpuratum, quem in dies obvium ſe habiturum credebat, adiret; Exceptus inſigni cum pompâ, cohortibuſque ſplendidiſſimè veſtitis obviam miſſis ab eo, conſimili ſequenti quoque die ſolenni-

lennitate ad colloquiũ admiſſus, Turcico amictu donatur, de quantitate tandem ſummæ ipſius fidei commiſſæ interrogatus, magnam regni Tranſylvaniæ partem contra pacta deditionis Varadienſis à Purpurato ejuſdem fortalitii occupari, alteram à præſidiis Imperatoris Romanorum manuteneri ſignificans, ex reſiduâ, quæ Principi Apafio paret regni parte integrum ſe non potuiſſe adducere tributum, quinquaginta tamen Imperialium millia, adduxiſſe reſpondet. Modeſtis (quaſi) ad hæc reſpondens Ali Paſſa verbis, ſequenti die iter ſuſceptum continuaturo repetere hoſpitium jubet. Diſcedit ille ſpei bonæ plenus; Gabriel Haller etiam qui per integros octo menſes ſub ſpecie legationis ab eo ibi detinebatur, brevi in in patriam ſe rediturum perſuaſus exhilaratur; Verùm ſequente die luceſcente longè alium experti ſunt Ali Paſſam, ambo enim eum adire juſſi, non hilari (ut præcedenti die unus eo-

Joannes Daczo) excepti ſunt ab eo vultu, quin potiùs auſterioribus verbis, *cur integrum Princeps Apafius non tranſmiſiſſet tributum ? utrum in exitium ſuum & regni Turcarum Tartarorumque nationem provocare vellet ?* interrogatur Gabriel Haller ; qui per integros octo menſes ibi ſe detentum, rerum Tranſylvanicarum ſtatum exactiùs legato recentiori Joanni Daczo cognitum reſpondens, amovit à ſe hanc verborum contentionem ; Conſequẽter Joannes Daczo (& quidem non ſine minis) interrogatus, dum defectûs iſtius præſpecificatas rationes redderet , parvum abfuit, quin in vincula conjiceretur ; Ut hac de re Principem Apafium informare, imminentiumq; niſi reſiduam tributi partem tranſmitteret periculorum præmonere liceret, vix demiſſiſſimis obtinens precibus. Ad dictum itaq; Principem Michaël Csepregi cum legatorum literis remittitur, cui Ali Paſſa proprium adjungens homi-

hominem, per eum literas tranſmittit in hæc verba:

PRincipum Chriſtianorum glorioſiſſime Michaël Apaſi, prolixis tuam fidelitatem (tanquam filii noſtri) coram potentiſſimo Imperatore commendantes verbis, quanta faciei noſtræ incuritur ignominia, dum integrum (quod debebas) non tranſmiſiſti tributum? ipſe perſpicere potes. Utrum Tranſylvani calamitatum ac ruinarum, quas pervicaciâ ſibi peperêre, jam obliti ſunt? Imò ſcire lubet, utrum Tartaros, reliquoſque potentiſſimi Imperatoris innumerabiles exercitus hoſtiliter terram ipſorum ingreſſos videre avent? Si his malis mederi vultis, reſiduam tributi partem citiſſimè tranſmittas neceſſarium eſt; Quod ſi integrum tranſmiſſum fuiſſet, me intercedente omnia pro voto veſtro per legatos obtinere potuiſſetis. Vale.

Princeps Apafius regniq; Tranſyl-

vanjæ Status juſtiſſimas eorum excuſationes à barbaro minimè admitti, inevitabile quin potius, niſi reſiduam tributi partem tranſmitterent, exitium imminere videntes, exhauſto per Principes Rakocianos uſque ad quadrantem nummi ærario, pecuniam mutuam ſumendi, extremam in tantâ rerum extremitate coguntur ingredi viam, quicunque non ſaltem patriciorum, verùm Græcorum ac Turcarum quoq;, aliquam ſummam dederit, eximiæ quantitatis centum fruſta ſalis, quæ triginta imperialibus vendi ſolebant, vigintiquinque imperialibus de facto ipſis daturos offerentes, repertique ſunt ex Turcis plerique qui ſatis grandem expendentes ſummam, ſpacio duarum aut trium ſeptimanarum nondum exacto, pro centum, centum viginti, pro mille imperialibus, mille & ducentos obtinuêre; Quo magis exhauſti ſumus, ut eo plus expendamus, ad hoc ipſum cogente crudelitate re-

te regentis; congeſtaque (non ſine lacrymis) quæ jubebatur ſumma, per fidos homines Albam Græcam, ubi legati ſubſtiterant, tranſmiſſa, verùm antequam ſupremo Purpurato adminiſtrari poſſet, ſuâ & aliorum opinione, ob intervenientes quoſdam caſus (ut inferiùs intelliget lector) celeriùs cum Budam verſus gradum promovere neceſſitas compulit.

SECTIO V.

CIrca finem Maji incaleſcente tempore æſtivo Kucsuk paſſa Seſpurgo (ubi integram tranſegerat hyemem) ſe cum ſibi ſubjectis, ad loca fortalitiis quæ per Cæſareanos tenebantur viciniora transferens, ultra Maruſium juxta vicum Kocsárd figit caſtra; Quo iter ingreſſo, certus eorum, quos ex colluvie Aſiaticorum prædonum proprio alebat ære, militum numerus, tam diutini pertæſus ocii, Temeſvarinum verſus fugâ ſe proripit,

quorũ diſceſſu Kucsuk cognito, principem Apafium adiens, ut celeri expedito nuncio, anguſtiis itinerum, per quas iis exeundum eſſet, occupatis, univerſos neci tradi jubeat, per Deum obteſtatur, univerſa eorum bona illis qui hoc effecturi eſſent, lubentiſſimè offerens; Annuit dictus Princeps, expeditoque cum literis quodam, dum provinciæ iſtius incolæ, quod multis anhelabant ſuſpiriis, hoc ipſum juberi audiunt, multiplices (quas ab ipſis perpeſſi erant) injurias ulciſci occaſionem divinitùs ipſis oblatam rati, lubentiùs quàm juſſi erant, offerunt operam, occupatiſque alpibus, quamvis animosè ab iis, qui evadere ſatagebant, pugnatum fuiſſet, nonnulliſque è numero Tranſylvanorum caderent, omnes tamen præter tres, qui tempeſtivè fugâ ſibi conſuluêre, ad Mahumetum Patriarcham eorum tranſmiſſi; Summas Principi Apafio præſtiti hujus officii tunc gratias agente Kucsuk Paſsâ, verùm

393
rùm non ſatis prudenter ſuis hoc facto eum conſuluiſſe, conſequentiæ rerum teſtatæ ſunt, ſemel enim ad delendos clam ſecedentes Turcas exciti ruſtici, quamvis quieſcere juberentur, injuriarum tamen illatarum non immemores, dulcedine præterea prædę illecti, quoſcunq; Turcarum à reliquis ſejunctos, ob idque injuriæ oportunos nanciſci poterant, vitâ ſimul boniſque exuebant, cur potentiſſimi Imperatoris milites, in regno ejuſdem tam hoſtiliter tractentur multum quærente Kucsuk Paſsa, ipſiuſmet peſſimo conſilio excitos, per quos fierent eidem regerente Principe Apafio.

Iiſdem diebus è ditione Regis Hungariæ indeſinentes contra finitimas Turcarum arces excurſiones exercentibus Hungaris, potior exercitus Kucsuk Paſſæ pars, quæ ex eis educta erat, per Ali Paſſam ad eaſdem tutandas è Tranſylvania evocatur, quo dictus Kuçsuk Paſſa viſo, imparem ſe, ſi ab

Imperatoris invigilare ſoliti, per eoſq; purpuratis, paſſis, Begis, deditiiſque Ottomanicæ Portæ principibus, ac aliiſque quibuslibet tam læta quàm adverſa nunciare mos eſt) citato curſu cum muneribus lætoque nuncio appropinquare ſignificat, ut pro dignitate mittentis, ſingulari cum ſolennitate excipiatur ſuadens; Per Gabrielem Haller ac Joannem Daczo legatos, perſcriptus ejus adventus pariter eidē Principi, quos ſupremus Purpuratus, ac Ali Paſſa, (qui Albæ Græcæ conjuncti jam erant, dictoſq; legatos Temeſvarino illuc tranſmigrare juſſerant) quamvis iter Kapucsi Paſſæ cauſamq; ejus latere niſi ſint, intentos illi tamen ad procuranda regni negotia habentes oculos, omnia intellexêre, quæ regno pariter & Principi exitioſa prævidentes, adjecto quid in re tam ardua facto opus eſſet, (ut inferiùs patebit) conſilio, per Cubicularium principis Franciſcum Fekete compendiose literis,

 pro-

prolixiùs verbotenus ſignificavēre.

Hoc itaq; toties fatus Princeps intellecto, celeribus expeditis tabellariis, Conſiliarios (qui omnes abſentes propriis occupabantur negociis) tanquam de rebus quibus regni exitium extremè agitari videretur tractaturos, ad ſe acciri jubet, verùm præter Joannem Betlen Cancellarium, Franciſcum Kereſztesi, Sigiſmundum Banfi, hunc Albenſis, illum Tordenſis, Comitatuum Comites, reliqui omnes, quidam eorum diſtantiam locorum, alii repentinos prætendentes morbos, ſe abſentarunt.

SECTIO VI.

INtroductus ſingulari cum ſolennitate Albam Juliam Imperatoris Turcarum Kapucsi Paſſa, ejus, ſupremique purpurati literas Principi Apafio exhibet, biniſque Turcicis, iiſque verſicoloribus ſtolis talos pertingentibus nomine Imperatoris ſui eum donat, ut mandata literis prædictis inſerta pro-

ta protinus effectuet, ſubjungens; Quarum utrarumque quoniam continentia ferme conformis erat, unas, ſupremi nimirum Purpurati inſerere placuit in hæc verba:

MEſſiæ Religionis cultor Princeps Tranſylvaniæ Michaël Apafi, officioſâ noſtrâ ſalutatione præmiſſâ. Quoniam Germanorum natio rupto, quod cum gente Muſſurmanorum pepigerat, fœdere, complura fortalitia Tranſylvanica, Germanicis munivit præſidiis, contra Caniſam recentem à fundamento erexit arcem, in aliis quoque rebus infidelitatis ſe polluit labe, nos quoque divinâ favente clementiâ, unà cum exercitibus Potentiſſimi Imperatoris, qui in magna Anadolia, Rumellia, Samo, Halipo, aliiſque compluribus regnis ac provinciis imperio ejus ſubjectis degunt, ſex præterea generibus militum (hic ego trium peditum genera, Janizaros nimirum qui omnibus reliquis

Ottomani exercitibus longè præeminent, jusque non tantùm Purpuratorum, verùm etiam Imperatoris ipſius vitæ ac necis ſibimet uſurpant; Szemenos, qui pro rerum ac temporũ occaſionibus conduci exauctorariq; ſolent. Aſappos, qui ex certis è Aſiaticis Europæisq; regionibus tempore bellorum mitti conſuevêre; totidem præterea equitum genera; Szpahias videlicet, qui Aulæ Imperatoriæ ſemper intereſſe menſtruo ex ærario ejus ali ſtipendio, nullasq; poſſeſſiones aut prædia manutenere ſolent; ac Timmariotas, qui certas regiones poſſeſſionesq; obtinent, ſtipendio minimè accepto, ex iis ſe ſuſtentant, pro iisq; belligerare tenentur; Huſzaros, qui in arcibus hoſtibus finitimis degunt, eas protegunt, diurnumque accipiunt ſtipendium, intelligi puto) illatas ulturi injurias, noſmet moventes Albam Græcam appulimus; Cum itaque Vaſallum potentiſſimi Imperatoris te eſſe conſtet, perlectis ejus mandatis, univerſis regni tibi commiſſi magnatibus, nobilibus, equitibus, peditibus,

tibus, ſcloppetariis, eorum ductoribus, quicunque ſub totâ juriſdictione tuâ inveniri poterunt, in certum abſque morâ convocatus locum, mandamus ut optimè inſtructus iteratum præſtoleris noſtrum mandatum, quo (ſi ita Deo viſum fuerit) ſuperveniente minimè vel quadrantem horæ moraturus, quocunque juſſum fuerit, abſque tergiverſatione cum tibi ſubjectis ire poſſis, Imperatoriæ hac de re ſunt tibi per Kapucsi Paſſam tranſmiſſæ literæ, binæ præterea ſtolæ, munera Imperatoria, quibus debitâ cum reverentiâ ſubmiſſioneque acceptis, cum proceribus, primatibus, equitibus, ſcloppetariis, eorumque generalibus ac aliis officialibus in unum congregatis locum, apertos oculos, erectaſque aures habeas oportet, ad mandatum, nutumque noſtrum, quò neceſſitas exiget, te cum tuis moturus. Deo res noſtras felicitante, illis qui hactenus Ottomanicæ Portæ fideles extitêre, felicior futurus. Reſidua tributi pars ſi

per te

per te eſt tranſmiſſa, bene quidem, ſin minus, per legatos trium nationum regni Tranſylvaniæ potentiſſimo Imperatori abſque morâ tranſmittas oportet, Dum te iter ſuſcipere juſſerimus Kucsuk Memhet Paſſa, qui potentiſſimi Imperatoris fidelis ſervus eſt, Imperatoriumq; hac de re habet mandatum, individuus eſto comes, cum eoq; noſtra debes adire caſtra.

SECTIO VII.

PErlectis cum ſtupore Princeps Apafius literis, diverſæ, eæq; magni momenti ob oculos ejus verſabantur rerum difficultates; Kucsuk Memhet Paſſæ, cui ſupremus Purpuratus propter enormitates in Tranſylvania patratas non pridem mortem minatus erat, versâ præter ſpem rerum fortunâ, directioni (quaſi) & regimini ſe ſubjici ſpectabat attonitus; Nec ſtatu Tranſylvaniæ pacato, univerſas regni vires (& quod magis eum angebat contra

Chri-

Chriſtianos) dum educere jubebatur, quorſum, niſi ad exitium ejus ac totius regni hæ machinationes fierent, animo vix ſatis capere poterat. Legatorum quoque Gabrielis Haller ac Joannis Daczo, ne qualitercunque juſſus, totũ regni educeret robur, quin potiùs per literas, ac Kapucsi Paſſam muneribus emptum, honeſtis quibuſvis excuſationibus hoc ipſum declinaret iter, quibus (quod abſit) non ſuffragantibus, inviſentis potiùs quàm bellum gerentis modò, cum paucis magnatum, mediocrique comitivâ mandato imperio morem gereret, enixè ſuadentium opinio augebat ejus metum.

Habito itaq; eorum, quos è Conſiliariis Albam Juliam ingreſſos ſuperiùs ſcriptum conſilio, Imperatori Turcarum compendioſiùs, ſupremo verò Purpurato prolixiùs per eum reſcriptum in hæc verba:

Illu-

potentiſſimi Imperatoris milites lateri meo præſentes appello) accepi ſummam, congeſtamq; tranſmiſi, ære alieno potiùs obrui, quàm potentiſſimi Imperatoris indignationem provocare præoptans, iam prompta mea, regniq; Tranſylvaniæ obſequia, veſtrâ Illuſtriſſimâ Dominatione intercedente, coram potentiſſimo Imperatore non ingrata fore, quin potiùs miſericordiam me, meoſq; obtenturum non ambigens.

Dum verò univerſos regni proceres, nobiles, ac totam (verbo) regni robur iterato mandato ſuperveniente quo juſſum fuerit ducturus, inſtructum tenere jubeor; Abſit vel nutu mandato potentiſſimi Imperatoris (tam propriam quàm regni vitam, ſpes, ac omnia in manu ſuæ Majeſtatis (poſt Deum) poſita eſſe non ignarus) refragari præſumam; Imò in momenta paratus, vel cum decem aut viginti ſaltem perſonarum comitivâ, me abiturum ſpondeó: Interim ut regni diligentia mea commiſſi tàm proſperos, quàm adverſos ſtatus, contingenteſque ejus difficulta-

die ibidem detinentur, pro obſidibus relictis dum per me pro dimittendis iſtis requiſiti fuiſſent, nihil præter minas (niſi ſummam per Principem Rakocium promiſſam perſolverem) obtinere potui; Ingēti autem nunc ii conflato exercitu ſub alpibus adeò vicini hærent, ut unico Maramaroſium die, (regni Tranſylvaniæ provinciam) facilimè invadere poſſint; Quo propoſito ducantur ipſi norunt, interim niſi regnum periclitari malim, anguſtiæ itinerū, per quas eis penetrandum eſſet, certâ armatorum manu cuſtodiendæ ſunt; Certa præterea fortalitia, tam civitates quàm arces habet potentiſſimus Imperator ſub directione meâ, quæ niſi congruis muniantur præſidiis, facilè in extraneorum devenire poterunt poteſtatem, quod ſi contigerit, negligentiæ procul dubio meæ imputabitur. De his quantum ex reliquiis afflictiſſimi hujus regni (quod per integrum annum & ampliùs potentiſſimi Imperatoris exercitum gratuito commeatu alere cogitur) præſtari poteſt, officii mei

mune-

munere id exigente, diligentiſſimè providere res ipſa cogit.

Hæc itaque non à demandatâ expeditione memetipſum excuſandi gratiâ, ſed obſequio Ottomanicæ Portæ debito exigente ſignificare debui, dum pauculis, qui è numero nobilium militumque regni hujus ſuperſunt, ad tuitionem limitum, fortalitiorumque ordinatis, minùs inſtructū eduxero exercitum, regno, mihique ne noxa imputetur, obſecrans; Interim vel ſaltem viginti aut triginta perſonarum comitivâ (pluribus non exiſtentibus) quo juſſum fuerit promptiſſimè me abiturum ſpondens. Dum propriam offero obedientiam (niſi viribus deſtituerer) aliis eo minùs parſurus; officii attamen mei eſt ita rebus Tranſylvanicis invigilare, ne per negligentiam aliquâ ingruente ruinâ, debitas ſocordiæ pœnas luere debeam.

Querelas præterea jam aliquoties iteratas cogor denuò contra Purpuratū Varadiēſem per præſentes inſtituere, qui regiones ad arcem Varadienſem minimè pertinentes vi ad deditionem cogens, tributum

ingens ab illis extorquet, nec unà cum reliquis Tranſylvaniæ provinciis conſuetum potentiſſimo Imperatori tributum perſolvere ſinit, præterea cum præjudicio conditionum deditionis Varadienſis inſigni, quæ juramentalibus Ali Paſſæ literis firmata erant, præſidiarii quoque oppidi Belinyes, terrore mortis ac depopulationum integrã tentant occupare Tranſylvaniæ regionem; A quibus in præſentiâ propriâ dum hæc tentari video, quid me abſente molituri ſint ipſi norunt. Quiſve harum procellarum exitus futurus, in arcano ſolius Dei myſterio ſitum eſt.

Veſtram quocirca Illuſtriſſimam Dominationem demiſſè rogo, præmiſſis diligenter ruminatis, de relaxandis oneribus, medendiſq; difficultatibus afflictiſſimi hujus regni coram potẽtiſſimo Imperatore intercedere ne gravetur, clementiſſimam eâ intercedẽte ſua Imperatoriæ Majeſtatis reſolutionẽ obtenturos, tã ego quàm regnicolæ perſuaſi ſumꝰ, cui demiſſiſſima cũ iiſdẽ officia offerens, divinæ de cætero protectioni commendamus. Dat. Alb. J. 24. Jun. --63.

SECTIO VIII.

ADvocato Princeps Apafius Kapucsi Paſsa ad ipſum expedito, præinſertas ei exhibet literas, ut coram ſupremo Purpurato cauſam præſentem ageret, multis obteſtans verbis; verùm ille, antequam cum toto regni robore ad iter bene inſtructum in caſtris viderit Principem, (hoc ipſum in mandatis cum ſe habere ſciat) minimè vel pedem moturum reſpondet; ægrè tandem benè donatus ſequenti iter ſuſcipit die, cui ſuum dictus Princeps adjungens hominem, Gabrielem Haller Johannemq; Daczo de toto certos reddit negotio, ut ipſi quoque pro virili huic obici mederentur admonens, quo fructu inferiùs patebit; Utrùm prærecenſitæ regni difficultates à demandato abſolvant itinere, dubitans interim Princeps Apafius, ne iterato ſuperveniente mandato, planè imparatus deprehendatur, ad generalem univerſi

regni

regni Status ut ſe accingant expeditionem, paratique dum juſſum fuerit ſe in caſtris ſiſtere poſſint, nonnullis præterea magnatum ac nobilium, ut in caſtra ſupremi Purpurati Principem Apafium comitaturi intra decimum diem congruo cum apparatu præſentes ſint, demandat.

Et illi quidem tepidè (quamvis non ſine fletu ac expoſtulationibus) parere videbantur, hi verò accepto câ de re Principis mandato penè exanimes facti, quid dicerent aut facerent, penitùs ignorabant; Nonnulli itaque eorum paroxiſmis (quaſi) recentibus correpti, juſſum devitare nituntur iter; Alii ſimulatione qualibet ſepoſitâ, omnibus ſe bonis exui, quàm patriâ, familiaq; relictis, contra Christianos cũ barbaro belligerare ſe malle apertè reſcripsêre.

Hærebat inter tot rerum labyrinthos Principis Apafii plus juſto lenis ac demiſſa natura, quippe qui ab eodẽ pla-

nè abhorrebat itinere, omnibus præterea (etiam ſi maximè Turcico parere vellet mandato) belligerandi, imò iter ſolùm uſque ad caſtra ſupremi Purpurati diſtans, conficiendi deſtitueretur mediis.

Auxerant ejus ac regnicolarum metùm ſupervenientes Principis Valachiæ Tranſalpineæ literæ, in quibus, ne Chami Tartarorum filium ac Moldaviæ Principem, qui cum valido exercitu confeſtim ipſum ſubſequentes, per Tranſylvaniam tranſituri ſunt, præſtoletur, verùm abſque omni tergiverſatione ſe movens, penetratis alpibus Tranſylvanicis Budam properet, ſeque cum ipſo conjungat, ſupremi Purpurati ad ſe miſſum mandatum ſcribit, paribus literarum dicti Purpurati incluſivè tranſmiſſis, omnem in re dubitationem ſemoventibus. Nec eventus rei defuit, dictus enim Princeps Valachiæ Tranſalpinæ Georgius Dika cum quinque millibus equitum, ſexcentiſq; pediti-

ditibus ſe movens, Tranſylvaniæ alpes per paſſum Boza ſuperare cœpit. (menſe Julio). Cui quidam multis rebus exercitatus, ſagacique pollens ingenio Petrus Budai, quid in ſecreto Turcarum conſilio de hoc bello concluſum fuiſſet, expiſcaturus obviam expeditur, qui continuato per dies noctéſque itinere, mutatiſq; ad celeritatem jumentis, extra limites Tranſylvaniæ dicto Principi obvius, in ſecretumque ejus tentorium ductus, ne præter Principem Apafium, Joannemque Betlenium Cancellarium, ulli in Tranſylvaniâ mortalium rem aperiret, firmiſſimo juramento obſtringitur, eoque depoſito, hæc ad Principem per eum nunciata verba:

Multis verborum ambagibus in re maximè periculoſa moramque non patiente uti, cum incongruum cenſeam, Principi, meo nomine ſalutato, ſignifices; Per genitorem meum, qui juſſu Ottomanicæ Portæ Conſtantinopoli conti-

nuus degere cogitur , ſignificatum eſt mihi, eá Principem Apafium , totiuſque regni Tranſylvaniæ proceres intentione è proprio Turcas velle educere regno, ut eos unico manutenentes compendio, necique aut perpetuæ tradentes cuſtodiæ, ſeu benè , ſeu malè expeditio contra Romanorum Imperatorem ſuſcepta ipſis ſucceſſerit, regnum capite protectoribuſque deſtitutum facilè occupare poſſint, obteſtor itaque eum per Deum, ne Turcarum ſe fidei committere præſumat, ficto potiùs ſe ex hoc periculo ſubducat morbo, niſi ſemet, Tranſylvaniam, noſque utriuſque Valachiæ incolas in perpetuum perditos velit, nec proceres regni caſtra Turcica ſequi compellat, conſilium interim ipſi datum niſi in arcano reſervet, extemplò de me actum eſſe nil dubitet : Relata hæc per eum cujus fidei commiſſa erant Principi Apafio, (cum omnem captum auxiliumque humanum prærecenſitæ ſuperarent rerum difficultates) qualiter ipſum affecêre,

cêre, lector per ſe conjectare poteſt.

SECTIO IX.

NE interim Kucsuk Paſſa quoque calamitates noſtras augere prætermitteret, ut univerſos regni Status Princeps Apafius ad prædictum iter ſe moturus convocare jubeat, ſeverè, nec ſine minis, urget; Chami præcopitarum Tartarorum Principis filium, cum quinquaginta millibus ſelectiſſimorum militum, quadragintaque tormentis prægrandibus ad expugnationem Claudiopolis iter ingreſſum, conjunctumque cum exercitibus utriuſq; Valachiæ, qui quadraginta millium numerum æquaturi ſunt, propediem ſuperventurum impudentiſſimè mentitur; Cum Tartaros, qui ſolâ velocitate reliquis nationibus terrori eſſe ſolent, tormenta prægrandia ſecum vehere, obſidioneſque fortaliciorum (rerum talium rudes) moliri contra omnem rationem eſſe, cœcus ſit qui non

videat. Numerum etiam Tartarorum iiſq; adjunctorum Valachorum in immenſum falsò augebat; Quippe Tartari vix decem millium numerum excedebant, utriuſq; Valachiæ Principibus ne parem quidem ſecum ducentibus exercitum.

Jubebat inſuper mandata Principem Apaſium ad Commendantes fortalitiorum præſidiis Imperatoris Romanorum munitorum, niſi tam potente hoſte imminente perire velint, ut confeſtim regno excedant, ſcribere; Verùm tam apertè mentienti dictus Princeps aſſentiri erubuit.

Per eoſdem dies legati Principis Apafii Albæ Græcæ apud ſupremum Purpuratum commorantes, dictum Purpuratum ſuâ & aliorum opinione celeriùs Budam verſus cum univerſis Imperatoris Turcarum exercitibus in ſuccurſum Huſzaim Paſſæ (qui non pridē Purpuratus Budenſis creatus, caſtra juxta Budam in aperto campo figens,

ab

ab Hungaris, Regi Hungariæ ſubjectis, particulari ſtrage affectus fuerat) properaſſe, ipſoſque Albæ Græcæ relictos, perſcripsêre principi ac regnicolis. Quod Chriſtianorũ facinus, per quos, quibus mediis, quantaque clade hoſtium patratum ſit, iis, qui intereſſati fuêre perſcribenda relinquo; Orandus interim miſericors Deus, ut primitias iſtas victoriæ Chriſtianorum ad maturum tandem perducat triumphum, interque tot blandientis fortunæ ſucceſſus elatum barbarum potenti dexterâ confringat.

Quantopere princeps Apafius, regnicolæque à barbaro coarctarentur, in bellumq; contra Chriſtianos cogerentur, non latebat interea fortalitiorum Germanicis præſidiis munitorum Commendantes, qui procul dubio juſſu ſuperiorum talia in regno promulgavêre manifeſta:

Celſiſſimus Princeps Tranſylvaniæ, (titulus) *Dominus Dominus Mi-*

chaël Apafi per edictum Turcarum ſub ficto prætextu, tanquam Sacratiſſima Cæſarea Romanorum Majeſtas Dominus meus clementiſſimus factam inter ipſos confederationem diffregerit (citra ullum dubium coactivè) inſurrectionem in regno Tranſylvaniæ per ſpeciale mandatum injunxit, ut nobiles unà cum plebe in ſubſidium Turcarum ad bellum ſe pararent, & conſurgerent. Notum autem eſt omnibus & ſingulis quantam præfata Sacratiſſima ſua Majeſtas per hos annorum curſus curam geſſerit, regnum illud, ejusdemque libertates & jura conſervandi. Eapropter tot tantoſque ſumptus hucusque præſtitit, & adhuc præſtat, dum numeroſum exercitum cum gravisſimâ & copioſisſimâ ſuſtentatione in nullum alium finem has verſus partes introduci fecerit, quàm ut per amicam conventionem prænominatum regnum tranquillitate gaudere, & ejusdem immunitates protegi poſſent; Super quo negotio tractata compoſitio-

nis

nis etiamnum continuantur; Evidenter autem apparet, quòd Turcæ & regni libertates tollere, & idem ſuo jugo barbarico ſubdere ſtudeant. Proinde omnibus & ſingulis regni Tranſylvaniæ Magnatibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, plebeis, ſupremis Capitaneis, ac Judicibus Regiis Siculorum, primoribus, potioribus, primipilis, pixidariis, toti denique univerſitati Siculorum, item nationi etiam Saxonicæ benè conſulendo proponitur, ſeriò deliberent, quàm irreparabile damnum illiſmetipſis ex hoc edicto obventurum ſit; Ideoque ad hos Celſiſſimi Principis (verè non aliter ſine veritatis errore) coactivè expreſſum mandatum non inſurgant, nec moveant, & horum obedientiæ ſe non ſubjugent, verum vigore Armiſtitii domi ſuæ permaneant. Secùs ſi facturi ſunt, & quidem contra in eoſdem poſitam confidentiam ſe hoſtes apertos monſtraverint, cauſa dabitur loco laborioſiſſimæ quæſitæ protectionis, contra illos ſimiliter agendi, &

perſequendi, quæ omnia omnibus & ſingulis ad cujusvis notitiam ſignificare volui, ſibi de damno præcaventes. Datum in Szamoſujvar die quinta Julii, Anno 1663.

Suæ Sac. Cæſ. Regiæque Majeſtatis
Vice Colonellus Supremus Cõmendans in arce Szamoſujvar & Betlen.

SECTIO X.

NEc Romanorum Imperator ſubdolo pacis tractatu ad bellum ſe accingendi tempus ſibi velle barbarum eripere ignorabat, requiſiti quocirca univerſi per eum contra elatum hoſtem Europæi Reges ac Principes, de quorum aſſenſu, ſubſidiis, alioque apparatu ii qui viciniores, rerumque oculati teſtes procul dubio ſcripturi ſunt, ego res Tranſylvanicas, connexioneque rerum hoc ipſum nonnunquam exigente, Hungaricas verbo complecti decrevi; Univerſis quocirca Hun-

Hungariæ proceribus ac Statibus, per Sacratiſſimam Romanorum Imperatoriam Regiamque Majeſtatem, patentes publicatæ ſunt in hæc verba:

LEOPOLDUS, &c.

Magnifici, &c. Innotuiſſe fidelitatibus veſtris non ambigimus, quanto ſtudio & conatu laboraverimus, ut poſt acceptam ab hoſtibus Chriſtiani nominis cladem & expugnatum fortiſſimum propugnaculum, aliaq; in partibus Tranſylvaniæ fortalitia & præſidia intercepta, junctis cum aliis Chriſtianæ Reipublicæ Regibus & Principibus armis & viribus, feroci conatui inimicorum, non modo obviam ire, & per ſummam injuriam adempta recuperare, verùm & noſmet & Chriſtianum nomen vindicare, creſcentemq; & auctam in dies Ottomanicam potentiam retundere & enervare poſſemus.

Verùm cum ſaluberrimo huic inſtituto, quà propter diſcordias & bella inter Principes Chriſtianos, quà alia intervenientia

graviſſima impedimenta optatus eventus minime reſpondiſſet, Deo ex occultis ſuis conſiliis permittente, applicuimus animũ, media, ac modos adhibere, quibus gliſcentem & graſſantem adverſariorum furorem, ſi reprimi nequiret, placare, placidisq́ mediis regnum vel maximè hoc noſtrum conſervare, & quietum ac tranquillum reddere niteremur: Et jam eo usq́ ventum erat, ut honeſtæ pacis conditiones per Turcas admiſſæ, & ab utraq́ parte acceptatæ, quin etiam ab ipſo Turcarum Imperatore approbatæ, ſpem nobis indubiam facerent induciæ pacis.

Cum ex inſperato & repentè primus Vezirius, atq́ adeò Porta ipſa, omnes hactenus initos tractatus, & concluſos irritos eſſe declaravit, & quicquid eousq́ accordatũ fuerat reſcidit, & caſſavit, nobisq́ arma & bellum indixit. Interim dum pax tractaretur præparato valido & numeroſo exercitu, movit, & jam Belgrado, ſive Albæ Græcæ appropinquavit. Cujus inexpectatæ hoſtilitati invocato Divino numine &

ne & auxilio, magno animo ac in Deum fiduciâ reſiſtere, & Chriſtianam Rempublicam, ſignanter autem regnum hoc noſtrum Hungariæ, propugnaculũ ejusdem, nobisq; cumprimis charum tutari decrevimus, pro quo & majores noſtri, & prædeceſſores, avi, atavique, tot myriades, tantam expenſarũ molem, gazas, & theſauros erogare, tantum ſanguinis Chriſtiani profundere non dubitarunt. Quibus uti in dignitate & Imperiali faſtigio, non modò carne & ſanguine ſucceſſimus, ita laudatiſſimis eorum veſtigiis inſiſtendo, omnia prorſus poſſibilia adhibituri ſumus, adhibemusque de facto media, quibus hoſtium viribus & conatui contraire, pareſque & juſtas, ſi non validiores, opponere vires poſſimus, ſignanter autem Sacrum Romanum Imperium aſſiſtentiam ſuam præbere, validiaque auxilia, belliqueſumptus & arma nobis ſuppeditare recenter deliberavit. Requiſivimus & alios Principes, de quibus benè ſperamus, ipſos quantũ poſſibile erit defenſioni Chriſtianitatis non defuturos: Siquidem autem regnum hoc

noſtrum Hungariæ, primum eſt in periculo & proximum, vicinumq́; Turcarum impetui & furori, quod regnum noſtrum & natio, à ducentis jam & amplius annis, ſummâ virtute, cum naturalibus iſtis hoſtibus, pro ſuâ & Chriſtianitatis propugnatione colluctatur, & nunquam parcere dubitavit ſangvini & vitæ, pro conſervatione & defenſione patriæ chariſſimæ, ſed laudabili & alacri non in univerſa duntaxat Chriſtianitate, verùm etiam apud hoſtes deprædicato animo, generoſitate & virtute ſeſe oppoſuit, non ſolùm quando florentibus adhuc rebus, & integris viribus vigeret, verùm etiam fractis ac debilitatis, ademptisq́; regni partibus, nihil omiſit eorum, quæ avitam & Martialem à majoribus acceptam virtutem ac fortitudinem decerent, ita ipſos nunc quoque pro dulciſſimâ patriâ, proq́; aris & focis, pro liberis & conjugibus, atq́; adeò vitâ propriâ ac libertate præſtituros, omniaq́; poſſibilia media & ſupremos conatus adhibituros non ambigimus.

Quare omnibus & ſingulis regni hujus

noſtri Hungariæ, partiumq́ eidem annexarum fidelibus noſtris, Statibus & ordinibus, cumprimis autem vobis ac reliquis Comitatibus, generalem ſeu perſonalem inſurrectionem in Articulis regni, ſive legibus decretam, nominatim verò continentias Articuli Quinti proximæ Diætæ, & reliquorum ibidem citatorum indicimus & promulgamus, ſerioque ac firmiter ſub pœnis in eiſdem contentis & expreſſis, injungimus & mandamus, ut omnes & ſinguli è Statibus, prout citatæ continent leges, propriâ in perſonâ comparere, cum apparatu ibidem expreſſo debeatis & teneamini. Luſtrationeſque veſtras inſtituere, & habere properetis & acceleretis, ita ut ad feſtum divi Ladislai Regis Hungariæ parati eſſe poſſitis. Quibus luſtrationibus peractis, nos deſuper illicò informare, ab ulterioriq́ benignâ noſtrâ eatenus fiendâ diſpoſitione ac ordinatione præſtolari, & conatus veſtros eò dirigere velitis, ne fortè adventum totius roboris præveniendo, in partes quaſdam ac regiones veſtras irruptiones dãnoſas & pe-

riculoſas facere, ac in vos non ſatis proviſos idem hoſtis ferro flammaq; graſſari valeat, remedia adhibere, remota omni mora ac dilatione ſtudeatis. Securi de noſtro ſyncero & plus quàm paterno affectu & animo, quibus inducti, nihil planè eorum, quæ quidem poſſibilia ſunt, aut erunt, pro conſervatione ac veſtrum omnium defenſione, florentiq; ac proſpero ſtatu, aſſumere prætermiſſuri ſumus. Quem etiam in finum militem Hungaricum ac nationem, majore quo poſſit numero actutum conduci, & ſtipendiis noſtris interteneri juſſimus ac ſeriò demandamus.

Porro in prædicta hac inſurrectione veſtra, mutuam cum fidele noſtro, nobis ſyncerè dilecto Comite, regni hujus noſtri Hungariæ Palatino intelligentiam, cum directione ejusdem, juxta leges ſuperinde ſancitas, habeatis, benignè annuimus. Quod ipſum per ſpeciales literas noſtras eidem clementer ſignificavimus ac detulimus. Aderit conatibus noſtris juſtus Deus, & fidei ac federis violatores præpotenti manu ſua humilitabit, & meritis ſubjici-

et pœnis. Secus non facturis gratiâ noſtrâ Cæſareâ & Regiâ vobis in reliquo clementer propenſi manemus. Datum in civitate noſtrâ Viennâ, 7. Junii, Anno 1663.

Excutite ô tandem ex oculis veternum glorioſiſſimę olim nationis noſtrę reliquiæ! ſeponite rixas & contentiones, ceſſet Politicus Clero, Catholicus Reformato invidere, noſtro proprioq́; malo edocti, communi communibus reſiſtite armis, aliàs (utinam falſus ſim vates) dum ambitione præcipites, vix parem inter voſmet pleriq́ue ferre vultis, aut ſub prætextu religionis alii alios perſequimini, religionis ſimul regioniſque jacturam vos facturos experiemini. Sed ad propoſitum, unde contẽplatio publici boni rapuerat, redeo.

SECTIO XI.

PRæter propriam & aliorum opinionem, (ut ſuperiùs ſcriptum) reſiduæ tributi Tranſylvanici partis non expectans ſupremus Purpuratus adminiſtra-

niſtrationem, Gabriele Haller, recentioreque regni Statuum legato Joanne Daczo Albæ Græcæ relictis, cum immensâ ſuorum mole, quorum numerus ducenta millia excedere ferebatur, Eſzékum verſus ſe movens, Dravum fluviũ ponte erecto tranſire maturat, cui intentus, ad Gabrielem Haller accerſendũm duos è ſuis Csauziis celeri curſu Albam Græcam remittit; Audit inter ſpem mortiſque metum dubius vocantiũ ille verba; Joanneq; Daczo recentiore legato ibidẽ relicto, ſupremũ purpuratum in prædicto aſſequitur loco, à quo inſigni cum pompâ admiſſus, ſtolaque Turcicâ donatus, eidem pari (quaſi) honoris gradu aſſidere jubetur, colloquioq; per horam & ulteriùs familiari habito, inter reliqua bono illeſanimo Gabrielem Haller eſſe, apertaſque quandocunque ipſum adire voluerit fores ejus futuras dicens, plenum bonæ ſpei in tentorium ſibi erectum dimittit. Joannem quoq; Daczo conſequen-

ſequenter accerſitum, tributum Tranſylvanicum per eum adminiſtratum ſupremi Theſaurarii (Teftedar ipſis dicti) ſigillo obſignatum, Hadrianopolim ad Imperatorem Turcarum tranſmittit. Tam ſolennis Gabrielis Haller exceptio, inſperatuſque favor, ſuſpicionem nonnullis injecit; Principe Apafio (qui per Kucsuk Paſſam, aut fictis, aut veriſimilibus indeſinenter traducebatur criminibus) degradato, ſupremum Purpuratum (dictoGabriele inſcio, vel veriùs conſcio, ii qui exactiùs norunt judicent) eum velle in principatu ſubſtituere; Qua in re nonnullorum, qui in aulâ ſupremi Purpurati intimi, alienam à Principe Apafio ejus mentem referentium verba augebant metum ac ſuſpicionem, promiſſis itaque ſat luculentis Joannes Daczo recentior legatus prçcipuos eorum aggreditur, per eoſque flexo in gratiam (ut apparebat) ſupremi Purpurati animo, ad ſecundariam admiſſus audientiam,

tiam, familiariùs quàm aliàs, excipitur; Quærit ab eo Purpuratus, utrum aliqui in regno Tranſylvaniæ, vitæ vel honori Principis inſidiantes exiſtant, quibus reſiſtendi deſtitueretur dictus Princeps mediis?

Non exiſtere talem pervicacem ipſo gnaro, reſpondet legatus Daczo. Quá Purpurati quæſtionem, ſynceræ erga Principem Apafiùm affectionis indicium licet nonnulli autument, exitiùm attamen ſucceſſu temporis multis noſtrûm, qui in afflictiſſimo hoc regno reliquis pauxillum præeminere videmur præſtrui crediderim, quippe quoſcunq; inter nos oculatiores, antiquæque libertatis amantiores intellexerit, fictis ſub coloribus ad dicendam corá ſe cauſam evocatos, neci aut cuſtodiæ tradere poterit; quod Deus avertat. Tandem Gabriele Haller ſolo apud ſe toties fatus Purpuratus manere juſſo, Joannem Daczo ad Principem Apafium remittens, literas per eum tranſmittit,

mittit, quarum continentia hæc erat:

MEſſiæ religionis cultor Princeps Michaël Apafi, ſalutem precamur. Reſidua tributi pars, literæq; tuæ eidem adjunctæ, juxta civitatem Eſzék ſunt nobis redditæ; Quibus intellectis, approbanteſque factum tuum, album perſpicimus te habere vultum, deinceps quoque fidelem te futurum ſperantes. Continuum tuum Oratorem, recens ad nos miſſum (adjuncto ipſi fideli noſtro officiali Aga) una cum tributo ad potentiſſimum Imperatorem expedivimus; quo Hadrianopolim appellente, alter qui Conſtantinopoli nunc degit, in Tranſylvaniam redire poterit. Deo nos ſecundante, 29. Junii, Anni præſentis, unà cum numeroſiſſimis potentiſſimi Imperatoris exercitibus, tormentorumq; ſuffi ienti apparatu, Dravam tranſeuntes, deſtinatum continuamus iter. Mi amice, Domini mei clementiſſimi clientem te eſſe, regnoque

ejus

ejus Tranſylvaniæ (quod optimum non abs re cenſeri debet) præpoſitum conſideres, ſi fidem cum ſynceritate colueris, Gabrielem Betlenium, reliquoſq; Tranſylvaniæ Principes, obſequio Ottomanicæ Portæ illuſtres, pro exemplo ob oculos ponas, longè majora quàm ipſi obtinuerant præmia accepturus. Potentiſſimi Imperatoris exercitibus adjungi oportet copias Tranſylvanicas hoc anno præſenti, quod ad oſtentandam fidelitatem tuam plurimum intereſt. Exercitus itaque tuos inſtructos teneas, quod per nos juſſum fuerit facturus, Deo nos benedicente, à potentiſſimo Imperatore, meque, digna virtutis obtenturus brabeja. Petitiones tuas juſtiſſimas eſſe conſtat, confecto hoc noſtro itinere, ſupra votum tuum omnia feliciſſimè ſucceſſura experieris. Vale.

SECTIO XII.

JAm alpibus Tranſylvaniæ per paſſum (ut præmiſſum) Boza penetratis,

tis, Valachiæ Tranſalpinæ princeps, provinciam Barcza, conſequenter diſtrictum Fogaraſienſem tranſiens, Cibinio cum ſuis appropinquabat, dum princeps Apafius, qui relictâ pridem Albâ Juliâ caſtra juxta oppidum Alvincz, cum Kucsuk paſſâ conjuncta per complures dies habuerat, ſeu adverſa (ut ferebatur) correptus valetudine, ſeu Turcarum Tartarorumque qui Tranſalpinæ principem brevi ſubſequuturi credebãtur, inſidias honeſto præcavere ſtudens prætextu, civitatem Száſzſebes, unico à caſtris diſtantem milliari, cum aulicorum cohorte intrat, exercitum quem ſecum habebat extra murum in ripâ fluvii cujuſdam collocans, illincque ulteriùs progreſſus Cibinium ſe cum ſuis recipit.

Principis verò præcopitarum filius cum decem circiter Tartarorum ſelectiſſimorum millibus, Moldaviæque palatinus, cum mille peditibus, ac tribus equitum Valachorum millibus eo-

dem

dem ſubſequētes itinere, captivos quidem (ut hactenus apud me conſtat) nullos ferme abduxerunt, verùm cum mole exercitûs Cibinium verſus ſenſim procedentes, longè lateq; tanquam in hoſtico populationes per regiones itineri eorum vicinas exercent, ne à cædibus quidem eorū qui ſua eripi recuſantes reſiſtere nitebantur temperantes. Longè diſpar Valachiæ Tranſalpinæ Principis in itinere diſciplina, quippe qui ſupra multorum opinionem ne ſegetibus quidem ulla per ſuos intulit damna, eo minus excurſiones & populationes fieri permiſit, iteratis quin potiùs in præſentiâ Commiſſarii Petri Budai, non ſine angore animi ait vicibus, ſe quidem obtorto contra Chriſtianos collo in bellum compelli, nunquam tamen ſua ſuorumque arma, etiam ſi capite plectatur, Chriſtianis noxæ fore, imò libentiſſimè, ſaltem Chriſtianis victoriam Deus largiatur, in eodem bello ſe per Turcas cæſum, victima

.. a pro Chriſtianis futurum.

Iſdem unico ab urbe Cibinienſi milliari caſtra figens, ſalutatum per nonnullos ſuorum, Principem Apaſium, ut duos è Conſiliariis, Stephanum nimirum Petkium, ac Georgium Kapium ad ſe tranſmittat, enixè rogat. Cui dictus Princeps aſſentiens, expeditiſque qui rogabantur iis; poſtquam de crudeli ad totiusque Chriſtianitatis exitium obſtinato Turcarum animo multa præfatus fuiſſet, tandem ad evitandas, quas Præcopitarum Principis filius, ac Kucsuk Paſſa Principi Apaſio (ut ipſe aſſerebat) molirentur, inſidias, ut Cibinio clam deſert › fugâ ſibi conſulens Gôrgenyinum, ac illinc Claudiopolim (urbem præſidio ſuæ Majeſtatis munitam) ſe conferat, nec in fidelitate Cibinienſium, qui vinctum eum Turcis tradituri ſunt, ſpem ullam collocet, ſuadet; Utrum ſalubre ſuum conſilium approbaturus ſit, nec ne, ut Georgius Kapi alter Conſiliariorum ad ſe miſſo-

rum denuò rediens ſignificet, ſubnectens. Reportant Cibinium quod per ipſos nunciatum erat, dicti Conſiliarii, verùm Princeps Apafius nihil ſe contra Ottomanicam portam deliquiſſe, plus juſto quin potiùs obſequentem fuiſſe dicens, interdum de ſynceritate quoque ſuadentis nonnihil dubitans parcere renuit; Principiq́; Valachiæ Tranſalpinæ per Georgium Kapi alienum ab eadem re animum ſuum aperuit; Qui eo propoſito non ſuccedente Cibinium præteriens, juxta civitatem Száſzſebes dictam, Kucsuk Memhet Paſſam, filium principis præcopitarum ſalutare volentem obvium habuit, quocū quid de principe Apafio, rebuſque Tranſylvanicis tractaverit, ipſe novit, non ſyncerè tamen ipſum Chriſtianitati ſatisfeciſſe, non mediocris (ut inferiùs patebit) orta ſuſpicio.

SECTIO XIII.

TErtio poſt diſceſſum Principis Tranſalpinæ die, præcopitarum

prin-

Principis quoq; filius Cibinium juxta caſtra figit, qui ex proſapiâ Imperatoris Turcarũ ſe eſſe jactans, Principẽ Apaſium tanquam ſuũ ſubditum ſe debere adire ait iis, qui à dicto Principe ad ſalutandum ipſum fuerant expediti, ſed ii graviſſimo dictum Principem morbo detineri dicentes, tam ipſum quàm ſuorum primores muneribus delinivêre, ſatiſque ſedatus illinc diſcedens juxta civitatem Száſzſebes Kucsuk Memhet Paſſæ, ac Valachiæ Tranſalpinæ Principi conjungitur. Per integrum biduum hîc ſecretum de nobis (ut circumſtantiæ rerum teſtantur) initum eſt conſilium, tertioq; die Olaj Begus Gyulaienſis Hungaricæ peritiſſimus linguæ Cibinium ad Principem Apaſium per eos expeditur, qui ſtaturâ ſemigigas in præſentiâ Conſiliariorum ingenti cum clamore, qui vel in tertio hypocauſto punctatim intelligi poterat, ita Principem Apaſium alloquitur.

Potentiſſimi Tartarorum Præcopi-

tarum Principis filius, unà cum Kucsuk Memhet Paſſa optant; Cur juxta mandatum Potentiſſimi Imperatoris totius regni Tranſylvaniæ exercitus, ad bellum inſtructos non habes, quin potiùs in hanc te recepiſti civitatem, ut rationem reddas, cum iiſque quos tecum præſentes habes, confeſtim ad iter temet moveas, mecum eos abſque ullâ morâ & tergiverſatione ſequuturus nec rem parvi momenti, aut jubentem facilè contemnendum putes, cum ſupremi Tartarorum Chami filius, eadem qua genitor ipſius polleat authoritate, quemq; rejiciens Potentiſſimum Turcarum Imperatorem contemptum quilibet facilè perſpiciet. Hærebat hic cunctorum animus, in reque tam exitiosâ, nec conſilium, nec vox ſuppetebat; Tandem ſuppreſſo metu Princeps Apafius dicto Olaj Bego reſpondet in hæc verba:

Potentiſſimi Præcopitarum Principis filium, eâ quâ par reverentiâ noſtro nomi-

nomine ſalutato, quem (niſi morbo præpediti fuiſſemus) in perſonâ adire, demiſſiſſimeque ſalutare non prætermiſiſſemus; Exercitum Tranſylvanicum (omnibus ad familias reſque ſuas tutandas dilapſis) propter metum Tartaricarum copiarum non poſſumus habere præſentes, penetratis interim ad exteras regiones Tartaris, unà cum regnicolis Kucsuk Memhet Paſſæ conjuncti, officio noſtro non deerimus, à ſupremo Purpurato, quid agendũ nobis ſit, ordinantiam de toto negotio præſtolantes. Ipſoq; donis conciliato, proprium adjungens hominem, per eũ ac literas Kucsuk Paſſam, ut corã Præcopitarum Principis filio cauſam ſuam ageret, ſuſpicionemque contra ſe conceptam eluere niteretur enixè rogat, qui ingentium ſpe præmiorum inductus, in præſentiâ hominis per Principem Apafium miſſi, multis dictum Principem coram Præcopita excuſans verbis, tandem ille Claudiopolim, ac

illinc Hungariam verſus ſe movens, nos in eo, quo hodie fluctuamus, reliquit ſtatu; Kucsuk Paſſa autem remiſſo Principis Apafii internuncio, cum juramento (utrum vero DEUS novit) nunciavit ei, per Principem Valachiæ Tranſalpinæ accuſatum ipſum coram Præcopita crimine proditionis, eoque inſtigante commotum (qui non pridem delinitus erat) denuò contra toties dictum Principem, Præcopitarum Principis filium; Quamvis non ab ipſo quidem Principe, (qui Turcico Imperio plus juſto in omnibus obſequentiſſimus erat) ſed civitatis Coronenſis Judice civibuſque ſatis jam antea ſe offenſum putabat, cujus ultionem, Budam verſus ex mandato ſupremi Purpurati properantem in aliud tempus neceſſitas differre coëgit, quod cum magni (ſed mali) momenti credam, inſerere volui:

Ingreſſo limites Tranſylvaniæ cum ſibi ſubjectis Præcopitarum Principis filio,

filio, tam honoris exhibendi quàm victualia adminiſtrandi gratiâ nobilis quidam Petrus Budai Commiſſarius ipſi obviam miſſus, dum in Confiniis civitatis Coronenſis (Braſſo) eum ſalutaſſet, duos è primoribus Tartarorum ipſi is adjungens, Coronam cum certis expedit mandatis, qui vix ſuburbia civitatis ingreſſi, antequam Judicem adire, quave de re miſſi fuiſſent exponere poſſent, à civibus benè (vel veriùs malè) potis, inhumanè excepti, unus Tartarorum fruſtatim conciſus excoriatur, alter vulneratus evadit, Commiſſarius verò Petrus Budai, per complures dies areſto detentus, ægrè libertatem obtinuit; Cujus facti utinam tota Tranſylvania non luat pœnas, cum nunquam ſe ejus memoriam animo depoſiturum, confectoq; ſuſcepto itinere in diſtrictu Coronenſi hybernaturum, centies & ampliùs juraverit præcopitarum Principis filius. Ego talibus enormitatibus viam ad exitium

noſtrum crediderim præſtruere fata.

SECTIO XIV.

TArtaris Valachiſque in Hungariam (ut præmiſſum) penetratis, Cibinii morantem Principem Apafium per literas ac nuncium certificat Kucsuk Paſſa, quoniam ſuorum ſparſim negotiis propriis occupatorum in Tranſylvaniâ iter non ſatis eſſe tutum multorum nece compertum habeat, eoſdemq; rebus ad quotidianum uſum neceſſariis, quæ in civitatibus emi ſolent, plurimum indigere conſtet, difficultatis iſtius medendi gratiâ Cibinium juxta ſe locaturum caſtra, quod propoſitum ſuum, ne aliquid Princeps aut Cibinienſes mali ſubeſſe putarent, ſe ſignificare decreviſſe.

Improbat quidem, ſed refragari vix præſumens, rem Princeps Apafius, officiales autem civitatis Cibinienſis, Judex nimirum Regius, ac Conſul penè exanimes facti, vixque lacrymas continen-

tinentes, adito Principe, ne in viciniam urbis Kucsuk Paſſam cum ſuis tranſire pateretur, qui in propinquo ſiti, indeſinenter procul dubio urbem ingredi volentes, à civibus, vel renitentibus ipſis rejiciendi forent, per Deum obteſtantur, alioquin adeò alienos à Turcarum admiſſione civium animos, qui vitam priùs amiſſuri, quàm eos admiſſuri eſſent ſignificantes; Nec mirum: præter recenſitas enim ac malo uſu in regno ſuetas Kucsuk Paſſæ enormitates, terrebat eos recens in civitate Száſzſebes per ipſum patratum facinus, à cujus incolis ante ſex dies admiſſus, ſuperveniente cum ſuis Præcopitarum Principis filio, nequiſſimus alienarum rerum diſpenſator, currus, jumenta univerſaque dictæ civitatis frumenta, victualiaque Tartaris largitus, omnibus iis afflictiſſimos cives emungens, ad extremam redegerat pauperiem.

Quamvis itaque munimento urbis

ſatis validæ tuti, Cibinienſes violentam ejus irruptionem minimè formidarent, ne interim non admiſſus ſegetibus, quę jam maturę erant, damna inferens commeatu deſtituerentur, lentæque (quaſi) obſidionis illud initium fieret, non abs re verebantur.

Solatur modeſtiſſimis eos verbis princeps Apafius, obviam Kucsuk Paſſæ ſe iturum, nec in viciniam urbis admiſſurum promittens. Motis interim à civitate Száſzſebes Kucsuk Paſſa ſuis, juxta oppidum Szeredahely, quod tribus Cibinio diſtat milliaribus, figit caſtra, Cibinienſium animis pejora in horas ſibi ominantibus; Quem ibi morantem Supremi Purpurati Kapucsi Paſſa cum literis ejuſdem adiens, ut cum ſuis Tranſylvania confeſtim egreſſus, Varadinum properet, ibiq; contra Romanorum Imperatoris, confederatorumque ejus exercitus intentos habeat oculos, demandat. Vulgari priùs rumore, mox per literas Kucsuk

paſſæ ſignificatur Principi Apaſio demandatum ejus iter.

Exhilarantur Cibinienſes; conſequenter, ad quas fauſtus ille rumor penetrare poterat vicinæ provinciæ, comportantur ad avehenda ejus impedimenta currus; Princeps quoque Apaſius ultimum Vale ipſi dicturus, Cibinio egreſſus adit eum, humaniſſimeque (præter naturam) exceptus, ſummas pro beneficiis, quæ reverà non pauca acceperat, agit dicto Principi gratias, convivioq; inter ſe celebrato, hic Cibinium, ille Varadinum verſus digrediuntur.

Verba eadem die (forſitan non ſpernenda) per Olaj Begum Gyulaienſem prolata inſerere placuit, qui Joanne Toldalagi ac Franciſco Fekete, Cubiculariis Principis in ſecretum deductis ita fatus eſt: *Multis Principis aliorumque complurium beneficiis devinctus, hoc vobis conſilium à me datum ſciatis: Diſſenſiones per complures annos conti-*

nuatas ſeponite, manete quieti, nec contra quempiam auxilia noſtra imploretis, ſi enim in ſuccurſum veſtrum denuò ingredi compellemur, nunquam nos Tranſylvaniâ egreſſuros juro per Deum omnipotentem.

Dictus ſupremi Purpurati Kapucsi Paſſa Cibinium cum Principe Apafio ingreſſus, eidem quoq; literas hæri ſui exhibet, quas antequam inſertas mi lector perlegeris, præmonitum te velim, dum quaſdam verborum tautologias, inſuetoſq; & veritatem excedentes titulos videris, non à mè additos, ſed verbotenus ita ſcriptos ſcias, cum præter nudam & veriſſimam rerum deſcriptionem nihil in animo habeam; Literæ autem jam dictæ, hujus erant tenoris:

Qui in toto Hungariæ regno degunt, magnatum procerumque domine; omnium Chriſtianorum præeminentiſſime, mitiſſime, eorumque realis Domine, qui ex annuentia Potentiſſimi Imperato-

peratoris, toti nationi Hungaricæ praes, iiſq; prædominaris, regnaque complura moderaris, Princeps Michaël Apafi, Deus actus tuos, ingreſſum, egreſſumque ſecundet. Ex intimo cordis affectu ſaluto te, ſalutationeque præmiſsâ, cum ſingularem in te confidentiam habeam, tanquam amicus amico ſignificare volo, Deo auſpice cũ innumerabilibus potentiſſimi Imperatoris exercitibus 24. Menſis præteriti Budâ me moviſſe, recentique juxta Strigonium ſuper Danubium ponte erecto trajeciſſe, arcem Archienopolitanam (ErſekUjvár) à me eſſe obſeſſam ſcias eo me negotio diſtineri.

Kucsuk Paſſam cum ſuis Tranſylvaniâ egredi, Varadinumque juxta, pro ſpeculâ reſidere oportet, milites potentiſſimi Imperatoris, qui in confiniis degunt eidem adjunximus.

Tu quoque cum toto tuorum robore in Tranſylvaniâ paratiſſimus eſto, ad quatuor mundi plagas apertos habens

oculos, ſynceritate tuâ id ipſum exigente nulli labori parcas, indeſinenter tuos ad me expedias, de rebusque vel mediocris momenti certifices. Deus te diu incolumem conſervet. Datæ in Caſtris, inter Budam & Strigonium ad Veres-Vár poſitis.

Perlectis Princeps Apafius literis, diverſo, eoque penitùs contrario cum ſibi ſubjectis afficiebatur affectu; Cum toto enim regni robore ad bellũ Chriſtianis inferendum eum non cogi ſingularem exprimebat lætitiam, ex adverſo Novæ Arci, quæ, fatendum eſt, præter omnem expectationẽ noſtram cincta eſt obſidione, ne imparata inventa ſit, in extraneorumque deveniat poteſtatem, non immeritò metuebat, ſed hac de re ii, quibus res eſt perſpecta, procul dubio ſcripturi ſunt.

Tandem bene donato Kapucsi Paſsâ proprium Princeps Apafius adjungens hominem, literas ad ſupremum Purpuratum mittit, pro officiis præſtitis demiſſas

miſſas agit gratias, Kucsuk Paſſam ex mandato ipſius Varadinum verſus ſe moviſſe, interim ut ducentos pedites Janizaros qui lateri ejus adhæreant mittere non dedignetur ſubjungens, quo fine id optetur, norunt conſilii ejuſdem authores; utcunq; res ceſſerit, me nec optâſſe, nec approbare fateor ingenuè.

Hæc ſunt, mi Lector, quæ rudi Minervâ tecum communicare placuit. Actus, exitumque ingentium motuum qui inter duos orbis Monarchas in apertum belli incendium nunc prorupêre, doctioribus tranſcribēdos relinquo; Interim afflictiones noſtras, earumq; in pejus aut melius vergentes progreſſus, ſi vita ſuppetet, alioſq; me aptiores huic operi manus admovere non contigerit, perſcripturum polliceor, ita tamen ſi præſentia non ingrata fore experiar. Interim vale.

IN-

INDEX.

A.

Amurates Imperator Turcarum ob non perſolutum quod juſſerat tributum bellum P. Rakocio indicit. fol. 25 *Legatos ejusdẽ areſto ſubjicit.* ibid. *Repentino morbo obiit.* ibidem.

Andreas Barcsai arcem Fogaras Principi Keményio reſignat, paucosq́ dies per eum ſuſpendio mulctatur. 220

Ali Paſſa Tranſylvaniam invadit, 226. *Ioannem Keményium Principem Hungariam usq́ perſequitur,* 234

In Tranſylvania regreditur 242. *Civitates Saxonicales deditione ſubjicit,* 243

Apafius Princeps conſtituitur, 248. *Comitia Regni celebrat, & juramentũ regnicolis præſtat.* f. 266. *Per Ioannem Kemenyium Seſpurgi obſidetur, ſed eidẽ Cucsuk Paſſa ſuccurrit,* 273

Claudiopolim non ſponte obſidet, 320

Turcarum Tartarorumq́ inſidias metuens Cibinium ſe recipit, 431

B.

Barcsaius Princeps à Turcis conſtituitur, 64

Barcsaius Ioanni Keményio donat principatum, 79

Barcsaius Principẽ Rakocium metuens, Devã, illinc Temeſvarinum ad Turcas ſe recipit, 84

Barcsaius Princeps per Turcas in regnum reſtituitur. 110

Barcsa-

Barcsaius Princeps metu Principis Rakocii Cibinium ſe recipit, 126
Ejusdem obſidio & res conſequentes, ibid.
Barcsaius Princeps Cibinio egreſſus purpurato Szeydi conjungitur. 157
Ali Paſſam adiit, 165. *Per eum areſtatur,* 171. *Dimittitur,* 186
Barcsaius Princeps principatui renunciat, 215
Barcsaius Princeps captivatur, 221. *Occiditur,* 227
Baſilius Moldaviæ Princeps à Principe Rakocio ſecundo ſede pellitur, 31
A Kozacis adjutus regnum recuperat. ibid.
Iterum regno ejicitur, ibid.
Budenſis Purpurati & Rakocianorum ad Szalantam pugna. 20
Budenſis Purpurati & Principis Rakocii ſecundi juxta Lippam pugna. 59

C.

Catharina Brandeburgica Principi Bethlenio ſuccedit, 5
Principatui renunciare cogitur, 6
Filium Principis Rakocii Sigismundum adoptat, 13
Eidem Princeps Rakocius Munkacs & Fogaras arces adimit. 13
Cibinium per Principem Rakocium ſecundum obſidetur, 127
Sub eadem obſidione geſta, foliis ſeqq.
Csikienſes Siculi à Principe Barcsaio deficiunt, 191

Ab eodem bello premuntur. 200

Ali Paſſa deditionem facere renuunt,per eumque devaſtantur, 259

Coronenſes legatum Tartarum excoriant, 439.

Conſtantinus Valachiæ Princeps per ſuos captivatur, 32

eidem P. Rakocius ſecundus ſuccurrit, 33

Cucsuk Mehmet Paſſa Principi Apaſio ſuccurrit, contra Kemenyium Principem pugnat & triumphat, 284

Ejusdem infinitæ in Tranſylvaniâ exactiones, ibid. & ſeq.

Claudiopolim fruſtra obſidet, 320

Territus rumore appropinquantis Generalis Snejdau, retrocedit, 356

Medgeſſinum in hyberna abit, 365

Illinc ſe movens Seſpurgum hybernatum trãſit, 366. *Seſpurgo ſe movet* 391. *Varadinum ſe confert,* 442

Chami Tartarorum filius per Tranſylvaniam verſus Hungariam properans Supremo Purpurato conjungitur, 431

D.

David Zolyomius Rakocium primùm ad principatum Tranſylvaniæ evehit, 7. *Ab eodem captivatus in carcere moritur.* 31

F.

Franciſcus Redei in Principem eligitur. 45

A Principe Rakocio Secundo opprimitur, 54

Franciſcus à Schnejdau urbis Claudiopolitanæ obſidionem ſolvit, 536

Franciſcus Szent-Georgius de Principe novo eligendo ſine fructu laborat, 316
Principem Apafium adit, 351. Germanica præſidia educturum ſe promittit, 342. promiſſa revocat, 345
Per Cucsuk Paſſam areſtatur, Temeſvarinumque tranſmiſſus obit, 344

G.

Gabriel Haller legatus P. Barcſaii per Ali Paſſam areſto ſubjicitur, 163. Compedibus ferreis raræ magnitudinis oneratur, 166. Dimittitur, fol. 359. Iterum legatus ad Ali Paſſam expeditur, 359. Vbi ad præſens uſq; detinetur.

I.

Ioannes Balingarcis Munkácſienſis Commendans, arcis ejusdem Domina Catharina Brãdeburgica excluſa, Rakocio Principi tradit, 13
Ioannes Betlenius Commendans Krakovienſis à Principe Rákocio conſtitutus finito pace bello dimittitur incolumis, 39. Keményius P. Rakocii ſupremus Generalis cum toto exercitu à Tartaris capitur, 40
Ienö arx à Turcis deditione capitur, 62
Ioannis Daczo ad ſupremum Purpuratum legatio, 389

K.

Keményius Tranſylvaniam invadit, 206. In Principem eligitur, 216. Barcsaium areſto ſubjicit, 220. Eundem necari jubet, 217. Impar hoſti Hungariam verſus ſe recipit, 234

Auxiliis Cæſarianis conjungitur, 243
Cum iiſdem Tranſylvaniam intrat, & Claudiopolim præſidio munit, 252
In Hungariam regreditur, 253. *Siculis ſuccurrere ſatagens iterum Tranſylvaniam intrat ſed ſerò,* 270
Arces Betlenianã & Fogaras præſidio Germanico munit, 263. *In Hungariam regreditur.* 246
Tertio Tranſylvaniam intrat, 270. *Seſpurgum obſidet,* 273
Contra Cucsuk Paſſam pugnat & occũbit, 284

M

Mihne Princeps Tranſalpinæ contra Ottomanicam Portam rebellat, cum Rakocioq; fœdus init, 97
Montecuculi Generalis in ſuccurſum Tranſylvaniæ mittitur, 243. *Trãſylvaniam intrat,* 240. *Claudiopolim præſidio munit,* 252. *In Hungariam regreditur,* 253

P

Petrum Betlenium Comitem propter homicidiũ quoddam Princeps Rakocius perſequitur, 17
Petrus Fekete ad ſacram Imperatoriam Majeſtatem expeditur, 330
Reſolutio ſuæ Majeſtatis per eum tranſmiſſa, 335
Pax inter duos Imperatores diu tractata evaneſcit, 371
Vnde bellum apertè ſumptum, in conſeqq.

R. *Ra-*

R

Rakocius primus per Stephanum Betlenium Iuniorem ac Davidem Zolyomium ad capeſſendum principatum vocatur, 7
In principem eligitur, 11. *Zolyomium incarcerat,* 13. *Fogaras arcem Catharinæ Brandeburgicæ adimit,* 15. *Gothardum Kun Magnatem Tranſylvanum ob verbum contingenter prolatum bonis exuit & in carcere necat,* 22. *Ibidem multiplex aliorum oppreſſio. Contra Romanorum Imperatorem fedus cum Suecis init,* 23. *Bellum eidem infert. Conjunctus cum Suecis Brinnam incaſſum oppugnat,* ibi. *Iis in Moravia relictis pacem cum Imperatore Romanorum ſancit,* ibidem.
Poloniæ R*egnum ambit, moritur, Albæ Iuliæ tumulatur,* 27
P.R*akocius ſecundus ſuccedit,* 30. *Bellum per Generales ſuos Moldaviæ infert, Baſiliũ ejus Principem exturbat, & Cancellarium ipſius Stephanum ſubſtituit,* 31. *Arcem Szutsvæ deditione capit, grandiq; Baſilii theſauro potitur,* ibid. *Contra Szemenios in Valachia Tranſalpina feliciter pugnat,* 33. *Subſidia contra Tartaros regno Poloniæ mittit,* 36. *Iiſdem bellum infert,* 38. *Krakoviam tradentibus Suecis occupat & præſidio munit,* 38 *Briſciam deditione capit,* ibid. *Cum Polonis pacem (ſed coactus) facit,* 39. *Cum paucis fuga ſe in Tranſylvaniam recipit,* 40. *Principatui*

patui renunciat, 44. Principatum armis recuperat, 54. Purpuratum Budenſem profligat. 60. Barcsaium Principem invadit, 80. Ad ſe denuò recipiendum armis Tranſylvanos cogit. Aliaque in iisdem Comitiis memoratu digna, 95. Contra Purpuratū Szejdium ad Portam ferream infeliciter pugnat, 110

Iuxta arcem Gyalu contra Purpuratum Szeidi iterum fortiſſimè pugnat, & lethaliter vulneratur, 148. Ex vulnere moritur, 155

S.

Stephanus Betlenius Gabrielis frater in Principem eligitur. 8. Principatui renunciare cogitur, 11

Budam ad Turcas tranſit, 18

Sigismundus Rakoci obit, 35

Szejdi Ambet Paſſa Purpuratus Budenſis contra P. Rakocium feliciter pugnat ad Portam ferream, P. Barcsaium reſtituit, 126. Caſtellum Pocsai & Somlyo devaſtat, 147. Iuxta arcem Gyalu contra Rakocium pugnat, triumphat, 148

Tranſylvaniam Supremus Purpuratus, Chamus Tartarorum & Principes Valachiæ invadunt, 62

V.

Varadienſis arx P. Rakocio deditionem facit,

cit, deſerto Principe Barcsaio, 102. Varadienſis arcis deſcriptio, 167. Obſidio, 170. Deditio, ejusq; conditiones, 187
Valachiæ utriusque Principes Tranſylvaniam cum exercitibus tranſeuntes, Supremo Purpurato junguntur, 412

FINIS.

.34

005651888